

Det 20. Kirkemøtet i Den norske kirke

**ble holdt på Lillehammer
fra mandag 17. november til lørdag 22. november 2003.**

Møtets forhandlinger fant sted på Radisson SAS Lillehammer Hotell.

Kirkemøtet på Internett

Taler og vedtak fra Kirkemøtet er tilgjengelig på <http://www.kirken.no>.
Der finnes også taler og vedtak fra kirkemøtene i perioden 1997-2002.

Protokoll Kirkemøtet 2003

© Kirkerådet, Den norske kirke 2003

Opplag: 250

Bestilles fra:

Kirkerådets materiellekspedisjon

Postboks 5913 Majorstua, 0308 Oslo

Tlf. 22932750

Faks: 22932828

E-post: materiell@kirken.no

INNHold

ÅPNING AV KIRKEMØTET 2003	5
EN TJENENDE KIRKE	6
SAMTALE OM HØYMESSEN	7
KONSTITUERING	8
SAKSLISTE	10
KOMITÉINNSTILLINGER OG PLENUMSVEDTAK	11
Sak KM 1/03 Innstilling fra protokollkomiteen	11
Sak KM 2/03 Valg og oppnevninger	12
Sak KM 3/03 Årsmelding for de sentralkirkelige råd 2002	16
Sak KM 4/03 Statsbudsjettet 2005	18
Sak KM 5/03 Orienteringssaker	24
Sak KM 6/03 Menighetsrådsvalg 2005. Forslag til prioriterte tiltak	26
Sak KM 7/03 Liturgi for vigsel.....	43
Sak KM 8/03 Hiv/aids som utfordring til Den norske kirke	85
Sak KM 9/03 Generalforsamlingane til Konferansen av europeiske kyrkjer (KEK) og Det lutherske verdsforbundet (LVF). Rapportar og utfordringar	102
Sak KM 10/03 Reglar om nominasjon ved utnemning av biskop.....	111
Sak KM 11/03 Om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (Finnmarksloven)	127
Sak KM 12/03 Vern om havet. Et prosjekt i kirkens engasjement for miljø og ”forbruk og rettferd”	138
Sak KM 13/03 Valg av bispedømmeråd. Forslag til endringer i regelverket	150
DELTAKERE PÅ KIRKEMØTET 2003	163
Medlemmer	163
Representanter oppnevnt av Ungdommens kirkemøte	164
Representanter fra de teologiske fakultetene	165

Komiteenes sammensetning	165
Sekretariatet	167
Gjester ved åpningen av Kirkemøtet.....	168
ØVRIGE PROGRAMINNSLAG	170
TALER, FOREDRAG OG HILSENER	171
Hilsningstelegram fra HM Kongen	171
Statsråd Valgerd Svarstad Hauglands tale.....	172
Kirkerådsleder Thor Bjarne Bores tale	175
”Kjærligheten som redder liv”- trekk ved en diakonal folkekirke	184
Høymesse under endring	198

Åpning av Kirkemøtet 2003

Åpningsgudstjenesten

Kirkemøtet 2003 ble åpnet med gudstjeneste i Lillehammer kirke mandag 17. november kl. 15.00. Biskop Laila Riksaasen Dahl holdt talen, og medvirkende var prester fra Hamar bispedømme m.fl.

Åpningsmøtet

Kirkerådsleder Thor Bjarne Bore og statsråd Valgerd Svarstad Haugland talte under åpningsmøtet mandag 17. november kl. 17.00. Talene er gjengitt bak i protokollen. Programmet inneholdt forøvrig musikalske innslag og filminnslag fra konfirmantarbeid i Hamar bispedømme. Deler av Geirr Lystrups "Lysmannen" ble fremført av Furneskoret med solister og Geirr Lystrup.

Festmiddagen

Kl. 19.30 var Kirkemøtets delegater og gjester samlet til festmiddag. Vertinne ved middagen var Kirkerådets nestleder Tina Strømdal Wik, og det ble brakt hilsener fra ordfører i Lillehammer Synnøve B. Klemetrud, KEKs generalsekretær Keith Clements, administrasjonssjef Gunnar Bradley fra Metodistkirken og KUF-komiteens leder Rolf Reikvam.

En tjenende kirke

Kirkemøtets hovedtema "En tjenende kirke" ble behandlet tirsdag 18. november kl. 9 -13.

Forstander Kjell Nordstokke ved Det Norske Diakonhjem holdt foredraget "Kjærligheten som redder liv" – trekk ved en diakonal folkekirke.

Under foredraget var det musikalske innslag ved sopran Helga Botn, pianist Sveinung Bjelland og cellist Aage Kvalbein. Tekstene som ble fremført, var skrevet av Eyvind Skeie, og musikken komponert av Sigvald Tveit. Hele foredraget med Skeies tekster er gjengitt på s. 184.

Representanter fra Kirkens Bymisjon presenterte deretter temaet på ulike måter. Følgende deltok: Generalsekretær Helen Bjørnøy, bymisjonsprest Helge Fisknes og rådgiver Gudmund Fosse. Koordinator ved Natal-universitetet i Sør-Afrika, Phumzile Zondi, som selv er hiv-positiv, holdt et innlegg om kirkens forhold til hiv/aids- problematikken.

Plenumssamtale

Dirigent: Ole Jakob Modalsli

Disse hadde ordet:

Tina Strømdal Wik, Tom Landås, Kari Sørheim, Ole Christian Kvarme, Helge S. Kvanvig, Arne Dag Kvamsøe, Sigrun Møgedal, Eirik Andreas Husabø, Gyrid Espeland, Ernst Baasland, Finn Wagle, Roar Strømme, Laila Riksaasen Dahl, Preben Hempel Lindøe, Sigmund Ruud, Runar Godø

Forslag til vedtak

Tina Strømdal Wik:

Kirkemøtet oppfordrer bispedømmeråd og menighetsråd til å jobbe med en fornyet diakonal strategiplan i sine bispedømmer og menigheter. Også for kirken sentralt er det nødvendig å jobbe med dette. Gjennom et diakonalt engasjement kan vi som kirke styrke vår troverdighet lokalt. Strategiplanen kan bygge på utfordringene som kom frem under Kirkemøtet 2003 under "En tjenende kirke":

- økende forskjell mellom fattig og rik
- økende stigmatisering og sosial ekskludering
- nedtrapping av forebyggende arbeid blant barn og unge
- økt innsats for flyktninger og asylsøkere
- TV-aksjonen 2004

84 stemmeberettigede. Dirigentskapets forslag om at forslaget oversendes Kirkerådet uten realitetsbehandling, ble enstemmig vedtatt.

Samtale om Høymessen

Biskop Finn Wagle innledet til samtalen. Innledningen ”Høymesse under endring” er gjengitt på s. 198.

Plenumssamtale

Dirigent: Arne Grønningsæter

Disse hadde ordet:

Kjersti Østland Tveit, Jorund Andersen, Margit L. Holte, Odd Bondevik, Olav Skjevesland, Thor Strandenæs, Helge S. Kvanvig, Per L. Kjos, Ann-Mari Aas, Ole D. Mjøs, Gunnar Heiene, Terje Hærås, Ernst Baasland, Gyrid Espeland, Arne Dag Kvamsøe, Gunnar Stålsett, Marit Tingelstad, Eivind Arnevåg, Sigmund Ruud, Ole Christian Kvarme, Hanna Sødal, Ole D. Hagesæther, Tina Strømdal Wik, Roar Strømme, Eirik Andreas Husabø, Kåre Nordstoga, Ingrid Vad Nilsen

Konstituering

Saksdokumenter

Dokument 2.1/03	Valg av dirigentskap
Dokument 2.2/03	Valg av tellekorps
Dokument 2.3/03	Fordeling av nye medlemmer på Kirkemøtets komiteer
Dokument 2.4/03	Valg av komitéledere

Kirkemøtet ble konstituert tirsdag 18. november kl. 9.00. Kirkerådets leder Thor Bjarne Bore ledet møtet frem til dirigentskapet ble valgt. Kirkemøtet ga sin tilslutning til at registreringen som ble foretatt ved ankomsten til Kirkemøtet, erstattet oppropet som forretningsordenen forutsetter.

Valg av dirigentskap

Kirkemøtet ga sin tilslutning til følgende dirigenter med varadirigenter:

Dirigent:

Else Marie Olasveen (hoveddirigent)
Hamar

Arne Grønningsæter
Oslo

Ole Jakob Modalsli
Borg

Personlig varadirigent:

Benedicte Aschjem
Borg

Hanna Sødal
Nidaros

Trond Gran
Nord-Hålogaland

Innkallingen

Innkallingen til årets Kirkemøte med vedlagte saksdokumenter var sendt deltakerne i forskriftsmessig tid.

Disse hadde ordet:

Terje Hærås, Sigrun M. Møgedal, Erling J. Pettersen

Møtet ble satt.

Sakslisten

Kirkerådets forslag til saksliste inneholdt 13 saker. Dirigentskapet ba Kirkemøtet ta stilling til om en ny sak: "Forslag til tjenesteordning for prost og menighetsprest. Høringsuttalelse" skulle opp i Kirkemøtet eller om den kunne overlates til Kirkerådet. Dirigentskapet la frem forslag om at saken skulle behandles av Kirkerådet.

Disse hadde ordet:

Odd Bondevik, Ingmar Areklett, Alex Norbakken

Votering

81 stemmeberettigede. Dirigentskapets forslag ble vedtatt mot 32 stemmer.

Sakslisten ble vedtatt.

Valg av tellekorps

Kirkemøtet ga sin tilslutning til følgende forslag til tellekorps:

Berit Nyborg (leder)
Øyvind Tobiassen
Eileen Nergård
Øivind Holvedahl
Øyvind Meling

Fordeling av nye medlemmer på Kirkemøtets komiteer

Kirkemøtet ga sin tilslutning til følgende fordeling på Kirkemøtets komiteer:

Svein Malmbekk	Komité B
Ådne Berge	Komité D
Thor Bjarne Bore	Komité C
Ingrid Vad Nilsen	Komité F
Oddvar D. Andersen	Komité E

Valg av komitéledere

Kirkemøtet ga sin tilslutning til følgende forslag til komitéledere:

Komité A	Eivind Arnevåg
Komité B	Tina Strømdal Wik
Komité C	Sigrun M. Møgedal
Komité D	Ådne Berge
Komité E	Arne Dag Kvamsøe
Komité F	Inger Anne Naterstad

Saksliste

- Sak KM 1/03 Innstilling fra protokollkomiteen
- Sak KM 2/03 Valg og oppnevninger
1. Valg av dirigentskap
2. Valg av tellekorps
3. Fordeling av nye medlemmer på Kirkemøtets komiteer
4. Valg av komitéledere
5. Kirkerådets evalueringsnemnd. Suppleringsvalg
6. Valg av medlemmer til Det Norske Bibelselskaps representantskap
7. Valg av medlemmer til Kirkenes Nødhjelps representantskap
8. Valg av representanter til generalforsamlingen for Sjømannskirken/Norsk kirke i utlandet
- Sak KM 3/03 Årsmelding for de sentralkirkelige råd 2002
- Sak KM 4/03 Statsbudsjettet 2005
- Sak KM 5/03 Orienteringssaker
1. Fremdriften i arbeidet med å utrede ordninger for godkjenning av utdanning på lavere nivå innenfor undervisning, diakoni og kirkemusikk
2. Rapport om status i arbeidet med de kirkelige reformer og om planer og fremdrift i arbeidet
3. Rapport om arbeidet med ”Trosopplæring i en ny tid”
4. Protokoll Ungdommens kirkemøte 2003
5. Protokoll Bispemøtet 2002/2003
6. Årsmelding 2002 Den norske Sjømannsmisjon/Norsk kirke i utlandet
7. Årsmelding 2002 Døvekirkenes fellesråd
8. Melding om bispedømmerrådenes tilsettinger 2001/2002
- Sak KM 6/03 Menighetsrådsvalg 2005. Forslag til prioriterte tiltak
- Sak KM 7/03 Liturgi for vigsel
- Sak KM 8/03 Hiv/aids som utfordring til Den norske kirke
- Sak KM 9/03 Generalforsamlingane til Konferansen av europeiske kyrkjer (KEK) og Det lutherske verdensforbundet (LVF). Rapportar og utfordringar
- Sak KM 10/03 Reglar om nominasjon ved utnemning av biskop
- Sak KM 11/03 Om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (Finnmarksloven)
- Sak KM 12/03 Vern om havet. Et prosjekt i kirkens engasjement for miljø og ”forbruk og rettferd”
- Sak KM 13/03 Valg av bispedømmeråd. Forslag til endringer i regelverket

Komitéinnstillinger og plenumsvedtak

Sak KM 1/03 Innstilling fra protokollkomiteen

Saksdokumenter

Dokument 1.1/03

Saksorientering

Dokument 1.2/03

Innstilling fra protokollkomiteen

Innstilling fra protokollkomiteen

Protokollkomiteen har hatt to møter siden Kirkemøtet 2002.

Medlemmene i protokollkomiteen har gjennomgått vedtaksprotokollen fra Kirkemøtet 2002 før utsendelse.

Protokollkomiteen har før Kirkemøtet 2003 kontrollert oppfølgingen av vedtakene fra Kirkemøtet 2002. Komiteen har tatt utgangspunkt i protokollene fra Kirkerådet, Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd og opplysninger fra de sentralkirkelige råds sekretariat.

Kirkemøtet 2001 ba Kirkerådet legge frem strategidokument for Den norske kirke for Kirkemøtet 2002. Kirkerådet har i sakspapirene redegjort for hvorfor saken først blir lagt frem for Kirkemøtet 2004, og protokollkomiteen har ingen merknader til det.

På dette grunnlag finner protokollkomiteen at de tre rådene har fulgt opp Kirkemøtets vedtak på en tilfredsstillende måte.

Sekretariatet har gjennom sine arbeidsrutiner gitt protokollkomiteen gode arbeidsvilkår.

Plenumsbehandling

Dirigent: Else Marie Olasveen

Protokollkomiteens leder: Ingmar Areklett

Kirkemøtets vedtak

Innstillingen fra protokollkomiteen tas til etterretning.

83 stemmeberettigede. Forslaget ble enstemmig vedtatt.

Sak KM 2/03 Valg og oppnevninger

Dirigent: Else Marie Olasveen
Saksordfører: Rolf Steffensen

Kirkerådets evalueringsnemnd - suppleringsvalg

Saksdokumenter

Dokument 2.5/03 Kirkerådets evalueringsnemnd - suppleringsvalg

Valgkomiteens innstilling

Valgkomiteen anbefaler Kirkemøtet å fatte følgende vedtak:

Kirkemøtet oppnevner Knut Lundby som medlem av evalueringsnemnda, med Terje Hærås som varamedlem. Som varamedlem for Kari Sørheim oppnevnes Else Marie Olasveen.

Kirkemøtets vedtak

Kirkemøtet oppnevner Knut Lundby som medlem av evalueringsnemnda, med Terje Hærås som varamedlem. Som varamedlem for Kari Sørheim oppnevnes Else Marie Olasveen.

83 stemmeberettigede. Forslaget ble enstemmig vedtatt.

Valg av medlemmer til Det Norske Bibelselskaps representantskap

Dokument 2.6/03 Valg av medlemmer til Det Norske Bibelselskaps representantskap

Valgkomiteens innstilling

Valgkomiteen anbefaler Kirkemøtet å fatte følgende vedtak:

Kirkemøtet oppnevner følgende til medlemmer av Det Norske Bibelselskaps representantskap for perioden 2004-2006:

- Kirkerådets leder
- Kirkerådets direktør
- Lindy Eidem (gjenvalg)
- Terje Johnsen (gjenvalg)
- Jorun Moe (gjenvalg)
- Inga Marie Nordstrand (ny)
- Ester Walgermo (ny)

Kirkemøtets vedtak

Kirkemøtet oppnevner følgende til medlemmer av Det Norske Bibelselskaps representantskap for perioden 2004-2006:

- Kirkerådets leder
- Kirkerådets direktør
- Lindy Eidem (gjenvalg)
- Terje Johnsen (gjenvalg)
- Jorun Moe (gjenvalg)
- Inga Marie Nordstrand (ny)
- Ester Walgermo(ny)

83 stemmeberettigede. Forslaget ble enstemmig vedtatt.

Valg av medlemmer til Kirkens Nødhjelps representantskap

Saksdokumenter

Dokument 2.7/03

Valg av medlemmer til Kirkens Nødhjelps representantskap

Valgkomiteens innstilling

Valgkomiteen anbefaler Kirkemøtet å fatte følgende vedtak:

Kirkemøtet oppnevner følgende medlemmer og personlige varamedlemmer til Representantskapet i Kirkens Nødhjelp for 2004-2006:

Medlem

Sissel Hodne Steen (gjenvalg)
Ingrid Vad Nilsen (som MKRs leder) (ny)

Stig Lægdene (ny)
Berit Wenaas (gjenvalg)
Ronald Urheim (samisk representant) (ny)
Erlend Rogne (ungdomsrepr. under 25 år) (ny)

Personlig varamedlem

Arne Kjell Raustøl (gjenvalg)
Ett medlem av MKR (Arne Grønningsæter) (ny)
Børre Arnøy (gjenvalg)
Kari Skavoll (gjenvalg)
John Erland Boine (ny)
Sigrid Sandkjær (ny)

Kirkemøtets vedtak

Kirkemøtet oppnevner følgende medlemmer og personlige varamedlemmer til Representantskapet i Kirkens Nødhjelp for 2004-2006:

Medlem

Sissel Hodne Steen (gjenvalg)

Personlig varamedlem

Arne Kjell Raustøl (gjenvalg)

Ingrid Vad Nilsen (som MKRs leder) (ny)	Ett medlem av MKR (Arne Grønningsæter) (ny)
Stig Lægdene (ny)	Børre Arnøy (gjenvalg)
Berit Wenaas (gjenvalg)	Kari Skavoll (gjenvalg)
Ronald Urheim (samisk representant) (ny)	John Erland Boine (ny)
Erlend Rogne (ungdomsrepr. under 25 år) (ny)	Sigrid Sandkjær (ny)

82 stemmeberettigede. Forslaget ble enstemmig vedtatt.

Valg av representanter til generalforsamlingen for Sjømannskirken/Norsk kirke i utlandet

Saksdokumenter

Dokument 2.8/03   Valg av representanter til generalforsamlingen for Sjømannskirken/Norsk kirke i utlandet

Valgkomiteens innstilling

Valgkomiteen anbefaler Kirkemøtet å fatte følgende vedtak:

Kirkemøtet oppnevner følgende representanter og vararepresentanter til generalforsamlingen for Sjømannskirken/ Norsk kirke i utlandet for perioden 2004 – 2006:

Representant	Vararepresentant
Sissel Vartdal Bjørgvin	Mari Husan Møre
Dag Landmark Hamar	Siren Eriksen Tunsberg
Trond Gran Nord-Hålogaland	Håkon Tørring Nidaros
Mellomkirkelig råds leder	Mellomkirkelig råds generalsekretær
Kirkerådets leder	Kirkerådets direktør

Kirkemøtets vedtak

Kirkemøtet oppnevner følgende representanter og vararepresentanter til generalforsamlingen for Sjømannskirken/ Norsk kirke i utlandet for perioden 2004 – 2006:

Representant	Vararepresentant
Sissel Vartdal Bjørgvin	Mari Husan Møre

Dag Landmark
Hamar

Siren Eriksen
Tunsberg

Trond Gran
Nord-Hålogaland

Håkon Tørring
Nidaros

Mellomkirkelig råds leder

Mellomkirkelig råds generalsekretær

Kirkerådets leder

Kirkerådets direktør

83 stemmeberettigede. Forslaget ble enstemmig vedtatt.

Sak KM 3/03 Årsmelding for de sentralkirkelige råd 2002

Saksdokumenter

Dokument 3.1/03

Saksorientering

Dokument 3.2/03

Årsmelding for de sentralkirkelige råd 2002

Innstilling fra komité E

Sammendrag av saksorienteringen

Kirkerådet legger årlig frem en årsmelding for Kirkemøtet til orientering. Forut for denne behandling i Kirkemøtet har meldingen blitt behandlet i de tre råd. Som lovfestet organ godkjenner Kirkerådet meldingen selv, mens Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd legger i henhold til statuttene (§ 3) frem en årsmelding for godkjenning i Kirkemøtet. Årsmeldingene er samlet i Årsmelding for de sentralkirkelige råd.

Komiteens merknader

1. Årsmeldingen viser at det i de sentralkirkelige råd blir utført et godt og allsidig arbeid. Komiteen vil takke sekretariatet for arbeidet som ble utført i 2002.
2. Årsmeldingen kan tyde på et misforhold mellom personalmessige og økonomiske ressurser og de oppgaver som sekretariatet pålegges fra råd og Kirkemøte. I lys av de nye utfordringene som ligger foran, ber komiteen Kirkerådet om å ta en grundig gjennomgang av sekretariatets saksmengde, og arbeide for at det blir mer samsvar mellom oppgaver og ressurser.
3. Komiteen registrerer at det på flere felter i de sentralkirkelige råd skjer mye som får lite gjennomslag lokalt. Dette gjelder blant annet det økumeniske felt. Det utvikles mye spennende materiale som i liten grad fanges opp lokalt. Komiteen vil utfordre Mellomkirkelig råd til å arbeide med formidling til lokalmenighetene. Rådet oppfordres også til å fange opp i sin formidling mer av det økumeniske arbeid som skjer lokalt. Det er viktig å styrke samspillet mellom de sentralkirkelige råd og lokalmenighetene.
4. Meldingen har fått en tiltalende utforming og er blitt en fin publikasjon. Etter flere endringer og forbedringer ser nå meldingen ut til å ha funnet sin form. Den gir innsikt og er kort og enkel å lese. Komiteen vil likevel gi noen kommentarer til meldingens form og innhold:

Meldingens første del presenterer et helhetlig perspektiv på virksomheten i de sentralkirkelige råd i intervjuform. Komiteen verdsetter en presentasjon av de overordnede perspektiver, men det bør overveies om intervjuformen er den best egnede til å gi en helhetlig presentasjon av virksomheten.

Komiteen verdsetter årsrapportens evaluering av de ulike arbeidsfelter, men mener at disse i større grad burde inneholde en kritisk refleksjon omkring måloppnåelse og eventuelt oversikt over det som gjenstår av uløste oppgaver i forhold til rapporteringsperiodens målsetning. Her kan en også redegjøre for om det i sekretariatet er

samsvar mellom ressurser og pålagte oppgaver innenfor de ulike felt. Slik informasjon vil være viktig for Kirkemøtets vurdering av årsmeldingen.

5. Komiteen understreker at årsmeldingen er *rådenes* melding til Kirkemøtet. Dette bør komme tydeligere frem.
6. Årsmeldingen beskriver saker som er gjennomført mer enn ett år tilbake i tid. Som årsmelding kan den ikke gjenspeile hva som har skjedd i inneværende år. I tillegg til årsmeldingen er det derfor behov for en oppdatert rapport der det orienteres om framdriften i de viktigste saker som er beskrevet i årsmeldingen. Komiteen ber om at en slik orientering legges ved kommende årsmeldinger.
7. Komiteens mandat i forhold til arbeid med årsmeldingen er uklart. Mye usikkerhet og arbeidstid kunne vært spart om man visste mer om hva det var forventet at komiteen skulle uttale seg om. Komiteen ber om at Kirkerådet utarbeider retningslinjer for Kirkemøtekomiteens arbeid med årsmeldingen og eventuelt legger fram forslag til endringer i regelverket for Kirkemøtet.

Forslag til vedtak

På grunnlag av den samredigerte årsmelding 2002 for Kirkerådet, Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd tar Kirkemøtet Kirkerådets melding om virksomheten til orientering, og godkjenner den som melding om virksomheten for Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd.

Plenumsbehandling

Dirigent: Arne Grønningsæter
Saksordfører: Kjersti Tytingsvåg Rogne

Disse hadde ordet:

Ole Christian Kvarme, Rolf Steffensen

Kirkemøtets vedtak

På grunnlag av den samredigerte årsmelding 2002 for Kirkerådet, Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd tar Kirkemøtet Kirkerådets melding om virksomheten til orientering, og godkjenner den som melding om virksomheten for Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd.

83 stemmeberettigede. Forslaget ble enstemmig vedtatt.

Sak KM 4/03 Statsbudsjettet 2005

Saksdokumenter

Dokument 4.1/03

Saksorientering

Innstilling fra komité B

Sammendrag av saksorienteringen

Det er i budsjettet for 2005 lagt opp til en mer samordnet budsjettprosess med deltakelse både fra bispedømmerådene og de sentralkirkelige råd.

Målsettingen med en mer samordnet budsjettprosess er:

- samordning av prosessen i henhold til de ulike faser og mange aktører slik at kirkens innspill blir mer enhetlig og får bedre gjennomslagskraft i budsjettprosessen.
- ivaretagelse av behovet for felles helhetlige satsinger og prioriteringer sammenholdt med at de ulike instanser ivaretar og fremmer særlige anliggender
- koordinering av innspill og påvirkning av statsråd, departement og Storting

Det er foreslått fire hovedsatsingsområder for økte tildelinger for 2005. Det fremmes ikke forslag til økte bevilgninger i forbindelse med Menighetsrådsvalget 2005, men at dette skal dekkes over løpende tildelinger til nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. I tillegg er det lagt opp til å arbeide for å skaffe et grunnlag for utløsning av midler til vedlikehold av kirkebygg via rammeoverføringen til kommunene. Trosopplæringen er den desidert største satsingen i tillegg til kirkelig reformarbeid, økumeniske kontingenter og spesialstillinger.

De administrative og økonomiske konsekvensene av forslagene utgjør cirka 98 mill. kroner for 2005.

Komiteens merknader

Lokalkirkens økonomi

Komiteen er glad for at det i budsjettforliket, inngått mellom regjeringspartiene og Arbeiderpartiet for 2004, er foreslått tildelt ytterligere 2 200 mill. kroner til kommunene. Komiteen forutsetter at lokalkirkens økonomi også vil styrkes ved en slik økning i tildelingen siden tilskuddet til fellestrådene er kuttet med 5 mill. kroner. Komiteen vil sterkt understreke behovet for ytterligere økning i tildelingen til kommunene for 2005.

Komiteen vil spesielt peke på at det her er stor forskjell mellom kommunene, noe som medfører at det er vanskelig for den lokale kirke å opprettholde et likeverdig tilbud over hele landet. Komiteen vil peke på at en ytterligere bedring av kommuneøkonomien er nødvendig for at også kirken skal få tilstrekkelige bevilgninger til å opprettholde sin virksomhet.

Lokalkirken har de siste årene ikke fått full dekning for lønns- og prisstigningen, noe som har medført en reell nedgang i virksomheten. Dette bekymrer komiteen sterkt. Selv om trosopplæringsreformen vil være den store satsingen for økte tildelinger til kirken i årene fremover, er det viktig at tildelingene til den løpende driften reelt opprettholdes på samme nivå som i dag.

Komiteen vil også fremheve at det allerede har skjedd mye når det gjelder kostnads-effektivisering og omprioriteringer i kirken, og ser det som viktig at dette arbeidet

videreføres. Komiteen vil dessuten understreke betydningen av forsøks- og utviklingsarbeid som kan bidra til en god og kostnadseffektiv kirke, og vil be Kirkerådet arbeide for at kirken får en forsøkshjemmel i kirkeloven tilsvarende den som kommunene har fått.

Spesielle tiltak

Komiteen vil vise til ny tjenesteordning for proster som Kirkerådet vil gi uttalelse om. Komiteen har merket seg at det er gitt 3 mill. kr. i budsjettet for 2004 til styrking av prostesetene. Komiteen vil spesielt understreke behovet for administrative ressurser til prostene. I neste omgang vil det være nødvendig å erstatte prostens daglige funksjon i sin menighet i de tilfeller han blir fritatt fra disse. Komiteen vil be Kirkerådet understreke overfor Kultur- og kirke departementet at en ny tjenesteordning blir fulgt opp med tilstrekkelig med økonomiske ressurser til prostesetene.

Komiteen er tilfreds med at tildelingen til Kirkens ressurs senter mot vold og seksuelle overgrep er økt med ytterligere kr. 300.000 for 2004. Komiteen vil imidlertid understreke behovet for en ytterligere opptrapping av det statlige tilskuddet for 2005.

Komiteen vil vise til den drøfting Kirkemøtet har hatt om behovet for en reform av høymesseliturgien. Komiteen vil peke på behovet for at Kirkerådet sørger for ressurser, eventuelt ved omprioriteringer, slik at dette arbeidet kan ha tilstrekkelig fremdrift i tiden som kommer.

Ved tidligere menighetsrådsvalg har deltakelsen vært lav, noe også Stortinget og departementet flere ganger har understreket. Det er derfor fortsatt et stort behov for at valget gis oppmerksomhet med sikte på økt engasjement, økt valgdeltakelse og en bred rekruttering av kandidater. Komiteen vil vise til egen sak om menighetsrådsvalget 2005 (sak KM 6/03) og de prioriteringer som er gjort fra komiteens side der.

Veien til prestatjeneste er et viktig og nødvendig veiledningsprogram for de som skal bli prester i Den norske kirke. Komiteen ber Kirkerådet arbeide for at merutgiftene for dette opplegget blir innarbeidet i bispedømmerådernes budsjetter.

Trosopplæringsreformen

Komiteen er glad for Regjeringens satsing på Trosopplæringsreformen, og for at det er foreslått bevilget 28,3 mill. kroner for 2004. Slik komiteen forstår det, vil tildelingen gjøre det mulig å komme godt i gang med reformarbeidet i 2004. Det vil være helt nødvendig at denne tildelingen økes betydelig for 2005 for å sikre en nødvendig progresjon i forsøksvirksomheten i flest mulig menigheter over hele landet.

Komiteen har merket seg at det er behov for en betydelig økning av bemanningen innenfor flere typer stillinger som kateketer, dåpslærere, diakoner, organister, prester. Det må i tillegg tilføres nødvendige administrative ressurser. Jo mer ressurser det tilflyter prosjektet, jo flere stillinger og menigheter vil kunne trekkes med i prosjektet.

Komiteen har også merket seg at det i 2005 blir viktig å satse bredt på personaltiltak som kompetanseutvikling, rekruttering og utdanningstilbud.

Komiteen vil videre bemerke at reformen har et ambisiøst mål om en høy oppslutning fra målgruppen, og at tiltak for informasjon for å nå ut til hele bredden av foreldre, barn og unge, må prioriteres både på sentralt og lokalt nivå.

Komiteen har merket seg at personell er et nøkkelord for satsingen. Det har i flere år forut for 2005 vært arbeidet med rekrutteringstiltak (bl.a. utdanningstilbud i samisk område), og det bør tas sikte på opprettelse av et betydelig antall stillinger på lokalplanet i 2005 som ledd i en opptrapping av bemanningen knyttet til prosjektene i trosopplæringsreformen.

Komiteen har merket seg at det også forutsettes at det skal drives forsøksvirksomhet i menigheter der samisk kultur er dominerende.

Kirkelig reformarbeid

Komiteen har merket seg at Kirkerådet har fulgt opp kirkemøtevedtaket ved å få utarbeidet en hovedplan og milepælsplan for det videre arbeidet. Planen vil være et rammeverk for prosessen videre. Komiteen har merket seg at hovedmålet for det igangsatte reformarbeidet er å finne løsninger som setter kirken i stand til å utføre sitt oppdrag. Komiteen ser det som meget viktig at forsøksvirksomheten raskt kommer i gang for å dekke det behovet for reformer som meldes fra fellelråd og menighetsråd over hele landet.

Komiteen vil vise til den orientering som er gitt til Kirkemøtet fra prosjektgruppens leder, og presisere behovet for at Kirkerådet omdisponerer nødvendige ressurser til dette arbeidet for 2004. Komiteen vil på det sterkeste understreke at det må tildeles midler over statsbudsjettet for 2005 til dette viktige og helt nødvendige forsøks- og utviklingsarbeidet.

Kontingenter til økumeniske organisasjoner

Komiteen har merket seg at det heller ikke i budsjettet for 2004 er fremmet forslag om bevilgning til økumeniske kontingenter over statsbudsjettet. Komiteen vil bemerke at det er viktig at Den norske kirke ivaretar sine internasjonale forpliktelser, og at dette fra 2005 bør dekkes over statsbudsjettet, ettersom en tildeling over Opplysningsvesenets fond i alt for stor grad er avhengig av en positiv utvikling av fondets avkastning. Å bruke midler til kontingenter fra fondets avkastning, vil redusere tildelingen til viktige prosjekter sentralt, regionalt og lokalt innen Den norske kirke. Komiteen vil vise til at medlemskap i de økumeniske organisasjonene har en klar parallell til Norges medlemskap i FN og at bevilgningen til kontingenter derfor bør dekkes over statsbudsjettet. Komiteen vil spesielt bemerke at Kirkemøtet i henhold til kirkelovens § 24 er pålagt å ivareta både Den norske kirkes internasjonale og økumeniske oppgaver og samisk kirkeliv. Tildelinger til samisk kirkeliv er finansiert over statsbudsjettet, mens kontingenter til økumeniske organisasjoner for få år tilbake ble flyttet fra statsbudsjettet til finansiering over Opplysningsvesenets fond. Komiteen ber Kirkerådet arbeide for at kontingenter til økumeniske organisasjoner på nytt blir finansiert over statsbudsjettet.

Spesialstillinger

Komiteen har merket seg at opptrappingsplanen for kirkelig bemanning ikke har kartlagt behovet for spesialstillinger. Selv om det for 2004 er foreslått tildelt tre nye spesialprestestillinger, har bispedømmene fortsatt meldt et udekket behov for inntil 18 årsverk innen spesialprestetjenesten.

Komiteen vil også påpeke behovet for å få noen fristilte prestestillinger som bispedømmene kan bruke ved behov for omplasseringer, til spesialoppdrag i bispedømmet.

Vedlikehold og bygging av kirkebygg

Komiteen vil sterkt påpeke at det er et betydelig etterslep på vedlikehold av kirkebygg. Komiteen vil mene at det er viktig at kommunenes ansvar for vedlikehold av kirkebygg blir muliggjort ved økte tildelinger fra statens side. Komiteen vil derfor be Kirkerådet arbeide aktivt mot Stortinget i forbindelse med behandlingen av kulturminnemeldinga. Videre ber komiteen Kirkerådet arbeide for at viktige premisser for kommunenes mulighet for å vedlikeholde kirkene blir synliggjort overfor eiendomsutvalget som blir nedsatt av Kommunaldepartementet.

Komiteen har vurdert forslag om å få til en delfinansiering av nye kirkebygg via direktetilskudd over statsbudsjettet. Komiteen ser behovet for nye kirkebygg både i utbyggingsområder hvor det tidligere ikke har vært kirkebygg, og i områder hvor en har antikvariske og uhensiktsmessige bygg i forhold til de krav dagens menighetsarbeid stiller. Komiteen mener at dette er en viktig sak for lokalkirken og en stor utfordring for kommunene. En eventuell statlig eller alternativ finansiering av nye kirkebygg bør vurderes i forbindelse med en ny økonomimodell under det kirkelige reformarbeidet.

Forslag til vedtak

1. Kirkemøtet vil også i år uttrykke alvorlig bekymring for lokalkirkens økonomi og vil sterkt understreke behov for økte tildelinger lokalt og nasjonalt.
2. Kirkemøtet vil for 2005 prioritere budsjettmidler i følgende rekkefølge: Trosopplæringsreformen, kirkelig reformarbeid, økumeniske organisasjoner, spesialstillinger og stillinger i spesielt underbemannede menigheter.
3. Kirkemøtet ber Kirkerådet og Bispedømmerådene følge opp disse satsingene i budsjettforslagene for 2005. Kirkemøtet vil spesielt be rådene om å vurdere mulighetene for omprioriteringer innenfor de tildelinger som er stilt til disposisjon.
4. Kirkemøtet ber Kirkerådet følge opp arbeidet med og behandlingen av ny stortingsmelding om kulturminner og arbeidet som skjer med kartlegging av kommunenes ansvar for vedlikehold av kirkebygg og alternativ finansiering av nye kirkebygg.

Plenumsbehandling

Dirigent: Arne Grønningsæter

Saksordfører: Gunnar Heiene

Disse hadde ordet:

Ole D. Mjøs, Eirik Andreas Husabø, Gunnar Stålsett, Laila Riksaasen Dahl, Oddvar D. Andersen, Dag Landmark, Øystein I. Larsen, Roar Strømme, Gyrid Espeland, Inger Anne Naterstad, Gunnar Tveit Sandvin, Benedicte Aschjem, Ådne Berge, Erling J. Pettersen, Ole D. Mjøs

Endringsforslag

Laila Riksaasen Dahl:

Alternativt pkt. 4 i vedtaket

”Kirkemøtet ber Kirkerådet følge opp ny stortingsmelding om kulturminner, arbeidet som skjer med kartlegging av kommunenes ansvar for vedlikehold av kirkebygg og alternativ finansiering av nye kirkebygg.”

Forslaget ble tatt inn i komiteens forslag til vedtak.

Dag Landmark og Marit Tingelstad:

Alternativt punkt 1 i vedtaket

”Kirkemøtet vil også i år uttrykke alvorlig bekymring og vil sterkt understreke behov for økte tildelinger lokalt og nasjonalt.”

Forslaget ble tatt inn i komiteens forslag til vedtak.

Øystein I. Larsen:

Nytt pkt. 5 i vedtaket

”Kirkemøtet ber Kirkerådet følge opp tildelingen til bispedømmerådene for å kompensere merutgiftene som veiledningsprogrammet ”Veien til prestetjeneste” medfører.”

Forslaget ble tatt inn i komiteens merknader.

Roar Strømme:

Tillegg til pkt. 2 i vedtaket

”Kirkemøtet vil for 2005 prioritere budsjettmidler i følgende rekkefølge: Trosopplæringsreformen, kirkelig reformarbeid, økumeniske organisasjoner, stillinger i spesielt underbemannede menigheter og spesialstillinger.”

Forslaget ble tatt inn på slutten av pkt. 2 i komiteens forslag til vedtak.

Gunnar Stålsett:

Tillegg til pkt. 2 i vedtaket

”og diakoni”

Oddvar D. Andersen:

Tillegg til pkt. 2 i vedtaket

”..., herunder spesielt til samisk kirkeliv”

Votering

Gunnar Stålsetts forslag ble vedtatt med stort flertall.

Oddvar D. Andersens forslag ble vedtatt med stort flertall.

Kirkemøtets vedtak

1. Kirkemøtet vil også i år uttrykke alvorlig bekymring for lokalkirkens økonomi og vil sterkt understreke behov for økte tildelinger lokalt og nasjonalt.
2. Kirkemøtet vil for 2005 prioritere budsjettmidler i følgende rekkefølge: Trosopplæringsreformen, kirkelig reformarbeid, økumeniske organisasjoner, spesialstillinger, diakoni, stillinger i spesielt underbemannede menigheter, herunder spesielt til samisk kirkeliv.
3. Kirkemøtet ber Kirkerådet og Bispedømmerådene følge opp disse satsingene i budsjettforslagene for 2005. Kirkemøtet vil spesielt be rådene om å vurdere mulighetene for omprioriteringer innenfor de tildelinger som er stilt til disposisjon.
4. Kirkemøtet ber Kirkerådet følge opp arbeidet med og behandlingen av ny stortingsmelding om kulturminner og arbeidet som skjer med kartlegging av kommunenes ansvar for vedlikehold av kirkebygg og alternativ finansiering av nye kirkebygg.

83 stemmeberettigede. Forslaget ble enstemmig vedtatt.

Sak KM 5/03 Orienteringssaker

Saksdokumenter

Dokument 5.1/03	Fremdriften i arbeidet med å utrede ordninger for godkjenning av utdanning på lavere nivåer innenfor undervisning, diakoni og kirkemusikk
Dokument 5.2/03	Rapport om status i arbeidet med de kirkelige reformer og om planer og fremdrift i arbeidet
Vedlegg 5.2.1/03	Hovedplan 2003-2006
Dokument 5.3/03	Rapport om arbeidet med ”Trosopplæring i en ny tid”
Dokument 5.4/03	Protokoll Ungdommens kirkemøte 2003
Dokument 5.5/03	Protokoll Bispemøtet 2002/2003
Dokument 5.6/03	Årsmelding 2002 Den norske Sjømannsmisjon/Norsk kirke i utlandet
Dokument 5.7/03	Årsmelding 2002 Døvekirkenes fellesråd
Dokument 5.8/03	Melding om bispedømmerådernes tilsettinger 2001/2002

Dirigent: Arne Grønningsæter

Sak KM 5.1/03 Fremdriften i arbeidet med å utrede ordninger for godkjenning av utdanning på lavere nivåer innenfor undervisning, diakoni og kirkemusikk

Disse hadde ordet:

Knut Lundby, Gunnar Heiene, Erling J. Pettersen, Ole D. Mjøs

Sak KM 5.2/03 Rapport om status i arbeidet med de kirkelige reformer og om planer og fremdrift i arbeidet

Styringsgruppeleder Ådne Berge orienterte.

Disse hadde ordet:

Sigrun M. Møgedal, Dag Landmark, Gunnar Stålsett, Terje Hærås, Ernst Baasland

Sak KM 5.3/03 Rapport om arbeidet med ”Trosopplæring i en ny tid”

Prosjektleder Paul Erik Wirgenes orienterte.

Disse hadde ordet:

Kjersti Tytingvåg Rogne, Gunnar Stålsett, Laila Riksaasen Dahl, Kari Sørheim, Oddvar D. Andersen, Runar Godø, Ingmar Areklett, Ole D. Hagesæther, Helge S. Kvanvig, Bjarne Sveinall, Helga Marie de Presno

Sak KM 5.4/03   Protokoll Ungdommens kirkemøte 2003

Disse hadde ordet:

Kjersti Østland Tveit, Odd Bondevik, Gunnar Tveit Sandvin, Eivind Arnevåg, Thor Strandenæs, Rolf Steffensen, Eirik Andreas Husabø

Sak KM 5.5./03   Protokoll Bispemøtet 2002/2003

Preses Finn Wagle orienterte.

Sak KM 5.6./03   Årsmelding 2002 Den norske Sjømannsmisjon/Norsk kirke i utlandet

Disse hadde ordet:

Sissel Vartdal, Benedicte Aschjem, Kjell Bertel Nyland (Den norske Sjømannsmisjon)

Sak KM 5.7/03   Årsmelding 2002 Døvekirkenes fellesråd

Disse hadde ordet:

Sigrun M. Møgedal, Ole D. Mjøs, Ole D. Hagesæther, Per Oskar Kjølaas, Erling J. Pettersen, Anett Christoffersen (Døvekirkenes fellesråd), Arne Grønningsæter, Gunnar Stålsett

Sak KM 5.8/03   Melding om bispedømmerådernes tilsetninger 2001/2002

Dirigenten orienterte.

Kirkemøtets vedtak

Kirkemøtet 2003 tar de fremlagte saker til orientering.

Sak KM 6/03 Menighetsrådsvalg 2005. Forslag til prioriterte tiltak

Saksdokumenter

Dokument 6.1/03	Saksorientering
Vedlegg 6.1.1/03	Budsjettforslag
Dokument 6.2/03	Tilleggsdokument

Første innstilling fra komité B

Sammendrag av saksorienteringen

Valg av nye menighetsråd skal avholdes 2. og 3. søndag i oktober 2005. På bakgrunn av erfaringer ved siste valg, er det nødvendig å prioritere tiltak, slik at en kan søke finansiering og planlegge tiltakene nærmere både sentralt og lokalt i kirken.

Ved valget i 2001 bevilget departementet ca 9 mill. kroner over OVF til lokale og sentrale tiltak, bl.a. til prøveordningen med å legge valget samme dag og sted som stortingsvalget og til å benytte valgkort. Disse tiltakene bidro til å øke engasjementet i menighetene, og prøvemenighetene hadde i gjennomsnitt en valgoppslutning på 7,2% som resulterte i at valgdeltakelsen totalt for hele landet økte fra 3,0% til 3,6%.

Kirkemøtet 2002 ble orientert om aktuelle tiltak, jf. KM 5.5/02.

Videre er det nedsatt en styringsgruppe som skal arbeide med de kirkelige reformer. Valgordninger vil bl.a. være et tema som styringsgruppen skal se nærmere på. Det vil derfor kunne bli aktuelt eller anses ønskelig å prøve ut visse sider ved valgordningen allerede i forbindelse med valget 2005.

Viktige mål vil være å øke engasjementet rundt valget og for menighetsrådsarbeidet, og å øke valgoppslutningen i alle sokn med 20%. Videre er det et mål at alle sokn får tilstrekkelig antall personer til å stå på kandidatlisten og som er villige til å gå inn i arbeidet med å bygge morgendagens menighet, slik at kirken lokalt kan fremstå som en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. Opplæringen av de nye menighetsrådene må også vies betydelig oppmerksomhet.

Kirkerådet har vurdert aktuelle tiltak og foreslår at følgende **tiltak prioriteres**:

- Videreføring av prøveordningen med å avholde menighetsrådsvalget samtidig med stortingsvalget
- Bruk av valgkort
- Valg hvert annet år på halvparten av medlemmene
- Stemmerett for ungdom som har fylt 15 år
- Andre tiltak/forsøk – i tilknytning til det kirkelige reformarbeidet
- Prostivise kurs/idédugnader
- Kurs for nye menighetsråd og fellesråd
- Erfaringsundersøkelse
- Regelverket (mindre endringer)

Kirkerådet hadde en foreløpig behandling av menighetsrådsvalget 2005 på møte 4.-5. juni 2003 og sluttbehandlet saken på sitt møte 11.-12. september 2003. Kirkerådet var noe tilbakeholden med å anbefale en storstilet satsing på bruk av valgkort, da effekten av dette tiltaket var mindre enn forventet, sett i relasjon til hva det hadde kostet. Valgdeltakelsen i de sokn som kun benyttet valgkort, var i 2001 på 3,7%.

Et flertall i Kirkerådet gikk inn for å anbefale en videreføring av prøveordningen med å avholde menighetsrådsvalget samtidig med stortingsvalget, mens et mindretall, med henvisning til Kirke/stat-utvalgets innstilling, mente valget bør skilles fra de offentlige valg og fremstå tydelig som kirkelige valg.

Komiteens merknader

Menighetsrådsvalget - et viktig valg

Menighetsrådet er et svært viktig organ i vår kirke og soknets grunnleggende organ med ansvar for den kirkelige virksomheten i soknet. Fra menighetsrådet velges også representanter til kirkelig fellesråd. Komiteen finner derfor grunn til å understreke betydningen av menighetsrådsvalget og arbeidet med å få valgt gode menighetsråd.

Skal man få økt oppmerksomhet om valget, få folk til å stille til valg og de stemmeberettigede til valgurnene, er det etter komiteens mening viktig at man lokalt synliggjør og skaper oppmerksomhet om menighetsrådets arbeid. Økt valgdeltakelse vil i liten grad kunne oppnås ved et skippertak noen uker før valget. Rekruttering til menighetsråd må sees i sammenheng med rekruttering til det frivillige arbeidet i menigheten.

Resultatet av valget i 2001

Komiteen finner innledningsvis grunn til kort å gi en oppsummering av resultatet av valget i 2001:

- Antall stemmer økte med 22%, mens valgdeltakelsen økte fra 3,0% til 3,6%. Økningen skyldtes i hovedsak at valgoppslutningen i de menigheter som deltok i prøveordningen lå i gjennomsnitt på 7,2%. I de prøvemenigheter som både hadde valg samtidig med stortingsvalget og benyttet valgkort, var valgdeltakelsen på 9,2%. I de menigheter som verken deltok i prøveordningen eller benyttet valgkort, var valgdeltakelsen 3,0%.
- Valgprosessen gikk greit de aller fleste steder, men i en del menigheter var det vanskelig å finne tilstrekkelig antall kandidater som var villige til å stille til valg. 7% av valglistene inneholdt færre navn enn reglene tilsier og 31% av listene oppfylte akkurat minimumskravet.
- Ungdomsrepresentasjonen var kun 6,2% mot 8,5% ved forrige valg.
- Kvinneandelen var 58% mot 56% ved de to forrige valgene.
- Kun 18 menigheter tok i bruk forholdstallsvalg mot 13 sokn i 1997.
- 11% av stemmene ble avgitt som forhåndsstemmer mot 12% ved valget i 1997.
- 22% av soknene hadde valg på en eller flere dager i valguken.
- Det er fortsatt stor utskifting av medlemmer, selv om andelen sank fra 77,5% til 73,4%.

Komiteen mener at dette bør kunne være et brukbart utgangspunkt for de tiltak som bør vurderes i forbindelse med valget i 2005.

Momenter fra Kirke/stat-utvalget

Kirke/stat-utvalget drøftet i sin innstilling valgordningene, og tok også opp visse sider ved menighetsrådsvalget. Utvalget gikk bl.a. inn for:

- at alle over 15 år får stemmerett
- at det bør vurderes å endre valgperioden til 3 år
- at de kirkelige valg holdes atskilt fra de offentlige valg
- at ordningen med forhåndsstemmegivning blir videreført
- at fellesrådet velges av menighetsrådene.

Komiteen har merket seg at av de høringsinstanser som uttalte seg om forslaget om stemmerettsalder (20 instanser), gikk halvparten inn for å senke stemmerettsalderen til 15 år. Det var ulike forslag om å endre valgperioden. Noen ønsket 3 års perioder, andre valg av halve menighetsrådet hvert annet år, mens en del ville opprettholde valgperioden på 4 år. Svært mange av de som uttalte seg om kobling i tid og sted mellom kirkelige og offentlige valg (30 instanser), ønsket dette, bl.a. i lys av de gode erfaringene som ble høstet ved prøveordningen i 2001. Ingen synes å ha gått inn for direkte valg til de kirkelige fellesrådene.

Komiteen har også trukket inn disse signalene når en skulle anbefale aktuelle tiltak og ev. forsøk i forbindelse med valget i 2005.

Bevilgninger over statsbudsjettet

Komiteen har merket seg at det i statsbudsjettet for 2004 ikke er foreslått bevilgninger til spesielle tiltak i forbindelse med forberedelse av valget i 2004, og at det heller ikke er gitt signaler om statlige midler for 2005, jf. også KM 4/03.

En viktig bakgrunn for at Kirkerådet utarbeidet forslag til prioriterte tiltak, var bl.a. at det i St.prp. nr 1 for 2003 i kapitlet om utfordringer og strategier står at "Bred deltakelse under kirkelige valg er viktig...Det har derfor lenge vært et mål å øke oppslutningen om de kirkelige valgene...Tiltak som kan øke oppslutningen ved framtidige menighetsrådsvalg, må fortsatt vies oppmerksomhet" (s.140). Departementet fulgte dette opp i tildelingsbrevet til Kirkerådet for 2003, der det i kapitlet om hovedmål sies at "Kirkerådet skal vurdere behovet for tiltak når det gjelder økt deltakelse ved framtidige kirkelige valg".

I tildelingsbrevet av 12. november 2003 til Kirkerådet for 2004 heter det: "Kirkerådet bes videre rette oppmerksomhet mot tiltak...vurdere i hvilken utstrekning erfaringer fra kirkelige valg kan bidra til økt valgdeltakelse ved framtidige valg."

Dette medfører at utgifter til valget som Kirkerådet og bispedømmerådene vil ha, i hovedsak må tas av og prioriteres innenfor de ordinære driftsbevilgningene. Videre medfører dette at utgifter som menighetsrådene og de kirkelige fellesråd vil få i forbindelse med forberedelse og gjennomføring av valget, må finansieres lokalt over den kommunale bevilgningen. Menighetsråd og fellesråd bør derfor relativt raskt informeres om at de må utarbeide planer for forberedelse og gjennomføring av valget, slik at fellesrådene kan ta med utgifter til dette i sine budsjettforslag overfor kommunene.

Samtidig må bispedømmerådene og Kirkerådet ta stilling til hvordan nødvendige forvaltningsmessige oppgaver skal prioriteres innenfor de ordinære bevilgningene og personellressursene når det gjelder utarbeidelse av regelverk og veiledningsmateriell, informasjon, fellesannonsering, rapportering/evaluering m.v.

Aktuelle tiltak

Det er svært viktig å skape engasjement for menighetsrådenes virksomhet, villighet blant kirkens medlemmer til å stille til valg og å øke valgoppslutningen.

Komiteen har drøftet om det er spesielle tiltak som Kirkemøtet bør prioritere, enten endringer i regelverket, prøveordninger eller andre tiltak som menighetsrådene utfordres til å fokusere på. Komiteen har også drøftet hva som kan gjøres for å legge forholdene til rette for fleksibilitet lokalt. Menighetsråd som ønsker å prøve ut tiltak i grenselandet i forhold til

bestemmelsene, bør få mulighet til det. Menighetens engasjement er viktig for valget og komiteen vil utfordre menighetene til å ta i bruk ulike virkemidler for å øke valgdeltakelsen.

Komiteen vil særlig rette søkelyset på følgende tiltak:

A) Prøveordninger

Videreføring av prøveordningen med å legge menighetsrådsvalget samtidig med stortingsvalget/offentlige valg

Komiteen har vurdert om en bør anbefale en videreføring av prøveordningen med å legge menighetsrådsvalget samtidig med stortingsvalget, slik Kirkerådets flertall gikk inn for. Komiteen har notert seg at et mindretall i Kirkerådet ikke ønsket å fremheve prøveordningen i Kirkerådets anbefaling til vedtak overfor Kirkemøtet.

Komiteen har notert seg at en rekke av de menigheter som benyttet denne prøveordningen, har rapportert om gode erfaringer, økt engasjement og valgoppslutning ved denne ordningen. Mange prøvemenigheter, en del andre menigheter og enkelte bispedømmeråd har derfor anbefalt at ordningen blir videreført, og at en bør gjenta forsøket for å få ytterligere erfaringer.

Komiteen er delt i sin anbefaling, men hele komiteen poengterer at menighetsrådsvalget er og bør være et kirkelig valg.

Flertallet (12 medlemmer) går inn for en videreføring av prøveordningen. Av disse går 9 medlemmer inn for at *alle* menigheter som ønsker det, kan gis anledning til å benytte seg av prøveordningen. 3 medlemmer går inn for at den *kun* kan benyttes av de menigheter som deltok i ordningen ved forrige valg.

Flertallet mener det er ønskelig med en videreføring for å få mer erfaringer med ordningen. Disse understreker de gode erfaringene som ble gjort ved siste menighetsrådsvalg. Ingen andre tiltak har gjennomgående resultert i så høy valgdeltakelse. Det er viktig å legge valget til steder som gjør det lettere og mer praktisk for kirkens medlemmer å nærme seg valgurnene. En kan heller ikke se at det er noe prinsipielt i veien for å legge valget til samme dag og i nærheten av stortingsvalget. Det er uansett viktig å markere at dette er et kirkelig valg.

Flere menigheter som gjennomførte sist menighetsrådsvalg uavhengig av stortingsvalget, har også rapportert om gode erfaringer og økt oppslutning. Mindretallet mener at gode valgresultater er mer et spørsmål om økt tilgjengelighet enn et spørsmål om samkjøring med stortingsvalget, og at denne koblingen kan være uheldig. En samkjøring kan oppfattes som et uheldig signal overfor minoritetskirker og andre religioner. Valgreglene slår fast at valget skal foregå "så langt som mulig i tilknytning til en gudstjeneste eller et gudstjenestelig møte." Mindretallet henviser til Kirke/stat-utvalgets innstilling som understreker viktigheten av at valget "framstår tydeleg som kyrkjelege val", og poengterer at "av religionspolitiske og kyrkjelege grunnar er det viktig å skilje dei frå dei offentlege val." (s.136)

Valg hvert annet år på halvparten av medlemmene

Komiteen har registrert at mange menigheter har gitt uttrykk for at valgperioden er for lang. Det har derfor vært foreslått enten at perioden blir 3 år eller at halvparten av medlemmene velges annethvert år, men at valgperioden på 4 år beholdes. En god del menigheter har full utskifting av medlemmene etter 4 år, og det er svært uheldig. Det er viktig å sikre kontinuitet.

Endringer på dette feltet har vært etterlyst av mange i lang tid, og Kirkemøtet har flere ganger tidligere drøftet saken, uten å foreslå noen endringer.

Komiteen har særlig drøftet disse forslagene.

Forslaget om en 3-årig valgperiode vil kunne bidra til at flere tar gjenvalg og at det blir lettere å få folk til å stille til valg. På den annen side vil dette øke de samlede utgiftene i forbindelse med valg. Etter komiteens mening vil en slik endring også få konsekvenser for og må sees i sammenheng med de øvrige kirkelige valgene. Forslaget vil dessuten kreve en lovendring. Komiteen mener derfor at saken bør utredes nærmere, og henstiller til styringsgruppen for kirkelig reformarbeid å se på det i sitt arbeid.

Komiteen er delt i sin anbefaling. Flertallet (8 medlemmer) mener det kan være interessant å prøve ut modellen med valg hvert annet år på halvparten av medlemmene og foreslår at menigheter som ønsker det, bør få anledning til å prøve ut en slik ordning. Muligens vil dette kreve at departementet får hjemmel til å fravike bestemmelsene i kl § 6 første ledd. Kirkerådet vil måtte gi nærmere retningslinjer for forsøksordningen innenfor de rammer som regelverket åpner for, jf. valgreglene § 15.4. Prøveordningen bør også kunne tas i bruk ved forholdstallsvalg. Kirkerådet må også gi bestemmelser om hvor lenge prøverordningen skal pågå før den blir evaluert. Komiteen vil foreslå 6 år.

Mindretallet vil ikke anbefale en slik ordning. Mindretallet legger vekt på at en slik ordning vil gi utydeligere valg, da det hele tiden kun skal velges medlemmer til halve rådet. Det må gjennomføres valg hvert annet år, noe som vil kunne føre til lavere valgdeltakelse. Det vil også medføre økte utgifter og økt forbruk av frivillige medarbeidere i forbindelse med gjennomføringen av valget.

Bruk av valgkort

Komiteen har notert seg at Kirkerådet ikke gikk inn for å ville anbefale bruk av valgkort, bl.a. fordi utgiftene til dette vil være forholdsvis store og effekten ved siste valg var beskjedne. Valgkort ble også i liten grad benyttet i forbindelse med siste kommunevalg.

Komiteen vil utfordre menighetene til å ta i bruk ulike typer informasjon til velgerne. Komiteen mener imidlertid at det bør kunne åpnes for at de menigheter som ønsker å ta i bruk valgkort, bør kunne gis anledning til det. Valgkort må i tilfelle finansieres lokalt, men Kirkerådet bes i tilfelle legge forholdene til rette for at aktuelle menigheter kan bestille kort, dersom dette vil kunne medføre en redusert kostnadsutgift for menigheten. Opplegget for øvrig bør i hovedsak kunne bygge på erfaringene fra siste valg.

B) Endringer i regelverket

Stemmerett for ungdom som har fylt 15 år

Det er en mulighet å gi ungdom som har fylt 15 år (religiøs myndighetsalder) stemmerett, selv om de ikke vil kunne være valgbare. Etter dagens ordning følger valgbarheten av stemmeretten. Det er viktig å inkludere ungdom og ta dem på alvor. De er da konfirmerte, og det å få stemmerett kan være en motivasjonsfaktor også i forhold til trosopplæringsreformen. Komiteen kan ikke se noen vesentlige innvendinger mot at ungdom som har fylt 15 år skal få anledning til å stemme.

Komiteen vil primært foreslå at det gjøres endringer i kirkeloven § 4 første ledd, slik at bestemmelsen vil lyde: "Hvert medlem av Den norske kirke som bor i soknet og som har fylt 15 år . . . ., har kirkelig stemmerett", og at § 6 tredje ledd endres i samsvar med dette. Komiteen foreslår i denne omgang at stemmeretten kun gjøres gjeldende ved valg av menighetsråd og at dette dermed også vil medføre stemmerett i menighetsmøte, jf. kl. § 10. En slik bestemmelse vil kreve lovendring, men en slik lovendring anser komiteen vil være svært riktig og viktig og gi kirkens unge økt innflytelse i kirken.

Dersom det vil vise seg vanskelig å få til en slik endring, vil komiteen foreslå en prøveordning ved valget 2005. Komiteen antar at departementet kan gis myndighet til å godkjenne forsøk som avviker fra de aktuelle bestemmelsene. Ordningen bør evalueres.

Andre endringer

Det anbefales for øvrig at forberedelsen og gjennomføringen av valget 2005 i hovedsak følger tidligere opplegg, og at berørte instanser bidrar til å skape oppmerksomhet om valget og de mulighetene som det er åpnet for i regelverket. En ser ikke på det nåværende tidspunkt at det bør foretas andre vesentlige endringer i regelverket utover det som fremgår ovenfor. Kirkerådet bør se nærmere på visse sider ved bestemmelsene, bl.a. vedrørende oppsett av kandidatlistene, nominasjonsregler, regler for forhåndsstemmegivning og opptellingsregler. Kirkerådet bør kunne vedta eventuelt mindre endringer innen de rammer som fastsatt, jf. reglene § 15.2.

Komiteen ser at det vil være behov for forsøk og prøveordninger og vil be Kirkerådet ta initiativ overfor departementet for å få en langt videre forsøkshjemmel enn den som i dag finnes i kl § 5. Komiteen kan ikke se at det burde være noe til hinder for at kirken får en tilsvarende ordning som den kommunen har.

C) Andre lokale tiltak

Prostivise kurs/idédugnader

Bispedømmerådene i samarbeid med fellestrådene bør utfordres til å avholde prostivise kurs høsten 2004/vinteren 2005 for menighetsrådene og nominasjonskomiteene. Ev. kan menighetsrådene innen fellestrådsområdet møtes. Det er viktig med tidlig planlegging. Kursene bør fokusere på erfarings- og idéutveksling når det gjelder forberedelse og gjennomføring av valget, bl.a. når det gjelder rekruttering og presentasjon av kandidater, tiltak og informasjon overfor velgerne osv. Her kan en samtale om hvordan en kan få til en bredere rekruttering av kandidater. Det er ofte langt flere enn de som blir spurt som kan gjøre en god innsats. En kan drøfte ideer om hvordan en kan rekruttere ungdom, få sittende medlemmer til å stille til gjenvalg, hvordan en kan øke tilgjengeligheten og ta i bruk nye og mer egnede tider og steder å avholde valget og forhåndsstemmegivning på. Det vil også være aktuelt å vurdere mulighetene for å utarbeide flere lister (forholdstallsvalg) med ulikt program og se på muligheten for å avholde valg begge valgsøndagene og flere dager i valgukene, for eksempel i tilknytning til møter, konserter og andre arrangementer. Samtidig bør en forsøke å få en sterkere fokus på betydningen av menighetsrådets innholdsmessige arbeid og hvordan menighetsrådsarbeidet og fellestrådsarbeidet kan synliggjøres.

Komiteen har tro på at en slik erfarings- og idéutveksling mellom flere menighetsråd vil kunne bidra til en god forberedelse og gjennomføring av valget og til et godt valgresultat. Kirkerådet bør vurdere å samle og utgi slike erfaringer og gode ideer.

Erfaringene fra siste valg synes å vise at menighetsråd med forholdsvis enkle grep og beskjedne midler kan få til gode resultater. Fokus på muligheter, oppfinnsomhet og kreativitet vil kunne bidra til engasjement i forbindelse med valget.

Komiteen vil også utfordre menighetsrådene til å vurdere å etablere ”fellesmenighetsråd for ungdom” på fellesrådsnivå. Slike råd bør få økonomi og ansvar og det bør være jevnlig møter med fellesrådet eller menighetsrådene.

Menighetsrådsarbeidet og informasjon

Komiteen mener det er grunn til å se nærmere på hva som har bidratt til at folk har engasjert seg i menighetsrådsarbeidet. Erfaringer tyder på at noen steder oppleves dette som et interessant og spennende arbeid, mens andre steder synes det å være en tung plikt. Det vil være en utfordring å legge forholdene til rette slik at menighetsrådsarbeidet lokalt kan fremstå som interessant, utfordrende og lærerikt, og at dette kan formidles til kirkens medlemmer via menighetsbladet og på annen måte. Informasjon og gode reportasjer om menighetsrådets arbeid kan skape interesse for tjenesten, og gjøre det enklere for folk å stille som kandidater til menighetsrådsvalget eller til andre oppgaver i menigheten.

Kurs for nye menighetsråd og fellesråd

Etter valget bør det holdes kurs for samtlige medlemmer. Slike kurs bør gjennomføres av bispedømmerådene i samarbeid med fellesrådene på prostnivå og/eller fellesrådsnivå. Tidligere har det vært en felles Håndbok for menighetsråd og fellesråd. Ved siste valg ble det utarbeidet en Håndbok for menighetsråd av Kirkerådet og en Håndbok for kirkelige fellesråd av KA. Kirkerådet og KA hadde et nært samarbeid om dette. Omfanget og profilen på disse innføringsbøkene bør vurderes i forhold til hva som kan legges ut på nettet av veiledning. Det bør lages en kortfattet innføring på begge målføre og på samisk. Det må også være mer utfyllende informasjon tilgjengelig. Komiteen vil be Kirkerådet i samarbeid med aktuelle instanser om å finne frem til gode løsninger mht. kurs for menighetsråd og kirkelige fellesråd. Komiteen vil understreke at slike kurs også bør sette fokus på hva det vil si å være menighet.

Forslag til vedtak

1. Kirkemøtet vil sterkt understreke betydningen av at menighetsrådsvalget 2005 gis tilstrekkelig oppmerksomhet med sikte på økt engasjement og valgdeltakelse.
2. Kirkemøtet slutter seg til de tiltak som komiteen har anbefalt, og åpner for følgende prøveordninger:
  - a) Prøveordningen med å avholde menighetsrådsvalget samtidig med stortingsvalget kan benyttes av menigheter som ønsker det.
  - b) Alternativ valgordning med valg hvert annet år på halvparten av menighetsrådet kan benyttes av de menigheter som ønsker det.

Kirkemøtet ber Kirkerådet i samarbeid med berørte parter arbeide videre med å forsøke å virkeliggjøre prøveordningene og å utforme ordningene innenfor de rammer som blir gitt.
3. Kirkemøtet vil arbeide for at ungdom som har fylt 15 år får stemmerett ved menighetsrådsvalg,

4. Prøveordninger må sees i sammenheng med arbeidet med de kirkelige reformer som gjelder valgordninger.
5. Eventuelle endringer i valgreglene som følge av disse tiltakene, som ikke faller inn under den delegasjon som Kirkemøtet allerede har gitt til Kirkerådet, jf. regelverket §§ 15.2 – 15.4, legges frem for Kirkemøtet 2004.
6. Kirkemøtet ber Kirkerådet ta initiativ overfor departementet for å få en utvidet forsøkshjemmel utover den som i dag finnes i kirkeloven § 5.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Ole Jakob Modalsli
Saksordfører: Svein Malmbekk

Disse hadde ordet:

Odd Bondevik, Ann-Mari Aas, Jostein Landrø, Gunnar Tveit Sandvin, Thor Strandenæs, Ingmar Areklett, Eirik Andreas Husabø, Marit Slettum, Einar Salvesen, Dag Landmark, Tom Landås, Hans Petter Jahre, Gunnar Stålsett, Roar Strømme, Finn Wagle, Helga Marie de Presno, Marit Tingelstad, Oddvar Almenning

Endringsforslag

Jostein Landrø:

Endring av pkt. 3 i forslag til vedtak

”Kirkemøtet vil arbeide for at ungdom som fyller 15 år i løpet av året, får stemmerett ved menighetsvalg.”

Dag Landmark:

Forslag til vedtak pkt. 1 strykes

Hans Petter Jahre

Til pkt. 3 i forslag til vedtak

”Kirkemøtet ber Kirkerådet ta initiativ overfor departementet med sikte på en endring av kirkelovens § 4 slik at ungdom som har fylt 15 år i løpet av valgåret, får kirkelig stemmerett. Kirkemøtet anbefaler at det søkes gjennomført en prøveordning med slik stemmerett ved valget i 2005.”

Tom Landås:

Nytt punkt i vedtaket

”Ved evt. senking av stemmerettsalder til 15 år bør det samtidig gis mulighet til å velge ungdomsråd i soknet. Representanter fra et valgt ungdomsråd gis møte- og talerett i menighetsråd.”

Saken ble sendt tilbake til komiteen.

Endelig innstilling fra komité B

Komiteens merknader

Menighetsrådsvalget - et viktig valg

Menighetsrådet er et svært viktig organ i vår kirke og soknets grunnleggende organ med ansvar for den kirkelige virksomheten i soknet. Fra menighetsrådet velges også representanter til kirkelig fellesråd. Komiteen finner derfor grunn til å understreke betydningen av menighetsrådsvalget og arbeidet med å få valgt gode menighetsråd.

Skal man få økt oppmerksomhet om valget, få folk til å stille til valg og de stemmeberettigede til valgurnene, er det etter komiteens mening viktig at man lokalt synliggjør og skaper oppmerksomhet om menighetsrådets arbeid. Økt valgdeltakelse vil i liten grad kunne oppnås ved et skippertak noen uker før valget. Rekruttering til menighetsråd må sees i sammenheng med rekruttering til det frivillige arbeidet i menigheten.

Resultatet av valget i 2001

Komiteen finner innledningsvis grunn til kort å gi en oppsummering av resultatet av valget i 2001:

- Antall stemmer økte med 22%, mens valgdeltakelsen økte fra 3,0% til 3,6%. Økningen skyldtes i hovedsak at valgoppslutningen i de menigheter som deltok i prøveordningen lå i gjennomsnitt på 7,2%. I de prøvemenigheter som både hadde valg samtidig med stortingsvalget og benyttet valgkort, var valgdeltakelsen på 9,2%. I de menigheter som verken deltok i prøveordningen eller benyttet valgkort, var valgdeltakelsen 3,0%.
- Valgprosessen gikk greit de aller fleste steder, men i en del menigheter var det vanskelig å finne tilstrekkelig antall kandidater som var villige til å stille til valg. 7% av valglistene inneholdt færre navn enn reglene tilsier og 31% av listene oppfylte akkurat minimumskravet.
- Ungdomsrepresentasjonen var kun 6,2% mot 8,5% ved forrige valg.
- Kvinneandelen var 58% mot 56% ved de to forrige valgene.
- Kun 18 menigheter tok i bruk forholdstallsvalg mot 13 sokn i 1997.
- 11% av stemmene ble avgitt som forhåndsstemmer mot 12% ved valget i 1997.
- 22% av soknene hadde valg på en eller flere dager i valguken.
- Det er fortsatt stor utskifting av medlemmer, selv om andelen sank fra 77,5% til 73,4%.

Komiteen mener at dette bør kunne være et brukbart utgangspunkt for de tiltak som bør vurderes i forbindelse med valget i 2005.

Momenter fra Kirke/stat-utvalget

Kirke/stat-utvalget drøftet i sin innstilling valgordningene, og tok også opp visse sider ved menighetsrådsvalget. Utvalget gikk bl.a. inn for:

- at alle over 15 år får stemmerett
- at det bør vurderes å endre valgperioden til 3 år
- at de kirkelige valg holdes atskilt fra de offentlige valg
- at ordningen med forhåndsstemmegivning blir videreført

- at fellesrådet velges av menighetsrådene.

Komiteen har merket seg at av de høringsinstanser som uttalte seg om forslaget om stemmerettsalder (20 instanser), gikk halvparten inn for å senke stemmerettsalderen til 15 år. Det var ulike forslag om å endre valgperioden. Noen ønsket 3 års perioder, andre valg av halve menighetsrådet hvert annet år, mens en del ville opprettholde valgperioden på 4 år. Svært mange av de som uttalte seg om kobling i tid og sted mellom kirkelige og offentlige valg (30 instanser), ønsket dette, bl.a. i lys av de gode erfaringene som ble høstet ved prøveordningen i 2001. Ingen synes å ha gått inn for direkte valg til de kirkelige fellesrådene.

Komiteen har også trukket inn disse signalene når en skulle anbefale aktuelle tiltak og ev. forsøk i forbindelse med valget i 2005.

Bevilgninger over statsbudsjettet

Komiteen har merket seg at det i statsbudsjettet for 2004 ikke er foreslått bevilgninger til spesielle tiltak i forbindelse med forberedelse av valget i 2004, og at det heller ikke er gitt signaler om statlige midler for 2005, jf. også KM 4/03.

En viktig bakgrunn for at Kirkerådet utarbeidet forslag til prioriterte tiltak, var bl.a. at det i St.prp. nr 1 for 2003 i kapitlet om utfordringer og strategier står at ”Bred deltakelse under kirkelige valg er viktig...Det har derfor lenge vært et mål å øke oppslutningen om de kirkelige valgene...Tiltak som kan øke oppslutningen ved framtidige menighetsrådsvalg, må fortsatt vies oppmerksomhet” (s.140). Departementet fulgte dette opp i tildelingsbrevet til Kirkerådet for 2003, der det i kapitlet om hovedmål sies at ”Kirkerådet skal vurdere behovet for tiltak når det gjelder økt deltakelse ved framtidige kirkelige valg”.

I tildelingsbrevet av 12. november 2003 til Kirkerådet for 2004 heter det: ”Kirkerådet bes videre rette oppmerksomhet mot tiltak...vurdere i hvilken utstrekning erfaringer fra kirkelige valg kan bidra til økt valgdeltakelse ved framtidige valg.”

Dette medfører at utgifter til valget som Kirkerådet og bispedømmerådene vil ha, i hovedsak må tas av og prioriteres innenfor de ordinære driftsbevilgningene. Videre medfører dette at utgifter som menighetsrådene og de kirkelige fellesråd vil få i forbindelse med forberedelse og gjennomføring av valget, må finansieres lokalt over den kommunale bevilgningen.

Menighetsråd og fellesråd bør derfor relativt raskt informeres om at de må utarbeide planer for forberedelse og gjennomføring av valget, slik at fellesrådene kan ta med utgifter til dette i sine budsjettforslag overfor kommunene.

Samtidig må bispedømmerådene og Kirkerådet ta stilling til hvordan nødvendige forvaltningsmessige oppgaver skal prioriteres innenfor de ordinære bevilgningene og personellressursene når det gjelder utarbeidelse av regelverk og veiledningsmateriell, informasjon, fellesannonsering, rapportering/evaluering m.v.

Aktuelle tiltak

Det er svært viktig å skape engasjement for menighetsrådenes virksomhet, villighet blant kirkens medlemmer til å stille til valg og å øke valgoppslutningen.

Komiteen har drøftet om det er spesielle tiltak som Kirkemøtet bør prioritere, enten endringer i regelverket, prøveordninger eller andre tiltak som menighetsrådene utfordres til å fokusere

på. Komiteen har også drøftet hva som kan gjøres for å legge forholdene til rette for fleksibilitet lokalt. Menighetsråd som ønsker å prøve ut tiltak i grenselandet i forhold til bestemmelsene, bør få mulighet til det. Menighetens engasjement er viktig for valget og komiteen vil utfordre menighetene til å ta i bruk ulike virkemidler for å øke valgdeltakelsen.

Komiteen vil særlig rette søkelyset på følgende tiltak:

A) Prøveordninger

Videreføring av prøveordningen med å legge menighetsrådsvalget samtidig med stortingsvalget/offentlige valg

Komiteen har vurdert om en bør anbefale en videreføring av prøveordningen med å legge menighetsrådsvalget samtidig med stortingsvalget, slik Kirkerådets flertall gikk inn for. Komiteen har notert seg at et mindretall i Kirkerådet ikke ønsket å fremme prøveordningen i Kirkerådets anbefaling til vedtak overfor Kirkemøtet.

Komiteen har notert seg at en rekke av de menigheter som benyttet denne prøveordningen, har rapportert om gode erfaringer, økt engasjement og valgoppslutning ved denne ordningen. Mange prøvemenigheter, en del andre menigheter og enkelte bispedømmerråd har derfor anbefalt at ordningen blir videreført, og at en bør gjenta forsøket for å få ytterligere erfaringer.

Komiteen er delt i sin anbefaling, men hele komiteen poengterer at menighetsrådsvalget er og bør være et kirkelig valg.

Flertallet (12 medlemmer) går inn for en videreføring av prøveordningen. Av disse går 9 medlemmer inn for at *alle* menigheter som ønsker det, kan gis anledning til å benytte seg av prøveordningen. 3 medlemmer går inn for at den *kun* kan benyttes av de menigheter som deltok i ordningen ved forrige valg.

Flertallet mener det er ønskelig med en videreføring for å få mer erfaringer med ordningen. Disse understreker de gode erfaringene som ble gjort ved siste menighetsrådsvalg. Ingen andre tiltak har gjennomgående resultert i så høy valgdeltakelse. Det er viktig å legge valget til steder som gjør det lettere og mer praktisk for kirkens medlemmer å nærme seg valgurnene. En kan heller ikke se at det er noe prinsipielt i veien for å legge valget til samme dag og i nærheten av stortingsvalget. Det er uansett viktig å markere at dette er et kirkelig valg.

Flere menigheter som gjennomførte sist menighetsrådsvalg uavhengig av stortingsvalget, har også rapportert om gode erfaringer og økt oppslutning. Mindretallet mener at gode valgresultater er mer et spørsmål om økt tilgjengelighet enn et spørsmål om samkjøring med stortingsvalget, og at denne koblingen kan være uheldig. En samkjøring kan oppfattes som et uheldig signal overfor minoritetskirker og andre trossamfunn. Valgreglene slår fast at valget skal foregå ”så langt som mulig i tilknytning til en gudstjeneste eller et gudstjenestelig møte.” Mindretallet henviser til Kirke/stat-utvalgets innstilling som understreker viktigheten av at valget ”framstår tydeleg som kyrkjelege val”, og poengterer at ”av religionspolitiske og kyrkjelege grunnar er det viktig å skilje dei frå dei offentlege val.” (s.136)

Valg hvert annet år på halvparten av medlemmene

Komiteen har registrert at mange menigheter har gitt uttrykk for at valgperioden er for lang. Det har derfor vært foreslått enten at perioden blir 3 år eller at halvparten av medlemmene

velges annethvert år, men at valgperioden på 4 år beholdes. En god del menigheter har full utskifting av medlemmene etter 4 år, og det er svært uheldig. Det er viktig å sikre kontinuitet. Endringer på dette feltet har vært etterlyst av mange i lang tid, og Kirkemøtet har flere ganger tidligere drøftet saken, uten å foreslå noen endringer.

Komiteen har særlig drøftet disse forslagene.

Forslaget om en 3-årig valgperiode vil kunne bidra til at flere tar gjenvalg og at det blir lettere å få folk til å stille til valg. På den annen side vil dette øke de samlede utgiftene i forbindelse med valg. Etter komiteens mening vil en slik endring også få konsekvenser for og må sees i sammenheng med de øvrige kirkelige valgene. Forslaget vil dessuten kreve en lovendring. Komiteen mener derfor at saken bør utredes nærmere, og henstiller til styringsgruppen for kirkelig reformarbeid å vurdere om det grunnlag for å innføre kortere valgperioder.

Komiteen er delt i sin anbefaling om valg hvert annet år. Flertallet mener det kan være interessant å prøve ut modellen med valg hvert annet år på halvparten av medlemmene og foreslår at menigheter som ønsker det, bør få anledning til å prøve ut en slik ordning. Muligens vil dette kreve at departementet får hjemmel til å fravike bestemmelsene i kl § 6 første ledd. Kirkerådet vil måtte gi nærmere retningslinjer for forsøksordningen innenfor de rammer som regelverket åpner for, jf. valgreglene § 15.4. Prøveordningen bør også kunne tas i bruk ved forholdstallsvalg. Kirkerådet må også gi bestemmelser om hvor lenge prøverordningen skal pågå før den blir evaluert. Komiteen vil foreslå 6 år.

Mindretallet vil ikke anbefale en slik ordning. Mindretallet legger vekt på at en slik ordning vil gi utydeligere valg, da det hele tiden kun skal velges medlemmer til halve rådet. Det må gjennomføres valg hvert annet år, noe som vil kunne føre til lavere valgdeltakelse. Det vil også medføre økte utgifter og økt forbruk av frivillige medarbeidere i forbindelse med gjennomføringen av valget.

Bruk av valgkort

Komiteen har notert seg at Kirkerådet ikke gikk inn for å ville anbefale bruk av valgkort, bl.a. fordi utgiftene til dette vil være forholdsvis store og effekten ved siste valg var beskjedne. Valgkort ble også i liten grad benyttet i forbindelse med siste kommunevalg.

Komiteen vil utfordre menighetene til å ta i bruk ulike typer informasjon til velgerne. Komiteen mener imidlertid at det bør kunne åpnes for at de menigheter som ønsker å ta i bruk valgkort, bør kunne gis anledning til det. Valgkort må i tilfelle finansieres lokalt, men Kirkerådet bes i tilfelle legge forholdene til rette for at aktuelle menigheter kan bestille kort, dersom dette vil kunne medføre en redusert kostnadsutgift for menigheten. Opplegget for øvrig bør i hovedsak kunne bygge på erfaringene fra siste valg.

B) Endringer i regelverket

Stemmerett for ungdom i det året de fyller 15 år

Det er en mulighet å gi ungdom stemmerett i det året de fyller 15 år, selv om de etter gjeldende regler sannsynligvis ikke vil kunne være valgbare. Etter dagens ordning følger valgbarheten av stemmeretten. Det er viktig å inkludere ungdom og ta dem på alvor. 15 år er den religiøse myndighetsalder og de er da konfirmerte. Det å få stemmerett kan være en motivasjonsfaktor også i forhold til trosopplæringsreformen. Stemmerett vil øke engasjementet blant unge for valget og vil kunne lette arbeidet med å rekruttere

representanter under 30 år til å stille til valg. Komiteen kan ikke se noen vesentlige innvendinger mot at ungdom som har fylt 15 år skal få anledning til å stemme.

Komiteen vil primært foreslå at det gjøres endringer i kirkeloven § 4 første ledd, slik at bestemmelsen vil lyde: "Hvert medlem av Den norske kirke som bor i soknet og som senest i det år det stemmes vil ha fylt 15 år ....., har kirkelig stemmerett", og at § 6 tredje ledd endres i samsvar med dette. Komiteen foreslår i denne omgang at stemmeretten kun gjøres gjeldende ved valg av menighetsråd og at dette dermed også vil medføre stemmerett i menighetsmøte, jf. kl. § 10. En slik bestemmelse vil kreve lovendring, men en slik lovendring anser komiteen vil være svært riktig og viktig og gi kirkens unge økt innflytelse i kirken.

Dersom det vil vise seg vanskelig å få til en slik endring, vil komiteen foreslå en prøveordning ved valget 2005. Komiteen antar at departementet kan gis myndighet til å godkjenne forsøk som avviker fra de aktuelle bestemmelsene. Ordningen bør evalueres.

Andre endringer

Det anbefales for øvrig at forberedelsen og gjennomføringen av valget 2005 i hovedsak følger tidligere opplegg, og at berørte instanser bidrar til å skape oppmerksomhet om valget og de mulighetene som det er åpnet for i regelverket. En ser ikke på det nåværende tidspunkt at det bør foretas andre vesentlige endringer i regelverket utover det som fremgår ovenfor.

Kirkerådet bør se nærmere på visse sider ved bestemmelsene, bl.a. vedrørende oppsett av kandidatlistene, nominasjonsregler, regler for forhåndsstemmegivning og opptellingsregler. Kirkerådet bør kunne vedta eventuelt mindre endringer innen de rammer som fastsatt, jf. reglene § 15.2.

Komiteen ser at det vil være behov for forsøk og prøveordninger og vil be Kirkerådet ta initiativ overfor departementet for å få en langt videre forsøkshjemmel enn den som i dag finnes i kl § 5. Komiteen kan ikke se at det burde være noe til hinder for at kirken får en tilsvarende ordning som den kommunen har.

C) Andre lokale tiltak

Prostivise kurs/idédugnader

Bispedømmerådene i samarbeid med fellesrådene bør utfordres til å avholde prostivise kurs høsten 2004/vinteren 2005 for menighetsrådene og nominasjonskomiteene. Ev. kan menighetsrådene innen fellesrådsområdet møtes. Det er viktig med tidlig planlegging.

Kursene bør fokusere på erfarings- og idéutveksling når det gjelder forberedelse og gjennomføring av valget, bl.a. når det gjelder rekruttering og presentasjon av kandidater, tiltak og informasjon overfor velgerne osv. Her kan en samtale om hvordan en kan få til en bredere rekruttering av kandidater. Det er ofte langt flere enn de som blir spurt som kan gjøre en god innsats. En kan drøfte ideer om hvordan en kan rekruttere ungdom, få sittende medlemmer til å stille til gjenvalg, hvordan en kan øke tilgjengeligheten og ta i bruk nye og mer egnede tider og steder å avholde valget og forhåndsstemmegivning på. Det vil også være aktuelt å vurdere mulighetene for å utarbeide flere lister (forholdstallsvalg) med ulikt program og se på muligheten for å avholde valg begge valgsøndagene og flere dager i valgukene, for eksempel i tilknytning til møter, konserter og andre arrangementer. Samtidig bør en forsøke å få en sterkere fokus på betydningen av menighetsrådets innholdsmessige arbeid og hvordan menighetsrådsarbeidet og fellesrådsarbeidet kan synliggjøres.

Komiteen har tro på at en slik erfarings- og ideutveksling mellom flere menighetsråd vil kunne bidra til en god forberedelse og gjennomføring av valget og til et godt valgresultat. Kirkerådet bør vurdere å samle og utgi slike erfaringer og gode ideer.

Erfaringene fra siste valg synes å vise at menighetsråd med forholdsvis enkle grep og beskjedne midler kan få til gode resultater. Fokus på muligheter, oppfinnsomhet og kreativitet vil kunne bidra til engasjement i forbindelse med valget.

Menighetsrådsarbeidet og informasjon

Komiteen mener det er grunn til å se nærmere på hva som har bidratt til at folk har engasjert seg i menighetsrådsarbeidet. Erfaringer tyder på at noen steder oppleves dette som et interessant og spennende arbeid, mens andre steder synes det å være en tung plikt. Det vil være en utfordring å legge forholdene til rette slik at menighetsrådsarbeidet lokalt kan fremstå som interessant, utfordrende og lærerikt, og at dette kan formidles til kirkens medlemmer via menighetsbladet og på annen måte. Informasjon og gode reportasjer om menighetsrådets arbeid kan skape interesse for tjenesten, og gjøre det enklere for folk å stille som kandidater til menighetsrådsvalget eller til andre oppgaver i menigheten.

UKM har tidligere påpekt verdien av ungdomsråd i alle menigheter. I forbindelse med engasjement og informasjon rundt menighetsrådsvalget, vil ungdomsråd være en god ressurs for menigheten generelt og ungdom spesielt. Komiteen understreker viktigheten av fleksible løsninger lokalt med tanke på organisering av ungdomsråd, f.eks prostivise samarbeid.

Kurs for nye menighetsråd og fellelråd

Etter valget bør det holdes kurs for samtlige medlemmer. Slike kurs bør gjennomføres av bispedømmerådene i samarbeid med fellelrådene på prostinivå og/eller fellelrådsnivå. Tidligere har det vært en felles Håndbok for menighetsråd og fellelråd. Ved siste valg ble det utarbeidet en Håndbok for menighetsråd av Kirkerådet og en Håndbok for kirkelige fellelråd av KA. Kirkerådet og KA hadde et nært samarbeid om dette. Omfanget og profilen på disse innføringsbøkene bør vurderes i forhold til hva som kan legges ut på nettet av veiledning. Det bør lages en kortfattet innføring på begge målføre og på samisk. Det må også være mer utfyllende informasjon tilgjengelig. Komiteen vil be Kirkerådet i samarbeid med aktuelle instanser om å finne frem til gode løsninger mht. kurs for menighetsråd og kirkelige fellelråd. Komiteen vil understreke at slike kurs også bør sette fokus på hva det vil si å være menighet.

Hovedpunkter fra komiteens merknader

- Komiteen vil fremheve menighetsrådsvalget som et svært viktig valg i vår kirke og at det bør rettes oppmerksomhet mot å synliggjøre rådets arbeid og mot tiltak som kan bidra til god rekruttering og økt oppslutning om valget.
- Menighetsrådene og fellelrådene bør tidlig informeres om at utgiftene til gjennomføring av valget og tiltak i forbindelse med valget må dekkes over fellelrådets budsjett.
- Når det gjelder prøveordningen med å avholde menighetsrådsvalget 2005 samtidig med stortingsvalget, fremmer komiteen tre forslag:
  - alle menigheter som ønsker det, kan benytte ordningen (9 medlemmer)
  - kun de menighetene som deltok i ordningen ved forrige valg, kan benytte ordningen dersom de ønsker det (12 medlemmer)

- prøveordningen videreføres ikke (3 medlemmer)
- Når det gjelder alternativ valgordning med valg hvert annet år på halvparten av medlemmene til menighetsrådet, fremmer komiteen to forslag:
  - Det åpnes for at interesserte menigheter kan gjøre forsøk med denne ordningen (8 medlemmer)
  - Det åpnes ikke for at interesserte menigheter kan gjøre forsøk med denne ordningen (7 medlemmer)
- Komiteen går inn for at menigheter som ønsker å ta i bruk valgkort og som selv dekker utgiftene til dette, gis anledning til det.
- Komiteen foreslår at ungdom i det året de fyller 15 år får stemmerett ved menighetsrådsvalg, og at kirkeloven endres i samsvar med dette. Dersom det ikke gis tillatelse til dette, anbefaler komiteen at en får mulighet til å gjennomføre en prøveordning ved valget i 2005.
- Komiteen mener Kirkerådet bør ta initiativ overfor departementet for å få en utvidet forsøkshjemmel utover den som i dag finnes i kirkeloven § 5.
- Komiteen vil oppfordre menighetsrådene i samarbeid med fellestrådene til å finne frem til tiltak for å rekruttere kandidater, øke valgoppslutningen m.v. Komiteen utfordrer til prostivise kurs og idédugnader mellom menighetsrådene. Dette kan bidra til en god forberedelse og gjennomføring av valget.
- Komiteen vil også understreke viktigheten av kurs for de nyvalgte rådsmedlemmer.

Forslag til vedtak

1. Kirkemøtet ber lokale, regionale og sentrale kirkelige organer gi menighetsrådsvalget 2005 tilstrekkelig oppmerksomhet med sikte på økt engasjement og valgdeltakelse.
2. Kirkemøtet slutter seg til de tiltak som komiteen har anbefalt, og åpner for følgende prøveordninger:
  - a) Prøveordningen med å avholde menighetsrådsvalget samtidig med stortingsvalget ved valget i 2005
    - I. kan videreføres av alle menigheter som ønsker det
    - II. kan videreføres av menigheter som deltok i ordningen ved forrige valg
    - III. videreføres ikke
  - b) Alternativ valgordning med valg hvert annet år på halvparten av menighetsrådet
    - I. kan benyttes av de menigheter som ønsker det ved valget i 2005
    - II. kan ikke benyttes ved valget i 2005

Kirkemøtet ber Kirkerådet i samarbeid med berørte parter arbeide videre med å forsøke å virkeliggjøre prøveordningene og å utforme ordningene innenfor de rammer som blir gitt.

3. Kirkemøtet ber Kirkerådet ta initiativ overfor departementet med sikte på en endring i kirkeloven § 4 slik at ungdom som i det år det stemmes vil ha fylt 15 år får stemmerett fra

og med menighetsrådsvalget 2005. Kirkemøtet ber også om at departementet vurderer muligheten av for også å gjøre ungdom som har fylt 15 år i valgåret, valgbare.

4. Prøveordninger må sees i sammenheng med arbeidet med de kirkelige reformer som gjelder valgordninger.
5. Eventuelle endringer i valgreglene som følge av disse tiltakene som ikke faller inn under den delegasjon som Kirkemøtet allerede har gitt til Kirkerådet, jf. regelverket §§ 15.2 – 15.4, legges frem for Kirkemøtet 2004.
6. Kirkemøtet ber Kirkerådet ta initiativ overfor departementet for å få en utvidet forsøkshjemmel utover den som i dag finnes i kirkeloven § 5.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Arne Grønningsæter
Saksordfører: Svein Malmbekk

Disse hadde ordet:

Jorund Andersen, Terje Hærås, Arnfinn Mo, Per Christian Vollebæk, Hans Petter Jahre, Tom Landås

Endringsforslag

Jorund Andersen:

Tillegg til pkt. 3 i vedtaket

”Kirkemøtet ber også om at departementet vurderer muligheten av for også å gjøre ungdom som har fylt 15 år i valgåret, valgbare.”

Forslaget ble tatt inn i komiteens forslag til vedtak.

Terje Hærås:

Tillegg til pkt. 1 i vedtaket

”Kirkemøtet ber lokale, regionale og sentrale kirkelige organer...”

Forslaget ble tatt inn i komiteens forslag til vedtak.

Votering

Det ble foretatt votering punkt for punkt.

Pkt. 1 ble enstemmig vedtatt.

Pkt 2.a III fikk 20 stemmer.

Pkt. 2 a II fikk 12 stemmer.

Pkt. 2.a.I ble vedtatt med stort flertall.

Pkt. 2.b II fikk 40 stemmer.

Pkt. 2.b.I ble vedtatt med 45 stemmer.

Pkt 3 ble vedtatt mot 3 stemmer.

Pkt. 4-6 ble enstemmig vedtatt.

Kirkemøtets vedtak

1. Kirkemøtet ber lokale, regionale og sentrale kirkelige organer gi menighetsrådsvalget 2005 tilstrekkelig oppmerksomhet med sikte på økt engasjement og valgdeltakelse.
2. Kirkemøtet slutter seg til de tiltak som komiteen har anbefalt, og åpner for følgende prøveordninger:
  - a) Prøveordningen med å avholde menighetsrådsvalget samtidig med stortingsvalget ved valget i 2005 kan videreføres av alle menigheter som ønsker det
  - b) Alternativ valgordning med valg hvert annet år på halvparten av menighetsrådet kan benyttes av de menigheter som ønsker det ved valget i 2005

Kirkemøtet ber Kirkerådet i samarbeid med berørte parter arbeide videre med å forsøke å virkeliggjøre prøveordningene og å utforme ordningene innenfor de rammer som blir gitt.
3. Kirkemøtet ber Kirkerådet ta initiativ overfor departementet med sikte på en endring i kirkeloven § 4 slik at ungdom som i det år det stemmes vil ha fylt 15 år får stemmerett fra og med menighetsrådsvalget 2005. Kirkemøtet ber også om at departementet vurderer muligheten for også å gjøre ungdom som har fylt 15 år i valgåret, valgbare.
4. Prøveordninger må sees i sammenheng med arbeidet med de kirkelige reformer som gjelder valgordninger.
5. Eventuelle endringer i valgreglene som følge av disse tiltakene som ikke faller inn under den delegasjon som Kirkemøtet allerede har gitt til Kirkerådet, jf. regelverket §§ 15.2 – 15.4, legges frem for Kirkemøtet 2004.
6. Kirkemøtet ber Kirkerådet ta initiativ overfor departementet for å få en utvidet forsøkshjemmel utover den som i dag finnes i kirkeloven § 5.

85 stemmeberettigede. Forslaget ble enstemmig vedtatt.

Sak KM 7/03 Liturgi for vigsel

Saksdokument

Dokument 7.1/03	Saksorientering
Vedlegg 7.1.1/03	Høringsprosessen
Dokument 7.2/03	Liturgi for vigsel og for Forbøn for borgarleg inngått ekteskap

Første innstilling frå komité A

Samandrag av saksorienteringa

1.1 Med dette vert det lagt fram for vedtak i Kyrkjemøtet ei liturgisak med framlegg til ny versjon av dei liturgiske ordningane *Vigsel* og *Forbøn for borgarleg inngått ekteskap*. Saka vert fremja som framlegg til *permanente liturgiske ordningar*. Det vil seia at saka skal handsamast av Kyrkjemøtet etter å ha passert dei instansane som prosedyrereglementet for handsaming av liturgisaker gjev påbod om, bl.a. høyringsinstansar, Bispemøtet m.fl.

1.2 Framlegget vert fremja *til erstatning for* tilsvarande ordningar i GUDSTENESTEBOK FOR DEN NORSKE KYRKJA. Det er altså ikkje gjort framlegg om å gjera dei nye liturgiane til supplerande alternativ, jf. vedtak om den nye gravferdsliturgien.

1.3 Ein foreslår at endringane vert gjort gjeldande frå 1. mai 2004.

1.4 Frå ulike kyrkjelege hald har det vore sett fram ønskje om revisjon av vigselriturgien i kyrkja. Nemnd for gudstenesteliv (NFG) har på bakgrunn av innspel og reaksjonar greidd ut saka, og Kyrkjerådet (KR) har kome med eit framlegg om ny liturgi som emne for høyring.

1.5 Saka vert primært fremja som ei endring av *oppbygginga* av vigselriturgien. I argumentasjonen for å gjera endring i ordninga har det gjerne vore vist til det «dramaturgiske» aspekt ved riturgien. Dei endringane i oppbygginga av riturgien som det er gjort framlegg om, siktar altså på å skapa ei einskapleg handling med eit mest mogleg naturleg og organisk forløp. Dette fører til at ein går bort frå å bruka rekkjefølgja av ledda til å demonstrera det prinsipielle skiljet mellom det borgarlege og det kyrkjelege elementet i vigselhandlinga.

1.6 Endringane i *Ordning for vigsel* gjeld særleg:

- a) Oppbyggnaden av vigselriturgien, der den sivilrettslege/borgarlege og kyrkjelege delen står fram som ei einskapleg handling.
- b) Ei innleiande helsing med høve til ei innleiande bøn.
- c) Plasseringa av skriftavsnitta om kva Guds ord seier om ekteskapet.
- d) Meir høve til val med omsyn til skriftlesingane, med større vekt på første trusartikkelen. Tekstene kan lesast av tekstlesarar/deltakarar i bryllaupet.
- e) Løfteavlegginga og høve til utveksling av ringar. Brudeparet kan sjølv aktivt seia fram lovnadene sine og dessutan sjølve uttala dei medfølgjande orda ved utveksling av ringar.
- f) Forbøna følgjer rett etter løfteavlegginga og eventuell utveksling av ringar. Bøneleddet er utvida, til dømes kan ein syngja ein bønosalme.
- g) Det er opna for at brudedefolket i større grad kan delta med musikk, høgtlesing osv.
- h) Innføring av leddet *Benedicamus* i den avsluttande delen av handlinga.
- i) Det vert opna for å kunna feira bryllaupsmesse.

1.7 Ut over dette ligg det ikkje i framlegget nokon intensjon om å fremja endringar av teologisk karakter i innhaldet. Framlegget tek heller ikkje opp tilhøve som gjeld det sivilrettslege/borgarlege området.

Komiteen sine merknader

Komiteen er glad for det framlegget til ny vigselsturgi som ligg føre. Vi veit at rundt i heile landet ventar både prestane og kyrkjelydane på å kunna ta denne ordninga i bruk, og vi er overtydde om at ho enda betre enn før vil gjera ekteskapsinngåinga til ei god og gledeleg oppleving for brudepara og fylgja deira.

Framlegget til vedtak

Komiteen vil gå inn for at eitt punkt i Kyrkjerådet sitt framlegg til vedtak vert endra. Dette gjeld punkt 3, som handlar om forbøn for kyrkjeleg inngått ekteskap. I arbeidet med ordninga *Forbøn for borgarleg inngått ekteskap* vart det på eit stadium arbeidd med å få til ei forbønshandling som kunne brukast både etter borgarleg vigsel og etter kyrkjeleg vigsel. Føremålet med dette var å koma i møte par som ønskjer å inngå ekteskap, men av ulike grunnar ikkje kan feira bryllaup på same tidspunkt som ekteskapsinngåinga. Dei vil altså formalisera eit samliv i forpliktande ekteskap, men ha høve til å feira bryllaupet seinare, knytt til ei kyrkjeleg handling. NFG hadde fått førespurnad om dette.

NFG kom fram til at det ikkje ville vera tenleg å kombinera desse aspekta i éi handling. Det ville dessutan krevja meir tid enn det som stod til rådvelde når målsetjinga var å føra ny ordning for vigsel fram for Kyrkjemøtet dette året. NFG la difor denne saka til sides, men bad høyringsinstansane uttala seg om behovet for ei slik ordning, og dessutan leggja fram synspunkt på korleis ein slik liturgi eventuelt burde formast ut.

I høyringa var det fleire som gjekk inn for ei slik ordning, ut frå røynsler på lokalplanet. På dette grunnlaget gjekk Kyrkjerådet inn for at ein skulle kunna utføra ei slik handling ved å nytta ordninga *Forbøn for borgarleg inngått ekteskap* med naudsynlege endringar.

Komiteen vil for det første peika på at det i alle høve er feil når framlegget til vedtak seier at dette gjeld par som "har valt å leggja kyrkjeleg ekteskapsinngåing og forbøn for ekteskapet til ulike tidspunkt". Kyrkjeleg ekteskapsinngåing kan ikkje finna stad utan forbøn for ekteskapet. Det denne saka gjeld, er par som har valt å leggja kyrkjeleg ekteskapsinngåing med forbøn for ekteskapet og *bryllaupsfesten* til ulike tidspunkt.

For det andre: Når ein bed for eit borgarleg inngått ekteskap, kjem noko i tillegg til det som har funne stad tidlegare. Dette gjeld ikkje dersom ein bed over ei handling der bøna alt har skjedd – attpåtil med nett dei same orda. Ei forbøn for kyrkjeleg inngått ekteskap, med den ordninga Kyrkjerådet har gjort framlegg om, vil fort te seg som ei gjentaking av sjølv vigsel og i verste fall føra til ei nedvurdering av den eigentlege vigselshandlinga.

Forbøn for borgarleg inngått ekteskap og ei forbøn for eit kyrkjeleg inngått ekteskap må ha grunnleggjande ulikt fokus. Den første er ei ny handling som gjev forbøn i kyrkja over noko som har skjedd utanfor kyrkja. Den andre handlinga må vera ei gudsteneste som peiker attende til dei løfta og den forbøna og signinga som alt har skjedd. Denne ordninga kan òg nyttast ved fornying av ekteskapsløfta, markering av bryllaupsjubileum (sylvbryllaup osv). Ei slik ordning ligg ikkje føre. Komiteen gjer framlegg om at Kyrkjemøtet skal be Kyrkjerådet om å utarbeida ei slik ordning.

Ledd 4 i liturgien

På same vis som i dei tidlegare instansane samla mykje av drøftinga seg om den forkynninga om ekteskapet som kjem til uttrykk i det som no er ledd 4. Samtalen galdt om ein alltid skal ha med orda om å verta fruktbare og om oppbrotet. Aller mest inngåande vart drøftinga om ein skulle setja skarpe klammer om 1 Mos 1,28a (ordet om å verta mange osb.). Komiteen konkluderte likevel på same vis som Bispemøtet og Kyrkjerådet, med å la tekstane verta ståande.

For det første reiser det å gjera desse aspekta til noko ein må ta stilling til og velja i kvart einskilt høve, problem som ikkje er til å sjå bort frå. Det avgjerande er likevel den budskapen desse orda har jamvel i vår tid.

Ordet frå Fyrste Mosebok proklamerer den stordom mennesket har av di det er skapt i Guds bilete. I ekteskapet trer vi inn i det som er den trygge og gode ramma for det samlivet som bind saman og fører livet vidare. Dette gjeld *generelt* for menneskelivet. Annleis er det når ein kjem til forbøna (sjå ledd 8). Den gjeld akkurat *dette paret*. Difor er orda om at heimen må verta ein stad der born kan veksa opp i tryggleik, sette i klammer.

Og ordet frå Jesus, som er eit sitat frå Fyrste Mosebok, set ljuset på det oppbrotet som høyrer overgangsriten til. I alle sosiale kontekstar er dette eit naudsynleg vilkår for at den nye eininga som vert skapt gjennom inngåinga av eit nytt ekteskap, kan verta livskraftig.

Ledd 5 og 6

For at ikkje denne orddelen skal verta for lang, bytter ledd 5 og 6 plass. Salmen kjem såleis mellom skriftlesinga og talen til brudeparet, og talen går rett over i ekteskapsinngåinga. Både desse bolkane kring salmen vert vidare delte i to. Dette gjer at det ikkje verkar så langt. Den første underdelinga er at ein går over frå å lesa dei allmenne orda til å lesa tekstar som vert annonserte med "Det står skrive ...". Aller best vert dette dersom desse tekstane lyder frå andre stemmer enn liturgens. Delinga i den andre bolken kjem med signalet til handling, den handlinga som heile liturgien så langt har peikt fram mot: "Kom no fram til Herrens altar, så vi kan høyre løfta dykkar til kvarandre og be om Guds velsigning over dykk og over heimen dykkar."

Oppbygginga av denne delen av liturgien vert då slik: Før vi kjem til det aktuelle høvet, les vi det som er dei grunnleggjande perspektiva i Skrifta på ekteskap og samliv. Dinest høyrer vi vidare frå Skrifta, og no kjem dei skriftorda som er valde til det paret som sit i koret nett i dag. Her kjem kontekstualiseringa på det allmenne grunnlaget. Endeleg kjem det skriftordet som presten vil gjeva brudeparet som deira særskilte eigedom. Dette vert utlagt i talen, som fører rett over i ekteskapsinngåinga.

Innleiingsorda

Komiteen har vidare drøfta dei bibelorda som kan følgja etter inngangsorda, og vil gjera framlegg om at dei vert sette opp etter rekkjefølgja i Bibelen, så det ikkje skal sjå ut som at rekkjefølgja er uttrykk for ei prioritering.

I innleiinga til skriftlesinga er det klårgjerande at det på vanleg vis vert gjeve tilvising til Bibelen for det som er ordrett sitat.

Skriftlesing

Den vendinga som fører frå innleiingsorda om ekteskapet til skriftlesingane er ikkje god. Komiteen finn at orda "kjærleik og samliv" ikkje i tilrekkjeleg grad dekkjer innhaldet i dei lesingane som er valde. I eit innspel til komiteen vert det stilt spørreteikn ved ordet "no", av di det alt har lydt ord som er henta frå Skrifta. Vi gjer difor framlegg om heller å seia: "Lat oss vidare høyra frå Guds ord."

Komiteen meiner at det kan vera mange andre gode tekstar å lesa enn dei som er tekne med på denne lista. Det kan vera drastisk å gjera endring på dette på det noverande stadiet. Men i ljuset frå den samtalen Kyrkjemøtet har hatt om ei reform som gjer gudstenestelivet meir mål- og kompetansestyrt og mindre regelstyrt, vil komiteen difor tilrå at dei skriftlesingane som er valde ut i sjølve ordninga, vert vegleiane. Det må vera mogeleg å velja andre skriftlesingar òg. Dette vert sagt såleis: "2-4 av dei følgjande tekstane (sjå side 00) eller andre høvelege skriftlesingar, minst éi frå kvart av dei to testamenta."

Mindre endringar

- Rubrikkane i ordninga er haldne på eit presisjonsnivå som gjer det naturleg å ta med at liturgen jamvel i alternativ 7B legg handa si på hendene til brudeparet. Likeeins er det naturleg å seia etter ledd 9 at brudeparet set seg på plassane sine.
- I ledd 12B syng ikkje kyrkjelyden. Då skal Amen berre stå ein gong.
- I forbønsteksten i Forbøn for borgarleg inngått ekteskap er det meir naturleg å seia "å byggja heimen sin i fred" enn "å byggja ein heim i fred".
- I Allmenne føresegnar punkt 5 vert kantor retta til kantor/organist.
- Elles er det gjort nokre få reint språklege endringar.

Bryllaupsmesse

Framlegget om at det skal vera mogeleg å feira bryllaupsmesse, har fått støtte heile vegen. Men då status skulle gjerast opp etter høyringa, vart ein merksam på at liturgien ikkje hadde noko element som verna bryllaupsgjestane frå ein tvangssituasjon i samband med nattverden. I saksutgreiinga til Bispemøtet og Kyrkjerådet er det gjort framlegg om korleis ein kan ordleggja seg i innleiingsorda for å setja bryllaupsgjestane fri både til å ta del i nattverden og til ikkje å gjera det. Dette er nemnt på side 13 i saksutgreiinga til Kyrkjemøtet. Komiteen gjer framlegg om å ta denne teksten inn i punkt 7 i Allmenne føresegnar.

Evaluering

Komiteen har fått eit innspel om at denne ordninga burde evaluerast etter 2-3 år. Vedtak om permanente liturgiske ordningar skal etter dei reglane som gjeld, følgjast av ein prøveperiode på 4 år, og så eventuelt verta stadfest gjennom nytt vedtak i Kyrkjemøtet. Komiteen finn det ikkje naturleg i tillegg til dette å knyta eit vedtak om evaluering til ei permanent ordning. Men komiteen føreset at dersom praksis undervegs viser at noko ikkje fungerer, så må ein ta det opp og gjera endring i det.

Framlegg til vedtak

1. Framlegga til nye ordningar for Vigsel og for Forbøn for borgarleg inngått ekteskap vert vedteke som permanente liturgiske ordningar til erstatning for ordningane i Gudstenestebok for Den norske kyrkja med verknad frå 1. mai 2004.
2. I ”Allmenne føresegner” under kapitlet Ekteskap i Gudstenestebok for Den norske kyrkja Del II, s. 97 vert punkt 2 erstatta av følgjande tekst:

”Giftarmål etter den ordning kyrkja har, har både ei juridisk og ei kyrkjeleg side. Den handlinga som er ekteskapsstiftande etter lovgjevinga i samfunnet, vert utført for Guds åsyn, og er difor ei kyrkjeleg handling av gudstenestleg karakter. Enkeltelement ved handlinga, som musikk, opplesing og andre innslag må få si form i samsvar med dette.”
3. Kyrkjemøtet vil be Kyrkjerådet utarbeida ei takke- og forbønsordning som kan nyttast til dømes ved bryllaupsjubileum, fornying av ekteskapsløftet og andre høve.
4. Kyrkjemøtet gjev Kyrkjerådet fullmakt til å gje utfyllande reglar og til å gjera mindre endringar i liturgiane og dei allmenne føresegnene for Ekteskap.
5. Dei nye liturgiske ordningane vert publiserte i samsvar med gjeldande reglar. Som ”Liturgisk utstyr til ei soknekyrkje” vert ordningane innkjøpte i samsvar med reglane i Gudstenestebok for Den norske kyrkja, Del II punkt 3.3 (s. 259).

Vigsel / Forbøn for borgarleg inngått ekteskap

Allmenne føresegner

1. Ekteskap vert inngått ved at kvinne og mann offentleg, i nærvere av vitne og for godkjend (borgarleg eller kyrkjeleg) styremakt, gjev løfte til kvarandre om at dei vil leva saman i ekteskap, og at dette vert sagt offentleg gyldig.
2. Giftarmål etter den ordning kyrkja har, har både ei juridisk og ei kyrkjeleg side. Den handlinga som er ekteskapsstiftande etter lovgjevinga i samfunnet, vert utført for Guds åsyn, og er difor ei kyrkjeleg handling av gudstenestleg karakter. Enkeltelement ved handlinga, som musikk, opplesing og andre innslag må få si form i samsvar med dette.
3. Handlinga skjer i kyrkja eller ein annan gudstenestestad som etter avgjerd av biskopen kan brukast til vigsel.
4. Før handlinga har den som skal forretta – eller unntaksvis ein annan på vegner av denne – ein samtale med brudeparet.
5. Salmar og songar må føreåt godkjennast av forrettande prest og det musikalske stoffet av kantor/organist.
6. Vigsel som står føre, bør gjerast kjend på førehand i kunnjingane ved ei gudsteneste, og brudeparet bør takast med i forbøna.

7. Dersom ein vil feira **Bryllaupsmesse**, følgjer ein anten ordninga **Vigsel** til og med siste salmen, som då vert salme før nattverden, etterfølgd av nattverdordninga i høgmissa eller ei av dei alternative nattverdordningane i Gudstenestebok. Eller ein kan følgja ordninga **Høgmesse**. Inngangsorda i vigselordninga trer då i staden for inngangsorda i høgmissa. Ledda **Ekteskapsinngåing** og **Overrekking av ringar** kjem på plassen til kunngjeringane, og leddet **Forbøn** vert erstatta av forbønalternativa i høgmissa. Ei av lesingane skal vera ei evangelielesing. Ein gjer kjent i Inngangsorda at det skal feirast bryllaupsmesse, til dømes slik:

L Kjære (namnet vert nemnt) og (namnet vert nemnt). De er komne hit til (namnet på kyrkja vert nemnt) for å inngå ekteskap. Vi er samla her for å gleda oss med dykk. Vi skal høyra løfta dykkar til kvarandre og be om Guds velsigning over dykk og over heimen dykkar. De har òg bede om å få del i Herrens nattverd når de no byrjar livet saman som ektefolk. Vi vil difor feira denne handlinga som ei bryllaupsmesse, slik at det er mogeleg for dei som ønskjer det, å gå saman med dykk til Herrens bord på denne dagen.
8. Ektepar som har gifta seg for borgarleg styremakt, kan sidan be om forbøn i kyrkja. Sjå ordninga **Forbøn for borgarleg inngått ekteskap**.
9. Ein kan ringja i ca. 5 minutt før og etter vigselshandlinga.
10. Liturgen ber stola i kvitt.

ORDNING FOR *Vigsel*

Under handlinga kan det gjevast rom for medverknad av ulike slag. Det kan vera medverknad frå bryllaupsfølgjet ved einskilde av dei liturgiske ledda, og det kan vera tillegg til handlinga i form av musikk eller høgtlesing, eventuelt kombinert med at det vert tent ljøs i ljøsgloben. Blant dei kulturelle innslaga kan det òg opnast for element som understrekar den etniske bakgrunnen til brudeparet. Der den eine parten tilhøyrer eit anna kyrkjesamfunn enn Den norske kyrkja, kan det etter godkjenning av biskopen opnast for deltaking frå vedkomande kyrkjesamfunn. Både når det gjeld medverknad frå andre kyrkjesamfunn og innslag med grunnlag i den etniske bakgrunnen til brudeparet, skal dette tilpassast den gudstenestlege karakteren til vigselshandlinga og ikkje bryta med trusgrunnlaget i Den norske kyrkja.

Innslag som kjem som tillegg til liturgien, kan plasserast etter ledd 9 Forbøn

Der namna skal nemnast, kan ein bruka fullt namn eller fornamn, etter det som er naturleg i det einskilde tilfellet. I spørsmåla under ledd 7 Ekteskapsinngåing skal det brukast fullt namn.

1 Preludium/Inngang

Orgelmusikk eller annan høveleg musikk til preludium/inngang.

Brudeparet kan gå saman fram til koret og setja seg på plassane sine.

Eventuelt kan ein representant for familien følgja brura fram til plassen i koret.

Dersom det er ønskeleg, kan brudeparet, forlovarar, liturg og andre gå inn i kyrkja i prosesjon.

Deretter kan det framførast høveleg vokal- eller instrumentalmusikk.

2 Inngangsort

Anten **A**

L I namnet åt Faderen og Sonen og Den Heilage Ande.

Eller **B**

L Nåde vere med dykk, og fred frå Gud, vår Far, og Herren Jesus Kristus.

Deretter kan ein ønskja brudeparet og bryllaupsfølgjet velkomne med desse eller liknande ord:

L Kjære (namnet vert nemnt) og (namnet vert nemnt). De er komne hit til (kyrkja vert nemnd) for å inngå ekteskap. Vi er samla her for å gleda oss med dykk. Vi skal høyra løfta dykkar til kvarandre og be om Guds velsigning over dykk og over heimen dykkar.

Deretter kan liturgen seia:

Anten **A**

L Herre, kor dyrverdig di miskunn er!
I skuggen av dine venger, Gud, søkjer menneskeborna livd.
Dei får eta seg mette av det beste i ditt hus,
du lèt dei drikka or gledebekken din.
For hjå deg er livsens kjelde,
i ditt ljøs ser vi ljøs.
Sal 36,8-10

Eller **B**

L Pris Herren, for han er god, evig varer hans miskunn.
Dette er dagen som Herren har gjort; lat oss jubla og gleda oss no!
Sal 118,1.24

Eller **C**

L Gud er kjærleik, og den som vert verande i kjærleiken, vert verande i Gud og Gud i han.
1 Joh 4,16b

3 Salme

---

4 Skriftlesing

L Gud har skapt oss til å leva i samfunn med han og med kvarandre.
Han har ordna det såleis at mann og kvinne skal vera eitt,
og han har stadfest denne sameininga med si velsigning.
Ekteskapet er Guds gode gåve.
Å leva saman som mann og kvinne
er å leva i tillit og kjærleik,

dela gleder og sorger
og trufast stå attmed kvarandre livet ut.

Guds ord seier om ekteskapet at det er heilagt og ukrenkjande.

Det står skrive i Fyrste Mosebok:
Gud skapte mennesket i sitt bilete,
i Guds bilete skapte han det,
til mann og kvinne skapte han dei.
Gud velsigna dei og sa til dei:
«De skal veksa og aukast,
fylla jorda og leggja henne under dykk!»
1 Mos 1,27-28a

Og vår Herre Jesus Kristus seier:
Har de ikkje lese at Skaparen frå opphavet
skapte dei til mann og kvinne og sa:
«Difor skal mannen skiljast frå far sin og mor si
og halda seg til kona si, og dei to skal vera eitt.»
Så er dei ikkje lenger to; dei er eitt.
Og det som Gud har bunde saman,
det skal ikkje menneske skilja.
Matt 19,4-6

L Lat oss vidare høyra frå Guds ord.

2-4 av dei følgjande tekstane (sjå side 00) eller andre høvelege skriftlesingar, minst éi frå kvart av dei to testamenta.

Skriftlesingane kan lesast av medlemmer av bryllaupsfølget.

Dei som skal lesa, går samla fram til lesepulsten.

Brudepar og kyrkjelyd sit under lesinga.

Siste lesinga vert avslutta med:
”Slik lyder Herrens ord.”

5 Salme

Salmen kan erstattast av høveleg vokal- eller instrumentalmusikk.

6 Tale

Liturgen held ein tale over eit av dei skriftorda som er lesne under ledd 4 eller over ein annan høveleg tekst.

7 Ekteskapsinngåing

L Kom no fram til Herrens altar, så vi kan høyra løfta dykkar til kvarandre og be om Guds velsigning over dykk og over heimen dykkar.

Brudeparet går fram til altarringen.

Deretter følgjer

Anten A

L For Gud vår Skapars åsyn og i nærvere av desse vitna spør eg deg, (det fulle namnet til brudgommen utan tittel): Vil du ha (det fulle namnet til brura utan tittel), som står attmed deg, til ektemake?

Brudgommen: Ja.

L Vil du elska og æra henne og vera trufast hos henne i gode og vonde dagar til dess døden skil dykk åt?

Brudgommen: Ja.

L Like eins spør eg deg, (det fulle namnet til brura utan tittel): Vil du ha (det fulle namnet til brudgommen utan tittel), som står attmed deg, til ektemake?

Brura Ja.

L Vil du elska og æra han og vera trufast hos han i gode og vonde dagar til dess døden skil dykk åt?

Brura: Ja.

L Så gjev kvarandre handa på det.

Brudeparet vender seg mot kvarandre og gjev kvarandre høgre handa.
Liturgen legg handa si på hendene til brudeparet.

L For Guds åsyn og i nærvere av desse vitna har de no lova kvarandre at de vil leva saman i ekteskap, og gjeve kvarandre handa på det. Difor gjer eg kunnig at de er rette ektefolk.

Eller B

L For Gud vår Skapars åsyn og i nærvere av desse vitna spør eg deg, (det fulle namnet til brudgommen utan tittel): Vil du ha (det fulle namnet til brura utan tittel), som står attmed deg, til ektemake?

Brudgommen: Ja.

L Like eins spør eg deg, (det fulle namnet til brura utan tittel): Vil du ha (det fulle namnet til brudgommen utan tittel), som står attmed deg, til ektemake?

Brura: Ja.

L Gjenta no etter meg.

Brudgom og brur vender seg til kvarandre. Dei gjev kvarandre hendene og vert ståande slik medan dei gjev løftet.

Liturgien les løftet ledd for ledd, deretter seier brudeparet det fram, den eine først.

L Eg tek deg (namnet vert nemnt) til ektemake.

B Eg tek deg (namnet vert nemnt) til ektemake.

L Eg vil elska og æra deg

B Eg vil elska og æra deg

L og vera trufast hos deg i gode og vonde dagar

B og vera trufast hos deg i gode og vonde dagar

L til dess døden skil oss åt.

B til dess døden skil oss åt.

Deretter vert løftet teke opp att på same måten av den andre ektemaken.

Liturgien legg handa si på hendene til brudeparet.

L For Guds åsyn og i nærvere av desse vitna har de no lova kvarandre at de vil leva saman i ekteskap, og gjeve kvarandre handa på det. Difor gjer eg kunnig at de er rette ektefolk.

Her kan følgja

8 Overrekking av ringar

Anten **A**

L Gje no kvarandre ringane, som de skal bera til teikn på løftet om truskap.

Kvar av dei set ringen på fingeren til den andre.

Eller **B**

L Gje no kvarandre ringane, som de skal bera til teikn på løftet de har gjeve kvarandre. Gjenta etter meg.

Liturgien les orda ledd for ledd, deretter seier brudeparet dei fram, den eine først.

L (Namnet), eg gjev deg denne ringen

B (Namnet), eg gjev deg denne ringen

L som eit teikn på løftet mitt om kjærleik og truskap.

B som eit teikn på løftet mitt om kjærleik og truskap.

Ringen vert sett på fingeren til den andre.

Deretter vert overrekkinga teken opp att på same måten av den andre ektemaken.

9 Forbøn

L Lat oss alle be.

Brudeparet kneler ved altarringen.

Liturgien ber for brudeparet, med handspålegging, ei av dei følgjande bønene, og avsluttar med Herrens bøn.

Eventuelt kan også andre i følget delta i forbøna med handspålegging.

I

Anten *A*

L Gode Gud, du som har innsett ekteskapet og velsigna kvinne og mann, vi ber deg: Lat di velsigning kvila over (namnet vert nemnt) og (namnet vert nemnt) som her kneler for ditt andlet. Fyll dei med din kjærleik, og bygg heimen deira i fred. Sjå til dei i nåde, og styrk dei med din Ande, så dei i gode og vonde dagar set sin lit til deg, held trufast saman og hjelper kvarandre fram mot det evige livet.

Eller *B*

L Gode Gud, vi takkar deg for (namnet vert nemnt) og (namnet vert nemnt) og for deira kjærleik til kvarandre. Velsign livet deira som ektefolk.

Hjelp dei å halda dei løfta dei har gjeve kvarandre, så ekteskapet deira kan fyllast av tillit, omsut og glede.

Gjev dei evne og vilje til å byggja heimen sin i fred, så den vert ein stad der [born kan veksa opp i tryggleik og] familie og vener kan finna fellesskap.

Du som er vegen, sanninga og livet, lat dei få vandra i di sanning. Du som tilgjev og lækjer, hjelp dei å tilgje kvarandre. Du som er kjærleikens kjelde, gjev dei og alle ektefolk å veksa og modnast i kjærleik.

II

Her kan ein føya til ei fritt utforma bøn, eventuelt kombinert med ljostenning. Eventuelt kan kyrkjelyden syngja ein bønesalme (medan brudeparet kneler). Sjå til dømes NoS nr. 663, 674 eller Salmer 1997 nr. 273.

III

L Lat oss saman be Herrens bøn.

A Fader vår, du som er i himmelen.

Lat namnet ditt helgast.

Lat riket ditt koma.

Lat viljen din råda på jorda så som i himmelen.

Gjev oss i dag vårt daglege brød.

Forlat oss vår skuld,

som vi òg forlèt våre skuldmenn.

Før oss ikkje ut i freisting,

men frels oss frå det vonde.

For riket er ditt,

og makta og æra i all æve.

Amen.

Brudeparet set seg på plassane sine.

Her kan følgja

10 Musikk/symbolhandlingar

Deltakarar i bryllaupsfølget kan medverka med musikk, høgtlesing eller andre kulturelle innslag.

11 Salme

---

12 Velsigning

Anten **A**

L vend mot kyrkjelyden

Lat oss prisa Herren.

Kyrkjelyden reiser seg

K Gud vere lova. Halleluja. Halleluja. Halleluja.

L Herren velsigne deg og vare deg.

Herren late sitt andlet lysa over deg og vere deg nådig.

Herren lyfte sitt åsyn på deg og gjeve deg fred. ✠

K Amen. Amen. Amen.

Eller **B**

L vend mot kyrkjelyden

Ta imot velsigninga.

Kyrkjelyden reiser seg.

L Herren velsigne deg og vare deg.

Herren late sitt andlet lysa over deg og vere deg nådig.

Herren lyfte sitt åsyn på deg og gjeve deg fred. ✠

L/K Amen.

13 Utgang

Orgelmusikk eller annan høveleg musikk. Ekteparet går saman ut or kyrkja.

ORDNING FOR

Forbøn

for borgarleg inngått ekteskap

Under handlinga kan det gjevast rom for medverknad av ulike slag. Det kan vera medverknad frå festfølget ved einskilde av dei liturgiske ledda, og det kan vera tillegg til handlinga i form av musikk eller høgtlesing, eventuelt kombinert med at det vert tent ljøs i ljøsgloben. Blant dei kulturelle innslaga kan det òg opnast for element som understrekar den etniske bakgrunnen til ekteparet. Der den eine parten tilhøyrer eit anna kyrkjesamfunn enn Den norske kyrkja, kan det etter godkjenning av biskopen opnast for deltaking frå vedkomande kyrkjesamfunn.

Både når det gjeld medverknad frå andre kyrkjesamfunn og ved innslag med grunnlag i den etniske bakgrunnen ekteparet har, skal dette tilpassast den gudstenestlege karakteren til forbønshandlinga og ikkje bryta med trusgrunnlaget til Den norske kyrkja.

Innslag som kjem som tillegg til liturgien, kan plasserast etter ledd 8 Forbøn.

Der namna skal nemnast, kan ein bruka fullt namn eller fornamn, etter som det er naturleg i det einskilde tilfellet. I spørsmåla under ledd 7 Framstilling av ekteparet skal ein nytta fullt namn.

1 Preludium/Inngang

Orgelmusikk eller annan høveleg musikk til preludium/inngang.

Ekteparet kan ta plass i koret på førehand, eller dei kan gå saman fram til koret og setja seg på plassane sine. Dersom det er ønskjeleg, kan ekteparet, forlovarar, liturg og andre gå inn i kyrkja i prosesjon.

Deretter kan det framførast høveleg vokal- eller instrumentalmusikk.

2 Inngangsord

Anten **A**

L I namnet åt Faderen og Sonen og Den Heilage Ande.

Eller **B**

L Nåde vere med dykk og fred frå Gud vår Far og Herren Jesus Kristus.

Deretter vert ekteparet og forsamlinga helsa velkomen med desse eller liknande ord:

L Kjære (fullt namn vert nemnt) og (fullt namn vert nemnt), den (dato vert nemnd) inngjekk de ekteskap i (staden vert nemnd). De er komne hit til (kyrkja vert nemnd) fordi de ønskjer kyrkja si forbøn for ekteskapet dykkar. Vi er samla for å gleda oss med dykk og be om velsigning over dykk og heimen dykkar.

Deretter kan liturgen seia noko om høvet og om gudstenesta som følgjer, og eventuelt avslutta slik:

Anten **A**

L Herre, kor dyrverdig di miskunn er!

I skuggen av dine venger, Gud, søkjer menneskeborna livd.

Dei får eta seg mette av det beste i ditt hus,
du lèt dei drikka or gledebekken din.
For hjå deg er livsens kjelde,
i ditt ljøs ser vi ljøs.
Sal 36,8-10

Eller **B**

L Pris Herren, for han er god, evig varer hans miskunn.
Dette er dagen som Herren har gjort; lat oss jubla og gleda oss no!
Sal 118,1.24

Eller **C**

L Gud er kjærleik, og den som vert verande i kjærleiken, vert verande i Gud og Gud i han.
Joh 4,16b

3 Salme

---

4 Skriftlesing

L Gud har skapt oss til å leva i samfunn med han og med kvarandre.
Han har ordna det såleis at mann og kvinne skal vera eitt,
og han har stadfest denne sameininga med si velsigning.
Ekteskapet er Guds gode gåve.
Å leva saman som mann og kvinne
er å leva i tillit og kjærleik,
dela gleder og sorger
og trufast stå attmed kvarandre livet ut.

Guds ord seier om ekteskapet at det er heilagt og ukrenkjande.

Det står skrive i Fyrste Mosebok:
Gud skapte mennesket i sitt bilete,
i Guds bilete skapte han det,
til mann og kvinne skapte han dei.
Gud velsigna dei og sa til dei:
«De skal veksa og aukast,
fylla jorda og leggja henne under dykk!»
1 Mos 1,27-28a

Og vår Herre Jesus Kristus seier:
Har de ikkje lese at Skaparen frå opphavet
skapte dei til mann og kvinne og sa:
«Difor skal mannen skiljast frå far sin og mor si
og halda seg til kona si, og dei to skal vera eitt.»
Så er dei ikkje lenger to; dei er eitt.
Og det som Gud har bunde saman,

det skal ikkje menneske skilja.
Matt 19,4-6

L Lat oss vidare høyra frå Guds ord.

2-4 av dei følgjande tekstane (sjå side 00) eller andre høvelege skriftlesingar, minst éi frå kvart av dei to testamenta.

Skriftlesingane kan lesast av medlemmer av festfølget.

Dei som skal lesa, går samla fram til lese-pulten.

Ektepar og kyrkjelyd sit under lesinga.

Siste lesinga vert avslutta med:

”Slik lyder Herrens ord.”

5 Salme

Salmen kan erstattast av høveleg vokal- eller instrumentalmusikk.

6 Tale

Liturgen held ein tale over eit av dei skriftorda som er lesne under ledd 4 eller over ein annan høveleg tekst.

7 Framstilling av ekteparet

Ekteparet går saman fram til altaret.

Anten A

L For offentleg styremakt har de lova å leva saman i ekteskap. Dette løftet tyder at de skal vera eitt og halda trufast saman i gode og vonde dagar inntil døden skil dykk åt.

Slik de ønskjer det, vil vi i dag be for dykk og stilla ekteskapet dykkar og heimen dykkar inn under Guds velsigning.

Eller B

L (Dei fulle namna til mannen og kvinna, utan tittel), de har for offentleg styremakt lova å leva saman i ekteskap. Vil de i ekteskapet dykkar elska og æra kvarandre og halda trufast saman i gode og vonde dagar til dess døden skil dykk åt?

Ekteparet svarar, etter kvarandre eller saman:

Ja.

L Etter dykkar ønskje vil vi i dag be for dykk og stilla ekteskapet dykkar og heimen dykkar inn under Guds velsigning.

8 Forbøn

Ekteparet kneler på altarringen.

Liturgen ber med handspålegging ei av desse bønene, og avsluttar med Herrens bøn.
Eventuelt kan også andre i følget delta i forbøna med handspålegging.

I

Anten **A**

L Miskunnsame Gud, du som har innsett ekteskapet og velsigna kvinne og mann, vi ber deg: Lat di velsigning kvila over (namnet vert nemnt) og (namnet vert nemnt) som her kneler for ditt andlet. Fyll dei med din kjærleik, og bygg heimen deira i fred. Sjå til dei i nåde, og styrk dei med din Ande, så dei i gode og vonde dagar set sin lit til deg, held trufast saman og hjelper kvarandre fram mot det evige livet.

Eller **B**

L Gode Gud, vi takkar deg for (namnet vert nemnt) og (namnet vert nemnt) og for kjærleiken deira til kvarandre. Velsign livet deira som ektefolk.

Hjelp dei å halda dei løfta dei har gjeve kvarandre, så ekteskapet deira kan fyllast av tillit, omsut og glede.

Gjev dei evne og vilje til å byggja heimen sin i fred, så det vert ein stad der [born kan veksa opp i tryggleik og] familie og vener kan finna fellesskap.

Du som er vegen, sanninga og livet, lat dei få vandra i di sanning. Du som tilgjev og lækjer, hjelp dei å tilgje kvarandre. Du som er kjærleikens kjelde, gjev dei og alle ektefolk å veksa og modnast i kjærleik.

II

Her kan det leggjast til ei fritt utforma bøn, eventuelt kombinert med ljostenning.
Eventuelt kan kyrkjelyden syngja ein bønosalme (medan ekteparet kneler).

III

Forbøna vert alltid avslutta med Herrens bøn.

L Lat oss saman be Herrens bøn.

A Fader vår, du som er i himmelen.
Lat namnet ditt helgast.
Lat riket ditt koma.
Lat viljen din råda på jorda så som i himmelen.
Gjev oss i dag vårt daglege brød.
Forlat oss vår skuld,
som vi òg forlèt våre skuldmenn.
Før oss ikkje ut i freisting,
men frels oss frå det vonde.
For riket er ditt,
og makta og æra i all æve.
Amen.

Ekteparet set seg på plassane sine.

Her kan følgja

9 Musikk/symbolhandlingar

Deltakarar i festfølgjet kan medverka med musikk, høgtlesing eller andre kulturelle innslag.

10 Salme

---

11 Velsigning

Anten A

L vend mot kyrkjelyden
Lat oss prisa Herren.

Kyrkjelyden reiser seg.

K Gud vere lova. Halleluja. Halleluja. Halleluja.

L Herren velsigne deg og vare deg.
Herren late sitt andlet lysa over deg og vere deg nådig.
Herren løfte sitt åsyn på deg og gjeve deg fred. ✠

K Amen. Amen. Amen.

Eller **B**

L vend mot kyrkjelyden

Ta imot velsigninga.

Kyrkjelyden reiser seg.

L Herren velsigne deg og vare deg.
Herren late sitt andlet lysa over deg og vere deg nådig.
Herren lyfte sitt åsyn på deg og gjeve deg fred. ✠

L/K Amen.

Under den stille bønna som følgjer, vert det slege tre gonger tre slag med ei av kyrkjeklokkene.

Her kan det framførast høveleg vokal- eller instrumentalmusikk.

12 Postludium/Utgang

Orgelmusikk eller annan høveleg musikk. Ekteparet går saman ut or kyrkja

Skriftlesingar

L Lat oss vidare høyra frå Guds ord.

2-4 av dei følgjande tekstane eller andre høvelege skriftlesingar, minst éi frå kvart av dei to testamenta.

Skriftlesingane kan lesast av medlemmer av bryllaupsfølget.

Dei som skal lesa, går samla fram til lesepulsten.

Brudepar og kyrkjelyd sit under lesinga.

Salme 23

Salme 36,6-10

Salme 91,1-2.4.9

Salme 100

Salme 103,1-5

Høgs 2,8-14.16-17 + 8,6-7a

Høgs 2,9-10a.13b-14

Høgs 8,6-7a

Matt 5,13-16

Matt 6,25-34

Matt 7,7-8.12

Matt 7,24-25

Joh 15,9-12[-17]

Rom 8,38-39

1 Kor 13 (heile eller i utdrag)

Ef 3,14-21
Fil 2,1-5
Fil 4,4-8
Kol 3,12b-14
1 Joh 4,7-12

Den tredje av lesingane frå Høgsongen kan lesast av éin tekstlesar eller av kvinne (I) og mann (II)

I

Høyr, det er min ven.
Sjå der, han kjem
springande over heiane,
hoppande over haugane.
Min ven er som gasellen,
han liknar den unge hjort.
Sjå, der står han bortmed husveggen;
han glytter inn gjennom gluggen
og ser inn gjennom sprinklane.
Min ven tek til ords og seier:

II

Stå opp, min hugnad!
Kom ut, mi fagre møy!
For sjå, vinteren er til endes,
regnet har kvorve.
Blomane sprett på vollane;
songtida er komen,
og turteldua kurrar i landet.
Frukta på vintreet raudnar,
og det angar av vintre i blom.
Stå opp, min hugnad!
Kom ut, mi fagre møy!
Du mi due på berghylla,
i livd under flogbratte fjell,
lat meg få sjå din skapnad,
lat meg få høyra ditt mæle!
For di røyst er så mjuk
og din skapnad så fager.

I

Min ven er min, og eg er hans,
han som gjæter mellom liljer.
Når dagen svalnar og skuggane flyr,
kom att, min ven!
Fly som gasellen og den unge hjort
over balsam-angande fjell!

II

Set meg som eit segl på ditt hjarta,

eit segl på din arm!
For kjærleiken er sterk som døden
og mektig som dødsriket i si trå.
Han brenn som ein logande eld,
han logar mot himmelen.
Vassflaumar kan ikkje sløkkja kjærleiken,
elvar kan ikkje fløyma han bort.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Ole Jakob Modalsli
Saksordførar: Einar Salvesen

Desse hadde ordet:

Thor Strandenes, Inger Anne Naterstad, Bjarne Sveinall, Helge S. Kvanvig, Roar Strømme,
Rolf Steffensen, Arne Dag Kvamsøe

Endringsframlegg

Bjarne Sveinall:

Ordning for vigsel
Stryke ledd 2A

Ordning for forbøn for borgerleg inngått ekteskap
Stryke ledd 7B

Rolf Steffensen:

Liturgi for vigsel, ledd 4
"Fundamentalordene" gjøres til valgfrie alternativer.

Helge S. Kvanvig:

Liturgi for vigsel, ledd 7
Liturgens avslutningsord "For Guds åsyn" sløyfes både i alternativ A og B.

Ordning for forbøn for borgerleg inngått ekteskap, ledd 7
Stryke alternativ B hvor løftet gjentas.

Inger Anne Naterstad:

Liturgi for vigsel, ledd 4
Stryke setningen "Guds ord seier om ekteskapet at det er heilagt og ukrenkjande".

Saka vart sendt tilbake til komiteen.

Endeleg innstilling frå komité A

Komiteen sine merknader

Komiteen er glad for det framlegget til ny vigselsturgi som ligg føre. Vi veit at rundt i heile landet ventar både prestane og kyrkjelydane på å kunna ta denne ordninga i bruk, og vi er overtydde om at ho enda betre enn før vil gjera ekteskapsinngåinga til ei god og gledeleg oppleving for brudepara og fylgja deira.

Framlegget til vedtak

Komiteen vil gå inn for at eitt punkt i Kyrkjerådet sitt framlegg til vedtak vert endra. Dette gjeld punkt 3, som handlar om forbøn for kyrkjeleg inngått ekteskap. I arbeidet med ordninga *Forbøn for borgarleg inngått ekteskap* vart det på eit stadium arbeidd med å få til ei forbønshandling som kunne brukast både etter borgarleg vigsel og etter kyrkjeleg vigsel. Føremålet med dette var å koma i møte par som ønskjer å inngå ekteskap, men av ulike grunnar ikkje kan feira bryllaup på same tidspunkt som ekteskapsinngåinga. Dei vil altså formalisera eit samliv i forpliktande ekteskap, men ha høve til å feira bryllaupet seinare, knytt til ei kyrkjeleg handling. NFG hadde fått førespurnad om dette.

NFG kom fram til at det ikkje ville vera tenleg å kombinera desse aspekta i éi handling. Det ville dessutan krevja meir tid enn det som stod til rådvelde når målsetjinga var å føra ny ordning for vigsel fram for Kyrkjemøtet dette året. NFG la difor denne saka til sides, men bad høyringsinstansane uttala seg om behovet for ei slik ordning, og dessutan leggja fram synspunkt på korleis ein slik liturgi eventuelt burde formast ut.

I høyringa var det fleire som gjekk inn for ei slik ordning, ut frå røymsler på lokalplanet. På dette grunnlaget gjekk Kyrkjerådet inn for at ein skulle kunna utføra ei slik handling ved å nytta ordninga *Forbøn for borgarleg inngått ekteskap* med naudsynlege endringar.

Komiteen vil for det første peika på at det i alle høve er feil når framlegget til vedtak seier at dette gjeld par som ”har valt å leggja kyrkjeleg ekteskapsinngåing og forbøn for ekteskapet til ulike tidspunkt”. Kyrkjeleg ekteskapsinngåing kan ikkje finna stad utan forbøn for ekteskapet. Det denne saka gjeld, er par som har valt å leggja kyrkjeleg ekteskapsinngåing med forbøn for ekteskapet og *bryllaupsfesten* til ulike tidspunkt.

For det andre: Når ein bed for eit borgarleg inngått ekteskap, kjem noko i tillegg til det som har funne stad tidlegare. Dette gjeld ikkje dersom ein bed over ei handling der bøna alt har skjedd – atpåtill med nett dei same orda. Ei forbøn for kyrkjeleg inngått ekteskap, med den ordninga Kyrkjerådet har gjort framlegg om, vil fort te seg som ei gjentakning av sjølve vigselen og i verste fall føra til ei nedvurdering av den eigentlege vigselshandlinga.

Forbøn for borgarleg inngått ekteskap og ei forbøn for eit kyrkjeleg inngått ekteskap må ha grunnleggjande ulikt fokus. Den første er ei ny handling som gjev forbøn i kyrkja over noko som har skjedd utanfor kyrkja. Den andre handlinga må vera ei gudsteneste som peiker attende til dei løfta og den forbøna og signinga som alt har skjedd. Denne ordninga kan òg nyttast ved fornying av ekteskapsløfta, markering av bryllaupsjubileum (sylvbryllaup osv). Ei slik ordning ligg ikkje føre. Komiteen gjer framlegg om at Kyrkjemøtet skal be Kyrkjerådet om å utarbeida ei slik ordning.

Etniske innslag

I rubrikken som inneier vigselfordninga finn komiteen det påfallande og uheldig at såkalla *etniske innslag* er særskilt framheva i samband med den gudstenestlege karakteren til vigselfhandlinga. Komiteen vil gjera framlegg om at dette vert endra slik: ”Både når det gjeld medverknad frå andre kyrkjesamfunn og kulturelle innslag, skal desse tilpassast den gudstenestlege karakteren til vigselfhandlinga og ikkje bryta med trusgrunnlaget i Den norske kyrkja.”

Innleiingsorda

Komiteen har vidare drøfta dei bibelorda som kan følgja etter inngangsorda, og vil gjera framlegg om at dei vert sette opp etter rekkjefølgja i Bibelen, så det ikkje skal sjå ut som at rekkjefølgja er uttrykk for ei prioritering.

Varianten med Salme 36,8-10 etter innleiingsorda er komen inn gjennom høyringa. Desse tre skriftorda har noko ulik karakter. Alternativ A er ei lovprising vend til Gud, medan B og C er retta til menneske. Komiteen ser ikkje noko problem i dette, snarare ein rikdom.

Orda frå Første Mosebok og Matteusevangeliet

På same vis som i dei tidlegare instansane samla mykje av drøftinga seg om den forkynninga om ekteskapet som kjem til uttrykk i det som no er ledd 4. Samtalen galdt om ein alltid skal ha med orda om å verta fruktbare og om oppbrotet. Aller mest inngåande vart drøftinga om ein skulle setja skarpe klammer om 1 Mos 1,28a (ordet om å verta mange osv.). Komiteen konkluderte likevel på same vis som Bispemøtet og Kyrkjerådet, med å la tekstane verta ståande.

For det første reiser det å gjera desse aspekta til noko ein må ta stilling til og velja i kvart einskilt høve, problem som ikkje er til å sjå bort frå. Det avgjerande er likevel den budskapen desse orda har jamvel i vår tid.

Ordet frå Fyrste Mosebok proklamerer den stordom mennesket har av di det er skapt i Guds bilete. I ekteskapet trer vi inn i det som er den trygge og gode ramma for det samlivet som bind saman og fører livet vidare. Dette gjeld *generelt* for menneskelivet. Annleis er det når ein kjem til forbøna (sjå ledd 8). Den gjeld akkurat *dette paret*. Difor er orda om at heimen må verta ein stad der born kan veksa opp i tryggleik, sette i klammer.

Og ordet frå Jesus, som er eit sitat frå Fyrste Mosebok, set ljuset på det oppbrotet som høyrer overgangsriten til. I alle sosiale kontakstar er dette eit naudsynleg vilkår for at den nye eininga som vert skapt gjennom inngåinga av eit nytt ekteskap, kan verta livskraftig.

I denne innleiinga til skriftlesinga er det klårgjerande at det på vanleg vis vert gjeve tilvising til Bibelen for det som er ordrett sitat.

Heilag og ukrenkjande

Det er ulike meiningar om at setninga ”Guds ord seier om ekteskapet at det er heilag og ukrenkjande” er ført vidare frå den noverande liturgien.

Komiteen tenkjer at den formuleringa som er valt her (”Guds ord seier om ekteskapet at...” i staden for ”Guds ord seier at ...”), truleg er eit signal om at dette ikkje er innleiinga til direkte sitat, men gjev eit meir samanfattande perspektiv på kva Bibelen seier om ekteskapet.

Det må finnast eit grunnlag for ei slik samanfatning, som det er mogeleg å gjera greie for. Komiteen vil då peika på: At ekteskapet er ukrenkjande er nett det som vert sagt i det sjette bodordet: Du skal ikkje bryta eller krenkja ekteskapet. Det dette bodordet vernar, er pakta om at mann og kvinne skal "halda seg til kvarandre og vera eitt", som er den bibelske uttrykksmåten for det seksuelle samlivet. I Bibelen er dette knytt direkte til skapinga av mennesket i Guds bilete. Difor er det heilag, akkurat som livet er heilag. Det har nedslag i einskildord i Skrifta, til dømes i 1 Tess 4,4.

Ut frå ei slik tolking tenkjer komiteen at det vil vera enda betre i pakt med skriftmaterialet å seia: "Guds ord vitnar om ekteskapet at det er heilag og ukrenkjande".

Ledd 5 og 6

For at ikkje denne orddelen skal verta for lang, bytter ledd 5 og 6 plass. Salmen kjem såleis mellom skriftlesinga og talen til brudeparet, og talen går rett over i ekteskapsinngåinga. Både desse bolkane kring salmen vert vidare delte i to. Dette gjer at det ikkje verkar så langt. Den første underdelinga er at ein går over frå å lesa dei allmenne orda til å lesa tekstar som vert annonserte med "Det står skrive ...". Aller best vert dette dersom desse tekstane lyder frå andre stemmer enn liturgens. Delinga i den andre bolken kjem med signalet til handling, den handlinga som heile liturgien så langt har peikt fram mot: "Kom no fram til Herrens altar, så vi kan høyre løfta dykkar til kvarandre og be om Guds velsigning over dykk og over heimen dykkar."

Oppbygginga av denne delen av liturgien vert då slik: Før vi kjem til det aktuelle høvet, les vi det som er dei grunnleggjande perspektiva i Skrifta på ekteskap og samliv. Dinest høyrer vi vidare frå Skrifta, og no kjem dei skriftorda som er valde til det paret som sit i koret nett i dag. Her kjem kontekstualiseringa på det allmenne grunnlaget. Endeleg kjem det skriftordet som presten vil gjeva brudeparet som deira særskilte eigedom. Dette vert utlagt i talen, som fører rett over i ekteskapsinngåinga.

Skriftlesing

Den vendinga som fører frå innleiingsorda om ekteskapet til skriftlesingane er ikkje god. Komiteen finn at orda "kjærleik og samliv" ikkje i tilrekkjeleg grad dekkjer innhaldet i dei lesingane som er valde. I eit innspel til komiteen vert det stilt spørreteikn ved ordet "no", av di det alt har lydt ord som er henta frå Skrifta. Vi gjer difor framlegg om heller å seia: "Lat oss vidare høyra frå Guds ord."

Komiteen meiner at det kan vera mange andre gode tekstar å lesa enn dei som er tekne med på denne lista. Det kan vera drastisk å gjera endring på dette på det noverande stadiet. Men i ljuset frå den samtalen Kyrkjemøtet har hatt om ei reform som gjer gudstenestelivet meir mål- og kompetansestyrt og mindre regelstyrt, vil komiteen difor tilrå at dei skriftlesingane som er valde ut i sjølve ordninga, vert vegleiane. Det må vera mogeleg å velja andre skriftlesingar òg. Dette vert sagt såleis: "2-4 av dei følgjande tekstane (sjå side 00) eller andre høvelege skriftlesingar, minst éi frå kvart av dei to testamenta."

Spørsmålet i Forbøn for borgarleg vigsel

Alternativ B i Framstilling av ekteparet i Forbøn for borgarleg inngått ekteskap er teke med i ordninga av di det har vore framstilt som eit ønskje prestar møter med ein viss hyppigheit. Par som av ulike grunnar har gifta seg borgarleg og seinare ønskjer kyrkja si forbøn for ekteskapet, ønskjer òg å kunna svara "Ja". Det er gjort freistnad på å opna liturgien for dette.

Då er det avgjerande viktig at ein ikkje tek oppatt – og på det viset devaluerer – det løftet som er gjeve tidlegare.

I den forma for borgarleg vigsel som gjeld i dag, gjev vigslaren først ei framstilling av kva ein lovar kvarandre når ein inngår ekteskap. Så vert det retta eitt spørsmål, først til brura, deretter til brudgommen: ”Vil du ha NN som står attmed deg, til ektemake?” Ordninga føreset at det vert svara ”Ja” til dette. Deretter seier vigslaren: ”Sidan de no – i nærvere av vitne – har lova kvarandre å leva saman i ekteskap, gjer eg med dette kunnig at de er rette ektefolk.”

Det finst altså ikkje eit eksplisitt spørsmål som svarar til det andre spørsmålet i den kyrkjelege vigselen. Noko av innhaldet er til stades i den utgreiinga vigslaren gjev, om kva brurefolket ”lovar kvarandre her i dag”. Ein finn det i formuleringa ”det å lova kvarandre kjærleik for resten av livet”, noko som vert sagt å vera ”det vanskelegaste løfte vi kan gje eit menneske”.

Det løftet som no er teke inn som fakultativ ordning i Forbøn for borgarleg inngått ekteskap, er difor ikkje tenkt som oppattaking, men som vidareføring av det løftet som er gjeve tidlegare, i den borgarlege vigselen. Paret har alt fått spørsmål om dei vil ha kvarandre til ektefelle og leva saman i ekteskap, og har svara ja på det. No vert dei spurde om dei i ekteskapet sitt vil elska og æra kvarandre og halda trufast saman i gode og vonde dagar til dess døden skil dei åt.

Komiteen vil halda fast på at denne ordninga skal vera eit alternativ, men gjer framlegg om å endra ordlyden slik: ”Vil de framleis elska og æra kvarandre og halda trufast saman i gode og vonde dagar til dess døden skil dykk åt?” Orda ”i ekteskapet dykkar” går ut, og ordet ”framleis” kjem inn.

Mindre endringar

- Rubrikkane i ordninga er haldne på eit presisjonsnivå som gjer det naturleg å ta med at liturgen jamvel i alternativ 7B legg handa si på hendene til brudeparet. Likeeins er det naturleg å seia etter ledd 9 at brudeparet set seg på plassane sine.
- I ledd 12B syng ikkje kyrkjelyden. Då skal Amen berre stå ein gong.
- I forbønsteksten i Forbøn for borgarleg inngått ekteskap er det meir naturleg å seia ”å byggja heimen sin i fred” enn ”å byggja ein heim i fred”.
- I Allmenne føresegner punkt 5 vert kantor retta til kantor/organist.
- Elles er det gjort nokre få reint språklege endringar.

Bryllaupsmesse

Framlegget om at det skal vera mogeleg å feira bryllaupsmesse, har fått støtte heile vegen. Men då status skulle gjerast opp etter høyringa, vart ein merksam på at liturgien ikkje hadde noko element som verna bryllaupsgjestane frå ein tvangssituasjon i samband med nattverden. I saksutgreiinga til Bispemøtet og Kyrkjerådet er det gjort framlegg om korleis ein kan ordleggja seg i innleiingsorda for å setja bryllaupsgjestane fri både til å ta del i nattverden og til ikkje å gjera det. Dette er nemnt på side 13 i saksutgreiinga til Kyrkjemøtet. Komiteen gjer framlegg om å ta denne teksten inn i punkt 7 i Allmenne føresegner.

Evaluering

Komiteen har fått eit innspel om at denne ordninga burde evaluerast etter 2-3 år. Vedtak om permanente liturgiske ordningar skal etter dei reglane som gjeld, følgjast av ein prøveperiode på 4 år, og så eventuelt verta stadfest gjennom nytt vedtak i Kyrkjemøtet. Komiteen finn det ikkje naturleg i tillegg til dette å knyta eit vedtak om evaluering til ei permanent ordning. Men komiteen føreset at dersom praksis undervegs viser at noko ikkje fungerer, så må ein ta det opp og gjera endring i det.

Framlegg til vedtak

1. Framlegga til nye ordningar for Vigsel og for Forbøn for borgarleg inngått ekteskap vert vedtekne som permanente liturgiske ordningar til erstatning for ordningane i Gudstenestebok for Den norske kyrkja med verknad frå 1. mai 2004.
2. I "Allmenne føresegner" under kapitlet Ekteskap i Gudstenestebok for Den norske kyrkja Del II, s. 97 vert punkt 2 erstatta av følgjande tekst:

Giftarmål etter den ordning kyrkja har, har både ei juridisk og ei kyrkjeleg side. Den handlinga som er ekteskapsstiftande etter lovgjevinga i samfunnet, vert utført for Guds åsyn, og er difor ei kyrkjeleg handling av gudstenestleg karakter. Enkeltelement ved handlinga, som musikk, opplesing og andre innslag må få si form i samsvar med dette.

3. Kyrkjemøtet vil be Kyrkjerådet utarbeida ei takke- og forbønsordning som kan nyttast til dømes ved bryllaupsjubileum, fornying av ekteskapsløftet og andre høve.
4. Kyrkjemøtet gjev Kyrkjerådet fullmakt til å gje utfyllande reglar og til å gjera mindre endringar i liturgiane og dei allmenne føresegnene for Ekteskap.
5. Dei nye liturgiske ordningane vert publiserte i samsvar med gjeldande reglar. Som "Liturgisk utstyr til ei soknekyrkje" vert ordningane innkjøpte i samsvar med reglane i Gudstenestebok for Den norske kyrkja, Del II punkt 3.3 (s. 259).

Vigsel / Forbøn for borgarleg inngått ekteskap

Allmenne føresegner

1. Ekteskap vert inngått ved at kvinne og mann offentleg, i nærvere av vitne og for godkjend (borgarleg eller kyrkjeleg) styremakt, gjev løfte til kvarandre om at dei vil leva saman i ekteskap, og at dette vert sagt offentleg gyldig.
2. Giftarmål etter den ordning kyrkja har, har både ei juridisk og ei kyrkjeleg side. Den handlinga som er ekteskapsstiftande etter lovgjevinga i samfunnet, vert utført for Guds åsyn, og er difor ei kyrkjeleg handling av gudstenestleg karakter. Enkeltelement ved handlinga, som musikk, opplesing og andre innslag må få si form i samsvar med dette.

3. Handlinga skjer i kyrkja eller ein annan gudstenestestad som etter avgjerd av biskopen kan brukast til vigsel.
4. Før handlinga har den som skal forretta – eller unntaksvis ein annan på vegner av denne – ein samtale med brudeparet.
5. Salmar og songar må føreåt godkjennast av forrettande prest og det musikalske stoffet av kantor/organist.
6. Vigsel som står føre, bør gjerast kjend på førehand i kunnngjeringane ved ei gudsteneste, og brudeparet bør takast med i forbøna.
7. Dersom ein vil feira **Bryllaupsmesse**, følgjer ein anten ordninga **Vigsel** til og med siste salmen, som då vert salme før nattverden, etterfølgd av nattverdordninga i høgmissa eller ei av dei alternative nattverdordningane i Gudstenestebok. Eller ein kan følgja ordninga **Høgmesse**. Inngangsorda i vigselordninga trer då i staden for inngangsorda i høgmissa. Ledda **Ekteskapsinngåing** og **Overrekking av ringar** kjem på plassen til kunnngjeringane, og leddet **Forbøn** vert erstatta av forbønalternativa i høgmissa. Ei av lesingane skal vera ei evangelielesing. Ein gjer kjent i Inngangsorda at det skal feirast bryllaupsmesse, til dømes slik:

L Kjære (namnet vert nemnt) og (namnet vert nemnt). De er komne hit til (namnet på kyrkja vert nemnt) for å inngå ekteskap. Vi er samla her for å gleda oss med dykk. Vi skal høyra løfta dykkar til kvarandre og be om Guds velsigning over dykk og over heimen dykkar. De har òg bede om å få del i Herrens nattverd når de no byrjar livet saman som ektefolk. Vi vil difor feira denne handlinga som ei bryllaupsmesse, slik at det er mogeleg for dei som ønskjer det, å gå saman med dykk til Herrens bord på denne dagen.
8. Ektepar som har gifta seg for borgarleg styremakt, kan sidan be om forbøn i kyrkja. Sjå ordninga **Forbøn for borgarleg inngått ekteskap**.
9. Ein kan ringja i ca. 5 minutt før og etter vigselshandlinga.
10. Liturgen ber stola i kvitt.

ORDNING FOR *Vigsel*

Under handlinga kan det gjevast rom for medverknad av ulike slag. Det kan vera medverknad frå bryllaupsfølgjet ved einskilde av dei liturgiske ledda, og det kan vera tillegg til handlinga i form av musikk eller høgtlesing, eventuelt kombinert med at det vert tent ljøs i ljøsgloben. Blant dei kulturelle innslaga kan det òg opnast for element som understrekar den etniske bakgrunnen til brudeparet. Der den eine parten tilhøyrer eit anna kyrkjesamfunn enn Den norske kyrkja, kan det etter godkjenning av biskopen opnast for deltaking frå vedkomande kyrkjesamfunn. Både når det gjeld medverknad frå andre kyrkjesamfunn og kulturelle innslag, skal desse tilpassast den gudstenestlege karakteren til vigselshandlinga og ikkje bryta med trusgrunnlaget i Den norske kyrkja.

Innslag som kjem som tillegg til liturgien, kan plasserast etter ledd 9 **Forbøn**

Der namna skal nemnast, kan ein bruka fullt namn eller fornamn, etter det som er naturleg i det einskilde tilfellet. I spørsmåla under ledd 7 **Ekteskapsinngåing** skal det brukast fullt namn.

1 Preludium/Inngang

Orgelmusikk eller annan høveleg musikk til preludium/inngang.

Brudeparet kan gå saman fram til koret og setja seg på plassane sine.

Dersom det er ønskjeleg, kan brudeparet, ein eller båe, forlovarar, representant(ar) for familiane, liturg og andre gå inn i kyrkja i prosesjon.

Deretter kan det framførast høveleg vokal- eller instrumentalmusikk.

2 Inngangsort

Anten **A**

L I namnet åt Faderen og Sonen og Den Heilage Ande.

Eller **B**

L Nåde vere med dykk, og fred frå Gud, vår Far, og Herren Jesus Kristus.

Deretter kan ein ønskja brudeparet og bryllaupsfølget velkomne med desse eller liknande ord:

L Kjære (namnet vert nemnt) og (namnet vert nemnt). De er komne hit til (kyrkja vert nemnd) for å inngå ekteskap. Vi er samla her for å gleda oss med dykk. Vi skal høyra løfta dykkar til kvarandre og be om Guds velsigning over dykk og over heimen dykkar.

Deretter kan liturgen seia:

Anten **A**

L Herre, kor dyrverdig di miskunn er!

I skuggen av dine venger, Gud, søkjer menneskeborna livd.

Dei får eta seg mette av det beste i ditt hus,

du lèt dei drikka or gledebekken din.

For hjå deg er livsens kjelde,

i ditt ljøs ser vi ljøs.

Sal 36,8-10

Eller **B**

L Pris Herren, for han er god, evig varer hans miskunn.

Dette er dagen som Herren har gjort; lat oss jubla og gleda oss no!

Sal 118,1.24

Eller *C*

L Gud er kjærleik, og den som vert verande i kjærleiken, vert verande i Gud og Gud i han.
1 Joh 4,16b

3 Salme

---

4 Skriftlesing

L Gud har skapt oss til å leva i samfunn med han og med kvarandre.
Han har ordna det såleis at mann og kvinne skal vera eitt,
og han har stadfest denne sameininga med si velsigning.
Ekteskapet er Guds gode gåve.
Å leva saman som mann og kvinne
er å leva i tillit og kjærleik,
dela gleder og sorger
og trufast stå attmed kvarandre livet ut.

Guds ord vitnar om ekteskapet at det er heilagt og ukrenkjande.

Det står skrive i Fyrste Mosebok:
Gud skapte mennesket i sitt bilete,
i Guds bilete skapte han det,
til mann og kvinne skapte han dei.
Gud velsigna dei og sa til dei:
«De skal veksa og aukast,
fylla jorda og leggja henne under dykk!»
1 Mos 1,27-28a

Og vår Herre Jesus Kristus seier:
Har de ikkje lese at Skaparen frå opphavet
skapte dei til mann og kvinne og sa:
«Difor skal mannen skiljast frå far sin og mor si
og halda seg til kona si, og dei to skal vera eitt.»
Så er dei ikkje lenger to; dei er eitt.
Og det som Gud har bunde saman,
det skal ikkje menneske skilja.
Matt 19,4-6

L Lat oss vidare høyra frå Guds ord.

2-4 av dei følgjande tekstane (sjå side 00) eller andre høvelege skriftlesingar, minst éi frå kvart av dei to testamenta.

Skriftlesingane kan lesast av medlemmer av bryllaupsfølget.
Dei som skal lesa, går samla fram til lese-pulten.

Brudepar og kyrkjelyd sit under lesinga.

Siste lesinga vert avslutta med:

”Slik lyder Herrens ord.”

Her kan følgja

5 Salme

Salmen kan erstattast av høveleg vokal- eller instrumentalmusikk.

6 Tale

Liturgen held ein tale over eit av dei skriftorda som er lesne under ledd 4 eller over ein annan høveleg tekst.

7 Ekteskapsinngåing

L Kom no fram til Herrens altar, så vi kan høyra løfta dykkar til kvarandre og be om Guds velsigning over dykk og over heimen dykkar.

Brudeparet går fram til altarringen.

Deretter følgjer

Anten A

L For Gud vår Skapars åsyn og i nærvere av desse vitna spør eg deg, (det fulle namnet til brudgommen utan tittel): Vil du ha (det fulle namnet til brura utan tittel), som står attmed deg, til ektemake?

Brudgommen: Ja.

L Vil du elska og æra henne og vera trufast hos henne i gode og vonde dagar til dess døden skil dykk åt?

Brudgommen: Ja.

L Like eins spør eg deg, (det fulle namnet til brura utan tittel): Vil du ha (det fulle namnet til brudgommen utan tittel), som står attmed deg, til ektemake?

Brura Ja.

L Vil du elska og æra han og vera trufast hos han i gode og vonde dagar til dess døden skil dykk åt?

Brura: Ja.

L Så gjev kvarandre handa på det.

Brudeparet vender seg mot kvarandre og gjev kvarandre høgre handa.
Liturgen legg handa si på hendene til brudeparet.

L For Guds åsyn og i nærvere av desse vitna har de no lova kvarandre at de vil leva saman i ekteskap, og gjeve kvarandre handa på det. Difor gjer eg kunnig at de er rette ektefolk.

Eller **B**

L For Gud vår Skapars åsyn og i nærvere av desse vitna spør eg deg, (det fulle namnet til brudgommen utan tittel): Vil du ha (det fulle namnet til brura utan tittel), som står attmed deg, til ektemake?

Brudgommen: Ja.

L Like eins spør eg deg, (det fulle namnet til brura utan tittel): Vil du ha (det fulle namnet til brudgommen utan tittel), som står attmed deg, til ektemake?

Brura: Ja.

L Gjenta no etter meg.

Brudgom og brur vender seg til kvarandre. Dei gjev kvarandre hendene og vert ståande slik medan dei gjev løftet.

Liturgen les løftet ledd for ledd, deretter seier brudeparet det fram, den eine først.

L Eg tek deg (namnet vert nemnt) til ektemake.

B Eg tek deg (namnet vert nemnt) til ektemake.

L Eg vil elska og æra deg

B Eg vil elska og æra deg

L og vera trufast hos deg i gode og vonde dagar

B og vera trufast hos deg i gode og vonde dagar

L til dess døden skil oss åt.

B til dess døden skil oss åt.

Deretter vert løftet teke opp att på same måten av den andre ektemaken.

Liturgen legg handa si på hendene til brudeparet.

L For Guds åsyn og i nærvere av desse vitna har de no lova kvarandre at de vil leva saman i ekteskap, og gjeve kvarandre handa på det. Difor gjer eg kunnig at de er rette ektefolk.

Her kan følgja

8 Overrekking av ringar

Anten **A**

L Gje no kvarandre ringane, som de skal bera til teikn på løftet om truskap.

Kvar av dei set ringen på fingeren til den andre.

Eller **B**

L Gje no kvarandre ringane, som de skal bera til teikn på løftet de har gjeve kvarandre. Gjenta etter meg.

Liturgan les orda ledd for ledd, deretter seier brudeparet dei fram, den eine først.

L (Namnet), eg gjev deg denne ringen

B (Namnet), eg gjev deg denne ringen

L som eit teikn på løftet mitt om kjærleik og truskap.

B som eit teikn på løftet mitt om kjærleik og truskap.

Ringan vert sett på fingeren til den andre.

Deretter vert overrekkinga teken opp att på same måten av den andre ektemaken.

9 Forbøn

L Lat oss alle be.

Brudeparet kneler ved altarringen.

Liturgan ber for brudeparet, med handspålegging, ei av dei følgjande bønene, og avsluttar med Herrens bøn. Eventuelt kan også andre i følget delta i forbøna med handspålegging.

I

Anten **A**

L Gode Gud, du som har innsett ekteskapet og velsigna kvinne og mann, vi ber deg: Lat di velsigning kvila over (namnet vert nemnt) og (namnet vert nemnt) som her kneler for ditt andlet. Fyll dei med din kjærleik, og bygg heimen deira i fred. Sjå til dei i nåde, og styrk dei med din Ande, så dei i gode og vonde dagar set sin lit til deg, held trufast saman og hjelper kvarandre fram mot det evige livet.

Eller **B**

L Gode Gud, vi takkar deg for (namnet vert nemnt) og (namnet vert nemnt) og for deira kjærleik til kvarandre. Velsign livet deira som ektefolk.

Hjelp dei å halda dei løfta dei har gjeve kvarandre, så ekteskapet deira kan fyllast av

tillit, omsut og glede.

Gjev dei evne og vilje til å byggja heimen sin i fred, så den vert ein stad der [born kan veksa opp i tryggleik og] familie og vener kan finna fellesskap.

Du som er vegen, sanninga og livet, lat dei få vandra i di sanning. Du som tilgjev og lækjer, hjelp dei å tilgje kvarandre. Du som er kjærleikens kjelde, gjev dei og alle ektefolk å veksa og modnast i kjærleik.

II

Her kan ein føya til ei fritt utforma bøn, eventuelt kombinert med ljostenning.

Eventuelt kan kyrkjelyden syngja ein bønesalme (medan brudeparet kneler). Sjå til dømes *NoS* nr. 663, 674 eller *Salmer 1997* nr. 273.

III

L Lat oss saman be Herrens bøn.

A Fader vår, du som er i himmelen.

Lat namnet ditt helgast.

Lat riket ditt koma.

Lat viljen din råda på jorda så som i himmelen.

Gjev oss i dag vårt daglege brød.

Forlat oss vår skuld,

som vi òg forlèt våre skuldmenn.

Før oss ikkje ut i freisting,

men frels oss frå det vonde.

For riket er ditt,

og makta og æra i all æve.

Amen.

Brudeparet set seg på plassane sine.

Her kan følgja

10 Musikk/symbolhandlingar

Deltakarar i bryllaupsfølget og andre kan medverka med musikk, høgtlesing eller andre kulturelle innslag.

11 Salme

---

12 Velsigning

Anten *A*

L vend mot kyrkjelyden
Lat oss prisa Herren.

Kyrkjelyden reiser seg

K Gud vere lova. Halleluja. Halleluja. Halleluja.

L Herren velsigne deg og vare deg.
Herren late sitt andlet lysa over deg og vere deg nådig.
Herren lyfte sitt åsyn på deg og gjeve deg fred. ✠

K Amen. Amen. Amen.

Eller *B*

L vend mot kyrkjelyden
Ta imot velsigninga.

Kyrkjelyden reiser seg.

L Herren velsigne deg og vare deg.
Herren late sitt andlet lysa over deg og vere deg nådig.
Herren lyfte sitt åsyn på deg og gjeve deg fred. ✠

L/K Amen.

13 Utgang

Orgelmusikk eller annan høveleg musikk. Ekteparet går saman ut or kyrkja.

ORDNING FOR

Forbøn

for borgarleg inngått ekteskap

Under handlinga kan det gjevast rom for medverknad av ulike slag. Det kan vera medverknad frå festfølgjet ved einskilde av dei liturgiske ledda, og det kan vera tillegg til handlinga i form av musikk eller høgtlesing, eventuelt kombinert med at det vert tent ljøs i ljosgloben. Blant dei kulturelle innslaga kan det òg opnast for element som understrekar den etniske bakgrunnen til ekteparet. Der den eine parten tilhøyrrer eit anna kyrkjesamfunn enn Den norske kyrkja, kan det etter godkjenning av biskopen opnast for deltaking frå vedkomande kyrkjesamfunn. Både når det gjeld medverknad frå andre kyrkjesamfunn og ved kulturelle innslag, skal dette tilpassast den gudstenestlege karakteren til forbønshandlinga og ikkje bryta med trusgrunnlaget til Den norske kyrkja.

Innslag som kjem som tillegg til liturgien, kan plasserast etter ledd 8 **Forbøn**.

Der namna skal nemnast, kan ein bruka fullt namn eller fornamn, etter som det er naturleg i det einskilde tilfellet. I spørsmåla under ledd 7 **Framstilling av ekteparet** skal ein nytta fullt namn.

1 Preludium/Inngang

Orgelmusikk eller annan høveleg musikk til preludium/inngang.

Ekteparet kan ta plass i koret på førehand, eller dei kan gå saman fram til koret og setja seg på plassane sine. Dersom det er ønskjeleg, kan ekteparet, forlovarar, liturg og andre gå inn i kyrkja i prosesjon.

Deretter kan det framførast høveleg vokal- eller instrumentalmusikk.

2 Inngangsord

Anten *A*

L I namnet åt Faderen og Sonen og Den Heilage Ande.

Eller *B*

L Nåde vere med dykk og fred frå Gud vår Far og Herren Jesus Kristus.

Deretter vert ekteparet og forsamlinga helsa velkomen med desse eller liknande ord:

L Kjære (fullt namn vert nemnt) og (fullt namn vert nemnt), den (dato vert nemnd) inngjekk de ekteskap i (staden vert nemnd). De er komne hit til (kyrkja vert nemnd) fordi de ønskjer kyrkja si forbøn for ekteskapet dykkar. Vi er samla for å gleda oss med dykk og be om velsigning over dykk og heimen dykkar.

Deretter kan liturgen seia noko om høvet og om gudstenesta som følgjer, og eventuelt avslutta slik:

Anten **A**

L Herre, kor dyrverdig di miskunn er!
I skuggen av dine venger, Gud, søkjer menneskeborna livd.
Dei får eta seg mette av det beste i ditt hus,
du lèt dei drikka or gledebekken din.
For hjå deg er livsens kjelde,
i ditt ljøs ser vi ljøs.
Sal 36,8-10

Eller **B**

L Pris Herren, for han er god, evig varer hans miskunn.
Dette er dagen som Herren har gjort; lat oss jubla og gleda oss no!
Sal 118,1.24

Eller **C**

L Gud er kjærleik, og den som vert verande i kjærleiken, vert verande i Gud og Gud i han.
1 Joh 4,16b

3 Salme

---

4 Skriftlesing

L Gud har skapt oss til å leva i samfunn med han og med kvarandre.
Han har ordna det såleis at mann og kvinne skal vera eitt,
og han har stadfest denne sameininga med si velsigning.
Ekteskapet er Guds gode gåve.
Å leva saman som mann og kvinne
er å leva i tillit og kjærleik,
dela gleder og sorger
og trufast stå attmed kvarandre livet ut.

Guds ord vitnar om ekteskapet at det er heilagt og ukrenkjande.

Det står skrive i Fyrste Mosebok:
Gud skapte mennesket i sitt bilete,
i Guds bilete skapte han det,
til mann og kvinne skapte han dei.
Gud velsigna dei og sa til dei:
«De skal veksa og aukast,
fylla jorda og leggja henne under dykk!»
1 Mos 1,27-28a

Og vår Herre Jesus Kristus seier:
Har de ikkje lese at Skaparen frå opphavet
skapte dei til mann og kvinne og sa:
«Difor skal mannen skiljast frå far sin og mor si
og halda seg til kona si, og dei to skal vera eitt.»
Så er dei ikkje lenger to; dei er eitt.
Og det som Gud har bunde saman,
det skal ikkje menneske skilja.
Matt 19,4-6

L Lat oss vidare høyra frå Guds ord.

2-4 av dei følgjande tekstane (sjå side 00) eller andre høvelege skriftlesingar, minst éi frå kvart av dei to testamenta.

Skriftlesingane kan lesast av medlemmer av festfølgjet.

Dei som skal lesa, går samla fram til lesepulsten.

Ektepar og kyrkjelyd sit under lesinga.

Siste lesinga vert avslutta med:

”Slik lyder Herrens ord.”

Her kan følgja

---

5 Salme

Salmen kan erstattast av høveleg vokal- eller instrumentalmusikk.

---

6 Tale

Liturgen held ein tale over eit av dei skriftorda som er lesne under ledd 4 eller over ein annan høveleg tekst.

---

7 Framstilling av ekteparet

Ekteparet går saman fram til altaret.

Anten A

L For offentlig styremakt har de lova å leva saman i ekteskap. Dette løftet tyder at de skal vera eitt og halda trufast saman i gode og vonde dagar inntil døden skil dykk åt. Slik de ønskjer det, vil vi i dag be for dykk og stilla ekteskapet dykkar og heimen dykkar inn under Guds velsigning.

Eller **B**

L (Dei fulle namna til mannen og kvinna, utan tittel), de har for offentleg styremakt lova å leva saman i ekteskap. Vil de framleis elska og æra kvarandre og halda trufast saman i gode og vonde dagar til dess døden skil dykk åt?

Ekteparet svarar, etter kvarandre eller saman:

Ja.

L Etter dykkar ønskje vil vi i dag be for dykk og stilla ekteskapet dykkar og heimen dykkar inn under Guds velsigning.

8 Forbøn

Ekteparet kneler på altarringen.

Liturgen ber med handspålegging ei av desse bønene, og avsluttar med Herrens bøn.

Eventuelt kan også andre i følgjet delta i forbøna med handspålegging.

I

Anten **A**

L Miskunnsame Gud, du som har innsett ekteskapet og velsigna kvinne og mann, vi ber deg: Lat di velsigning kvila over (namnet vert nemnt) og (namnet vert nemnt) som her kneler for ditt andlet. Fyll dei med din kjærleik, og bygg heimen deira i fred. Sjå til dei i nåde, og styrk dei med din Ande, så dei i gode og vonde dagar set sin lit til deg, held trufast saman og hjelper kvarandre fram mot det evige livet.

Eller **B**

L Gode Gud, vi takkar deg for (namnet vert nemnt) og (namnet vert nemnt) og for kjærleiken deira til kvarandre. Velsign livet deira som ektefolk.

Hjelp dei å halda dei løfta dei har gjeve kvarandre, så ekteskapet deira kan fyllast av tillit, omsut og glede.

Gjev dei evne og vilje til å byggja heimen sin i fred, så det vert ein stad der [born kan veksa opp i tryggleik og] familie og vener kan finna fellesskap.

Du som er vegen, sanninga og livet, lat dei få vandra i di sanning. Du som tilgjev og lækjer, hjelp dei å tilgje kvarandre. Du som er kjærleikens kjelde, gjev dei og alle ektefolk å veksa og modnast i kjærleik.

II

Her kan det leggjast til ei fritt utforma bøn, eventuelt kombinert med ljostenning.
Eventuelt kan kyrkjelyden syngja ein bønesalme (medan ekteparet kneler).

III

Forbøna vert alltid avslutta med Herrens bøn.

L Lat oss saman be Herrens bøn.

A Fader vår, du som er i himmelen.
Lat namnet ditt helgast.
Lat riket ditt koma.
Lat viljen din råda på jorda så som i himmelen.
Gjev oss i dag vårt daglege brød.
Forlat oss vår skuld,
som vi òg forlèt våre skuldmenn.
Før oss ikkje ut i freisting,
men frels oss frå det vonde.
For riket er ditt,
og makta og æra i all æve.
Amen.

Ekteparet set seg på plassane sine.

Her kan følgja

9 Musikk/symbolhandlingar

Deltakarar i festfølgjet og andre kan medverka med musikk, høgtlesing eller andre kulturelle innslag.

10 Salme

---

11 Velsigning

Anten **A**

L vend mot kyrkjelyden
Lat oss prisa Herren.

Kyrkjelyden reiser seg.

K Gud vere lova. Halleluja. Halleluja. Halleluja.

L Herren velsigne deg og vare deg.
Herren late sitt andlet lysa over deg og vere deg nådig.
Herren løfte sitt åsyn på deg og gjeve deg fred. ✠

K Amen. Amen. Amen.

Eller **B**

L vend mot kyrkjelyden
Ta imot velsigninga.

Kyrkjelyden reiser seg.

L Herren velsigne deg og vare deg.
Herren late sitt andlet lysa over deg og vere deg nådig.
Herren lyfte sitt åsyn på deg og gjeve deg fred. ✠

L/K Amen.

Under den stille bøna som følgjer, vert det slege tre gonger tre slag med ei av kyrkjeklokkene.
Her kan det framførast høveleg vokal- eller instrumentalmusikk.

12 Postludium/Utgang

Orgelmusikk eller annan høveleg musikk. Ekteparet går saman ut or kyrkja

Skriftlesingar

L Lat oss vidare høyra frå Guds ord.

2-4 av dei følgjande tekstane eller andre høvelege skriftlesingar, minst éi frå kvart av dei to testamenta.
Skriftlesingane kan lesast av medlemmer av bryllaupsfølget.

Dei som skal lesa, går samla fram til lese-pulten.

Brudepar og kyrkjelyd sit under lesinga.

Salme 23

Salme 36,6-10

Salme 91,1-2.4.9

Salme 100

Salme 103,1-5

Høgs 2,9-10a.13b-14
Høgs 2,8-14.16-17 + 8,6-7a
Høgs 8,6-7a

Matt 5,13-16
Matt 6,25-34
Matt 7,7-8.12
Matt 7,24-25
Joh 15,9-12[-17]
Rom 8,38-39
1 Kor 13 (heile eller i utdrag)
Ef 3,14-21
Fil 2,1-5
Fil 4,4-8
Kol 3,12b-14
1 Joh 4,7-12

Den andre av lesingane frå Høgsongen kan lesast av éin tekstlesar eller av kvinne (I) og mann (II)

I

Høyr, det er min ven.
Sjå der, han kjem
springande over heiane,
hoppande over haugane.
Min ven er som gasellen,
han liknar den unge hjort.
Sjå, der står han bortmed husveggen;
han glytter inn gjennom gluggen
og ser inn gjennom sprinklane.
Min ven tek til ords og seier:

II

Stå opp, min hugnad!
Kom ut, mi fagre møy!
For sjå, vinteren er til endes,
regnet har kvorve.
Blomane sprett på vollane;
songtida er komen,
og turteldua kurrar i landet.
Frukta på vintreet raudnar,
og det angar av vintre i blom.
Stå opp, min hugnad!
Kom ut, mi fagre møy!
Du mi due på berghylla,
i livd under flogbrate fjell,

lat meg få sjå din skapnad,
lat meg få høyra ditt mæle!
For di røyst er så mjuk
og din skapnad så fager.

I
Min ven er min, og eg er hans,
han som gjæter mellom liljer.
Når dagen svalnar og skuggane flyr,
kom att, min ven!
Fly som gasellen og den unge hjort
over balsam-angande fjell!

II
Set meg som eit segl på ditt hjarta,
eit segl på din arm!
For kjærleiken er sterk som døden
og mektig som dødsriket i si trå.
Han brenn som ein logande eld,
han logar mot himmelen.
Vassflaumar kan ikkje sløkkja kjærleiken,
elvar kan ikkje fløyma han bort.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Arne Grønningsæter
Saksordførar: Einar Salvesen

Desse hadde ordet:

Inger Anne Naterstad, Jorund Andersen, Kåre Nordstoga, Ole D. Mjøs

Endringsframlegg

Inger Anne Naterstad:

Ordning for vigsel, ledd 1

Setningen ”Evt. kan ein representant for familien følgja brura fram til plassen i koret” strykes.
Neste setning utvides til: ”.., kan brudeparet, ein eller begge, forlovarar, liturg, evt.
representant for familiane og andre gå inn...”

Forslaget vart teke inn i komiteen sitt framlegg til vedtak.

Kåre Nordstoga:

Ordning for vigsel og Forbøn for borgerleg inngått ekteskap, ledd 5

Punktet innledes med setningen ”Her kan følgja ...”.

Ordning for vigsel, ledd 10 og Forbøn for borgerleg inngått ekteskap, ledd 9
Legge til ”og andre” i setningen ”Deltakarar i bryllaupsfølgjet og andre kan medverka med musikk, høgtlesing eller andre kulturelle innslag”.

Forslaget vart teke inn i komiteen sitt framlegg til vedtak.

Kyrkjemøtet sitt vedtak

1. Framlegga til nye ordningar for Vigsel og for Forbøn for borgarleg inngått ekteskap vert vedtekne som permanente liturgiske ordningar til erstatning for ordningane i Gudstenestebok for Den norske kyrkja med verknad frå 1. mai 2004.
2. I ”Allmenne føresegner” under kapitlet Ekteskap i Gudstenestebok for Den norske kyrkja Del II, s. 97 vert punkt 2 erstatta av følgjande tekst:

Giftarmål etter den ordning kyrkja har, har både ei juridisk og ei kyrkjeleg side. Den handlinga som er ekteskapsstiftande etter lovgjevinga i samfunnet, vert utført for Guds åsyn, og er difor ei kyrkjeleg handling av gudstenestleg karakter. Enkeltelement ved handlinga, som musikk, opplesing og andre innslag må få si form i samsvar med dette.

3. Kyrkjemøtet vil be Kyrkjerådet utarbeida ei takke- og forbønsordning som kan nyttast til dømes ved bryllaupsjubileum, fornying av ekteskapsløftet og andre høve.
4. Kyrkjemøtet gjev Kyrkjerådet fullmakt til å gje utfyllande reglar og til å gjera mindre endringar i liturgiane og dei allmenne føresegnene for Ekteskap.
5. Dei nye liturgiske ordningane vert publiserte i samsvar med gjeldande reglar. Som ”Liturgisk utstyr til ei soknekyrkje” vert ordningane innkjøpte i samsvar med reglane i Gudstenestebok for Den norske kyrkja, Del II punkt 3.3 (s. 259).

85 røysteføre. Forslaget vart samrøystes vedteke.

Sak KM 8/03 Hiv/aids som utfordring til Den norske kirke

Saksdokumenter

Dokument 8.1/03

Saksorientering

Dokument 8.1/03

”Hiv/aids som utfordring til Den norske kirke”

Første innstilling fra komité C

Sammendrag av saksorienteringen

Den globale hiv-epidemien er en katastrofe i stadig flere land i verden, spesielt i Afrika. Som en uhelbredelig og dødelig sykdom medfører den mye lidelse og problemer for kvinner og menn, enkeltpersoner og familier, og den er med på å true stabiliteten i mange land. Globalt er hiv-epidemien en av de største diakonale utfordringene. Hiv-positive mennesker i vårt eget land og søsterkirker i land som er hardt rammet av hiv-epidemien, ber oss om støtte. Det er behov for å løfte arbeidet med hiv opp på Kirkemøtenivå, og drøfte prioriteringer og føringer for den kirkelige innsatsen i forhold til hiv-epidemien.

Kirkens diakonale virksomhet skal til alle tider særlig ha blick for dem som er marginalisert og som blir stigmatisert i samfunnet. En av de store diakonale utfordringer i vår tid representeres ved aidsepidemien, enten vi tenker globalt eller nasjonalt. Kirken er ett legeme, både satt sammen av enkeltindivider og som et legeme av forskjellige kristne kirker. Hiv er i kirkene, i kirkebenkene. Hiv er i samfunn som kirkene er en del av. Den norske kirke berøres og har et ansvar i forhold til mennesker som har hiv i Norge, og for mennesker og kirker som berøres av hiv-epidemien i andre land. Kirken trenger å bidra til at mennesker som lever med hiv, ikke kjenner seg utelukket, men kan ha sin naturlige plass i menighets- og kirkeliv. Kirken må bidra til at smitte forebygges.

Kirkemøtet er utfordret til å skape forståelse for hiv-epidemiens diakonale og etiske utfordringer for oss som kirke i Norge og for kirken som globalt felleskap, sette disse utfordringene inn i en helhetlig sammenheng og gi sentralkirkelige instanser, bispedømmer, menigheter og enkeltpersoner konkrete mål og verktøy for å kunne håndtere disse.

Komiteens merknader

Hvorfor

Begrunnelser for Den norske kirkes engasjement i forhold til hiv/aids epidemien:

1. Mennesker lider nød

Globalt omfang av hiv/aids-epidemien: (Kilde: FNs hiv/aidsorganisasjon UNAIDS)

- 42 millioner mennesker anslås å være hivpositive ved utgangen av 2002.
- 30 millioner bor i Afrika sør for Sahara.
- I enkelte land er over 20% av den voksne befolkningen smittet.
- I 2001 døde tre millioner mennesker av aids-relaterte sykdommer.
- Hver dag smittes 14.000 mennesker.
- I Øst-Europa spres hiv svært raskt. Landene i Baltikum har nå verdens høyeste smittrate.
- 2000 barn under 15 år blir smittet hver dag.
- 14 millioner barn er foreldreløse på grunn av aids.
- 25 millioner er døde av aids.

2. Kirken har en etisk forpliktelse/et kall til å løfte sin røst mot stigmatisering og diskriminering, til å bryte tausheten om et kontroversielt tema, til å bryte barrierer mellom mennesker

En kvinne i Ghana forteller:

”Jeg har vært med i en veldedighetsforening. Etter at det ble kjent at jeg har hiv, vil ingen i foreningen ha noe med meg å gjøre. Bestevenninna mi vil ikke treffe meg lenger. En sykepleier som vet jeg er hivpositiv, nektet barnet sitt i å leke med barnet mitt.”

En kvinne i Norge forteller:

”Det jeg sliter med, er å ha skiftet rolle i samfunnet. Det er ikke så lett å møte venner på samme måte som før. Jeg merker at de tenker på hiven. Ofte hender det at jeg forsterker det sjøl også. Jeg trekker meg unna. Jeg føler jeg kan leve med spedalskheten min, eller hiven da. Det er ikke det som er min lidelse. Det er mennesker som er min lidelse.”

3. Kirken har en etisk forpliktelse/et kall til å bekrefte menneskers verdi og la mennesker gjenvinne verdigheten

Fra uttalelsen ”Strengthening the Ecumenical Response to HIV/AIDS”, Kirkenes Verdensråd 2003:

”Kirkene må støtte og løfte fram de mange ressurser som kirkene har fått gjennom sine hiv- positive og aids-rammede prester og andre menighetsmedlemmer.”

”Kirkene må sikre full deltakelse av mennesker med hiv og aids i sitt liv og virke.”

4. Kirken har en etisk forpliktelse/et kall til å tale sant om seksualitet

En ung jente i Kenya sier:

”Så lenge jeg er ugift, er det lett å holde seg hiv-negativ i min menighet. Alle respekterer mitt ønske om ikke å ha sex før jeg gifter meg. Problemet er bare at det farligste jeg gjør er å gifte meg! Da mister jeg plutselig alle mine rettigheter til å bestemme over egen kropp. Da snakker de bare om at jeg må ”adlyde min mann og oppfylle mine forpliktelser som kone”, selv om jeg skulle finne ut at han har andre sexpartnere enn meg. På grunn av dette mistet jeg både min mor og far. Mor visste at far hadde andre, men hva skulle hun gjøre? Hva skal jeg gjøre for å beskytte meg når jeg blir gift?”

Ei norsk jente som lever med hiv sier:

”Forpliktende og langsiktige forhold blir vanskelige. Jeg har opplevd både at kjærester har valgt meg bort, og at jeg har vendt meg bort fra en kjæreste. Han var villig til å planlegge framtiden og å snakke om barn, men jeg torde ikke. Det ble for mye å ta inn over seg på en gang. Det hadde kanskje vært lettere for meg å tørre å gå inn i et slikt forhold dersom det hadde vært noen som støttet meg og bekreftet min rett til et fullverdig liv som barn av Gud.”

5. Kirken har et handlingsrom og en handlingsmulighet gjennom sin forkynnelse, sin undervisning, sin diakonale virksomhet og sin internasjonale kontaktflate til å spre informasjon, endre holdninger, begrense negative konsekvenser, yte omsorg og behandling.

6. Kirken har en dialogmulighet med søsterkirker i Sør og Øst, som er rammet av epidemien i sitt sentralnervesystem. Temaer som er viktige å ta opp, knyttet til statisk tradisjon og religion: vold/overgrep og diskriminering av kvinner, trafficking (handel med kvinner og barn for kommersiell seksuell utnyttning), fattigdomsbekjempelse, kondom som "livredder".
7. Kirken har en rett og en plikt (sosialetisk mandat) til å utfordre norske myndigheter og skape en opinion for tilleggsbevillinger.

Bispemøtet skriver i 2001:

Av aktuelle utfordringer peker Bispemøtet på:

- behovet for en større satsing for å utvikle medisiner og vaksiner som også de fattigste kan ha råd til
- gjøre behandlingstilbudene billigere og lettere tilgjengelig

Komiteen for Internasjonale Spørsmål under Mellomkirkelig råd sier i 2001:

Alle må sikres lik tilgang til god og tilstrekkelig medisinsk behandling mot sykdommen, slik det også understrekes i Menneskerettighetskommisjonens resolusjon 2001/33. I denne sammenheng er det fortsatt langt frem til det er god nok tilgang også for de fattigste på medisiner de kan ha råd til. (...) Norge [må] spille en aktiv rolle for å sikre at avtalen om immateriell eiendomsbeskyttelse (TRIPS) i Verdens Handelsorganisasjon blir forstått og eventuelt omskrevet slik at den ikke kan brukes til å hindre tilgangen til livsviktige medisiner til en overkommelig pris.

8. Kirken har en klar bibelsk begrunnelse:

- Mennesket er unikt som skapt i Guds bilde (1 Mos 1,27). Det er gitt et enestående, medfødt verd. Det er skapt som en helhet av kropp og sjel.
- I inkarnasjonen ble Gud menneske og tok bolig iblant oss (Joh 1). Kristus identifiserte seg totalt med menneskets og verdens nød. Gjennom sitt liv demonstrerte han en relasjon til alle mennesker, fattige, rike, utstøtte, høyt aktede. I alle disse relasjonene pekte han på at de var elsket av Gud, uansett hvordan deres liv var.
- "Det dere gjorde mot en av disse mine minste brødre, gjorde dere mot meg" (Matt 25,40).
- Jesus understreker våre forpliktende relasjoner, som skal være uten forbehold.
- "Når ett lem lider, lider alle lemmene" (1 Kor 12,26).
- I Kristi oppstandelse finnes håp (1 Pet 1,3). Kirken er bærer av nåde og av håp (Jer 29,11).

Erkjennelse

Den norske kirke erkjenner:

- at vi ofte bare har sett det vi vil se, og hørt det vi vil høre
- at vi ofte har gått forbi mennesker som trenger oss
- at vi ofte ikke har brydd oss om den nød og smerte som ikke rammer oss selv
- at vi lenge har vært tause/uten dialog i forhold til andre kirker
- at vi ikke har gjort bruk av de ressurser som hiv-positive mennesker representerer
- at vi ønsker å endre vårt handlingsmønster
- at vi ønsker å inkludere
- at vi ønsker å bidra til økt innsikt

I 1987 uttalte sentralkomiteen i Kirkenes Verdensråd at: ”Gjennom å være tause deler mange kirker ansvaret for den frykten som har spredt seg raskere enn viruset selv”.

I 1996 sier KV i en offisiell uttalelse: ”Kirkens svar på denne epidemien har i svært mange tilfeller vært utilstrekkelig og i mange tilfeller gjort problemet verre. Ved sin taushet må de dele ansvaret for den frykten som har fart over verden med en større hastighet enn viruset selv. De må også se at de mange steder har vært med på å spre en villedende informasjon og medvirket til at rasistiske holdninger har fått ny kraft. De har også medvirket til at de åpne diskusjonene som er helt nødvendige, ikke har fått utvikle seg.”

Anerkjennelse

Når dette er sagt, hører det med til bildet at det både i Norge og i andre deler av verden har vært gjort mye i positiv retning. Den norske kirke anerkjenner de kirkelige organer og institusjoner som i flere år har utført et forebyggende, støttende og omsorgsfullt arbeid i forhold til hiv-positive og mennesker rammet av aids. Som eksempel kan nevnes: Kirkens Bymisjon, Kirkens sosialtjeneste, Kirkens Nødhjelp, Changemaker, Norges kristne råd, mange lokale kirker og kirkeråd i Sør, Kirkenes Verdensråd, Det lutherske verdensforbund, Ecumenical Advocacy Alliance, United Bible Societies (som har utgitt Bibel-relatert studiemateriell for ungdom og voksne om hiv/aids-utfordringen). Også organisasjoner for People Living With Aids (PLWA) som PLUSS-LMA i Norge bør anerkjennes.

Mange norske organisasjoner har tatt opp kampen mot aids både i sitt arbeid i Norge og i sitt internasjonale nettverk. Dette gjelder ikke minst ungdomsarbeid og idrett. Her ligger også viktige muligheter for allianser, både for menigheter og for Den norske kirke sentralt.

Strategiske satsingsområder

A. Stigma

Kofi Annan, FNs generalsekretær:

“Å snakke åpent om epidemien er det første skrittet på veien til å vinne kampen mot den. Taushet gir død. Mennesker må vite at de kan teste seg uten å føle skam, at hvis de er smittet, kan de få behandling, at hvis de er syke, kan de leve trygt uten å bli diskriminert.”

s-t-i-g-m-a – seks små bokstaver som handler om å være merket, satt utenfor, uren, ”spedalsk”, tryggest å holde avstand til.

For å bekjempe hiv/aids effektivt må vi bekjempe stigmatisering og diskriminering både ute og hjemme. Hiv og aids rammer sentralnervesystemet i samfunn over hele verden. Mennesker er blitt utstøtt fra sine familier, oppsagt fra sine arbeidsplasser, bedt om å forlate sine hjem og skoler. Mange har møtt diskriminering på sykehus etter å ha fått konstatert sin hiv-status. Noen har unnlatt å la seg teste av frykt for ekskludering.

For å bekjempe stigmatisering og diskriminering, må vi starte med å ransake våre egne holdninger. Stigmatiseringen som knytter seg til hiv og aids berører dype tabuer i samfunnet. For mange er sykdommen sterkt forbundet med død, sex og narkotika/alkohol-misbruk – temaer som mange finner det vanskelig å snakke om. I tillegg finnes det også i mange miljøer en høy grad av likegyldighet, fornektelse, frykt og intoleranse vedrørende hiv/aids. Det er denne kombinasjon som kan lede til sterke negative reaksjoner.

Hivsmittede og personer med aids etterlyser samtale rundt skyld/skam-problematikken og oppmerksomhet på hvordan utstøtelsesmekanismer rammer disse menneskene – også i Norge. Kirken har et ansvar for å fokusere på det hele menneske, å fremme aksept, åpenhet og synliggjøre verdighet, og slik motarbeide stigmatisering og diskriminering av utsatte grupper.

Spesielt utsatte grupper

En spesiell, men ofte oversett gruppe er hiv-positive mennesker med rusrelaterte problemer. Hiv-smitten blant rusavhengige som bytter sprøyter har vært merkbar. Opplysningsarbeidet og bedret tilgang på rene sprøyter har redusert denne smittemåte noe. Det bekymringsfulle er at denne positive utvikling har gjort at problemstillingen har fått mindre oppmerksomhet. Mange rusavhengige har lite overskudd til å gjøre noe med egen livssituasjon. Mange har dårlig allmenntilstand. Få har krefter til å være egne talsmenn. Er det ikke tilgang på rene sprøyter, er noen villige til å bære risikoen ved å bruke urene for å få rusen. Som kirke vil vi derfor peke på problemstillingen og ønsker at den skal ha et forsterket fokus. Opplysningsvirksomhet og tilgang på rene sprøyter er blant de tiltak som er viktige.

B. Seksualitet

Kirken må arbeide videre med sitt språk om seksualitet, på måter som formidler positiv bekreftelse og kommuniserer med alle aldersgrupper i den virkelighet de lever. Det bør understrekes at seksualiteten er en Gud-skapt gave.

Det er nødvendig å utfordre taushet og skam knyttet til samtalen om seksualitet. Samtalen om seksualitet må preges av verdier som kjærlighet, ansvar og gjensidig respekt, mer enn tradisjoner, rammer og normer. Her har mannen et særlig ansvar for å unngå at kvinnen blir utsatt for seksualisert vold, og at kvinnens rettighet som likeverdig partner respekteres. Vi utfordres også i særlig grad i forhold til ”trafficking”, der kvinner over grenser fra andre land blir tvunget inn i sexindustrien og gjennom ubeskyttet sex er spesielt utsatt for hivsmitte og for å smitte andre.

Kirken har med tyngde holdt fram ekteskapet som ramme for seksuelt fellesskap mellom mennesker. Dette har gjort at vi i liten grad har forholdt oss til at mange ser annerledes på dette. For noen er disse brudd på kirkens normer likevel forbundet med skam, og de føler seg ekskludert fra kirkens fellesskap. Kirken må derfor i sterkere grad kunne forholde seg til mennesker som har en annen seksuell praksis enn den kirken gir veiledning om.

Ofte har kirkene vegret seg for å legge til rette for å bidra til informasjon om hiv og hvordan man kan beskytte seg mot smitte, fordi de mener at dette vil undergrave det sjette bud. Samtidig viser forskning at kunnskap om seksualitet, prevensjon osv ikke øker forekomsten av sex eller usikker sex. Kunnskap kan derimot gjøre ungdom bedre i stand til å sette grenser og beskytte egen kropp.

Spesielle utfordringer: Kondomer

Kirkenes Verdensråd ser på kondomer som et viktig verktøy i kampen mot hiv. Den norske kirke deler denne oppfatning, fordi kondomer beskytter mot smitteoverføring og dermed redder liv. Dette utfordrer oss i Norge siden vi vet at både mange unge og vokse velger en seksuell praksis uten å beskytte seg.

Vi utfordres også i møte med de av våre søsterkirker som fortsatt velger å si et absolutt nei til bruk av kondomer. Den norske kirke må våge å gå i dialog med disse kirkene og utfordre dem til å velge standpunkter som redder liv.

C. Dialog og gjensidig læring

For våre søsterkirker i land der hiv er mer utbredt enn i Norge handler hverdagen om hiv og aids: De lever med problemet i form av hyppige begravelser også av unge mennesker, foreldreløse barn som trenger omsorg, syke som ikke kan pleies på overbelastede sykehus og som har behov for pleie hjemme. I denne situasjonen er kirkens reaksjon livsviktig. Den kan enten bety økt omsorg og hjelp til dem som rammes av epidemien, eller den kan bety at de syke og etterlattes situasjon gjøres vanskeligere. Dette bildet forsterkes av at kirkene i mange av disse samfunnene er blant de best utbygde organisasjonene i sivilsamfunnet. Dermed spiller de nøkkelroller i tilbudet om hjemmeomsorg, sjelesorgarbeid, omsorg for foreldreløse barn og hjelp til de familiene som rammes økonomisk i forbindelse med at familieforsørgere dør. Vi anerkjenner den store innsatsen mange av våre søsterkirker i Sør har gjort her, og mener det er viktig at norske kirkeledere hører på disse erfaringene og tar utfordringene med seg videre til Den norske kirke, til norske myndigheter og bistandsorganisasjoner.

I samtaler med kirkeledere fra andre deler av verden, bør vår kirkes ledere også forpliktes på å tematisere hiv/aids som et moralsk problem, både når det gjelder fattigdom, rettferdighet og seksualitet. Det er viktig at slike samtaler preges av gjensidighet, og at delte erfaringer blir brakt tilbake til grasrota i de respektive kirker.

På denne måten kan vi sammen finne bedre svar på de etiske utfordringene som aidsepidemien representerer, inkludert hovedutfordringene global rettferd, seksualitet og stigma. Disse utfordringene berører oss alle, både i Nord og Sør, og er viktige belysningspunkter for å ta tak i det praktiske arbeidet vi står midt oppi.

D. Global rettferd

Hiv-epidemien utfordrer Kirken til nok en gang å ta utgangspunkt i dagens katastrofale globale skjevfordeling av ressurser og muligheter, og urett knyttet til globale strukturer og systemer som opprettholder denne skjevfordelingen. Hiv/aids forsterker fattigdomsgapet og alle former for marginalisering, innenfor land og mellom land. Den avslører at det fortsatt er stor avstand mellom program og handling, både for samfunnet som helhet og i Kirken, setter spørsmål ved vår troverdighet og skaper avmakt. I land med stor aidsbelastning svekker epidemien mulighetene til mestring og utvikling for individ, familier, stat og samfunn. Kampen mot hiv/aids avdekker strukturer som gjennom økonomiske interesser, patenter og priser skaper store hindringer for å redde liv og for effektiv kontroll med epidemien. Det er nå behov for ekstraordinær innsats. Det gjelder fortsatt arbeid med patentrettigheter og legemiddelpriser, for særlige vilkår for land med stor fattigdom og høy aidsbelastning, det internasjonale arbeidsmarked, gjeld, investeringer og næringslivets sosiale ansvar. Kirken må være villig til å bli tydelig i sitt profetiske oppdrag og alliere seg med andre krefter som deltar i kampen for rettferd.

Forslag til vedtak

Den norske kirke bør gjennom integrert og strategisk satsing arbeide for å motvirke stigma, arbeide med kommunikasjon om seksualitet, fremme dialog og nettverksarbeid og arbeide for ekstraordinære tiltak i kampen for global rettferd.

1. **Kirkemøtet utfordrer Den norske kirkes menigheter til**

- å tale åpent om hiv/aids og motarbeide holdninger og handlinger som stigmatiserer eller diskriminerer mennesker med hiv/aids eller deres familiemedlemmer,
- å skape trygge rom som inviterer til full deltakelse for dem som lever med hiv/aids ("Safe space"). Særlig oppmerksomhet bør rettes mot innvandrere, asylsøkere, sprøytenarkomane, kvinner og barn,
- gjennom forkynnelse og undervisning å utfordre alle former for diskriminering og holdninger som øker sårbarheten for viruset
- gjennom konfirmantundervisning og annen undervisning for ungdom og voksne å gjøre bruk av bibelrelatert opplegg om etiske holdningsspørsmål knyttet til hiv/aids, seksualitet, stigmatisering og global rettferd,
- å markere Verdens aids-dag 1. desember,
- å søke å gjøre kirkens holdning og tiltak i forhold til hiv/aids kjent, både i og uten for menigheten,
- å delta aktivt i samarbeid med andre organisasjoner i lokalmiljøet.

2. **Kirkemøtet ber bispedømmene synliggjøre hiv/aids –utfordringen i sin diakonale satsing.** Videre oppfordres biskoper og andre kirkeledere til dialog med kirkeledere i søsterkirker verden over.

3. **Kirkemøtet ber Mellomkirkelig råd**

- ta initiativ til en felles drøftelse med andre kirkesamfunn i Norge, Norges kristne råd, bistands- og misjonsorganisasjonene samt de diakonale institusjoner i Norge med relasjoner til kirker i Sør og Øst om hvordan en dialog med disse kirker kan tilrettelegges og gjennomføres,
- utarbeide informasjons- og bibelrelatert samtaleopplegg for ungdom og voksne om etiske holdningsspørsmål knyttet til hiv/aids, seksualitet, stigmatisering og global rettferd.

4. **Kirkemøtet utfordrer norske myndigheter til**

- å øke påtrykket for billigere medisin, vel vitende om at slike prioriteringer kan bety en reduksjon i vårt eget forbruk og vår egen velferd,
- å legge til rette for ekstraordinær satsing gjennom bevilgninger til FN og andre relevante allianser og å øke støtten til forebyggende arbeid og bedre behandlingstilbud,
- å styrke dialogen og samarbeidet mellom statlige myndigheter og trosbaserte organisasjoner i kampen mot hiv/aids verden over.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Else Marie Olasveen
Saksordfører: Odd Bondevik

Disse hadde ordet:

Arne Grønningsæter, Ole D. Mjøs, Gunnar Stålsett, Inger Anne Naterstad, Kjersti Østland Tveit, Kjersti Tytingsvåg Rogne, Ole D. Hagesæther, Elena Viviana Eika, Finn Wagle, Tina Strømdal Wik, Aslak Bråtveit, Terje Hærås, Roar Strømme, Oddvar D. Andersen, Rosemarie Köhn

Saken ble sendt tilbake til komiteen.

Endelig innstilling fra komité C

Komiteens merknader

Hvorfor

Begrunnelser for Den norske kirkes engasjement i forhold til hiv/aids epidemien:

1. Mennesker lider nød

Globalt omfang av hiv/aids-epidemien: (Kilde: FNs hiv/aidsorganisasjon UNAIDS)

- 42 millioner mennesker anslås å være hiv-positive ved utgangen av 2002.
- 30 millioner bor i Afrika sør for Sahara.
- I enkelte land er over 20% av den voksne befolkningen smittet.
- I 2001 døde tre millioner mennesker av aids-relaterte sykdommer.
- Hver dag smittes 14.000 mennesker.
- I Øst-Europa spres hiv svært raskt. Landene i Baltikum har nå verdens høyeste smitterate.
- 2000 barn under 15 år blir smittet hver dag.
- 14 millioner barn er foreldreløse på grunn av aids.
- 25 millioner er døde av aids.

2. Kirken har en etisk forpliktelse/et kall til å løfte sin røst mot stigmatisering og diskriminering, til å bryte tausheten om et kontroversielt tema, til å bryte barrierer mellom mennesker

En kvinne i Ghana forteller:

”Jeg har vært med i en veldedighetsforening. Etter at det ble kjent at jeg har hiv, vil ingen i foreningen ha noe med meg å gjøre. Bestevenninna mi vil ikke treffe meg lenger. En sykepleier som vet jeg er hiv-positiv, nektet barnet sitt i å leke med barnet mitt.”

En kvinne i Norge forteller:

”Det jeg sliter med, er å ha skiftet rolle i samfunnet. Det er ikke så lett å møte venner på samme måte som før. Jeg merker at de tenker på hiven. Ofte hender det at jeg forsterker det sjøl også. Jeg trekker meg unna. Jeg føler jeg kan leve med spedalskheten min, eller hiven da. Det er ikke det som er min lidelse. Det er mennesker som er min lidelse.”

3. Kirken har en etisk forpliktelse/et kall til å bekrefte menneskers verdi og la mennesker gjenvinne verdigheten

Fra uttalelsen "Strengthening the Ecumenical Response to HIV/AIDS", Kirkenes Verdensråd 2003:

"Kirkene må støtte og løfte fram de mange ressurser som kirkene har fått gjennom sine hiv-positive og aids-rammede prester og andre menighetsmedlemmer"

"Kirkene må sikre full deltakelse av mennesker med hiv og aids i sitt liv og virke".

4. Kirken har en etisk forpliktelse/et kall til å tale sant om seksualitet

En ung jente i Kenya sier:

"Så lenge jeg er ugift, er det lett å holde seg hiv-negativ i min menighet. Alle respekterer mitt ønske om ikke å ha sex før jeg gifter meg. Problemet er bare at det farligste jeg gjør, er å gifte meg! Da mister jeg plutselig alle mine rettigheter til å bestemme over egen kropp. Da snakker de bare om at jeg må "adlyde min mann og oppfylle mine forpliktelser som kone", selv om jeg skulle finne ut at han har andre sexpartnere enn meg. På grunn av dette mistet jeg både min mor og far. Mor visste at far hadde andre, men hva skulle hun gjøre? Hva skal jeg gjøre for å beskytte meg når jeg blir gift?"

Ei norsk jente som lever med hiv sier:

"Forpliktende og langsiktige forhold blir vanskelige. Jeg har opplevd både at kjærester har valgt meg bort, og at jeg har vendt meg bort fra en kjæreste. Han var villig til å planlegge framtiden og å snakke om barn, men jeg torde ikke. Det ble for mye å ta inn over seg på en gang. Det hadde kanskje vært lettere for meg å tørre å gå inn i et slikt forhold dersom det hadde vært noen som støttet meg og bekreftet min rett til et fullverdig liv som barn av Gud."

5. Kirken har et handlingsrom og en handlingsmulighet gjennom sin forkynnelse, sin undervisning, sin diakonale virksomhet og sin internasjonale kontaktflate til å spre informasjon, endre holdninger, begrense negative konsekvenser, yte omsorg og behandling.
6. Kirken har en dialogmulighet med søsterkirker i Sør og Øst, som er rammet av epidemien i sitt sentralnervesystem. Temaer som er viktige å ta opp, knyttet til statisk tradisjon og religion: vold/overgrep og diskriminering av kvinner, trafficking (handel med kvinner og barn for kommersiell seksuell utnyttning), fattigdomsbekjempelse, kondom som "livredder".
7. Kirken har en rett og en plikt (sosialtisk mandat) til å utfordre norske myndigheter og skape en opinion for tilleggsbevillinger.

Bispemøtet skriver i 2001:

Av aktuelle utfordringer peker Bispemøtet på:

- behovet for en større satsing for å utvikle medisiner og vaksiner som også de fattigste kan ha råd til
- gjøre behandlingstilbudene billigere og lettere tilgjengelig

Komiteen for Internasjonale Spørsmål under Mellomkirkelig råd sier i 2001:

Alle må sikres lik tilgang til god og tilstrekkelig medisinsk behandling mot sykdommen, slik det også understrekes i Menneskerettighetskommisjonens resolusjon 2001/33. I denne

sammenheng er det fortsatt langt frem til det er god nok tilgang også for de fattigste på medisiner de kan ha råd til. (...) Norge [må] spille en aktiv rolle for å sikre at avtalen om immateriell eiendomsbeskyttelse (TRIPS) i Verdens Handelsorganisasjon blir forstått og eventuelt omskrevet slik at den ikke kan brukes til å hindre tilgangen til livsviktige medisiner til en overkommelig pris.

8. Kirken har en klar bibelsk begrunnelse:

- Mennesket er unikt som skapt i Guds bilde (1 Mos 1,27). Det er gitt et enestående, medfødt verd. Det er skapt som en helhet av kropp og sjel.
  - I inkarnasjonen ble Gud menneske og tok bolig iblant oss (Joh 1). Kristus identifiserte seg totalt med menneskets og verdens nød. Gjennom sitt liv demonstrerte han en relasjon til alle mennesker, fattige, rike, utstøtte, høyt aktede. I alle disse relasjonene pekte han på at de var elsket av Gud, uansett hvordan deres liv var.
  - "Det dere gjorde mot en av disse mine minste brødre, gjorde dere mot meg" (Matt 25,40). Jesus understreker våre forpliktende relasjoner, som skal være uten forbehold.
  - "Når ett lem lider, lider alle lemmene" (1 Kor 12,26).
- I Kristi oppstandelse finnes håp (1 Pet 1,3). Kirken er bærer av nåde og av håp (Jer 29,11).

Erkjennelse

Den norske kirke erkjenner:

- at vi ofte bare har sett det vi vil se, og hørt det vi vil høre
- at vi ofte har gått forbi mennesker som trenger oss
- at vi ofte ikke har brydd oss om den nød og smerte som ikke rammer oss selv
- at vi lenge har vært tause/uten dialog i forhold til andre kirker
- at vi ikke har gjort bruk av de ressurser som hiv-positive mennesker representerer
- at vi ønsker å endre vårt handlingsmønster
- at vi ønsker å inkludere
- at vi ønsker å bidra til økt innsikt

I 1987 uttalte sentralkomiteen i Kirkenes Verdensråd at: "Gjennom å være tause deler mange kirker ansvaret for den frykten som har spredt seg raskere enn viruset selv".

I 1996 sier KV i en offisiell uttalelse: "Kirkens svar på denne epidemien har i svært mange tilfeller vært utilstrekkelig og i mange tilfeller gjort problemet verre. Ved sin taushet må de dele ansvaret for den frykten som har fart over verden med en større hastighet enn viruset selv. De må også se at de mange steder har vært med på å spre en villedende informasjon og medvirket til at rasistiske holdninger har fått ny kraft. De har også medvirket til at de åpne diskusjonene som er helt nødvendige, ikke har fått utvikle seg."

Anerkjennelse

Når dette er sagt, hører det med til bildet at det både i Norge og i andre deler av verden har vært gjort mye i positiv retning. Den norske kirke anerkjenner de kirkelige organer og institusjoner som i flere år har utført et forebyggende, støttende og omsorgsfullt arbeid i forhold til hiv-positive og mennesker rammet av aids. Som eksempel kan nevnes: Kirkens Bymisjon, Kirkens sosialtjeneste, Kirkens Nødhjelp, Changemaker, Norges kristne råd, norsk misjon, mange lokale kirker og kirkeråd i Sør, Kirkenes Verdensråd, Det lutherske

verdensforbund, Ecumenical Advocacy Alliance , United Bible Societies (som har utgitt Bibel-relatert studiemateriell for ungdom og voksne om hiv/aids-utfordringen).

Organisasjoner og nettverk for "People Living With Aids" (PLWA) har vært og er en sentral drivkraft til den mobilisering vi nå ser over hele verden. Den har vist at inkludering av PLWA på alle nivå er et helt nødvendig element av ethvert handlingsprogram. I Norge har PLUSS-LMA (Landsforeningen mot aids) en slik rolle og har bidratt til et bredt samarbeid som Den norske kirke anerkjenner.

Komiteen vil også anerkjenne norske myndigheter for de initiativ som i de senere år er tatt med opptrappet økonomisk støtte og bred mobilisering på norsk side i den globale kampen mot aids, slik som ved etableringen av "Aidsforum" og "Aidsnet". Her deltar representanter fra idretten, kulturlivet, de frivillige organisasjoner, næringslivet, forsvaret, media, forskning, fagorganisasjonene, kirken og regjeringen. Dette partnerskapet har både bidratt til og synliggjort mangfoldet i det norske engasjementet i den internasjonale hiv/aids-bekjempelsen.

En kirke som handler

Den norske kirke er allerede aktivt engasjert i kampen mot aids globalt, men har i mindre grad arbeidet med hvordan dette arbeidet kan forankres i en norsk virkelighet og i norske menigheter. Hiv/aids er ikke bare noe som angår andre, spesielt utsatte grupper eller samfunn langt borte. Den globale kirke og det tett sammenvevde globale samfunn har aids. Aids berører mennesker, relasjoner og institusjoner, politikk og teologi. Når ett lem lider, lider alle med: Kirken har aids.

Derfor må kirken handle. Vi må styrke vår aids-kompetanse på alle nivå i kirken, arbeide med teologi og undervisning i en samtid med aids som en overhengende trussel, og stå i samarbeid med andre som vil være med å handle.

Kirken regionalt og lokalt trenger hjelp til å bygge slik kompetanse og knytte nettverk med andre. Komiteen mener at det allerede finnes mye teologisk arbeid, informasjonsmateriale og erfaringer innenfor det norske og internasjonale nettverket som kan anvendes. Utfordringen er å legge til rette for anvendelse og handling.

Spørsmålet er reist om det er mulig å mobilisere til økt frivillighet i kampen mot aids, både hjemme og over landegrensene. Komiteen mener dette rommer et viktig anliggende. Mange norske organisasjoner har tatt opp kampen mot aids både i sitt arbeid i Norge og i sitt internasjonale nettverk. Dette gjelder ikke minst ungdomsarbeid og idrett. Her ligger også viktige muligheter for allianser, både for menigheter og for Den norske kirke sentralt. Når kirken nå vil mobilisere til økt frivillighet, er det viktig å utnytte eksisterende nettverk og ikke bygge opp parallelle strukturer. Kirkens Nødhjelp har allerede et nettverk på plass som kunne være kjernen i et slikt opplegg.

Strategiske satsingsområder for Den norske kirke

A. Stigma

Kofi Annan, FNs generalsekretær:

“Å snakke åpent om epidemien er det første skrittet på veien til å vinne kampen mot den. Taushet gir død. Mennesker må vite at de kan teste seg uten å føle skam, at hvis de er smittet, kan de få behandling, at hvis de er syke, kan de leve trygt uten å bli diskriminert.”

s-t-i-g-m-a – seks små bokstaver som handler om å være merket, satt utenfor, uren, ”spedalsk”, tryggest å holde avstand til.

For å bekjempe hiv/aids effektivt må vi bekjempe stigmatisering og diskriminering både ute og hjemme. Hiv og aids rammer sentralnervesystemet i samfunn over hele verden. Mennesker er blitt utstøtt fra sine familier, oppsagt fra sine arbeidsplasser, bedt om å forlate sine hjem og skoler. Mange har møtt diskriminering på sykehus etter å ha fått konstatert sin hiv-status. Noen har unnlatt å la seg teste av frykt for ekskludering.

For å bekjempe stigmatisering og diskriminering, må vi starte med å ransake våre egne holdninger. Stigmatiseringen som knytter seg til hiv og aids berører dype tabuer i samfunnet. For mange er sykdommen sterkt forbundet med død, sex og narkotika/alkohol-misbruk – temaer som mange finner det vanskelig å snakke om. I tillegg finnes det også i mange miljøer en høy grad av likegyldighet, fornektelse, frykt og intoleranse vedrørende hiv/aids. Det er denne kombinasjon som kan lede til sterke negative reaksjoner.

Hivsmittede og personer med aids etterlyser samtale rundt skyld/skam-problematikken og oppmerksomhet på hvordan utstøtelsesmekanismer rammer disse menneskene – også i Norge. Kirken har et ansvar for å fokusere på det hele menneske, å fremme aksept, åpenhet og synliggjøre verdighet, og slik motarbeide stigmatisering og diskriminering av utsatte grupper.

Spesielt utsatte grupper

a) En spesiell, men ofte oversett gruppe er hiv-positive *mennesker med rusrelaterte problemer*. Hiv-smitten blant rusavhengige som bytter sprøyter har vært merkbar. Opplysningsarbeidet og bedret tilgang på rene sprøyter har redusert denne smitemåte noe. Det bekymringsfulle er at denne positive utvikling har gjort at problemstillingen har fått mindre oppmerksomhet. Mange rusavhengige har lite overskudd til å gjøre noe med egen livssituasjon. Mange har dårlig allmenntilstand. Få har krefter til å være egne talsmenn. Er det ikke tilgang på rene sprøyter, er noen villige til å bære risikoen ved å bruke urene for å få rusen. Som kirke vil vi derfor peke på problemstillingen og ønsker at den skal ha et forsterket fokus. Opplysningsvirksomhet og tilgang på rene sprøyter er blant de tiltak som er viktige.

b) Ca 1/3 av hiv-positive i Norge har blitt smittet ved sex mellom menn. Noen *homofile* føler seg dobbelt stigmatisert, både som homofile og som hiv-positive. En del homofile føler også at de er stigmatisert av kirken, og at det ikke er plass for dem i det kristne fellesskapet. Dette gjør at vi må endre på egne holdninger og vise større evne og vilje til å inkludere homofile og lesbiske i våre fellesskap.

c) Over halvparten av alle registrerte tilfeller av hiv-positive i Norge er *asylsøkere, flyktninger eller innvandrere*. Hiv-test inngår som ledd i behandlingen av søknad om oppholdstillatelse. I flere tilfeller er det denne testen som gjør at de får vite om sin smitte. Det påfører den enkelte ekstra fortvilelse i tillegg til den usikkerhet de lever med under behandlingen av oppholdstillatelsen. Også her er det en gruppe som opplever flere elementer av stigmatisering, både som flyktning og som hiv-positiv. Isolasjon fra eget etnisk miljø og avstand til familien i hjemlandet forsterker vanskene. En evt. utvisning fra Norge kan føre til at disse hiv-positive ikke vil få fortsatt tilgang på livsnødvendig medisin, et gode de tross alt har hatt i Norge.

Dette er et etisk dilemma som krever nærmere refleksjon og bør drøftes med norske myndigheter.

B. Seksualitet

Kirken må våge å tale om seksualitet på måter som formidler seksualitetens positive verdi og kommuniserer med alle aldersgrupper i den virkelighet de lever. Seksualiteten er en Gud-skapt gave.

Det er nødvendig å utfordre taushet og skam knyttet til kirkens arbeid med seksualitet. Samtalen om seksualitet må preges av verdier som kjærlighet, ansvar, trofasthet og gjensidig respekt, uten å sette til side den kristne moral og etikk. Her har mannen et særlig ansvar for å unngå at kvinnen blir utsatt for seksualisert vold, og at kvinnens rettighet som likeverdig partner respekteres. Vi utfordres også i særlig grad i forhold til ”trafficking”, der kvinner over grenser fra andre land blir tvunget inn i sexindustrien og gjennom ubeskyttet sex er spesielt utsatt for hivsmitte og for å smitte andre.

Kirken har med tyngde holdt fram ekteskapet som ramme for seksuelt fellesskap mellom mennesker. Dette har gjort at vi i liten grad har forholdt oss til at mange ser annerledes på dette. For noen er disse brudd på kirkens normer likevel forbundet med skam, og de føler seg ekskludert fra kirkens fellesskap. Kirken skal være kirke for alle, også for dem som har en annen seksuell praksis enn den kirken gir veiledning om.

Ofte har kirkene vegret seg for å legge til rette for å bidra til informasjon om hiv og hvordan man kan beskytte seg mot smitte, fordi de mener at dette vil undergrave det sjette bud. Samtidig viser forskning at kunnskap om seksualitet, prevensjon osv ikke øker forekomsten av sex eller usikker sex. Kunnskap kan derimot gjøre ungdom bedre i stand til å sette grenser og beskytte sin egen kropp.

Spesielle utfordringer: Kondomer

Kirkenes Verdensråd ser på kondomer som et viktig verktøy i kampen mot hiv. Den norske kirke deler denne oppfatning, fordi kondomer beskytter mot smitteoverføring og dermed redder liv. Dette utfordrer oss i Norge, siden vi vet at både mange unge og voksne velger en seksuell praksis uten å beskytte seg.

Det er ulike holdninger til kondomer blant våre søsterkirker. Den norske kirke må våge å gå i dialog med de kirkene som sier absolutt nei, og utfordre dem til å velge standpunkter som redder liv.

C. Dialog og gjensidig læring

For våre søsterkirker i land der hiv er mer utbredt enn i Norge er hverdagen gjennomsyret av hiv/aids-problematikken: hyppige begravelser også av unge mennesker, foreldreløse barn som trenger omsorg, syke som ikke kan pleies på overbelastede sykehus og som har behov for pleie hjemme. I denne situasjonen er kirkens reaksjon livsviktig. Den kan enten bety økt omsorg og hjelp til dem som rammes av epidemien, eller den kan bety at de syke og etterlattes situasjon gjøres vanskeligere. Dette bildet forsterkes av at kirkene i mange av disse samfunnene er blant de best utbygde organisasjonene i sivilsamfunnet. Dermed spiller de nøkkelroller i tilbudet om hjemmeomsorg, sjelesorgarbeid, omsorg for foreldreløse barn og hjelp til de familiene som rammes økonomisk i forbindelse med at familieforsørgere dør. Vi

anerkjenner den store innsatsen mange av våre søsterkirker i Sør har gjort her, og mener det er viktig at norske kirkeledere hører på disse erfaringene og tar utfordringene med seg videre til Den norske kirke, til norske myndigheter og bistandsorganisasjoner.

I samtaler med kirkeledere og ledere fra andre religiøse samfunn fra andre deler av verden, bør vår kirkes ledere også forpliktes på å tematisere hiv/aids som et moralsk problem, både når det gjelder fattigdom, rettferdighet og seksualitet. Det er viktig at slike samtaler preges av gjensidighet, og at delte erfaringer blir brakt tilbake til grasrota i de respektive kirker.

På denne måten kan vi sammen finne bedre svar på de etiske utfordringene som aidsepidemien representerer, inkludert hovedutfordringene global rettferd, seksualitet og stigma. Disse utfordringene berører oss alle, både i Nord og Sør, og er viktige belyningspunkter for å ta tak i det praktiske arbeidet vi står midt oppi.

D. Global rettferd

Hiv-epidemien utfordrer Kirken til nok en gang å ta utgangspunkt i dagens katastrofale globale skjevfordeling av ressurser og muligheter, og urett knyttet til globale strukturer og systemer som opprettholder denne skjevfordelingen. Undertrykking og stigmatisering av verdens urfolk har gjort at denne gruppen er spesielt utsatt for hiv/aids-epidemien. Hiv/aids forsterker fattigdomsgapet og alle former for marginalisering, innenfor land og mellom land. Den avslører at det fortsatt er stor avstand mellom program og handling, både for samfunnet som helhet og i Kirken, setter spørsmål ved vår troverdighet og skaper avmakt. I land med stor aidsbelastning svekker epidemien mulighetene til mestring og utvikling for individ, familier, stat og samfunn. Kampen mot hiv/aids avdekker strukturer som gjennom økonomiske interesser, patenter og priser skaper store hindringer for å redde liv og for effektiv kontroll med epidemien. Det er nå behov for ekstraordinær innsats. Det gjelder fortsatt arbeid med patentrettigheter og legemiddelpriser, for særlige vilkår for land med stor fattigdom og høy aidsbelastning, det internasjonale arbeidsmarked, gjeld, investeringer og næringslivets sosiale ansvar. Kirken må være villig til å bli tydelig i sitt profetiske oppdrag og alliere seg med andre krefter som deltar i kampen for rettferd.

Forslag til vedtak

Den norske kirke erkjenner at kirken er dypt berørt av aids i en verden der den globale hiv/aids epidemien har fått katastrofale dimensjoner.

Kirkemøtet fremhever fire strategiske satsingsområder for Den norske kirkes arbeid med hiv/aids som nasjonal og global utfordring: Stigma, seksualitet, dialog og global rettferd. Som omtalt i denne komiteinnstillingen må disse satsingsområdene forstås som tverrgående og overordnede føringer for det videre arbeid med hiv/aids-utfordringen for alle nivå i kirken.

1. Kirkemøtet ber Kirkerådet

- videreutvikle og videreformidle de fire strategiske satsingsområdene til menigheter og sentralkirkelige råd på en egnet måte

2. Kirkemøtet ber Mellomkirkelig råd

- å ta initiativ til en felles drøftelse med andre kirke- og livssynssamfunn i Norge, Norges kristne råd, bistands- og misjonsorganisasjonene samt de diakonale institusjoner i Norge

med relasjoner til kirker i Sør og Øst om hvordan en dialog med disse kirker kan tilrettelegges og gjennomføres,

- å ta kontakt med Kirkens Nødhjelp, Norges kristne råd og andre kirkelige nettverk og misjonsorganisasjoner for å undersøke mulighetene for å mobilisere til økt frivillighet i kampen mot aids, både hjemme og over landegrensene,
- å gjennomtenke de problemer som hiv-positive asylsøkere møter ved behandling av oppholdstillatelse, og drøfte dem med norske myndigheter,
- å vurdere hvordan kirken best kan legge til rette for å støtte menigheter og bispedømmer med informasjon og nettverksstøtte,
- å utarbeide informasjons- og bibelrelatert samtaleopplegg for ungdom og voksne om etiske holdningsspørsmål knyttet til hiv/aids, seksualitet, stigmatisering og global rettferd,

3. Kirkemøtet ber bispedømmene synliggjøre hiv/aids –utfordringen i sin diakonale satsing. Videre oppfordres biskoper og andre kirkeledere til i sine samtaler med andre kirkeledere/religiøse ledere verden over å tematisere hiv/aids som et moralsk problem, både når det gjelder fattigdom, rettferdighet og seksualitet. Det er viktig at slike samtaler preges av gjensidighet, og at delte erfaringer blir brakt tilbake til grasrota i de respektive kirker.

4. Kirkemøtet utfordrer Den norske kirkes menigheter til

- å tale åpent om hiv/aids og motarbeide holdninger og handlinger som stigmatiserer eller diskriminerer mennesker med hiv/aids eller deres familiemedlemmer,
- gjennom forkynnelse og undervisning å utfordre alle former for diskriminering og holdninger som øker sårbarheten for viruset
- gjennom konfirmantundervisning og annen undervisning for ungdom og voksne å gjøre bruk av bibelrelatert opplegg om etiske holdningsspørsmål knyttet til hiv/aids, seksualitet, stigmatisering og global rettferd,
- å markere Verdens aids-dag 1. desember,
- å bidra til å skape trygge rom som inviterer til full deltakelse for dem som lever med hiv/aids ("Safe space"). Særlig oppmerksomhet bør rettes mot innvandrere, asylsøkere, homofile og sprøytenarkomane,
- å søke å gjøre kirkens holdning og tiltak i forhold til hiv/aids kjent, både i og uten for menigheten,
- å delta aktivt i samarbeid med andre organisasjoner i lokalmiljøet om hiv/aids forebygging, anti-stigmatisering, støtte og omsorg.

5. Kirkemøtet utfordrer norske myndigheter til

- å øke påtrykket for billigere medisin
- å legge til rette for ekstraordinær satsing gjennom bevilgninger til FN og andre relevante allianser og å øke støtten til forebyggende arbeid og bedre behandlingstilbud,
- å styrke dialogen og samarbeidet mellom statlige myndigheter og trosbaserte organisasjoner i kampen mot hiv/aids verden over,
- å kjempe aktivt mot økonomiske krefter i Norge og verdenssamfunnet som utbytter kvinner og barn i pornoindustrien og trafficking.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Else Marie Olasveen
Saksordfører: Odd Bondevik

Disse hadde ordet:

Arne Grønningsæter, Elena Viviana Eika, Ole D. Mjøs, Arne Sørli

Endringsforslag

Elena Viviana Eika:

Tillegg til pkt. 5 i vedtaket

”- å kjempe aktivt mot økonomiske krefter i Norge og verdenssamfunnet som utbytter kvinner og barn i pornoindustrien og trafficking.”

Forslaget ble tatt inn i komiteens forslag til vedtak.

Kirkemøtets vedtak

Den norske kirke erkjenner at kirken er dypt berørt av aids i en verden der den globale hiv/aids epidemien har fått katastrofale dimensjoner.

Kirkemøtet fremhever fire strategiske satsingsområder for Den norske kirkes arbeid med hiv/aids som nasjonal og global utfordring: Stigma, seksualitet, dialog og global rettferd. Som omtalt i denne komiteinnstillingen må disse satsingsområdene forstås som tverrgående og overordnede føringer for det videre arbeid med hiv/aids-utfordringen for alle nivå i kirken.

1. Kirkemøtet ber Kirkerådet

- videreutvikle og videreformidle de fire strategiske satsingsområdene til menigheter og sentralkirkelige råd på en egnet måte

2. Kirkemøtet ber Mellomkirkelig råd

- å ta initiativ til en felles drøftelse med andre kirke- og livssynssamfunn i Norge, Norges kristne råd, bistands- og misjonsorganisasjonene samt de diakonale institusjoner i Norge med relasjoner til kirker i Sør og Øst om hvordan en dialog med disse kirker kan tilrettelegges og gjennomføres,
- å ta kontakt med Kirkens Nødhjelp, Norges kristne råd og andre kirkelige nettverk og misjonsorganisasjoner for å undersøke mulighetene for å mobilisere til økt frivillighet i kampen mot aids, både hjemme og over landegrensene,
  å gjennomtenke de problemer som hiv-positive asylsøkere møter ved behandling av oppholdstillatelse, og drøfte dem med norske myndigheter,
- å vurdere hvordan kirken best kan legge til rette for å støtte menigheter og bispedømmere med informasjon og nettverksstøtte,
- å utarbeide informasjons- og bibelrelatert samtaleopplegg for ungdom og voksne om etiske holdningsspørsmål knyttet til hiv/aids, seksualitet, stigmatisering og global rettferd,

3. Kirkemøtet ber bispedømmene synliggjøre hiv/aids –utfordringen i sin diakonale satsing. Videre oppfordres biskoper og andre kirkeledere til i sine samtaler med andre kirkeledere/religiøse ledere verden over å tematisere hiv/aids som et moralsk problem, både når det gjelder fattigdom, rettferdighet og seksualitet. Det er viktig at

slike samtaler preges av gjensidighet, og at delte erfaringer blir brakt tilbake til grasrota i de respektive kirker.

4. Kirkemøtet utfordrer Den norske kirkes menigheter til

- å tale åpent om hiv/aids og motarbeide holdninger og handlinger som stigmatiserer eller diskriminerer mennesker med hiv/aids eller deres familiemedlemmer,
- gjennom forkynnelse og undervisning å utfordre alle former for diskriminering og holdninger som øker sårbarheten for viruset
- gjennom konfirmantundervisning og annen undervisning for ungdom og voksne å gjøre bruk av bibelrelatert opplegg om etiske holdningsspørsmål knyttet til hiv/aids, seksualitet, stigmatisering og global rettferd,
- å markere Verdens aids-dag 1. desember,
- å bidra til å skape trygge rom som inviterer til full deltakelse for dem som lever med hiv/aids ("Safe space"). Særlig oppmerksomhet bør rettes mot innvandrere, asylsøkere, homofile og sprøytenarkomane,
- å søke å gjøre kirkens holdning og tiltak i forhold til hiv/aids kjent, både i og uten for menigheten,
- å delta aktivt i samarbeid med andre organisasjoner i lokalmiljøet om hiv/aids forebygging, anti-stigmatisering, støtte og omsorg.

5. Kirkemøtet utfordrer norske myndigheter til

- å øke påtrykket for billigere medisin
- å legge til rette for ekstraordinær satsing gjennom bevilgninger til FN og andre relevante allianser og å øke støtten til forebyggende arbeid og bedre behandlingstilbud,
- å styrke dialogen og samarbeidet mellom statlige myndigheter og trosbaserte organisasjoner i kampen mot hiv/aids verden over,
- å kjempe aktivt mot økonomiske krefter i Norge og verdenssamfunnet som utbytter kvinner og barn i pornoindustrien og trafficking.

79 stemmeberettigede. Forslaget ble enstemmig vedtatt

Sak KM 9/03 Generalforsamlingane til Konferansen av europeiske kyrkjer (KEK) og Det lutherske verdsforbundet (LVF). Rapportar og utfordringar

Saksdokument

Dokument 9.1/03	Saksorientering
Dokument 9.2/03	Rapport frå KEKs generalforsamling i Trondheim 26. juni – 2. juli 2003
Vedlegg 9.2.1/03	Final Message (Letter to the churches...) Final Report of the Public Issues Committee Final Report of the Policy Reference Committee
Dokument 9.3./03	Rapport fra Den norske kirkes deltakelse i LVFs 10. generalforsamling i Winnipeg, Canada, 21. til 31. juli 2003
Vedlegg 9.3.1/03	Adopted version of message from the tenth Assembly
Vedlegg 9.3.2/03	Compilation of resolutions and statements adopted by the tenth Assembly of the Lutheran World Federation
Dokument 9.4/03	”Nye tider – nye utfordringar” - Foredrag av Edvard Hoem

Innstilling frå komité F

Samandrag av saksorienteringa

Kyrkjemøtet får i år lagt fram for seg rapportar frå to generalforsamlingar. KM har oppnemnd representantar til begge. Det er frå generalforsamlingane i to av dei store internasjonale organisasjonane Den norske kyrkja er medlem i: Konferansen av europeiske kyrkjer (KEK) og Det lutherske verdsforbundet (LVF).

Den norske kyrkja er ikkje berre kyrkje i Noreg. Ho er også kyrkje i Europa og i verda. Gjennom desse nemnde organisasjonane og Kyrkjenes Verdsråd tar Den norske kyrkja del i eit omfattande internasjonalt, økumenisk kyrkjeliv. Når vår kyrkje får delta ved slike møte med breitt samansette delegasjonar kvart sjette eller sjuande år, får vi eit unikt møte med internasjonalt kyrkjeliv. Det vert skapt direkte, opne møte mellom menneske i ulike posisjonar, aldrar og med ulik bakgrunn, som saman representerer kyrkjene sine. Her vert ein kjende med kva som rører seg hjå andre. Vi får presentere noko av det vi står for. Ein får drøfta kva som no er viktige spørsmål, og kva som skal vere våre felles mål i tida som kjem. Ein får del i kvarandre sitt liv, ein vert informert, inspirert og utfordra på same tid. Det bind nye band og det frigjer til teneste der vi er.

LVF er eit verdsvidt forpliktande kyrkjefellesskap basert på felles vedkjenning, med ein fellesskap om Ord og sakrament, og med ei omfattande gjensidig forplikting til samarbeid mellom kyrkjene. KEK er ein brei, økumenisk kyrkjekonferanse for 127 europeiske kyrkjer av dei fleste konfesjonar, bortsett frå den romersk-katolske kyrkja. Den er ikkje bygd på ei felles konfesjonell vedkjenning og er ikkje eitt i samlinga om nattverden. Men ein søker på ulikt vis å finne gode og forpliktande samarbeidsmønster og teikn på einskap.

I år var det spesielt ved at begge generalforsamlingane fann stad same år, og at dei hadde nesten identisk tema.

Ordet ”healing” vart på begge generalforsamlingane ein tolkningsnøkkel for evangeliet. Å heile og gje lækjedom er Jesu Kristi gjerning, som det heiter i temaet for KEK: ”Jesus Christ heals and reconciles.” Dette er difor også ein tolkningsnøkkel til kyrkja si oppgåve i denne verda, i Kristi etterfylging. Det er ein nøkkel som opnar dører til nye oppgåver og nye utfordringar. Men det er også ein nøkkel som opnar store perspektiv over det kyrkjelydane i Den norske kyrkja gjer frå dag til dag, frå sundag til sundag, i helg og høgtid.

Når Kyrkjemøtet er samla for å reflektere over kva det vil seie at Den norske kyrkja skal vere ”ei tenande kyrkje”, er det eit godt høve til å spørje korleis vi lokalt, nasjonalt, i Europa og globalt kan vere ein del av eit kyrkjefellesskap som heilar og forsonar. Å heile og lækje kan vere ei overskrift over arbeidet med trusopplæringa, i liturgien, i det økumenisk arbeidet, i det diakonale arbeid, i forkynninga, i misjonsarbeidet, i

kampen for fred og rettferd, i arbeidet for vern om skaparverket, i dialog og samarbeid med andre menneske med ei anna tru. For å vitne om Guds frelse. For å vise at det er meir enn nedbrytande krefter i denne verda. For å vise den enkelte sitt verd, slik ein er skapt av Gud. For å vise at det er von for menneska og heile skaparverket.

Komiteen sine merknader

1. Komiteen har lese rapportane frå generalforsamlingane i LVF og KEK med stor interesse, og vil understreke verdien av det store arbeidet som dei norske deltakarane har lagt ned. Deltaking krev stor innsats og vilje til å bruke tid og krefter både til førebuing og gjennomføring av møta. Det er viktig at mange i kyrkja vår får del i erfaringane og at rapportane frå deltakarane vert brukte.

Komiteen takkar på vegner av Kyrkjemøtet for rapportane frå generalforsamlingane i Det lutherske verdsforbundet (LVF) og Konferansen av europeiske kyrkjer (KEK). Desse møta og rapportane syner kor viktig og naudsynt det er å delta i eit internasjonalt, økumenisk fellesskap av kyrkjer. Arbeidet gjev inspirasjon, men krev òg store ressursar, både menneskeleg og økonomisk. Dei som har delteke på vegner av Den norske kyrkja, har gjort ein viktig innsats for å formidle synspunkt og ta mot impulsar til vårt kyrkjeliv. Ein særleg takk går til dei som har hatt verv i sentrale organ i KEK og LVF på vegner av Den norske kyrkja i den siste perioden: Finn Wagle og Berit Lånke (KEK), Sigrun M. Møgedal, Inger Johanne Wremer og Kjell Nordstokke (LVF). Kyrkjemøtet vil også takke Den norske kyrkja sine delegatar til dei to generalforsamlingane.

Komiteen takkar på vegner av Kyrkjemøtet alle som har lagt ned ein stor innsats som vertskap for generalforsamlinga for KEK i Trondheim. Det gjeld både tilsette, samarbeidspartnarar og friviljuge, særleg lokalt i Trondheim. Kyrkjemøtet vil også uttrykkje takk til KEK for at vi fekk vere vertskap for dette møtet.

KEK

2. Komiteen seier seg nøgd med at mange frå Den norske kyrkja, ikkje minst mange med leiaransvar sentralt og lokalt, vart inviterte til generalforsamlinga i Trondheim og kunne ta del i det som skjedde.
3. Dei ekstraordinære løyvingane over statsbudsjettet gjorde det mogeleg for KEK å skipe til denne samlinga. Komiteen ser at Den norske kyrkja som vertskapskyrkje hadde ein særleg sjanse og forplikting til å sjå til at viktige saker vart sette på dagsorden for generalforsamlinga i KEK. Miljøspørsmål, urfolkspørsmål og fokus på romanifolket var blant dei tema vår kyrkje slik førte inn.
4. Komiteen har merka seg at evalueringa av generalforsamlinga i KEK peikar på at det er naudsynt å arbeide vidare for at KEK skal verte eit slagkraftig og effektivt instrument for kyrkjene i Europa. Difor må dei som representerer Den norske kyrkja i KEK sine valde organ, arbeide for at menneskelege og økonomiske ressursar vert nytta betre.
5. Komiteen vil særleg peike på det arbeidet som er gjort med Charta Oecumenica. Dette er eit einestående dokument i økumenisk samanheng. Kyrkjene innanfor KEK og Rådet for dei katolske bispekonferansane i Europa (CCEE) står saman bak dokumentet. Charta Oecumenica viser det vi har felles i trua på den treeinige Gud. Den konkretiserer dei økumeniske utfordringane vi står overfor i Europa i dag, slik som proselytisme, misjon,

nattverd, religionsfridom og tilhøva mellom majoritet og minoritet. Dokumentet skisserer òg vegen vidare i desse spørsmåla. Komiteen meiner at vi bør arbeide for at dokumentet vert tatt meir aktivt i bruk både i vårt nasjonale økumeniske arbeid og i det internasjonale arbeidet. Noregs kristne råd har laga eit dokument som fyller ut punkta i Charta Oecumenica: "Takt og tone for samarbeid i Norges kristne råd". Desse dokumenta utgjer til saman konkrete og gode premisser for økumenisk samarbeid i vårt land.

6. Komiteen understrekar òg at Charta Oecumenica syner at vi treng økumeniske fora i Europa der den romersk-katolske kyrkja også er med. Dette temaet høyrer med i dei breie samtalanane som no vert halde, om kva form den økumeniske rørsla skal ha i framtida.

LVF

7. Generalforsamlinga til LVF vedtok at organisasjonen no skal kallast "Lutheran World Federation. A Communion of Churches". Komiteen har drøfta kva det nye tillegget, "A Communion of Churches", tyder. Det nye namnet gjer det klart at LVF er eit forpliktande kyrkjefellesskap og ikkje berre ein organisasjon for kyrkjene. Komiteen understrekar at vår deltaking i dette konfesjonelle fellesskapet gjev inspirasjon til engasjementet i dei andre økumeniske organisasjonane vi er ein del av.
8. Komiteen understrekar at denne forståinga av LVF òg får følgjer for korleis vi deler makt og ressursar innanfor fellesskapet. Dette har mellom anna vorte understreka av representantane for vår kyrkje i LVFs råd.

Urfolk

9. Komiteen vil særskilt peike på det dokumenta frå generalforsamlingane seier om urfolkspørsmål. Desse sakene fekk stor tyngde både i KEK og i LVF. For handsaminga i KEK var det viktig at det frå vår kyrkje si side vart markert at generalforsamlinga fann stad i Sápmi, Sameland. Blant dei viktigaste urfolkspørsmåla som vart drøfta, var retten til land og vatn. Det er og må vere ein nær samanhang mellom det vi seier om desse spørsmåla globalt og det engasjementet vi har for urfolkspørsmål i vårt eige land.
10. Komiteen er glad for at det gjennom generalforsamlingane vart etablert nettverk for urfolkspørsmål i kyrkjene. Komiteen merkar seg vedtaka om urfolkspørsmål både i KEK og LVF, og vil særleg peike på dokumentet "Message from Indigenous Peoples" som LVF sin generalforsamling tok imot. Kyrkja gjer vel i å merke seg det som der vert sagt. Det går fram av denne teksten og av rapportane, at urfolk har mykje å tilføre kyrkja vår gjennom sitt åndelege liv og sitt arbeid med samanhengen mellom tru og identitet.

Verdiar - Europasaka

11. Komiteen har merka seg at spørsmål om verdiar i Europa vart sette på sakskartet med stor tyngde under generalforsamlinga i KEK. Slike spørsmål bør òg stå på dagsorden i vår eiga kyrkje. Akkurat no skjer det viktig arbeid med verdigrunnlaget for EU knytt til debatten om ein ny konstitusjon. Vidare er ei rekke andre spørsmål innanfor EU vesentlege verdispørsmål, til dømes sosialetikk, miljø og migrasjon. Europaspørsmål dreiar seg òg om kva relasjonar Europa har til resten av verda.
12. Dei spørsmåla som her er trekte fram som europaspørsmål, er viktige også i Noreg. Komiteen meiner at Den norske kyrkja bør bidra til samtalen om desse sakene i Noreg. Mange av desse sakene kan og må diskuterast uavhengig av norsk medlemskap i EU.

Komiteen er opptatt av at samtalen om mange av dei verdspørsmåla som er aktuelle elles i Europa, mellom anna om EU sitt verdigrunnlag, kan vere ein viktig ressurs for debatten om den norske staten sitt verdigrunnlag.

13. Komiteen seier seg glad for at Mellomkyrkjeleg råd har vedtatt å opprette eit europa-utval som skal vere ei ressursgruppe for dei som arbeider på vegner av Den norske kyrkja i ulike europeiske fora.

Midtausten

14. Komiteen merkar seg at konflikten i Midtausten har vore tema både i KEK og LVF. På generalforsamlinga lytta vi særskilt til Den evangelisk-lutherske kyrkja i Jordan, som vår kyrkje har ein samarbeidsavtale med. Den norske kyrkja sitt kontinuerlege engasjement i desse spørsmåla har vore inspirert av den økumeniske rørsla og har dessutan gitt innspel til det internasjonale arbeidet. Det skjer stadig ny utvikling i tilhøvet mellom Israel og Palestina, og handsaminga i KEK og LVF utfordrar oss til å ta tak i dei spørsmåla som til ei kvar tid er dei viktigaste. Komiteen vil peike på at den største utfordringa no er muren som Israel byggjer, til dels på okkupert område.

Seksualitet

15. Komiteen merkar seg at spørsmål om seksualitet fekk stor merksemd på generalforsamlinga i LVF, til dømes knytt til diskusjonar om homofili, om familierelasjonar og om hiv/aids. Komiteen meiner at Den norske kyrkja bør ta aktiv del i den samtaleprosessen som LVFs råd no vil sette i gang.

Nattverdfellesskap

16. Komiteen understrekar at det er ei stor smerte for kyrkja at vi ikkje kan samlast om nattverdbordet, som er det fremste teiknet på einskap i kyrkja. Både blant ortodokse, katolikkar og i reformasjonsskyrkjene kjenner ein denne djupe smerta. Kyrkjene må arbeide saman for å lækje dei såra som situasjonen skapar. Rapportane frå generalforsamlingane tar opp temaet, og komiteen har merka seg at mellom andre Vatikanets fremste talsmann i økumeniske saker, kardinal Kasper, har teke til ordet for at kyrkjene styrker einskapsarbeidet også på dette området.

Globalisering

17. Møtet med kristne frå Asia, Afrika og Latin-Amerika gav dei som deltok på generalforsamlingane eit sterkt bilete av dei negative følgjene av globaliseringa. Generalforsamlinga til LVF uttalte: "Som eit luthersk kyrkjefellesskap (communion) tar vi til orde for ei økonomisk verdsorden som tener livet" ("Message from the tenth assembly of the Lutheran World Federation", vedlegg 9.3.1./03, avsnitt 61). Komiteen sluttar seg til dette ynskje.

Funksjonshemming

18. Praktiske hindringar står ofte i vegen for at personar med funksjonshemming kan delta fullt ut i livet i kyrkja. Komiteen merkar seg at situasjonen for personar med funksjonshemmingar vart drøfta i generalforsamlinga i LVF. Komiteen er takksam for at deltakarar frå vår kyrkje medverka til at dette vart sett på dagsorden.

Andre saker på Kyrkjemøtet

19. Komiteen vil peike på at fleire av dei sakene som vert handsama på dette Kyrkjemøtet tar opp tema som er viktige både for KEK og LVF:

- Saka om hiv/aids er utarbeidd blant anna på bakgrunn av arbeid som er gjort i desse og andre økumeniske organisasjonar
- Saka om vern av havet spring direkte ut av engasjementet i Miljøseilasen før generalforsamlinga i KEK og tar opp miljøspørsmål som òg var på dagsorden i LVF.
- Saka om Finnmarkslova tar opp dei viktige urfolkspørsmåla om retten til land og vatn.

Generalforsamlingane kan slik vere ein konkret ressurs for vårt eige arbeid. Komiteen legg til grunn at Kyrkjemøtet legg vekt på generalforsamlingane sin handsaming av desse spørsmåla når det sjølv diskuterer desse sakene. Arbeidet vårt for vern av skaparverket og til forsvar for menneskeverdet kan ikkje kjenne geografiske grenser. I dette arbeidet må vi jobbe saman med kristne sysken over heile verda, som lemmar på den same Kristi lekam.

Framlegg til vedtak

1. Kyrkjemøtet vil at Den norske kyrkja skal delta aktivt i det vidare arbeidet i KEK for å gjere organisasjonen til eit felles instrument for kyrkjene i Europa. Det gjeld å yte menneskelege og økonomiske ressursar for å delta i utviklinga av KEK som ein effektiv og slagkraftig organisasjon. Det bør leggjast særleg vekt på å delta i arbeid med aktuelle sosialetiske spørsmål og teologiske utfordringar i dagens Europa.
2. Kyrkjemøtet merkar seg namneendringa i LVF til "The Lutheran World Federation. A Communion of Churches". Det nye tillegget med nøkkelordet "Communion" gjer tydeleg at dette er eit forpliktande kyrkjefellesskap. Kyrkjemøtet er glad for at Den norske kyrkja høyrer til i eit slikt fellesskap. LVF gir oss mange kontaktar med lutherske kyrkjer verda over, også gjennom samarbeid med Kirkens Nødhjelp og misjonsorganisasjonane. LVF er eit kyrkjefellesskap som er ein vesentleg del av den vidare økumeniske rørsle.
3. Det var viktig at generalforsamlinga for KEK fann stad i Sápmi (Sameland). Kyrkjemøtet er glad for at urfolkspørsmål vart sette på dagsorden både der og i generalforsamlinga for LVF. Gjennom generalforsamlingane vart det tydeleg at urfolks spiritualitet og erfaring er ein verdifull ressurs for kyrkjene. Dei urfolkspørsmåla som vart drøfta i dei to generalforsamlingane, mellom anna retten til land og vatn, må følgjast opp også i vår eiga kyrkje. Det er viktig at samisk kyrkjeliv er synleg på alle plan i kyrkja.
4. Kyrkjemøtet vil understreke at felleserklæringa Charta Oecumenica, som er resultat av eit nært samarbeid mellom KEK og Den romersk-katolske kyrkja, har stor verdi for det økumeniske arbeidet i Europa. Det viser konkret kva utfordringar vi står overfor og kva kyrkjene må forplikte seg på. Erklæringa bør brukast meir i økumenisk samarbeid lokalt i Noreg, også saman med dokumentet "Takt og tone i Norges kristne råds arbeid".
5. Kyrkjemøtet bed om at det vert lagt vekt på korleis arbeidet i dei økumeniske organisasjonane kan fremje kristen einskap og samling om eit felles nattverdbord. Det er

eit sår i den verdsvide kyrkja – og det er til skade for vårt vitnemål – at vi ikkje kan samlast om Herrens bord.

6. Ordet ”healing” (lækjedom) var viktig i temaformuleringane for begge generalforsamlingane. Kyrkjemøtet finn at temaet ”healing” har stor verdi som tolkingsnøkkel til å forstå korleis Den norske kyrkja kan vere ei tenande kyrkje lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Det inspirerer og vekkjer ettertanke, det gjer det diakonale oppdraget mangfaldig og konkret, og det opnar perspektiv på kva som treng å verte heila og lækt, ikkje minst i vårt eige samfunn og vår eiga kyrkje. Den norske kyrkja må ha dette perspektivet med i sitt vidare arbeid med overordna målsetjingar og prioriteringar.
7. Kyrkjemøtet oppfordrar dei sentralkyrkjelege råda til å leggje til rette for eit aktivt arbeid med europaspørsmål i Den norske kyrkja. Verdigrunnlaget for EU er eitt av dei viktige spørsmåla som det må arbeidast med. Dette må ein sjå i samanhang med andre verdispørsmål som sosialetikk, migrasjon og miljø, som er aktuelle over heile Europa.
8. Situasjonen mellom Israel og Palestina vart drøfta på generalforsamlingane for både LVF og KEK. Både i det jødiske og det palestinske folket har konflikten skapt store sår, seinast ved bygginga av ein mur mellom folka, og situasjonen ropar på lækjedom for begge folka. Kyrkjemøtet bed Mellomkyrkjeleg råd følgje opp det kyrkjelege engasjementet for fred og forsoning i området i nært samarbeid med Den evangelisk lutherske kyrkja i Jordan og aktuelle økumeniske organisasjonar.
9. Kyrkjemøtet vil understreke at eit internasjonalt, økumenisk samarbeid er grunnleggjande og ein styrke for vårt vitnemål i verda og for arbeidet med viktige diakonale utfordringar som til dømes miljøspørsmål, rettferd for Romanifolket, kampen mot hiv/aids og arbeidet mot fattigdom og for fred og rettferd. Kyrkjemøtet vil leggje vekt på at alle organ i Den norske kyrkja legg vinn på å følgje opp dei økumeniske og internasjonale sidene av desse sakene. Arbeidet med slike spørsmål må skje i nær kontakt med dei økumeniske organisasjonane Den norske kyrkja er medlem av både nasjonalt og internasjonalt.

Plenumsbehandling

Dirigent: Ole Jakob Modalsli
Saksordførar: Alf Rolin

Desse hadde ordet:

Gunnar Stålsett, Dag Landmark, Finn Wagle, Thor Strandenæs, Ole Christian Kvarme, Eirik Andreas Husabø, Magne Solgaard, Bjarne Sveinall, Oddvar D. Andersen, Arne Grønningsæter, Per Christian Vollebæk, Margit L. Holte

Endringsframlegg

Dag Landmark:

Stryke dei innleiande setningane i vedtaket.
”Kyrkjemøtet takkar...”

Dei innleiande setningane i vedtaket vart flytta til komiteen sine merknader.

Ole Christian Kvarme:

Erstatte pkt. 8 i vedtaket – etter 1. setning

”...LVF og KEK. Både i det jødiske og det palestinske folket har konflikten skapt store sår, seinast ved bygginga av ein mur mellom folka, og situasjonen ropar på lækjedom for begge folka. Kyrkjemøtet bed Mellomkyrkjeleg råd følgje opp det kyrkjelege engasjementet for fred og forsoning i området i nært samarbeid med Den evangelisk lutherske kyrkja i Jordan og aktuelle økumeniske organisasjonar.”

Framlegget vart tatt inn i komiteen sitt framlegg til vedtak.

Bjarne Sveinall:

Leggje til i pkt. 9 i vedtaket:

”...eit internasjonalt, økumenisk samarbeid er grunnleggjande og ein styrke for arbeidet med vårt vitnesmål i Europa, og med viktige diakonale utfordringar som til dømes miljøspørsmål...”

Framlegget vart tatt inn i komiteens sitt framlegg til vedtak, med endring frå ”i Europa” til ”i verda”.

Magne Solgaard:

Stryke ordet ”djupt” i setninga ”Det er eit djupt sår i den verdsvide kyrkja...” og følgjande setning i pkt. 5 i vedtaket: ”og det er til skade for vårt vitnemål”.

Komiteen strauk ordet ”djupt”, men lét setninga stå.

Votering

Det vart føreteke avrøysting punkt for punkt.

Pkt 1-4 vart samrøystes vedteke.

Pkt. 5: Solgaards framlegg falt med 4 røyster.

Pkt 6-7 vart samrøystes vedteke.

Pkt. 8: Framlegget til komiteen vart vedteke mot 2 røyster.

Pkt. 9 vart samrøystes vedteke.

Kyrkjemøtet sitt vedtak

1. Kyrkjemøtet vil at Den norske kyrkja skal delta aktivt i det vidare arbeidet i KEK for å gjere organisasjonen til eit felles instrument for kyrkjene i Europa. Det gjeld å yte menneskelege og økonomiske ressursar for å delta i utviklinga av KEK som ein effektiv og slagkraftig organisasjon. Det bør leggjast særleg vekt på å delta i arbeid med aktuelle sosialetiske spørsmål og teologiske utfordringar i dagens Europa.
2. Kyrkjemøtet merkar seg namneendringa i LVF til ”The Lutheran World Federation. A Communion of Churches”. Det nye tillegget med nøkkelordet ”Communion” gjer tydeleg at dette er eit forpliktande kyrkjefellesskap. Kyrkjemøtet er glad for at Den norske kyrkja høyrer til i eit slikt fellesskap. LVF gir oss mange kontaktar med lutherske kyrkjer verda over, også gjennom samarbeid med Kirkens Nødhjelp og

misjonsorganisasjonane. LVF er eit kyrkjefellesskap som er ein vesentleg del av den vidare økumeniske rørsla.

3. Det var viktig at generalforsamlinga for KEK fann stad i Sápmi (Sameland). Kyrkjemøtet er glad for at urfolkspørsmål vart sette på dagsorden både der og i generalforsamlinga for LVF. Gjennom generalforsamlingane vart det tydeleg at urfolks spiritualitet og erfaring er ein verdifull ressurs for kyrkjene. Dei urfolkspørsmåla som vart drøfta i dei to generalforsamlingane, mellom anna retten til land og vatn, må følgjast opp også i vår eiga kyrkje. Det er viktig at samisk kyrkjeliv er synleg på alle plan i kyrkja.
4. Kyrkjemøtet vil understreke at felleserklæringa Charta Oecumenica, som er resultat av eit nært samarbeid mellom KEK og Den romersk-katolske kyrkja, har stor verdi for det økumeniske arbeidet i Europa. Det viser konkret kva utfordringar vi står overfor og kva kyrkjene må forplikte seg på. Erklæringa bør brukast meir i økumenisk samarbeid lokalt i Noreg, også saman med dokumentet ”Takt og tone i Norges kristne råds arbeid”.
5. Kyrkjemøtet bed om at det vert lagt vekt på korleis arbeidet i dei økumeniske organisasjonane kan fremje kristen einskap og samling om eit felles nattverdbord. Det er eit sår i den verdsvide kyrkja – og det er til skade for vårt vitnemål – at vi ikkje kan samlast om Herrens bord.
6. Ordet ”healing” (lækjedom) var viktig i temaformuleringane for begge generalforsamlingane. Kyrkjemøtet finn at temaet ”healing” har stor verdi som tolkningsnøkkel til å forstå korleis Den norske kyrkja kan vere ei tenande kyrkje lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Det inspirerer og vekker ettertanke, det gjer det diakonale oppdraget mangfaldig og konkret, og det opnar perspektiv på kva som treng å verte heila og lækt, ikkje minst i vårt eige samfunn og vår eiga kyrkje. Den norske kyrkja må ha dette perspektivet med i sitt vidare arbeid med overordna målsetjingar og prioriteringar.
7. Kyrkjemøtet oppfordrar dei sentralkyrkjelege råda til å leggje til rette for eit aktivt arbeid med europaspørsmål i Den norske kyrkja. Verdigrunnlaget for EU er eitt av dei viktige spørsmåla som det må arbeidast med. Dette må ein sjå i samanheng med andre verdispørsmål som sosialetikk, migrasjon og miljø, som er aktuelle over heile Europa.
8. Situasjonen mellom Israel og Palestina vart drøfta på generalforsamlingane for både LVF og KEK. Både i det jødiske og det palestinske folket har konflikten skapt store sår, seinast ved bygginga av ein mur mellom folka, og situasjonen ropar på lækjedom for begge folka. Kyrkjemøtet bed Mellomkyrkjeleg råd følgje opp det kyrkjelege engasjementet for fred og forsoning i området i nært samarbeid med Den evangelisk lutherske kyrkja i Jordan og aktuelle økumeniske organisasjonar.
9. Kyrkjemøtet vil understreke at eit internasjonalt, økumenisk samarbeid er grunnleggjande og ein styrke for vårt vitnemål i verda og for arbeidet med viktige diakonale utfordringar som til dømes miljøspørsmål, rettferd for Romanifolket, kampen mot hiv/aids og arbeidet mot fattigdom og for fred og rettferd. Kyrkjemøtet vil leggje vekt på at alle organ i Den norske kyrkja legg vinn på å følgje opp dei økumeniske og internasjonale sidene av desse sakene. Arbeidet med slike spørsmål må

skje i nær kontakt med dei økumeniske organisasjonane Den norske kyrkja er medlem av både nasjonalt og internasjonalt.

85 røysteføre. Framlegget vart samrøystes vedteke.

Sak KM 10/03 Reglar om nominasjon ved utnemning av biskop

Saksdokument

Dokument 10.1/03

Saksorientering

Dokument 10.2/03

Regler om nominasjon m.v. ved utnevning av biskop. Forslag til prøveordning. Forslag fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Kirkerådet, avgitt 15. mai 2003

Vedlegg 10.2.1/03

Regler om nominasjon m.v. ved utnevning av biskop. Fastsatt ved kgl. res. 6. juni 1997

Første innstilling frå komité D

Samandrag av saksorienteringa

Ved dei siste bispenominasjonane har det vore ein del kritikk og misnøye med nominasjonsprosessen ved utnemning av biskop. Kyrkerådet sette på møtet sitt den 3.- 4. mars 2003 ned ei ”hurtigarbeidende arbeidsgruppe til å vurdere endringer og mulige alternative ordningar i gjeldende regler om nominasjon m.v. ved utnevning av biskop” (KR 12/03).

Arbeidsgruppa hadde med representantar frå Oslo og Tunsberg bispedømeråd, Bispemøtet, Kyrkerådet og Presteforeininga. Arbeidsgruppa fekk frist til 15. mai med å levere utgreininga si. Høyringsfristen vart sett til 20. august, slik at Kyrkerådet kunne få handsama høyringsfråsegna på møtet sitt den 11.-12. september, og fremja tilrådinga si for Kyrkjemøtet same hausten.

I høyringsfråsegna utfordra Kyrkerådet bispedømeråda til å få tak i fråsegner frå eit utval av sokneråda i bispedømet, at biskopane samla inn fråsegner frå eit utval av prostane i sitt bispedøme, og at yrkesorganisasjonane og dei andre høyringsinstansane gjerne kunne velje tilsvarende opplegg som bakgrunn for sine fråsegner.

Det ligg føre fråsegner frå samtlige bispedømeråd og/eller biskopar med unntak av Borg bispedømeråd. Fleire har avgitt felles fråsegn, til saman 31 fråsegner.

Arbeidsgruppa gjer framlegg om at det blir lagt opp til ei prøveordning med ein breiare og meir open nominasjonsprosess.

Kyrkerådet handsama saka på møtet sitt den 4.-5. juni (KR 31/03) og gjorde følgjande vedtak:

Kirkerådet tar arbeidsgruppens utredning med forslag til prøveordning vedrørende nominasjon av biskop til orientering.

Kirkerådet ser det som nyttig å gjennomføre en prøveordning langs de linjer som arbeidsgruppen har foreslått. Kirkerådet vil på sitt neste møte i september, på bakgrunn av høyringsuttalelsene, gi sin anbefaling overfor Kirkemøtet.

Kirkerådet ber direktøren så snart som mulig ta opp med departementet mulighetene for å få satt i gang en prøveordning langs de linjer som arbeidsgruppen foreslår.

Kyrkerådet handsama saka på møtet sitt den 11. – 12. september (KR 51/03), og gjekk inn for prøveordninga med nokre mindre endringar og presiseringar. Kyrkerådet gjorde framlegg om ei prøveordning der ein legg opp til ein breiare og meir open nominasjonsprosess langs desse linjene:

- Alle sokneråd i det aktuelle bispedømet blir utfordra til å gjere framlegg overfor bispedømerådet om tre kandidatar, gjerne på bakgrunn av framlegg frå soknemøtet, men soknerådet kan også be om framlegg frå tilsette og andre grupper i kyrkjelyden. Soknemøtet gjer framlegg om tre personar gjennom skriftleg avstemming. Soknerådet står for oppteljinga, og opplyser møtet om kva for tre personar som fekk flest røyster, utan å oppgi talet på røyster.

- På denne bakgrunnen gjer soknerådet framlegg om sine tre kandidatar. Soknerådet skal prøve å gjere framlegg om kandidatar av begge kjønn, og blir bede om å grunngi sine kandidatframlegg, som blir sette opp i alfabetisk orden. Dersom soknerådet gjer framlegg om andre kandidatar enn det soknemøtet har gjort framlegg om, skal framlegget til soknemøtet også oversendast bispedømerådet.
- Bispedømerådet informerer om at også andre instansar, grupper og einskildpersonar i og utanfor bispedømet kan sende inn framlegg til kandidatar.
- Bispedømerådet offentliggjer namna på dei 20 kandidatane som flest sokneråd har gjort framlegg om, utan å oppgi talet på røyster, og namna på dei andre kandidatane som sokneråda og andre organ og grupper har gjort framlegg om.
- På bakgrunn av dei innkomne framlegga gjer bispedømerådet ein reell nominasjon av sju kandidatar. Begge kjønn skal vere representerte. Kvar medlem av rådet røystar på fem kandidatar. For å bli nominert må ein kandidat ha minst to røyster. Bispedømerådet kan skaffe seg referansar. Kandidatlista blir sett opp i alfabetisk orden som no.
- Dei med røysterett har berre høve til å røyste på dei nominerte kandidatane. Det blir ikkje gjort framlegg om endringer mht. dei som har røysterett i denne omgangen.
- Etter at resultatet av oppteljinga ligger føre, blir avrøystinga til dei ulike kategoriane med røysterett presentert (sokneråda, prestane og dei andre vigsla, prostane og teologiprofessorane) kvar for seg med tal for røyster som nr. 1, 2, og 3.
- Det aktuelle bispedømerådet ved sidan av Kyrkjerådet og biskopane kjem med fråsegn om kven dei meiner er best skikka til å bli utnemnd av dei tre som har fått røyster. Alle grunngir sine merknader. Det kan gjennomførast intervju.
- Kyrkjerådet rår til at dei involverte instansane praktiserer meir offentlegheit.

Kyrkjerådet rår til at prøveordninga blir nytta ved minst to bispeutnemningar.

Kyrkjerådet rår ikkje til at bispeembetet blir utlyst på vanleg måte, eller at biskopar blir tilsette på åremål, og Kyrkjerådet finn derfor heller ikkje grunn til å gå inn for at dette blir prøvd ut.

Eit framlegg om å endre pkt. 1 i framlegg til vedtak til ”Kyrkjerådet ser det ikkje som tenleg å prøve ut ordningar med biskop på åremål no eller utlysing av bispeembete”, fall mot 4 røyster.

Kyrkjerådet gjekk ikkje inn for at dei med røysterett skal ha høve til å røyste på andre kandidatar enn dei nominerte. Framlegget fall mot 5 røyster.

Eit framlegg om at utnemnande instans skal vere bunde til å utnemne ein av dei tre kandidatane som har fått flest røyster, fall mot 2 røyster.

Kyrkjerådet rår til at ein i denne omgangen ikkje vurderer meir omfattande endringar i regelverket, til dømes med omsyn til dei som har røysterett, utnemningsprosedyre osv., men at slike spørsmål må sjåast i samanheng med arbeidet i Stat/kyrkje-kommisjonen og arbeidet med dei kyrkjelege reformane.

Framlegget må drøftast med departementet med tanke på nødvendige endringar i regelverket, til dømes ved at departementet får fullmakt til å godkjenne prøveordningar. Dette bør om mogleg klarleggjast før Kyrkjemøtet denne hausten.

Komiteen sine merknader

a) Generelt

Komiteen sluttar seg til Kyrkjerådet si vurdering av behovet for ei prøveordning, og komiteen meiner Kyrkjerådet sitt forslag til prøveordning generelt er godt og målretta. Kyrkjerådet har i si tilråding overfor Kyrkjemøtet lagt seg tett opp mot forslaget frå arbeidsgruppa. Komiteen har merka seg at høyringsinstansane gjennomgåande tok godt imot forslaget frå arbeidsgruppa. Det var stor grad av tilslutning til hovudtrekka i forslaget, medan det kom fram ulike synspunkt i forhold til enkeltelement.

Bakgrunnen for at denne saka kjem opp no, er at det har kome fram ein del kritikk av den gjeldande ordninga. Bispedømeråda i Tunsberg og Oslo har tatt initiativ for å få ordninga opp til ny vurdering. Kritikken som er komen fram den siste tida, har først og fremst retta seg mot den første delen av løpet – prosessen med innsamling av forslag på kandidatar og nominasjonen. Det har i mindre grad vore fokus på prinsipielle spørsmål i den siste fasen fram til at ein biskop er utnemnt.

Fleire av høyringsinstansane kunne i utgangspunktet tenkt seg at ein også tok tak i dei prinsipielle spørsmåla og la opp til ein meir gjennomgripande revisjon av regelverket enn det som no er lagt fram. Fleire viser til at Kyrkjemøtet også hadde denne ordninga oppe til vurdering i 2000 og uttalte at det var behov for ein grundig og heilskapleg gjennomgang av reglane. Høyringsinstansane poengterer likevel at det er ein fordel å kunne få erfaring med ei anna løysing gjennom forsøk, før ein på eit seinare tidspunkt kan kome tilbake til ein meir prinsipiell gjennomgang. Komiteen sluttar seg til dette synspunktet og vil derfor streke under at det ein no ser for seg, er ei avgrensa prøveordning. Fleire spørsmål som komiteen meiner det er trong til å få drøfta meir grundig seinare, må ein derfor la liggje i denne omgangen. Dette gjeld konkret til dømes kven som skal røyste (prostar, professorar). Komiteen ser det ikkje som tenleg å prøve ut ordningar med biskop på åremål eller utlysing av bispeembete.

Komiteen finn grunn til å presisere at ein i denne saka ikkje har hatt ein ambisjon om å løyse alle spørsmål som måtte oppstå dersom ein skal prøve ut ei alternativ ordning for nominasjon mv. av biskop. Det er berre snakk om å legge fram nokre retningsgivande hovudlinjer for ei prøveordning. Den gjeldande ordninga ligg i botnen av dei drøftingane som komiteen gjer greie for. Komiteen legg til grunn at Kyrkjerådet følgjer opp prøveordninga med nærare retningslinjer der det måtte vere naudsynt, til dømes for prosessen rundt gjennomføring av intervju i den siste fasen fram mot utnemning.

Komiteen vil streke under at siktemålet for prøveordninga er å leggje til rette for ein breiare og meir open prosess. Det er viktig at desse omsyna kan verte realiserte, samstundes som ein får ein tydeleg og oversiktleg prosess. Komiteen peiker også på at det er skilnader mellom ein ordinær tilsettingsprosess og det at kyrkja kallar sin tilsynsman.

Ut over det som no er nemnt, har komiteen også drøfta nokre grunnleggjande omsyn som ein meiner prosessen bør vere styrt av. Komiteen finn grunn til i kortform å rekne opp nokre moment som komiteen meiner er sentrale. Desse omsyna trekk i litt ulike retningar, og dei må balanserast mot kvarandre. Det er viktig

- å skape engasjement og involvering,
- å finne fram til representative og kvalifiserte kandidatar,
- å vere tydeleg på når det er grunnar til å vere opne, og når ein bør avgrense innsyn,
- å sørgje for ein ryddig prosess i alle ledd,
- å ta tilbørleg omsyn til kandidatane sitt personvern.

I innstillinga har komiteen lagt seg tett opp til hovudprofilen i Kyrkjerådet sitt forslag. Komiteen sluttar seg i hovudsak også til grunngevingane som Kyrkjerådet har gitt, men har nokre supplerande merknader på enkeltpunkt. I tillegg har komiteen eigne moment der ein ikkje følgjer Kyrkjerådet.

Kyrkjemøtet har ikkje mynde til på eiga hand å gjere vedtak om å gjennomføre eit forsøk med nominasjon av biskop etter ei ordning som medfører avvik frå den gjeldande. Det vil vere opp til departementet å leggje formelt til rette for at ei prøveordning etter dei linjene som komiteen foreslår, vert prøvd ut i praksis. Til dømes kan ein etablere heimelsgrunnlag ved å ta inn følgjande føresegn i § 7 nytt andre ledd: *”Departementet kan godkjenne prøveordningar som avviker fra disse bestemmelsene.”*

Prøveordninga bør nyttast ved minst to bispeutnemningar og evaluerast. Ho bør setjast i verk første gong eit bispesete vert ledig.

Komiteen har funne grunn til å gjere greie for bruken av nokre sentrale omgrep i si innstilling. Prosessen fram til utnemning, går gjennom fleire fasar, som det er viktig å skilje frå kvarandre. Komiteen bruker nemninga ’innhenting av forslag’ om den delen av prosessen som skjer fram til bispedømerådet skal gjere sin nominasjon av kandidatar. Bispedømerådet sitt arbeid med nominasjon omtalar komiteen som ’nominasjonsprosessen’. Etter det kjem ’røystinga’, der dei ulike instansane røyster på konkrete kandidatar. Siste fasen før utnemning har komiteen kalla ’tilrådingsfasen’.

b) Innhenting av forslag

Komiteen foreslår:

1. Bispedømerådet ber sokneråda i det aktuelle bispedømet om å foreslå tre kandidatar overfor bispedømerådet. Soknerådet kan gjerne kalle inn til soknemøte for å få inn forslag til kandidatar. Soknemøtet foreslår tre personar overfor soknerådet ved skriftleg avstemming. Soknerådet står for oppteljinga på soknemøtet og kunngjer namna til dei tre personane som fekk flest røyster og **kor mange røyster kvar av dei fekk**.

Komiteen sitt forslag er hovudsak i tråd med Kyrkjerådet si anbefaling, men komiteen meiner i motsetning til Kyrkjerådet at røystetala (for dei tre som fekk flest røyster) skal verte kunngjort for soknemøtet. Komiteen legg vekt på at soknemøtet er offentleg, og at dei som er til stades på møtet bør få vite resultatet av røystinga. Komiteen gjer elles merksam på at bruk av soknemøte ikkje er til hinder for at forslag kan sendast direkte til soknerådet. Det er også mogleg å sende forslag direkte til bispedømerådet, men forslag frå personar og instansar lokalt bør i størst mogleg grad komme inn til soknerådet.

Eit mindretal på fire i komiteen røysta for at soknerådet skal innkalle til soknemøte.

Dette skjer for å sikre ein lik prosess i alle sokn og for å ta på alvor soknemøtet sin plass som grunnplanet i vår kyrkjeordning. Soknemøtet består av alle dei røysteføre i soknet.

Komiteen har drøfta, men vil ikkje tilrå at bispedømerådet i denne fasen utarbeider kriterier eller legg andre føringar overfor sokneråd eller soknemøte. Desse bør ha moglegheit til å setje fram forslag på fritt grunnlag. Samtidig vil soknerådas moglegheit til å grunngje sine forslag, jf. nedanfor, gje signaler til bispedømerådet om kva kriterier soknerådet meiner bispedømerådet bør leggje vekt på.

2. Soknerådet foreslår tre kandidatar overfor bispedømerådet i alfabetisk rekkefølge. Forslaget bør ha kandidatar av begge kjønn. Soknerådet bør grunngje forslaget. Dersom soknerådet foreslår andre kandidatar enn dei soknemøtet har gjort forslag om, skal også forslaget frå soknemøtet sendast bispedømerådet.

Forslaget er i tråd med anbefalinga frå Kyrkjerådet.

3. Bispedømerådet informerer om at andre personar og instansar i og utanfor bispedømet også kan sende inn forslag på kandidatar.

Forslaget er i tråd med Kyrkjerådet si anbefaling. Komiteen har drøfta om det er tenleg med ei slik ordning, men er komen til at det kan være ei nyttig erfaring å få med seg. Det er vanskeleg å vurdere kor mange forslag som i praksis vil kome inn.

4. Bispedømerådet kunngjer alfabetisk namna på alle som er foreslått. Dei 20 kandidatane som er foreslått av flest sokneråd, vert særskilt angitt, men utan at ein oppgjev kor mange sokneråd som har foreslått kvar enkelt person.

Forslaget er i tråd med anbefalinga frå Kyrkjerådet.

Bakgrunnen for at komiteen ikkje vil foreslå at bispedømmerådet skal gjere røystetala offentlege på dette stadiet, er at prosessen framleis er i fasen der ein hentar inn forslag på kandidatar. Poenget er no å få fram mange forslag. Rangering av kandidatane høyrer heime seinare i prosessen. Offentleggjing av røystetal kan gjere at innhentingfasen trer fram som eit prøveval.

Kyrkjerådet har i sine merknader i saksframlegget tatt til orde for at forslaga frå sokneråda ikkje bør vere unntatt frå offentleggjing, og Kyrkjerådet rår til at meiroffentlegheit vert praktisert. Komiteen ser dei omsyna som Kyrkjerådet her er opptatt av, men peiker på at det må vere ein samanheng mellom måten forslaga vert presentert på og dei opplysningane som vert gjevne om forslaga frå sokneråda. Dersom bispedømerådet skal offentleggjere sokneråda sine forslag, har det lita meining å leggje fram ei alfabetisk liste over kandidatane utan at det vert oppgitt kor mange sokneråd som har foreslått kvar enkelt av desse. Ein annan sak er at det vil vere opp til dei enkelte sokneråda om dei vil gå ut med sine forslag.

Eit mindretal på tre medlemmer røysta for at bispedømerådet skal gjere offentlig røystetalet for dei 20 første.

Mindretalet vil ivareta størst mogleg offentlegheit.

c) Nominasjonen

5. Bispedømerådet nominerer sju kandidatar. Begge kjønn skal vere representert. **Minst tre av kandidatane bør veljast blant dei 20 som er foreslått av flest sokneråd.** Kvart medlem i bispedømerådet har fem stemmer. For å bli nominert må ein kandidat få minst to stemmer i rådet.

Forslaget er i hovudsak i tråd med anbefalinga frå Kyrkjerådet, men komiteen meiner at minst tre av kandidatane bør kome frå sokneråda sine lister. Det er sjølv sagt at bispedømerådet vil leggje stor vekt på kandidatforslaga frå sokneråda, men komiteen meiner dette bør kome direkte fram i sjølve prøveordninga. Dette strekar under at sokneråda sine forslag vert tatt på alvor.

6. Bispedømmerådet kan innhente referansar, men ikkje gjere bruk av intervju i denne fasen.

Forslaget er i tråd med tilrådinga frå Kyrkjerådet.

d) Røysting og tilråding

Komiteen foreslår:

7. Bispedømerådet bør utarbeide nokre spørsmål som kandidatane skal svare på. Spørsmål og svar, saman med dei biografiske opplysningane, sendast til dei som skal røyste og gjerast offentlege.

Forslaget er i tråd med tilrådinga frå Kyrkjerådet, bortsett frå at passusen om Kyrkjias informasjonsteneste er teken ut av sjølve forslaget. Det vil ofte vere tenleg at bispedømerådet samarbeider med informasjonstenesta, men korleis dette skal gjerast bør rådet sjølv ta stilling til.

Komiteen har drøfta om bispedømerådet bør gjere kjent kva for kriterier og omsyn rådet særleg har lagt vekt på ved nominasjonen, men har kome til at bispedømerådet ikkje bør ha plikt til å gjere dette.

8. Dei med røysterett kan berre røyste på dei sju nominerte kandidatane.

Forslaget er i tråd med tilrådinga frå Kyrkjerådet.

Sidan det er lagt opp til ein brei og open forslagsprosess, bør forslaga kome inn der og ikkje ved at ein også opnar for at dei med røysterett kan røyste på andre enn dei nominerte kandidatane. Røynslene frå prøveordninga bør danne grunnlag for om ei slik ordning bør fastsetjast når regelverket seinare skal reviderast.

Komiteen er vidare samd med Kyrkjerådet i at det ikkje i samband med prøveordninga bør setjast fram forslag om endringar i kven som har røysterett. Eventuelle endringar her bør skje som ledd i arbeidet med dei kyrkjelege reformene.

9. Etter at resultatet av oppteljinga ligg føre, vert røystene til dei ulike kategoriane med røysterett presentert (kategori a: sokneråda, kategori b: prestane og dei andre vigsla, kategori c: prostane og teologiprofessorane) kvar for seg med tal for røyster som nr. 1, 2 og 3. **Vidare skal ein opplyse om det samla talet på røyster for kvar av kategoriane og totalt. Ved berekninga av det samla røystetalet tel røyster som nr. 1 med 1, røyster som nr. 2 med 2/3 og røyster som nr. 3 med 1/3. Kyrkjemøtet ber Kongen om å utnemne ein av dei tre kandidatane som totalt har fått flest røyster.**

Første delen av forslaget er i tråd med tilrådinga frå Kyrkjerådet. Ein presentasjon av resultatet for kvar kategori for seg gjer det lettare å sjå kva dei ulike kategoriane har lagt vekt på. Kyrkjemøtet vedtok i 2000 å fremje forslag om at Kongen "besetter deretter embetet med en av de tre kandidater som har fått sterkest kirkelig votum". Komiteen ser det som ei naturleg oppfølging av dette no å ta inn ei tilsvarende tilråding til Kongen. Ei slik tilråding gjer det naudsynt at det kyrkjelege votumet kjem mest mogleg klårt til uttrykk, og komiteen meiner difor at røystene bør vektast. Vekting av røystene er ynskjeleg også om regjeringa ikkje vil følgje tilrådinga om å velje ein av dei tre, fordi det gjer det kyrkjelege votumet tydeleg.

10. Det aktuelle bispedømerådet, Kyrkjerådet og biskopane kjem med fråsegn om kven **av dei tre kandidatane som har fått flest røyster**, som dei meiner er best skikka til å bli utnemnt. Fråsegna skal omfatte alle dei tre personane og skal grunngjevast. Det **bør**

gjennomførast intervju med dei tre kandidatane før Kyrkjerådet, biskopane og bispedømerådet kjem med sine fråsegner. Intervjugruppa bør vere sett saman av ein som er peika ut av det aktuelle bispedømerådet, ein som er peika ut av Kyrkjerådet og ein som er peika ut av Bispemøtet.

Komiteen er samd med Kyrkjerådet i at det er viktig at det aktuelle bispedømerådet får høve til å uttale seg om kven som bør bli biskop, og ein ser det som ei styrking av det kyrkjelege votumet at alle fråsegnene vert grunngjevne.

Komiteen meiner at resultatet av røystinga eit stykke på veg må vere bindande for dei kyrkjelege organa som skal gje tilråding, og foreslår derfor at dei i tilrådinga må velje ein av dei tre kandidatane som totalt har fått flest røyster.

For at ein skal få erfaring med intervju i prøveperioden er det, etter komiteen sitt syn, også ynskjeleg å legge ei tydelegare føring for bruk av intervju enn Kyrkjerådet har gjort. "Kan" er derfor erstatta med "bør".

Framlegg til vedtak

1. Kyrkjemøtet går inn for å gjennomføre ei prøveordning om nominasjon m.v. av biskop etter dei linjene som det er lagt opp til i saksframlegget og merknadene frå komiteen.
2. Kyrkjemøtet ber om at departementet legg til rette for at prøveordninga kan gjennomførast når første bispesete blir ledig.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Else Marie Olasveen
Saksordførar: Hans Petter Jahre

Desse hadde ordet:

Gunnar Stålsett, Hans Petter Jahre, Gunnar Stålsett, Helge S. Kvanvig, Knut Lundby, Olav Skjevesland, Ernst Baasland, Per L. Kjos, Ingmar Areklett, Finn Wagle, Marit Tingelstad, Tina Strømdal Wik, Arnfinn Mo, Dag Landmark, Ådne Berge

Endringsframlegg

Ernst Baasland:

Tillegg til vedtaket

"Bispeutnevnelser avgjøres ved kirkelige avstemninger i så å si alle land i verden (også Sverige, Finland, Danmark). Regjeringen anmodes om å følge et klart kirkelig votum ved de kommende prøveperioder."

Dag Landmark:

Ønskte prøvevotering over følgjande punkt:

"Bispedømerådet informerer om at andre kirkelige instanser utenfor bispedømmet også kan sende inn forslag på kandidater."

Det vart ikkje føreteke prøvevotering.

Ingmar Areklett:

Endring i pkt. 1 under b) Innhenting av forslag
”Soknerådet bør kalle inn til soknemøte ...”

Arnfinn Mo:

Endring i pkt. 8 under d) Røysting og tilråding
”Dei med røysterett kan røyste på dei nominerte kandidatane, men også andre kvalifiserte kandidatar.”

Helge S. Kvanvig:

Endring under d) Røysting og tilråding
Siste setning i uthevet skrift i punkt 9 flyttes til punkt 10.
Pkt. 10 bør ha følgende avslutning: ”Bispedømerådet innstiller dei tre kandidatane til Kongen. Kyrkjemøtet ber Kongen om å utnemne ein av ei tre kandidatane som totalt har fått flest røyster.”

Votering

Det vart føreteke ei prøvevotering over ordlyden i pkt. 1 under b) Innhenting av forslag. Framlegget til mindretalet i komiteen: ”Soknerådet skal innkalle til soknemøte” fekk stort fleirtal.

83 røysteføre

Saka vart sendt tilbake til komiteen.

Endeleg innstilling frå komité D

Komiteen sine merknader

a) Generelt

Komiteen sluttar seg til Kyrkjerådet si vurdering av behovet for ei prøveordning, og komiteen meiner Kyrkjerådet sitt forslag til prøveordning generelt er godt og målretta. Kyrkjerådet har i si tilråding overfor Kyrkjemøtet lagt seg tett opp mot forslaget frå arbeidsgruppa. Komiteen har merka seg at høyringsinstansane gjennomgåande tok godt imot forslaget frå arbeidsgruppa. Det var stor grad av tilslutning til hovudtrekka i forslaget, medan det kom fram ulike synspunkt i forhold til enkeltelement.

Bakgrunnen for at denne saka kjem opp no, er at det har kome fram ein del kritikk av den gjeldande ordninga. Bispedømeråda i Tunsberg og Oslo har tatt initiativ for å få ordninga opp til ny vurdering. Kritikken som er komen fram den siste tida, har først og fremst retta seg mot den første delen av løpet – prosessen med innsamling av forslag på kandidatar og nominasjonen. Det har i mindre grad vore fokus på prinsipielle spørsmål i den siste fasen fram til at ein biskop er utnemnt.

Fleire av høyringsinstansane kunne i utgangspunktet tenkt seg at ein også tok tak i dei prinsipielle spørsmåla og la opp til ein meir gjennomgripande revisjon av regelverket enn det som no er lagt fram. Fleire viser til at Kyrkjemøtet også hadde denne ordninga oppe til vurdering i 2000 og uttalte at det var behov for ein grundig og heilskapleg gjennomgang av reglane. Høyringsinstansane poengterer likevel at det er ein fordel å kunne få erfaring med ei anna løysing gjennom forsøk, før ein på eit seinare tidspunkt kan kome tilbake til ein meir prinsipiell gjennomgang. Komiteen sluttar seg til dette synspunktet og vil derfor streke under at det ein no ser for seg, er ei avgrensa prøveordning. Fleire spørsmål som komiteen meiner det er trong til å få drøfta meir grundig seinare, må ein derfor la liggje i denne omgangen. Dette gjeld konkret til dømes kven som skal røyste (prostar, professorar). Komiteen ser det ikkje som tenleg å prøve ut ordningar med biskop på åremål eller utlysing av bispeembete.

Komiteen finn grunn til å presisere at ein i denne saka ikkje har hatt ein ambisjon om å løyse alle spørsmål som måtte oppstå dersom ein skal prøve ut ei alternativ ordning for nominasjon mv. av biskop. Det er berre snakk om å legge fram nokre retningsgivande hovudlinjer for ei prøveordning. Den gjeldande ordninga ligg i botnen av dei drøftingane som komiteen gjer greie for. Komiteen legg til grunn at Kyrkjerådet følgjer opp prøveordninga med nærare retningslinjer der det måtte være naudsynt, til dømes for prosessen rundt gjennomføring av intervju i den siste fasen fram mot utnemning.

Komiteen vil streke under at siktemålet for prøveordninga er å leggje til rette for ein breiare og meir open prosess. Det er viktig at desse omsyna kan verte realiserte, samstundes som ein får ein tydeleg og oversiktleg prosess. Komiteen peiker også på at det er skilnader mellom ein ordinær tilsettingsprosess og det at kyrkja kallar sin tilsynsman.

Ut over det som no er nemnt, har komiteen også drøfta nokre grunnleggjande omsyn som ein meiner prosessen bør vere styrt av. Komiteen finn grunn til i kortform å rekne opp nokre moment som komiteen meiner er sentrale. Desse omsyna trekk i litt ulike retningar, og dei må balanserast mot kvarandre. Det er viktig

- å skape engasjement og involvering,
- å finne fram til representative og kvalifiserte kandidatar,
- å vere tydeleg på når det er grunnar til å vere opne, og når ein bør avgrense innsyn,
- å sørge for ein ryddig prosess i alle ledd,
- å ta tilbørleg omsyn til kandidatane sitt personvern.

I innstillinga har komiteen lagt seg tett opp til hovudprofilen i Kyrkjerådet sitt forslag. Komiteen sluttar seg i hovudsak også til grunngevingane som Kyrkjerådet har gitt, men har nokre supplerande merknader på enkeltpunkt. I tillegg har komiteen egne moment der ein ikkje følgjer Kyrkjerådet.

Kyrkjemøtet har ikkje mynde til på eiga hand å gjere vedtak om å gjennomføre eit forsøk med nominasjon av biskop etter ei ordning som medfører avvik frå den gjeldande. Det vil vere opp til departementet å leggje formelt til rette for at ei prøveordning etter dei linjene som komiteen foreslår, vert prøvd ut i praksis. Til dømes kan ein etablere heimelsgrunnlag ved å ta inn følgjande føresegn i § 7 nytt andre ledd: *”Departementet kan godkjenne prøveordningar som avviker fra disse bestemmelsene.”*

Prøveordninga bør nyttast ved minst to bispeutnemningar og evaluerast. Ho bør setjast i verk første gong eit bispesete vert ledig.

Komiteen har funne grunn til å gjere greie for bruken av nokre sentrale omgrep i si innstilling. Prosessen fram til utnemning, går gjennom fleire fasar, som det er viktig å skilje frå kvarandre. Komiteen bruker nemninga 'innhenting av forslag' om den delen av prosessen som skjer fram til bispedømerådet skal gjere sin nominasjon av kandidatar. Bispedømerådet sitt arbeid med nominasjon omtalar komiteen som 'nominasjonsprosessen'. Etter det kjem 'røystinga', der dei ulike instansane røyster på konkrete kandidatar. Siste fasen før utnemning har komiteen kalla 'tilrådingsfasen'.

b) Innhenting av forslag

Komiteen foreslår:

1. Bispedømerådet ber sokneråda i det aktuelle bispedømet om å foreslå tre kandidatar overfor bispedømerådet. Soknerådet skal kalle inn til soknemøte for å få inn forslag til kandidatar. Soknemøtet foreslår tre personar overfor soknerådet ved skriftleg avstemming. Soknerådet står for oppteljinga på soknemøtet og kunngjer namna til dei tre personane som fekk flest røyster og kor mange røyster kvar av dei fekk.

Etter prøvevotinga i Kyrkjemøtet legg komiteen til grunn at det skal haldast soknemøte. Vidare skal røystetala (for dei tre som fekk flest røyster) verte kunngjort for soknemøtet. Komiteen legg vekt på at soknemøtet er offentleg, og at dei som er til stades på møtet bør få vite resultatet av røystinga.

Komiteen har drøfta, men vil ikkje tilrå at bispedømerådet i denne fasen utarbeider kriterier eller legg andre føringar overfor sokneråd eller soknemøte. Desse bør ha høve til å setje fram forslag på fritt grunnlag. Samtidig vil soknerådas moglegheit til å grunngje sine forslag, jf. nedanfor, gje signaler til bispedømerådet om kva kriterier soknerådet meiner bispedømerådet bør leggje vekt på.

Når det skal haldast soknemøte, bør alle forslag innanfor bispedømet kanalisert gjennom desse. Derimot bør personar og instansar utanfor bispedømet kunne sende inn namn til bispedømerådet, jf punkt 3.

2. Soknerådet foreslår tre kandidatar overfor bispedømerådet i alfabetisk rekkefølge. Forslaget bør ha kandidatar av begge kjønn. Soknerådet bør grunngje forslaget. Dersom soknerådet foreslår andre kandidatar enn dei soknemøtet har foreslått, skal også forslaget frå soknemøtet sendast bispedømerådet.

Forslaget er i tråd med anbefalinga frå Kyrkjerådet.

3. Personar og instansar utanfor bispedømet kan også sende inn namn på kandidatar til bispedømerådet.

Etter fleiralet sitt syn bør det gis høve til at personar og instansar utanfor bispedømet kan sende inn namn til bispedømerådet. I komiteen røysta eit medlem for berre å opne for kyrkjelege instansar og to ville ta ut heile punktet.

4. Bispedømerådet kunngjer alfabetisk namna på alle som er foreslått. Dei 20 kandidatane som er foreslått av flest sokneråd, vert særskilt angitt, men utan at ein oppgjev kor mange sokneråd som har foreslått kvar enkelt person.

Forslaget er i tråd med anbefalinga frå Kyrkjerådet.

Bakgrunnen for at komiteen ikkje vil foreslå at bispedømmerådet skal gjere røystetala offentlege på dette stadiet, er at prosessen framleis er i fasen der ein hentar inn forslag på kandidatar. Poenget er no å få fram mange forslag. Rangering av kandidatane høyrer heime seinare i prosessen. Offentleggjing av røystetal kan gjere at innhentingfasen trer fram som eit prøveval.

Kyrkjerådet har i sine merknader i saksframlegget tatt til orde for at forslaga frå sokneråda ikkje bør vere unntatt frå offentleggjing, og Kyrkjerådet rår til at meiroffentlegheit vert praktisert. Komiteen ser dei omsyna som Kyrkjerådet her er opptatt av, men peiker på at det må vere ein samanheng mellom måten forslaga vert presentert på og dei opplysningane som vert gjevne om forslaga frå sokneråda. Dersom bispedømmerådet skal offentleggjere sokneråda sine forslag, har det lita meining å leggje fram ei alfabetisk liste over kandidatane utan at det vert oppgitt kor mange sokneråd som har foreslått kvar enkelt av desse. Ein annan sak er at det vil vere opp til dei enkelte sokneråda om dei vil gå ut med sine forslag.

Eit mindretal på sju medlemmer røysta for: Bispedømmerådet kunngjer namna på alle som er foreslått. Dei 20 kandidatane som er foreslått av flest sokneråd, vert særskilt angitt med opplysning om kor mange sokneråd som har foreslått kvar enkelt person.

Mindretalet vil ivareta størst mogleg offentlegheit.

c) Nominasjonen

5. Bispedømmerådet nominerer sju kandidatar. Begge kjønn skal vere representert. Minst tre av kandidatane bør veljast blant dei 20 som er foreslått av flest sokneråd. Kwart medlem i bispedømmerådet røyster på fem kandidatar. For å bli nominert må ein kandidat få minst to stemmer i rådet.

Forslaget er i hovudsak i tråd med anbefalinga frå Kyrkjerådet, men komiteen meiner at minst tre av kandidatane bør kome frå sokneråda sine lister. Det er sjølvstøtt at bispedømmerådet vil leggje stor vekt på kandidatforslaga frå sokneråda, men komiteen meiner dette bør kome direkte fram i sjølve prøveordninga. Dette strekar under at sokneråda sine forslag vert tatt på alvor.

6. Bispedømmerådet kan innhente referansar, men ikkje gjere bruk av intervju i denne fasen.

Forslaget er i tråd med tilrådinga frå Kyrkjerådet.

d) Røysting og tilråding

Komiteen foreslår:

7. Bispedømmerådet bør utarbeide nokre spørsmål som kandidatane skal svare på. Spørsmål og svar, saman med dei biografiske opplysningane, gjerast offentlege og sendast til dei som skal røyste.

Forslaget er i tråd med tilrådinga frå Kyrkjerådet, bortsett frå at passusen om Kyrkjias informasjonsteneste er teken ut av sjølve forslaget. Det vil ofte vere tenleg at bispedømmerådet

samarbeider med informasjonstenesta, men korleis dette skal gjerast bør rådet sjølv ta stilling til.

Komiteen har drøfta om bispedømerådet bør gjere kjent kva for kriterier og omsyn rådet særleg har lagt vekt på ved nominasjonen, men har kome til at bispedømerådet ikkje bør ha plikt til å gjere dette.

8. Dei med røysterett kan berre røyste på dei sju nominerte kandidatane.

Forslaget er i tråd med tilrådinga frå Kyrkjerådet.

Sidan det er lagt opp til ein brei og open forslagsprosess, bør forslaga kome inn der og ikkje ved at ein også opnar for at dei med røysterett kan røyste på andre enn dei nominerte kandidatane. Røynslene frå prøveordninga bør danne grunnlag for om ei slik ordning bør fastsetjast når regelverket seinare skal reviderast.

Komiteen er vidare samd med Kyrkjerådet i at det ikkje i samband med prøveordninga bør setjast fram forslag om endringar i kven som har røysterett. Eventuelle endringar her bør skje som ledd i arbeidet med dei kyrkjelege reformene.

9. Etter at resultatet av oppteljinga ligg føre vert røystene til dei ulike kategoriane med røysterett presentert (kategori a: sokneråda, kategori b: prestane og dei andre vigsla, kategori c: prostane og teologiprofessorane) kvar for seg med tal for røyster som nr. 1, 2 og 3. Vidare skal ein opplyse om det samla talet på røyster for kvar av kategoriane og totalt. Ved oppteljinga av det samla røystetalet tel røyster som nr. 1 med 1, røyster som nr. 2 med 2/3 og røyster som nr. 3 med 1/3.

Første delen av forslaget er i tråd med tilrådinga frå Kyrkjerådet. Ein presentasjon av resultatet for kvar kategori for seg gjer det lettare å sjå kva dei ulike kategoriane har lagt vekt på, og vekting av røystene gjer det kyrkjelege votumet meir tydeleg.

10. Det aktuelle bispedømerådet, Kyrkjerådet og biskopane kjem med tilråding om kven av dei tre kandidatane som har fått flest røyster, som dei meiner er best skikka til å bli utnemnt. Tilrådinga skal omfatte alle dei tre personane og skal grunnjevast.

Avtroppande biskop tek på vanleg måte del i handsaminga i bispedømerådet, men dette embetet gjev ikkje eiga tilråding.

Det bør gjennomførast intervju med dei tre kandidatane før Kyrkjerådet, biskopane og bispedømerådet kjem med sine fråsegner. Intervjugruppa bør vere sett saman av ein som er peika ut av det aktuelle bispedømerådet, ein som er peika ut av Kyrkjerådet og ein som er peika ut av Bispemøtet.

Komiteen er samd med Kyrkjerådet i at det er viktig at det aktuelle bispedømerådet får høve til å uttale seg om kven som bør bli biskop, og ein ser det som ei styrking av det kyrkjelege votumet at alle fråsegnene vert grunnjevne.

Komiteen meiner at resultatet av røystinga eit stykke på vegg må vere bindande for dei kyrkjelege organa som skal gje tilråding, og foreslår derfor at dei i tilrådinga må velje ein av dei tre kandidatane som totalt har fått flest røyster.

For at ein skal få erfaring med intervju i prøveperioden er det, etter komiteen sitt syn, også ynskjeleg å legge ei tydelegare føring for bruk av intervju enn Kyrkjerådet har gjort. "Kan" er derfor erstatta med "bør".

e) Utnemning

Kyrkjemøtet vedtok i 2000 å fremje forslag om at Kongen "besetter deretter embetet med en av de tre kandidatar som har fått sterkest kirkelig votum". Komiteen ser det som ei naturleg oppfølging av dette no å ta inn ei tilsvarande tilråding til Kongen, jf. forslaget til vedtak punkt B.

Framlegg til vedtak

- A. Kyrkjemøtet går inn for å gjennomføre ei prøveordning om nominasjon m.v. av biskop med fylgjande hovudelement:
1. Bispedømerådet ber sokneråda i det aktuelle bispedømet om å foreslå tre kandidatar overfor bispedømerådet. Soknerådet skal kalle inn til soknemøte for å få inn forslag til kandidatar. Soknemøtet foreslår tre personar overfor soknerådet ved skriftleg avstemming. Soknerådet står for oppteljinga på soknemøtet og kunngjer namna til dei tre personane som fekk flest røyster og kor mange røyster kvar av dei fekk.
  2. Soknerådet foreslår tre kandidatar overfor bispedømerådet i alfabetisk rekkefølge. Forslaget bør ha kandidatar av begge kjønn. Soknerådet bør grunngje forslaget. Dersom soknerådet foreslår andre kandidatar enn dei soknemøtet har foreslått, skal også forslaget frå soknemøtet sendast bispedømerådet.
  3. Personar og instansar utanfor bispedømet kan også sende inn namn på kandidatar til bispedømerådet.
  4. Bispedømerådet kunngjer alfabetisk namna på alle som er foreslått. Dei 20 kandidatane som er foreslått av flest sokneråd, vert særskilt angitt, men utan at ein oppgjev kor mange sokneråd som har foreslått kvar enkelt person.
  5. Bispedømerådet nominerer sju kandidatar. Begge kjønn skal vere representert. Minst tre av kandidatane bør veljast blant dei 20 som er foreslått av flest sokneråd. Kvart medlem i bispedømerådet røyster på fem kandidatar. For å bli nominert må ein kandidat få minst to stemmer i rådet.
  6. Bispedømerådet kan innhente referansar, men ikkje gjere bruk av intervju i denne fasen.
  7. Bispedømerådet bør utarbeide nokre spørsmål som kandidatane skal svare på. Spørsmål og svar, saman med dei biografiske opplysningane, gjerast offentlege og sendast til dei som skal røyste.
  8. Dei med røysterett kan berre røyste på dei sju nominerte kandidatane.
  9. Etter at resultatet av oppteljinga ligg føre vert røystene til dei ulike kategoriane med røysterett presentert (kategori a: sokneråda, kategori b: prestane og dei andre vigsla, kategori c: prostane og teologiprofessorane) kvar for seg med tal for røyster som nr. 1, 2

og 3. Vidare skal ein opplyse om det samla talet på røyster for kvar av kategoriane og totalt. Ved oppteljinga av det samla røystetalet tel røyster som nr. 1 med 1, røyster som nr. 2 med 2/3 og røyster som nr. 3 med 1/3.

10. Det aktuelle bispedømerådet, Kyrkjerådet og biskopane kjem med tilråding om kven av dei tre kandidatane som har fått flest røyster, som dei meiner er best skikka til å bli utnemnt. Tilrådinga skal omfatte alle dei tre personane og skal grunngjevast.

Biskopen i det aktuelle bispedømet tek på vanleg måte del i handsaminga i bispedømmerådet, men dette embetet gjev ikkje eiga tilråding.

Det bør gjennomførast intervju med dei tre kandidatane før Kyrkjerådet, biskopane og bispedømerådet kjem med sine fråsegner. Intervjugruppa bør vere sett saman av ein som er peika ut av det aktuelle bispedømerådet, ein som er peika ut av Kyrkjerådet og ein som er peika ut av Bispemøtet.

- B. Kyrkjemøtet ber Kongen om å utnemne ein av dei tre kandidatane som totalt har fått flest røyster.
- C. Kyrkjemøtet ber om at departementet legg til rette for at prøveordninga kan gjennomførast når første bispesete blir ledig.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Arne Grønningsæter
Saksordførar: Hans Petter Jahre

Desse hadde ordet:

Gunnar Stålsett, Øystein I. Larsen, Knut Lundby, Finn Wagle, Ernst Baasland, Arnfinn Mo

Endringsframlegg

Øystein I. Larsen:

Endring pkt. A10 i vedtaket

”Biskopen i bispedømmerådet tek på vanleg måte del i handsaminga i rådet, men...”

Forslaget vart teke inn i komiteen sitt framlegg til vedtak.

Finn Wagle:

Stryke pkt. A.3 i vedtaket.

Arnfinn Mo:

Endring pkt A.8 i vedtaket

”Dei med røysterett kan røyste på dei nominerte kandidatane, men også på andre kvalifiserte kandidatar.”

Mindretalet i komiteen:

Endring av pkt A4: "Bispedømerådet kunngjer namna på alle som er foreslått. Dei 20 kandidatane som er foreslått av flest sokneråd, vert særskilt angitt med kor mange sokneråd som har foreslått kvar enkelt person."

Votering

Det vart føreteke avrøysting punkt for punkt under pkt. A i vedtaket.

Pkt 1-2 vart samrøystes vedteke.

Pkt 3: Wagles framlegg falt mot 48 røyster. (37 røysta for.)

Pkt. 4: Mindretalets framlegg vart vedteke med 60 røyster.

Pkt. 5-7 vart samrøystes vedteke.

Pkt. 8: Mos framlegg fekk 9 røyster. Framlegget falt.

Pkt. 9-10 vart samrøystes vedteke.

Kyrkjemøtet sitt vedtak

- A. Kyrkjemøtet går inn for å gjennomføre ei prøveordning om nominasjon m.v. av biskop med fylgjande hovudelement:
1. Bispedømerådet ber sokneråda i det aktuelle bispedømet om å foreslå tre kandidatar overfor bispedømerådet. Soknerådet skal kalle inn til soknemøte for å få inn forslag til kandidatar. Soknemøtet foreslår tre personar overfor soknerådet ved skriftleg avstemming. Soknerådet står for oppteljinga på soknemøtet og kunngjer namna til dei tre personane som fekk flest røyster og kor mange røyster kvar av dei fekk.
  2. Soknerådet foreslår tre kandidatar overfor bispedømerådet i alfabetisk rekkefølge. Forslaget bør ha kandidatar av begge kjønn. Soknerådet bør grunngje forslaget. Dersom soknerådet foreslår andre kandidatar enn dei soknemøtet har foreslått, skal også forslaget frå soknemøtet sendast bispedømerådet.
  3. Personar og instansar utanfor bispedømet kan også sende inn namn på kandidatar til bispedømerådet.
  4. Bispedømerådet kunngjer namna på alle som er foreslått. Dei 20 kandidatane som er foreslått av flest sokneråd, vert særskilt angitt, med opplysning om kor mange sokneråd som har foreslått kvar enkelt person.
  5. Bispedømerådet nominerer sju kandidatar. Begge kjønn skal vere representert. Minst tre av kandidatane bør veljast blant dei 20 som er foreslått av flest sokneråd. Kvart medlem i bispedømerådet røyster på fem kandidatar. For å bli nominert må ein kandidat få minst to stemmer i rådet.
  6. Bispedømerådet kan innhente referansar, men ikkje gjere bruk av intervju i denne fasen.

7. Bispedømerådet bør utarbeide nokre spørsmål som kandidatane skal svare på. Spørsmål og svar, saman med dei biografiske opplysningane, gjerast offentlege og sendast til dei som skal røyste.
8. Dei med røysterett kan berre røyste på dei sju nominerte kandidatane.
9. Etter at resultatet av oppteljinga ligg føre vert røystene til dei ulike kategoriane med røysterett presentert (kategori a: sokneråda, kategori b: prestane og dei andre vigsla, kategori c: prostane og teologiprofessorane) kvar for seg med tal for røyster som nr. 1, 2 og 3. Vidare skal ein opplyse om det samla talet på røyster for kvar av kategoriane og totalt. Ved oppteljinga av det samla røystetalet tel røyster som nr. 1 med 1, røyster som nr. 2 med 2/3 og røyster som nr. 3 med 1/3.
10. Det aktuelle bispedømerådet, Kyrkjerådet og biskopane kjem med tilråding om kven av dei tre kandidatane som har fått flest røyster, som dei meiner er best skikka til å bli utnemnt. Tilrådinga skal omfatte alle dei tre personane og skal grunngjevast.

Biskopen i det aktuelle bispedømet tek på vanleg måte del i handsaminga i bispedømmerådet, men dette embetet gjev ikkje eiga tilråding.

Det bør gjennomførast intervju med dei tre kandidatane før Kyrkjerådet, biskopane og bispedømerådet kjem med sine fråsegner. Intervjugruppa bør vere sett saman av ein som er peika ut av det aktuelle bispedømerådet, ein som er peika ut av Kyrkjerådet og ein som er peika ut av Bispemøtet.

- B. Kyrkjemøtet ber Kongen om å utnemne ein av dei tre kandidatane som totalt har fått flest røyster.
- C. Kyrkjemøtet ber om at departementet legg til rette for at prøveordninga kan gjennomførast når første bispesete blir ledig.

85 røysteføre. Framlegget vart samrøystes vedteke.

Sak KM 11/03 Om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (Finnmarksloven)

Saksdokumenter

Dokument 11.1/03	Saksorientering
Vedlegg 11.1.1/03	SKR 24/03: En uttalelse om Finnmarksloven
Dokument 11.2/03	En betenkning til Odelstingsproposisjon nr. 53 (2002-2003)

Første innstilling fra komité E

Sammendrag av saksorienteringen

Ot.prp. nr. 53 (2002-2003) Lov om rettsforhold og forvaltning av grunn- og naturressurser i Finnmark fylke (Finnmarksloven), ble offentliggjort 4. april 2003.

De sentralkirkelige råd har drøftet saken under disse hovedperspektiv:

- Samenes status som urfolk, og menneskerettigheter
- Forsoning, hvordan mennesker med ulik identitet og historie skal leve sammen i det samme område.

Samisk kirkeråds uttalelse til finnmarksloven gir viktige innspill til saksforståelsen. Ungdommens kirkemøte 2003 har også uttalt seg om saken.

Saken er vurdert i forhold til en nærmere spesifisering av forpliktelsene under ILO konvensjon nr.169, videre i forhold til sak KM 13/97: "Urfolk i den verdensvide kirke med utgangspunkt i samisk kirkeliv" samt til kirkens generelle urfolksengasjement nasjonalt og internasjonalt.

Komiteens merknader

1. To folk i én stat og én kirke

Norge er en stat som omfatter territoriet til to folk – det samiske og det norske. Ved opprettelsen av Samisk kirkeråd som ett av de tre sentralkirkelige råd, avspeiles dette i kirkens struktur, utfordrer til solidaritet og er til gjensidig berikelse. At vi er kommet dit vi er i dag, er resultat av en lang prosess der også kirken erkjenner sin medvirkning i den hardhendte fornorskingsprosessen som det samiske folk har blitt utsatt for. Dette ble erkjent i Kirkemøtets vedtak i sak KM 13/97 der en med utgangspunkt i samisk kirkeliv behandlet spørsmål om urfolk i den verdensvide kirke. Ved den anledningen var Kirkemøtet også opptatt av "å trygge urbefolkningers språk, kultur og landrettigheter, og derved følge opp budskapet til medlemskirkene fra LVFs (Det Lutherske Verdensforbunds) generalforsamling i 1997 og ILO-konvensjonen 1969". Det er vedtatt som et hovedmål for de sentralkirkelige rådets virksomhet å "styrke forståelsen for urbefolkningers situasjon og spiritualitet, samt støtte dem i arbeidet for grunnleggende rettigheter". Dette er fulgt opp i Samisk kirkeråds løpende arbeid og gjennom flere henvendelser til norske myndigheter der en har påpekt at "det er avgjørende at vi anerkjenner samenes spesielle rettigheter som urfolk". (Kirkemøtets tidligere vedtak på feltet "Forbruk og rettferd", deres oppfølging og evaluering, KM 12.2/03, s. 12. Se også samme dokument s. 5.)

2. Økumenisk engasjement for urfolk forplikter

I internasjonal kirkelig sammenheng har spørsmålet om urfolks rettigheter blitt viet stadig større oppmerksomhet, både når det gjelder spiritualitet, kultur og menneskerettigheter. Det økumeniske engasjement for urfolk forplikter i forhold til samene. Konferansen av europeiske kirker avholdt sin 12. generalforsamling i Trondheim tidligere i år og uttalte:

”In view of our venture on the south brim of the old Nordic territories of the Sami people, we challenge national authorities to secure the rights of their indigenous people in accordance with International Law and the International Labour Organisation Convention 169.

We call upon both governments and churches to work for a right distribution of land and water and for reconciliation and healing among different ethnic groups living together in these areas.” (Final Report of the Public Issues Committee, KM 9.2.1/03, s. 4.)

Det Lutherske Verdensforbund avholdt i år sin 10. generalforsamling i Winnipeg, Canada. For første gang i forbundets historie ble det som en del av generalforsamlingen arrangert møter for representanter fra ulike urfolk. (Se Adopted Version of Message from the Tenth Assembly, pkt. 32, KM 9.3.1/03.) Generalforsamlingen var opptatt av urfolks situasjon og uttalte blant annet:

”LWF and its member churches are also asked to support a process at the national, regional and international levels of protecting human rights of indigenous peoples, including land rights. [...]

It is therefore urgent to recognize, and support the basic human rights of indigenous peoples according to international law and standards. Land rights are fundamental to the survival of indigenous peoples and their cultures and essential for their right to self-determination.” (Compilation of Resolutions and Statements adopted by the tenth Assembly of The Lutheran World Federation, s. 3 og 4, KM 9.3.2/03.)

3. Samenes rettigheter

I Norge kom det i 1980 i gang et omfattende, offentlig arbeid som en direkte følge av Alta-saken. Da ble Samerettsutvalget nedsatt med et vidt mandat til å utrede ulike aspekter ved samenes rettslige og politiske stilling. Dette har blant annet resultert i at Stortinget i 1987 vedtok å opprette Sametinget, og i at Grunnloven ved §110 a året etter fikk en tilføyelse om statsmyndighetenes forpliktelser overfor det samiske folket. Å avklare rettsforholdene i Finnmark og virkemidler for vern av naturgrunnlaget for samisk kultur, har vært en viktig oppgave for Samerettsutvalget. Utvalgets forslag til lovregulering av forholdene i Finnmark foreligger i NOU 1997: 4 *Naturgrunnlaget for samisk kultur*. En rekke delutredninger belyser spørsmål som gjelder blant annet eiendomsrett, bruksrett og forvaltningsordninger, folkerett og fremmed rett, faktisk bruk og rettsoppfatninger i Finnmark i historisk perspektiv og urfolks landrettigheter etter folkerett og utenlandsk rett.

4. Forslag til finnmarkslov

Ot.prp nr. 53 (2002 - 2003) *Om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (Finnmarksloven)* forelå i april 2003. Lovforslaget har Samerettsutvalgets utredningsarbeid som bakgrunn. I dag ligger størsteparten av arealet i Finnmark fylke og omtrent all utmark under Statsskog SF. Regjeringens forslag til finnmarkslov vil innebære at eierrådigheten til dette landområdet blir overført til et nytt organ som kalles Finnmarkseiendommen, og som blir et selvstendig rettssubjekt. Som styre for Finnmarkseiendommen foreslås et organ med tre medlemmer valgt av Finnmark

fylkesting og tre medlemmer valgt av Sametinget. Alle seks styremedlemmene skal være bosatt i Finnmark. Staten oppnevner et medlem uten stemmerett. Ved utarbeidelse av retningslinjer gis Sametinget myndighet til å vurdere virkninger for samisk kultur, reindrift, næringsliv og samfunnsniv ved endret bruk av utmark. Departementet vil få retten til å godkjenne retningslinjene. I siste instans vil staten også ha det avgjørende ordet ved stemmelikhet i Finnmarkseiendommen.

5. **Folkeretten utredet for Stortingets behandling**

Regjeringens forslag til finnmarkslov er nå til behandling i Stortingets justiskomité. Justiskomiteen har bedt Justisdepartementet om å få utarbeidet en kvalifisert, uavhengig, folkerettslig vurdering av forslaget til finnmarkslov. Denne ble offentliggjort i november i år. Vurderingen er gjort med vekt på konvensjoner om urfolksrettigheter og menneskerettigheter. ILO-konvensjon nr. 169 om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater, som har uttrykkelige bestemmelser om landrettigheter, vurderes som den mest sentrale konvensjonen i forhold til finnmarksloven. I følge utredningen forutsetter denne konvensjonen at staten identifiserer de områdene som samene tradisjonelt befolker, slik at deres eier- og besittelsesrettigheter kan gis rettslig anerkjennelse. I proposisjonen har regjeringen forstått rettsforholdene slik at en kartlegging av disse områdene er unødvendig. Regjeringen mener at den har laget en forvaltningsordning for hele Finnmark som er akseptabel i forhold til konvensjonen. Utrederne er uenige i dette. De skriver:

”Skal Finnmarksloven oppfylle ILO-konvensjonens krav til landrettigheter, må beslutningsreglene endres slik at samene sikres den kontroll som ligger til en eierposisjon. Hvis dette ikke er aktuelt for hele fylket, må de særlige samiske områder identifiseres, med sikte på å sikre samene kontroll og disposisjonsrett over disse. Hjemmelen behøver ikke overføres. Det er altså ikke noe krav til at samene gis den rettslige disposisjonsrett over områdene, med unntak for den disposisjonssrett som er nødvendig for å foreta de disposisjoner innad i den samiske folkegruppe som følger av samenes egne rettssedvaner.”

Utredningen framholder at Sametinget ut fra folkeretten må gi sitt samtykke hvis loven fastsetter en forvaltningsordning for Finnmarkseiendommen som ikke gir samene den kontroll- og disposisjonsrett de har etter ILO-konvensjonen.

6. **Samisk kirkeliv i ”en tjenende kirke”**

Samisk kirkeråd har uttalt seg om forslaget til finnmarkslov. Rådet ”ser positivt på at det fremmes et lovforslag hvor forvaltningen av Finnmarkseiendommen gis til hele befolkningen i fellesskap”. Men Samisk kirkeråd har ikke funnet at forslaget er tilfredsstillende verken når det gjelder å ivareta samenes behov eller i å bidra til forsoning. Rådet oppfordrer myndighetene ”til å gå i dialog med Sametinget og andre representanter for den samiske befolkningen” der målet er ”en lov hvor det samiske folket opplever at deres grunnleggende rettigheter blir ivaretatt”. Forståelsen av samiske rettigheter forutsetter et helhetsperspektiv som også omtales i uttalelsen:

”I samisk livsførsel og tenkemåte står mennesket alltid som en del av en helhet, der ett element ikke kan tas bort eller endres uten at helheten rokkes. Dette gjelder i menneskets forhold til natur og religion, så vel som næring og forvaltning, dagligliv, kultur, språk og identitet.” (Sak SKR 24/03)

Ungdommens kirkemøte 2003 holdt fram at finnmarksloven har skapt sterkt engasjement blant samisk ungdom i hele landet. Møtet støtter samenes kamp for sine urfolksrettigheter.

Tema for årets kirkemøte er ”en tjenende kirke”. Kirkemøtet har selv formulert dette som et av målene for Den norske kirke. Dette er med å danne grunnlaget for kirkens virksomhet og selvforståelse. Målsettingen utfordrer kirken til å ta opp spørsmålet om rettighetene til det samiske folket. Komiteen er klar over at situasjonen i Finnmark er sammensatt ved at ulike grupper som samer, etnisk norske og kvener lever sammen. Når interessekonfliktene oppstår må likevel urfolksretten tillegges avgjørende betydning.

Forslag til vedtak

1. Kirkemøtet ser positivt på at regjeringen fremmer et forslag til lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke, som har til intensjon å sikre ulike folkegruppers rettigheter under en felles forvaltning. Kirkemøtet kan imidlertid ikke se at denne intensjonen er oppfylt i det foreliggende forslaget.
2. Dypt i den kristne kulturen ligger erkjennelsen av at alle mennesker er skapt i Guds bilde og har samme verdi. Alle mennesker har rett til vern om den eiendommen som rettmessig tilkommer dem. Det kristne budskapet er et budskap om forsoning mellom mennesker slik at de i gjensidig anerkjennelse kan skape en trygg framtid sammen. Men denne forsoning forutsetter erkjennelse av urett som er begått og vilje til å søke rettferdighet. Dette anliggendet deler Den norske kirke med den verdensvide kirke i møte med urfolks rettigheter. Kirkemøtet ser en klar sammenheng mellom denne etiske forpliktelsen og anvendelsen av norsk lovtradisjon og internasjonale konvensjoner i spørsmålet om samenes rettigheter som urbefolkning.
3. Den norske stat er grunnlagt på territoriet til to folk. Sametinget er opprettet som et demokratisk organ for det samiske folk i Norge. Også det samiske folks rettsforståelse og sedvaner må legges til grunn når lovgiving utformes, slik Høyesterett har slått fast. ILO-konvensjon nr. 169 art. 6 gir regjeringen plikt til å rådføre seg med det samiske folks representative organ ved lovgiving som angår dem. Den samiske kulturens materielle grunnlag i land og naturressurser må sikres gjennom lovgivingen. Bak oss ligger mange års arbeid med utredninger om samiske rettigheter og samisk kultur. Kirkemøtet stiller seg undrende til at dette omfattende arbeidet ikke i større grad avspeiles i proposisjonen om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke.
4. Samene har rettigheter som urfolk. Etter ILO-konvensjonen har det samiske folk rett til å eie og besitte de landområdene der de tradisjonelt lever. Norge har anerkjent denne folkerettslige forpliktelsen. Samenes rettigheter til grunn i Finnmark kan derfor ikke gjøres til et rent skjønnsmessig politisk spørsmål. Kirkemøtet beklager at samenes rettigheter etter folkeretten ikke tydeligere er nedfelt i det foreliggende lovforslaget. Kirkemøtet vil særlig framheve som kritikkverdig at lovforslaget i realiteten ikke har etterkommet Sametingets krav om at samene har eiendomsrett til det land de bebor og tradisjonelt har bebodd, slik det er uttrykt i ILO-konvensjonen art. 14. Samene har også, etter ILO-konvensjonen art. 15, rett til ressurser på de områdene de befolker og har rett til å delta og ha innflytelse i beslutninger om ressursutnyttelsen.

5. Uansett hvilke forvaltningsmessige løsninger en søker, burde samenes rett til land og ressurser vært utvetydig anerkjent. I proposisjonen heter det: *"En helhetsløsning for Finnmark vil være i samsvar med folkeretten dersom samene får tilstrekkelig innflytelse over arealforvaltningen på en slik måte at en stabil basis for bevaring og utvikling av samisk kultur sikres"* (s. 91). Denne forståelsen av eiendomsretten i grunnloven av 1992 inneholder ingen klar henvisning til samenes eiendomsrett. I de alminnelige bestemmelsene balanseres de ulike hensynene til de som har interesser i Finnmark fylke uten at denne rett omtales. Samenes rettigheter defineres dermed som partsrettigheter ved siden av flere andre, der urfolkretten skulle vært tillagt avgjørende betydning.
6. Arbeidet med ny lovgivning for Finnmark er en mulighet til å rette opp gammel urett. Også Den norske kirke erkjenner at den har bidratt til å undertrykke det samiske folks rettigheter og kultur. Rett og rettferdighet er grunnlaget for forsoning. Forsoning forutsetter åpenhet om opplevd urett på alle sider og vilje til forandring. Kirken ønsker å bidra i disse prosessene.
7. Det felleskirkelige, internasjonale engasjementet for urfolk forplikter. Uttalelser i økumeniske fora der Den norske kirke deltar og har vært en pådriver i lengre tid, må følges opp i Norge.
8. Kirkemøtet oppfordrer Stortinget til å sikre samenes rettigheter i den nye loven. Dette er en forutsetning for forsoning mellom de to folkene og for å skape gode vilkår for samarbeid mellom alle folkegrupper i Finnmark i forvaltningen av naturressursene i fylket. Dette haster. Kirkemøtet oppfordrer derfor Stortinget til å sørge for at lovforslaget ferdigbehandles i inneværende stortingsperiode.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Arne Grønningsæter
Saksordfører: Knut Lundby

Disse hadde ordet:

Oddvar D. Andersen, Ole D. Mjøs, Trond Gran, Rolf Steffensen, Ole Christian Kvarme, Per Christian Vollebæk, Laura Jåma Renfjell, Svein Malmbekk, Per Oskar Kjølaas, Ingrid Vad Nilsen, Sigrun M. Møgedal, Gunnar Stålsett

Sigrun M. Møgedal:

Endring i pkt. 5 i vedtaket

"Uansett hvilke forvaltningsmessige løsninger en søker, må samenes rett til land og ressurser utvetydig anerkjennes."

Saken ble sendt tilbake til komiteen.

Endelig innstilling fra komité E

Komiteens merknader

1. To folk i én stat og én kirke

Norge er en stat som omfatter territoriet til to folk – det samiske og det norske. Ved opprettelsen av Samisk kirkeråd som ett av de tre sentralkirkelige råd, avspeiles dette i kirkens struktur, utfordrer til solidaritet og er til gjensidig berikelse. At vi er kommet dit vi er i dag, er resultat av en lang prosess der også kirken erkjenner sin medvirkning i den hardhendte fornorskingsprosessen som det samiske folk har blitt utsatt for. Dette ble erkjent i Kirkemøtets vedtak i sak KM 13/97 der en med utgangspunkt i samisk kirkelig behandlet spørsmål om urfolk i den verdensvide kirke. Ved den anledningen var Kirkemøtet også opptatt av ”å trygge urbefolkningers språk, kultur og landrettigheter, og derved følge opp budskapet til medlemskirken fra LVFs (Det Lutherske Verdensforbunds) generalforsamling i 1997 og ILO-konvensjonen 169 (det grunnleggende folkerettslige dokument om urfolk og stammefolk i selvstendige stater av 1989)”. Det er vedtatt som et hovedmål for de sentralkirkelige råds virksomhet å ”styrke forståelsen for urbefolkningers situasjon og spiritualitet, samt støtte dem i arbeidet for grunnleggende rettigheter”. Dette er fulgt opp i Samisk kirkeråds løpende arbeid og gjennom flere henvendelser til norske myndigheter der en har påpekt at ”det er avgjørende at vi anerkjenner samenes spesielle rettigheter som urfolk”. (Kirkemøtets tidligere vedtak på feltet ”Forbruk og rettferd”, deres oppfølging og evaluering, KM 12.2/03, s. 12. Se også samme dokument s. 5.)

2. Økumenisk engasjement for urfolk forplikter

I internasjonal kirkelig sammenheng har spørsmålet om urfolks rettigheter blitt viet stadig større oppmerksomhet både når det gjelder spiritualitet, kultur og menneskerettigheter. Det økumeniske engasjement for urfolk forplikter i forhold til samene. Konferansen av europeiske kirker avholdt sin 12. generalforsamling i Trondheim tidligere i år og uttalte:

”På bakgrunn av våre opplevelser i den sørlige delen av samenes gamle nordiske territorium utfordrer vi de nasjonale myndighetene til å sikre urbefolkningens rettigheter i samsvar med internasjonal rett og ILO-konvensjon nr. 169.

Vi oppfordrer både myndigheter og kirker til å arbeide for rett fordeling av land og vann og for forsoning og heling av fellesskapet mellom de forskjellige etniske gruppene som lever sammen i dette området.” (Final Report of the Public Issues Committee, KM 9.2.1/03, s. 4, i norsk oversettelse.)

Det Lutherske Verdensforbund avholdt i år sin 10. generalforsamling i Winnipeg, Canada. For første gang i forbundets historie ble det som en del av generalforsamlingen arrangert møter for representanter fra ulike urfolk. (Se Adopted Version of Message from the Tenth Assembly, pkt. 32, KM 9.3.1/03.) Generalforsamlingen var opptatt av urfolks situasjon og uttalte blant annet:

”LVF og forbundets medlemskirker bes også om å støtte prosesser på det nasjonale, regionale og internasjonale plan som har til siktemål å beskytte menneskerettighetene for urfolk – deriblant retten til land. [...]

Det er derfor påtrengende viktig å anerkjenne og støtte urfolks grunnleggende menneskerettigheter slik de foreligger i internasjonal lov og rett. Rett til land er avgjørende for at urfolk og deres kultur skal kunne overleve og nødvendig for deres rett til

selvbestemmelse.” (Compilation of Resolutions and Statements adopted by the tenth Assembly of The Lutheran World Federation, s. 3 og 4, i norsk oversettelse, KM 9.3.2/03.)

3. **Samenes rettigheter**

I Norge kom det i 1980 i gang et omfattende, offentlig arbeid som en direkte følge av Alta-saken. Da ble Samerettsutvalget nedsatt med et vidt mandat til å utrede ulike aspekter ved samenes rettslige og politiske stilling. Dette har blant annet resultert i at Stortinget i 1987 vedtok å opprette Sametinget, og i at Grunnloven ved §110a året etter fikk en tilføyelse om statsmyndighetenes forpliktelser overfor det samiske folk. Å avklare rettsforholdene i Finnmark og virkemidler for vern av naturgrunnlaget for samisk kultur, har vært en viktig oppgave for Samerettsutvalget. Utvalgets forslag til lovregulering av forholdene i Finnmark foreligger i NOU 1997: 4 *Naturgrunnlaget for samisk kultur*. En rekke delutredninger belyser spørsmål som gjelder blant annet eiendomsrett, bruksrett og forvaltningsordninger, folkerett og fremmed rett, faktisk bruk og rettsoppfatninger i Finnmark i historisk perspektiv og urfolks landrettigheter etter folkerett og utenlandsk rett.

4. **Forslag til finnmarkslov**

Ot.prp nr. 53 (2002 - 2003) *Om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (Finnmarksloven)* forelå i april 2003. Lovforslaget har Samerettsutvalgets utredningsarbeid som bakgrunn. I dag ligger størsteparten av arealet i Finnmark fylke og omtrent all utmark under Statsskog SF. Regjeringens forslag til finnmarkslov vil innebære at eierrådigheten til dette landområdet blir overført til et nytt organ som kalles Finnmarkseiendommen, og som blir et selvstendig rettssubjekt. Som styre for Finnmarkseiendommen foreslås et organ med tre medlemmer valgt av Finnmark fylkesting og tre medlemmer valgt av Sametinget. Alle seks styremedlemmene skal være bosatt i Finnmark. Staten oppnevner et medlem uten stemmerett. Ved utarbeidelse av retningslinjer gis Sametinget myndighet til å vurdere virkninger for samisk kultur, reindrift, næringsliv og samfunnsnivå ved endret bruk av utmark. Departementet vil få retten til å godkjenne retningslinjene. I siste instans vil staten også ha det avgjørende ordet ved stemmelikhet i Finnmarkseiendommen.

5. **Folkeretten utredet for Stortingets behandling**

Regjeringens forslag til finnmarkslov er nå til behandling i Stortingets justiskomite. Justiskomiteen har bedt Justisdepartementet om få utarbeidet en kvalifisert, uavhengig, folkerettslig vurdering av forslaget til finnmarkslov. Denne ble offentliggjort i november i år. Vurderingen er gjort med vekt på konvensjoner om urfolksrettigheter og menneskerettigheter. ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater, som har uttrykkelige bestemmelser om landrettigheter, vurderes som den mest sentrale konvensjonen i forhold til finnmarksloven. I følge utredningen forutsetter denne konvensjonen at staten identifiserer de områdene som samene tradisjonelt befolker, slik at deres eier- og besittelsesrettigheter kan gis rettslig anerkjennelse. I proposisjonen har regjeringen forstått rettsforholdene slik at en kartlegging av disse områdene er unødvendig. Regjeringen mener at den har laget en forvaltningsordning for hele Finnmark som er akseptabel i forhold til konvensjonen. Utrederne er uenige i dette. De skriver:

”Skal Finnmarksloven oppfylle ILO-konvensjonens krav til landrettigheter, må beslutningsreglene endres slik at samene sikres den kontroll som ligger til en eierposisjon. Hvis dette ikke er aktuelt for hele fylket, må de særlige samiske områder identifiseres, med sikte på å sikre samene kontroll og disposisjonsrett over disse. Hjemmelen behøver ikke overføres. Det er altså ikke noe krav til at samene gis den rettslige disposisjonsrett over

områdene, med unntak for den disposisjonsrett som er nødvendig for å foreta de disposisjoner innad i den samiske folkegruppe som følger av samenes egne rettsedvaner.”

Utredningen framholder at Sametinget ut fra folkeretten må gi sitt samtykke hvis loven fastsetter en forvaltningsordning for Finnmarkseiendommen som ikke gir samene den kontroll- og disposisjonsrett de har etter ILO-konvensjonen.

6. Samisk kirkeliv i ”en tjenende kirke”

Samisk kirkeråd har uttalt seg om forslaget til finnmarkslov. Rådet ”ser positivt på at det fremmes et lovforslag hvor forvaltningen av Finnmarkseiendommen gis til hele befolkningen i fellesskap”. Men Samisk kirkeråd har ikke funnet at forslaget er tilfredsstillende verken når det gjelder å ivareta samenes behov eller i å bidra til forsoning. Rådet oppfordrer myndighetene ”til å gå i dialog med Sametinget og andre representanter for den samiske befolkningen” der målet er ”en lov hvor det samiske folket opplever at deres grunnleggende rettigheter blir ivaretatt”. Forståelsen av samiske rettigheter forutsetter et helhetsperspektiv som også omtales i uttalelsen:

”I samisk livsførsel og tenkemåte står mennesket alltid som en del av en helhet, der ett element ikke kan tas bort eller endres uten at helheten rokkes. Dette gjelder i menneskets forhold til natur og religion, så vel som næring og forvaltning, dagligliv, kultur, språk og identitet.”(Sak SKR 24/03)

Ungdommens kirkemøte 2003 holdt fram at finnmarksloven har skapt sterkt engasjement blant samisk ungdom i hele landet. Møtet støtter samenes kamp for sine urfolksrettigheter.

Tema for årets kirkemøte er ”en tjenende kirke”. Kirkemøtet har selv formulert dette som et av målene for Den norske kirke. Dette er med å danne grunnlaget for kirkens virksomhet og selvforståelse. Målsettingen utfordrer kirken til å ta opp spørsmålet om rettighetene til det samiske folket. Komiteen er klar over at situasjonen i Finnmark er sammensatt ved at ulike grupper som samer, etnisk norske og kvener lever sammen. Når interessekonfliktene oppstår må likevel urfolksretten tillegges avgjørende betydning.

Forslag til vedtak

1. Kirkemøtet ser positivt på at regjeringen fremmer et forslag til lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke, som har til intensjon å sikre ulike folkegruppers rettigheter under en felles forvaltning. Kirkemøtet kan imidlertid ikke se at denne intensjonen er oppfylt i det foreliggende forslaget.
2. Dypt i den kristne kulturen ligger erkjennelsen av at alle mennesker er skapt i Guds bilde og har samme verdi. Alle mennesker har rett til vern om den eiendommen som rettmessig tilkommer dem. Det kristne budskapet er et budskap om forsoning mellom mennesker slik at de i gjensidig anerkjennelse kan skape en trygg framtid sammen. Men denne forsoning forutsetter erkjennelse av urett som er begått og vilje til å søke rettferdighet. Dette anliggendet deler Den norske kirke med den verdensvide kirke i møte med urfolks rettigheter. Kirkemøtet ser en klar sammenheng mellom denne etiske forpliktelsen og anvendelsen av norsk lovtradisjon og internasjonale konvensjoner i spørsmålet om samenes rettigheter som urbefolkning.

3. Den norske stat er grunnlagt på territoriet til to folk. Sametinget er opprettet som et demokratisk organ for det samiske folk i Norge. Også det samiske folks rettsforståelse og sedvaner må legges til grunn når lovgivning utformes, slik Høyesterett har slått fast. ILO-konvensjon nr. 169 art. 6 gir regjeringen plikt til å rådføre seg med det samiske folks representative organ ved lovgiving som angår dem. Den samiske kulturens materielle grunnlag i land og naturressurser må sikres gjennom lovgivingen. Bak oss ligger mange års arbeid med utredninger om samiske rettigheter og samisk kultur. Kirkemøtet stiller seg undrende til at dette omfattende arbeidet ikke i større grad avspeiles i proposisjonen om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke.
4. Samene har rettigheter som urfolk. Etter ILO-konvensjonen har det samiske folk rett til å eie og besitte de landområdene der de tradisjonelt lever. Norge har anerkjent denne folkerettslige forpliktelsen. Samenes rettigheter til grunn i Finnmark kan derfor ikke gjøres til et rent skjønnsmessig politisk spørsmål. Kirkemøtet beklager at samenes rettigheter etter folkeretten ikke tydeligere er nedfelt i det foreliggende lovforslaget. Kirkemøtet vil særlig framheve som kritikkverdig at lovforslaget i realiteten ikke har etterkommet Sametingets krav om at samene har eiendomsrett til det land de bebor og tradisjonelt har bebodd, slik det er uttrykt i ILO-konvensjonen art. 14. Samene har også, etter ILO-konvensjonen art. 15, rett til ressurser på de områdene de befolker og har rett til å delta og ha innflytelse i beslutninger om ressursutnyttelsen.
5. Uansett hvilke forvaltningsmessige løsninger en søker, må samenes rett til land og ressurser utvetydig anerkjennes. I proposisjonen heter det: *"En helhetsløsning for Finnmark vil være i samsvar med folkeretten dersom samene får tilstrekkelig innflytelse over arealforvaltningen på en slik måte at en stabil basis for bevaring og utvikling av samisk kultur sikres"* (s. 91). Denne forståelsen av eiendomsretten i grunnlovgivningen av loven imøtekommer ikke kravet til samiske rettigheter. Heller ikke selve lovforslaget inneholder noen klar henvisning til samenes eiendomsrett. I de alminnelige bestemmelsene balanseres de ulike hensynene til de som har interesser i Finnmark fylke uten at denne rett omtales. Samenes rettigheter defineres dermed som partsrettigheter ved siden av flere andre, der urfolkretten skulle vært tillagt avgjørende betydning. Kirkemøtet har tillit til Sametingets evne og vilje til å forvalte naturressursene til beste for alle.
6. Arbeidet med ny lovgivning for Finnmark er en mulighet til å rette opp gammel urett. Også Den norske kirke erkjenner at den har bidratt til å undertrykke det samiske folks rettigheter og kultur. Rett og rettferdighet er grunnlaget for forsoning. Forsoning forutsetter åpenhet om opplevd urett på alle sider og vilje til forandring. Kirken ønsker å bidra i disse prosessene.
7. Det felleskirkelige, internasjonale engasjementet for urfolk forplikter. Uttalelser i økumeniske fora der Den norske kirke deltar og har vært en pådriver i lengre tid, må følges opp i Norge.
8. Kirkemøtet oppfordrer Stortinget til å sikre samenes rettigheter i den nye loven. Dette er en forutsetning for forsoning mellom de to folkene og for å skape gode vilkår for samarbeid mellom alle folkegrupper i Finnmark i forvaltningen av naturressursene i fylket. Dette haster. Kirkemøtet oppfordrer derfor Stortinget til å sørge for at lovforslaget ferdigbehandles i inneværende stortingsperiode.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Ole Jakob Modalsli
Saksordfører: Knut Lundby

Disse hadde ordet:

Inger H. Halvari, Ingrid Vad Nilsen, Odd Sjøberg, Per Oskar Kjølås, Oddvar D. Andersen, Alex Norbakken

Kirkemøtets vedtak

1. Kirkemøtet ser positivt på at regjeringen fremmer et forslag til lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke, som har til intensjon å sikre ulike folkegruppers rettigheter under en felles forvaltning. Kirkemøtet kan imidlertid ikke se at denne intensjonen er oppfylt i det foreliggende forslaget.
2. Dypt i den kristne kulturen ligger erkjennelsen av at alle mennesker er skapt i Guds bilde og har samme verdi. Alle mennesker har rett til vern om den eiendommen som rettmessig tilkommer dem. Det kristne budskapet er et budskap om forsoning mellom mennesker slik at de i gjensidig anerkjennelse kan skape en trygg framtid sammen. Men denne forsoning forutsetter erkjennelse av urett som er begått og vilje til å søke rettferdighet. Dette anliggendet deler Den norske kirke med den verdensvide kirke i møte med urfolks rettigheter. Kirkemøtet ser en klar sammenheng mellom denne etiske forpliktelsen og anvendelsen av norsk lovtradisjon og internasjonale konvensjoner i spørsmålet om samenes rettigheter som urbefolkning.
3. Den norske stat er grunnlagt på territoriet til to folk. Sametinget er opprettet som et demokratisk organ for det samiske folk i Norge. Også det samiske folks rettsforståelse og sedvaner må legges til grunn når lovgivning utformes, slik Høyesterett har slått fast. ILO-konvensjon nr. 169 art. 6 gir regjeringen plikt til å rådføre seg med det samiske folks representative organ ved lovgiving som angår dem. Den samiske kulturens materielle grunnlag i land og naturressurser må sikres gjennom lovgivingen. Bak oss ligger mange års arbeid med utredninger om samiske rettigheter og samisk kultur. Kirkemøtet stiller seg undrende til at dette omfattende arbeidet ikke i større grad avspeiles i proposisjonen om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke.
4. Samene har rettigheter som urfolk. Etter ILO-konvensjonen har det samiske folk rett til å eie og besitte de landområdene der de tradisjonelt lever. Norge har anerkjent denne folkerettslige forpliktelsen. Samenes rettigheter til grunn i Finnmark kan derfor ikke gjøres til et rent skjønnsmessig politisk spørsmål. Kirkemøtet beklager at samenes rettigheter etter folkeretten ikke tydeligere er nedfelt i det foreliggende lovforslaget. Kirkemøtet vil særlig framheve som kritikkverdig at lovforslaget i realiteten ikke har etterkommet Sametingets krav om at samene har eiendomsrett til det land de bebor og tradisjonelt har bebodd, slik det er uttrykt i ILO-konvensjonen art. 14. Samene har også, etter ILO-konvensjonen art. 15, rett til ressurser på de områdene de befolker og har rett til å delta og ha innflytelse i beslutninger om ressursutnyttelsen.

5. Uansett hvilke forvaltningsmessige løsninger en søker, må samenes rett til land og ressurser utvetydig anerkjennes. I proposisjonen heter det: *"En helhetsløsning for Finnmark vil være i samsvar med folkeretten dersom samene får tilstrekkelig innflytelse over arealforvaltningen på en slik måte at en stabil basis for bevaring og utvikling av samisk kultur sikres"* (s. 91). Denne forståelsen av eiendomsretten i grunnloven av 1994 innebærer ikke kravet til samiske rettigheter. Heller ikke selve lovforslaget inneholder noen klar henvisning til samenes eiendomsrett. I de alminnelige bestemmelsene balanseres de ulike hensynene til de som har interesser i Finnmark fylke uten at denne rett omtales. Samenes rettigheter defineres dermed som partsrettigheter ved siden av flere andre, der urfolkretten skulle vært tillagt avgjørende betydning. Kirkemøtet har tillit til Sametingets evne og vilje til å forvalte naturressursene til beste for alle.
6. Arbeidet med ny lovgivning for Finnmark er en mulighet til å rette opp gammel urett. Også Den norske kirke erkjenner at den har bidratt til å undertrykke det samiske folks rettigheter og kultur. Rett og rettferdighet er grunnlaget for forsoning. Forsoning forutsetter åpenhet om opplevd urett på alle sider og vilje til forandring. Kirken ønsker å bidra i disse prosessene.
7. Det felleskirkelige, internasjonale engasjementet for urfolk forplikter. Uttalelser i økumeniske fora der Den norske kirke deltar og har vært en pådriver i lengre tid, må følges opp i Norge.
8. Kirkemøtet oppfordrer Stortinget til å sikre samenes rettigheter i den nye loven. Dette er en forutsetning for forsoning mellom de to folkene og for å skape gode vilkår for samarbeid mellom alle folkegrupper i Finnmark i forvaltningen av naturressursene i fylket. Dette haster. Kirkemøtet oppfordrer derfor Stortinget til å sørge for at lovforslaget ferdigbehandles i inneværende stortingsperiode.

85 stemmeberettigede. Forslaget ble enstemmig vedtatt.

Sak KM 12/03 Vern om havet. Et prosjekt i kirkens engasjement for miljø og "forbruk og rettferd"

Saksdokumenter

Dokument 12.1/03	Saksorientering
Dokument 12.2/03	Kirkemøtets tidligere vedtak på feltet "Forbruk og rettferd", deres oppfølging og evaluering
Dokument 12.3/03	Geiranger-erklæringen (engelsk og norsk) og presseklipp fra Nordsjø-seilasen
Dokument 12.4/03	Seilas-brosjyre "Protecting the riches of the seas" med program

Første innstilling fra komité C

Sammendrag av saksorienteringen

Arbeid med "Forbruk og rettferd" har i mange år stått på Kirkemøtets dagsorden. Saksfeltet ble sist drøftet i 2001, da KM gjorde et omfattende vedtak. Når saksfeltet er tilbake på Kirkemøtets dagsorden allerede i år, er det en direkte følge av miljøseilasen "Protecting the riches of the seas – The North Sea Sailing Seminar 22.-25. June 2003" og Geiranger-deklarasjonen som ble vedtatt ved avslutningen av seilasen.

Geirangerdeklarasjonen - eller "The Geiranger declaration on responsible stewardship", som dokumentet egentlig heter - ble den 25. juni 2003 vedtatt av de oppnevnte representanter fra kirker i 8 land rundt Nordsjøen som deltok i seilasen/seminarrekken. Seilasens undertittel "A church initiative for dialogue on sustainable development" antyder målsettingen for dette tiltaket. Initiativtaker og arrangør av denne seilasen var Den norske kirke. Planleggingen skjedde i dialog med Hans Allhellighet den økumeniske patriarken erkebiskop Bartolomeos, og den konkrete anledningen var den 12. Generalforsamlingen av KEK (Konferansen av europeiske kirker) i Trondheim 25. juni - 2. juli 2003.

Deklarasjonen inneholder konkrete utfordringer til de deltagende kirker og deres menigheter. For Den norske kirkes del må disse utfordringene sees i sammenheng med det omfattende og mangeårige engasjement i spørsmål om "Forbruk og rettferd" eller "Fred, rettferdighet og vern om skaperverket" (betegnelse på arbeidsprogram i Kirkens Verdensråd). Kirkemøtet 2003 skal på denne bakgrunnen ta stilling til de konkrete utfordringene fra deklarasjonen, men også reflektere over de positive erfaringene fra dette samarbeidsprosjektet til nytte for det videre arbeid med saksfeltet "Forbruk og rettferd". Derfor må det også minnes om KM- vedtaket fra 2001 om evaluering og oppfølging av "Forbruk og rettferd" i denne saken.

Både Kirkemøtet 1996 og 2001 forutsatte et vedvarende og økende engasjement fra hele kirken i samfunns- og miljøspørsmål. Dnk lanserte derfor også dette Nordsjø- initiativet sammen med prosjektet "Grønn kirke- grønne menigheter" som to konkrete bidrag til den norske regjeringens arbeid med en Nasjonal Agenda 21- en handlingsplan for hele det norske samfunnet. En annen viktig prosess i inneværende år er regjeringens lansering av "Grønn stat", et prosjekt som ønsker å gi alle statlige virksomheter et godt grunnlag for å integrere miljøhensyn i egen virksomhet. Innen år 2005 skal alle statlige virksomheter ha innført miljøledelse som en integrert del av organisasjonenes styringssystem. Kirkemøtets vedtak i denne saken skal vise veien videre og ta noen konkrete skritt fremover i Dnks engasjement for miljø og rettferdighet, samt svare på de konkrete utfordringene fra Geirangerdeklarasjonen.

Komiteens merknader

Komiteen vil understreke at vi verken kan eller vil gå tilbake fra det som ble sagt av Kirkemøtet 1996 og 2001 om tema "Forbruk og rettferd" uten å svikte Guds oppdrag til å være gode forvaltere.

I møte med de utfordringene menneskeheten står overfor i dag, må vi på nytt oppdage det forvalter-perspektivet som Bibelen gir oss. Vi er ikke eiere, men forvaltere av Guds gaver i skapelsen og frelsen. Hver enkelt og hver menighet må gjenoppdage dette gudgitte oppdrag for seg selv og sin livssammenheng. Å ha en visjon om å bli verdens største miljøbevegelse må ikke forstås annerledes enn at den enkelte kristne og den verdensvide kirke ønsker å være lydige mot Guds oppdrag.

Å bli konfrontert med dette tema på nytt kan virke svært ubehagelig. Hva har egentlig skjedd? Har vi oppnådd noe som helst? Kan vi vekke en oppbrudds-, handlings- og håpsdimensjon i samfunnet? Både som enkeltmennesker og kirke er vi ofte del av samfunnsmekanismer som ødelegger og bryter ned. Dagens miljøutfordringer kan derfor virke overveldende og gjøre oss motløse: Jeg alene kan da ikke gjøre noe! Men ”Gud gav oss ikke en ånd som gjør motløs, men en Ånd som gir kraft, kjærlighet og sindighet.” (2.Tim. 1,7).

Kirkens oppdrag overfor disse utfordringene er tredelt: å være en profetisk røst i samfunnet, å være konsekvent og selvkritisk overfor disse spørsmål i sin egen hverdag og praksis, og å bidra med kreativitet og oppfinnsomhet i å finne bærekraftige løsninger for den enkeltes og samfunnets reelle behov. På denne måten kan og må kirken bidra til å vekke en oppbrudds-, handlings-, og håpsdimensjon.

I dag må vi konstatere at vi med rette kan si at kirken har gjort mye, og at kirken har gjort altfor lite. Ca. 85% av den norske befolkningen er medlemmer i Den norske kirke og tilhører en av i alt 1300 menigheter, og det er mye som tyder på at mange av kirkens medlemmer ikke engang har hørt om kirkens engasjement i disse spørsmål, og at mange menigheter ikke forholder seg aktivt til dette. Her ligger det en stor utfordring.

Det er viktig å innse at engasjement ikke skapes gjennom vedtak eller pålegg. Samtidig har det skjedd mange viktige tiltak på dette feltet i kirkens regi og kirkelig medvirkning både lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Komiteen ønsker å minne om bare noen av disse ”håpstegn” som kan registreres i etterkant av Kirkemøtets vedtak fra 1996:

Fondsforvaltning

- hvert år går 10% av OVF-avkastningen til søsterkirker i sør
- det er utarbeidet nye etiske retningslinjer for OVF
- mikrofinans-selskapet Kolibri Kapital er etablert, og OVF investerer i Kolibri Kapital

Gjeldsslette

Aksjonen for gjeldsslette ble til verdens største underskrifts-aksjon (Guinness- rekordbok), med et betydelig kirkelig engasjement.

Merkeordning for rettferdige varer

Max Havelaar Norge ble stiftet i 1997 med en betydelig innsats fra kirken på alle nivåer. Stiftelsen har i dag flere rettferdige produkter som alle viser kontinuerlig vekst, og Norge er på tredje plass i Europa når det gjelder vekst i en slik merkeordning. Mange norske selskaper (sist ut bl.a. Widerøe) serverer ”rettferdig kaffe”. Handelsnæringen går etter hvert aktivt inn i konseptet rundt etisk handel.

Ressursbevissthet

I samarbeid med bl.a. Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon og Riksantikvaren er det gjennomført et treårig prosjekt om miljøriktig og energieffektiv oppvarming av våre kirker.

Prosjektet har ført til innsparing av mange kilowatt og kroner for de som var involvert i prosjektet, og har skaffet til veie mye nødvendig kunnskap som kan og må brukes i tiden fremover.

KIFO-rapport ”Grønn vekking?”

KIFO-rapporten ”Grønn vekking?” ble laget sommeren 2001 og er basert på data fra en flerårig internasjonal survey-undersøkelse. Til tross for at engasjementet for miljøvern er svekket i samfunnet som helhet, er de kirkeaktive blitt mer opptatt av miljøspørsmål.

Maktutredningen

En delstudie i rammen av maktutredningen fra november 2002 avdekker at lederskapet i kirken fremstår som den mest radikale av de norske maktelitene.

World Watch Institute

Årets rapport ”Jordens tilstand 2003” fra World Watch Institute har et hovedfokus på religionenes betydning i arbeid for et bærekraftig samfunn og peker på betydningen av dette engasjement.

Prosjekt ”Grønne menigheter” i Bjørgvin bispedømme

Her har et målrettet engasjement og samarbeid mellom ildsjeler og bispedømmerådet ført til en bevisstgjøring, motivering og inspirasjon av lokalmenigheter som igjen har ført til mange konkrete lokale tiltak.

Disse konkrete håpsteget kan gi oss mot og frimodighet til å tro på Changemakers slagord: Ja visst kan jeg forandre verden! Vi kan tro på det fordi det er verdens skaper og herre som har gitt oss forvalteroppdraget, og han vil gi oss kraft, kjærlighet og sindighet. Ved å minne hverandre om dette må vi skape en kultur hvor vi oppmuntrer og utfordrer hverandre.

Kirkemøtet 2003 har som hovedtema ”en tjenende kirke”, og det har vært et tydelig fokus på vårt oppdrag og ansvar overfor våre medmennesker. Komiteen vil utfordre hele kirken til å se tydelig sammenheng mellom vårt diakonale oppdrag og forvalteroppdraget: Vi må være en tjenende kirke ikke bare overfor våre medmennesker, men hele skaperverket. På samme måte må vi sørge for at dette perspektivet er tydelig tilstede i trosopplæringsarbeidet.

Komiteen er glad for den synliggjøring av Den norske kirkes miljøengasjement som kom til uttrykk gjennom Nordsjø-seilasen og for den store oppslutning dette arrangementet fikk. Komiteen vil særlig understreke betydningen av at det internasjonale økumeniske samarbeid omkring miljøspørsmålene er blitt styrket gjennom seilasen. Seilasen var også en arena for å styrke samarbeidet mellom kirken, de statlige myndigheter, miljøvernbevegelsen, forskningen og næringslivet. Gjennom "Geiranger-erklæringen" er det lagt et grunnlag for at seilasen kan bli en viktig miljø-impuls for hele det europeiske kirkefellesskap og for det sivile samfunn i vår del av Europa.

Komiteen anerkjenner det mangeårige engasjementet som enkelte ildsjeler og lokalmenigheter har vist i møte med kystsamfunn i krise, og peker særlig på de erfaringene som er gjort i samarbeidet mellom kirke og lokalsamfunn i Lofoten. Dette arbeidet var et viktig utgangspunkt for Den norske kirkes engasjement i miljøseilasen og kan være en modell for lignende engasjement i andre lokalsamfunn.

Komiteen deler miljøorganisasjoners, fiskernes og havforskernes bekymring for oljevirkosomhet i Lofotregionen og i Barentshavet, både når det gjelder økt klimagassutslipp

og trusler fra mulige oljeutslipp for våre arktiske økosystemer og fiskebestander. Komiteen erkjenner spenningen mellom økonomiske interesser knyttet til utvinning av oljeressursene og vern av sårbare økosystemer, samtidig som det økonomiske grunnlaget for bosettingen i de nordlige fylkene er truet. Dette gjør det tvingende nødvendig å finne fram til bærekraftige løsninger som kan sette lokalsamfunn i stand til å overleve uten å måtte ødelegge naturressursene. Dette er en nasjonal fellesoppgave der både kirken og myndighetene har et stort ansvar.

Forslag til vedtak

Kirkemøtet minner hele kirken om sine tidligere vedtak i saken "Forbruk og rettferd" og ber om utholdenhet og et vedvarende engasjement. Engasjement kan verken vedtas eller pålegges. Men vi må utvikle en kultur i kirken som ser, utfordrer, oppmuntrer, deler erfaringer og inspirasjon. Kirkemøtet er glad for de mange håpsteget som viser at kirkens engasjement nytter og blir lagt merke til.

1. Kirkemøtet vedtar å innføre en skaperverkets dag/skaperverkets periode i Den norske kirke.¹ Kirkerådet forbereder innføringen innen 2005.
2. Kirkemøtet ber de sentralkirkelige råd og Bispemøtet arbeide for å etablere og styrke nasjonale og internasjonale samarbeidsrelasjoner som kan sikre en bærekraftig ressursforvaltning i alle våre kystnære havområder. Det bør vurderes å etablere en fast internasjonal arbeidsgruppe for dette arbeidet. Hovedansvaret for oppfølgingen fra norsk side kan gjerne legges til et av kystbispedømmene. Når det gjelder Barentsregionen er det naturlig å utfordre Samarbeidsrådet for kristne kirker i Barentsregionen (SKKB) til å ta tak i dette arbeidet.
3. Kirkemøtet ber Kirkerådet og bispedømmerådene å intensivere et strategisk samarbeid på feltet "Forbruk og rettferd" som sikter på utarbeidelse / revisjon av en forpliktende handlingsplan i løpet av 2004. Kirkemøtet ber bispedømmerådene om å etablere regionale ressursgrupper for dette feltet i løpet av våren 2004. Kirkemøtet ber Kirkerådet ta initiativ til en felles strategikonferanse om dette tema høsten 2004. Nødvendig økonomi og bemanning må drøftes med utgangspunkt i kirkens aktuelle situasjon, men også med dristighet og mot til satsing og nytenkning.
4. Kirkemøtet utfordrer regjeringen til å følge opp sine intensjoner fra tiltredelseserklæringen og arbeidet med Nasjonal Agenda om å føre en offensiv miljø- og ressurspolitikk basert på målet om en bærekraftig utvikling, regjeringens invitasjon til organisasjoner til medvirkning i Lokal Agenda 21, og løfte om å legge til rette for norske og internasjonale organisasjoners prosjekt- og nettverkssamarbeid på dette feltet. I denne sammenhengen vil vi påpeke det positive samarbeidet mellom Den norske kirke og Grønn Hverdag. Grønn Hverdag legger til rette for den enkeltes engasjement og samarbeid mellom mange organisasjoner. Det er uheldig at slike tiltak svekkes gjennom mindre støtte i statsbudsjettet.

---

¹ Innføring av en "Creation day/ creation period" er et internasjonalt initiativ fra Det økumeniske Patriarkat til å feire Guds skaperverk og be for vern av miljøet i våre kirker. Dette initiativet er vedtatt av Kirkenes Verdensråd og blir fulgt opp av mange kirker i verden. Det er etablert en egen arbeidsgruppe for dette i ECEN (European Christian Environmental Network).

5. Kirkemøtet bekrefter betydningen av samarbeidet mellom kirken og offentlige myndigheter slik det kom til uttrykk gjennom Nordsjø-seilasen, og ber de offentlige myndigheter følge opp utfordringene fra Geiranger-deklarasjonen.
6. Kirkemøtet ber våre politiske myndigheter å følge opp føre-var-prinsippet, slik at det ikke blir tatt noen avgjørelse om en utvidet petroleumsvirksomhet i Lofotregionen og Barentshavet før man har et tilstrekkelig beslutningsgrunnlag i form av bred forskningsbasert kunnskap og konsekvensutredninger.
7. Kirkemøtet ber Kirkerådet og bispedømmerådene å samarbeide om hvordan kirken offensivt kan møte kravene fra "Grønn Stat" om innføring av miljøledelse i egen virksomhet.
8. Kirkemøtet ber Kirkerådet og bispedømmerådene å vurdere tjenlige former for tilbakemeldinger fra menighetene om erfaringer og aktiviteter, men også ønsker og behov. Kirkemøtet ber om en status-rapport for arbeidsfeltet i 2005.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Else Marie Olasveen
Saksordfører: Ann-Mari Aas

Disse hadde ordet:

Laila Riksaasen Dahl, Alex Norbakken, Alf Rolin, Per Oskar Kjølaas, Roar Strømme, Øystein I. Larsen, Magne Solgaard, Ole Christian Kvarme, Odd Bondevik, Finn Wagle, Inger Anne Naterstad, Gyrid Espeland, Tom Landås, Ernst Baasland, Bjarne Sveinall, Oddvar D. Andersen

Endringsforslag

Ingrid Vad Nilsen:

Tillegg til pkt. 5 i vedtaket

"...samarbeid mellom kirken, havforskningmiljøer, miljøbevegelsen og offentlige myndigheter..."

Alex Norbakken:

Nytt pkt. 6 i vedtaket

"Kirkemøtet ber om at våre politiske myndigheter lar en avgjørelse om utvidet petroleumsvirksomhet i Lofoten og Barentshavet knyttes til en bred forskningsbasert kunnskap om konsekvensene av en slik virksomhet."

Finn Wagle:

Tillegg til vedtaket

"Kirkemøtet er glad for de mange håpsteget som viser at kirkens engasjement blir lagt merke til, nytter og utfordres."

Tom Landås:

Tillegg til vedtaket

”Vi ber alle menigheter, med hjelp av kirkelige råd, om å innarbeide tema ”Forbruk og rettferd” i lokale trosopplæringsplaner samt lage en strategi for lokalt samarbeid.”

Laila Riksaasen Dahl:

Nytt pkt i vedtaket:

”Kirkemøtet vil oppfordre kirkens medlemmer til å vurdere eget forbruk og egne holdninger når det gjelder ansvarlig livsstil.”

Saken ble sendt tilbake til komiteen.

Endelig innstilling fra komité C

Komiteens merknader

Kirkens oppdrag

Komiteen vil understreke at vi verken kan eller vil gå tilbake fra det som ble sagt av Kirkemøtet 1996 og 2001 om tema ”Forbruk og rettferd” uten å svikte Guds oppdrag om å være gode forvaltere.

I møte med de utfordringene menneskeheten står overfor i dag, må vi på nytt oppdage det forvalterperspektivet som Bibelen gir oss. Vi er ikke eiere, men forvaltere av Guds gaver i skapelsen og frelsen. Hver enkelt og hver menighet må gjenoppdage dette gudgitte oppdrag for seg selv og sin livssammenheng. Å ha en visjon om å bli verdens største miljøbevegelse må ikke forstås annerledes enn at den enkelte kristne og den verdensvide kirke ønsker å være lydige mot Guds oppdrag.

Å bli konfrontert med dette tema på nytt kan virke svært ubehagelig. Hva har egentlig skjedd? Kan vi vekke en oppbrudds-, handlings- og håpsdimensjon i samfunnet?

Både som enkeltmennesker og kirken er vi ofte del av samfunnsmekanismer som ødelegger og bryter ned. Dagens miljøutfordringer kan derfor virke overveldende og gjøre oss motløse: Jeg alene kan da ikke gjøre noe! Men ”Gud gav oss ikke en ånd som gjør motløs, men en Ånd som gir kraft, kjærlighet og sindighet.” (2.Tim. 1,7).

Kirkens oppdrag overfor disse utfordringene er tredelt: å være en profetisk røst i samfunnet, å være konsekvent og selvkritisk overfor disse spørsmål i sin egen hverdag og praksis, og å bidra med kreativitet og oppfinnsomhet i å finne bærekraftige løsninger for den enkeltes og samfunnets reelle behov. På denne måten kan og må kirken bidra til å vekke en oppbrudds-, handlings-, og håpsdimensjon.

I dag må vi konstatere at vi med rette kan si at kirken har gjort mye, og at kirken har gjort altfor lite.

Ca. 85% av den norske befolkningen er medlemmer i Den norske kirke og tilhører en av i alt 1300 menigheter, og det er mye som tyder på at mange av kirkens medlemmer ikke engang har hørt om kirkens engasjement i disse spørsmål, og at mange menigheter ikke forholder seg aktivt til dette. Her ligger det en stor utfordring. Engasjement skapes ikke gjennom vedtak eller pålegg. Samtidig har det skjedd mange viktige tiltak på dette feltet i kirkens regi og

kirkelig medvirkning både lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Komiteen ønsker å minne om bare noen av disse ”håpstejn” som kan registreres i etterkant av Kirkemøtets vedtak fra 1996:

Håpstejn

Fondsforvaltning:

- hvert år går 10% av OVF-avkastningen til søsterkirker i sør
- det er utarbeidet nye etiske retningslinjer for OVF
- mikrofinans-selskapet Kolibri Kapital er etablert, og OVF investerer i Kolibri Kapital.

Gjeldsslette:

Aksjonen for gjeldsslette ble til verdens største underskrifts-aksjon (Guinness- rekordbok), med et betydelig kirkelig engasjement.

Merkeordning for rettferdige varer:

Max Havelaar Norge ble stiftet i 1997 med en betydelig innsats fra kirken på alle nivåer. Stiftelsen har i dag flere rettferdige produkter som alle viser kontinuerlig vekst, og Norge er på tredje plass i Europa når det gjelder vekst i en slik merkeordning. Flere og flere norske selskaper serverer ”rettferdig kaffe”. Handelsnæringen går etter hvert aktivt inn i konseptet rundt etisk handel.

Ressursbevissthet:

I samarbeid med bl.a. Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon og Riksantikvaren er det gjennomført et treårig prosjekt om miljøriktig og energieffektiv oppvarming av våre kirker. Prosjektet har ført til innsparing av mange kilowatt og kroner for de som var involvert i prosjektet og har skaffet til veie mye nødvendig kunnskap som kan og må brukes i tiden fremover.

KIFO-rapport ”Grønn vekkelse?”:

KIFO-rapporten ”Grønn vekkelse?” som ble laget sommeren 2001 er basert på data fra en flerårig internasjonal survey-undersøkelse. Til tross for at engasjementet for miljøvern er svekket i samfunnet som helhet, er de kirkeaktive blitt mer opptatt av miljøspørsmål.

Maktutredningen:

En delstudie i rammen av maktutredningen fra november 2002 avdekker at lederskapet i kirken fremstår som den mest radikale av de norske maktelitene.

World Watch Institute:

Årets rapport ”Jordens tilstand 2003” fra World Watch Institute har et hovedfokus på religionenes betydning i arbeid for et bærekraftig samfunn og peker på betydningen av dette engasjement.

Prosjekt ”Grønne menigheter” i Bjørgvin bispedømme:

Her har et målrettet engasjement og samarbeid mellom ildsjeler og bispedømmerådet ført til en bevisstgjøring, motivering og inspirasjon av lokalmenigheter som igjen har ført til mange konkrete lokale tiltak.

Disse konkrete håpstejn kan gi oss mot og frimodighet til å tro på Changemakers slagord: Ja visst kan jeg forandre verden! Vi kan tro på det fordi det er verdens skaper og herre som har

gitt oss forvalteroppdraget, og han vil gi oss kraft, kjærlighet og sindighet. Ved å minne hverandre om dette må vi skape en kultur hvor vi oppmuntrer og utfordrer hverandre.

Sammenheng og integrasjon

Kirkemøtet 2003 har som hovedtema "en tjenende kirke", og det har vært et tydelig fokus på vårt oppdrag og ansvar overfor våre medmennesker.

Komiteen vil utfordre hele kirken til å se tydelig sammenheng mellom vårt diakonale oppdrag og forvalteroppdraget: Vi må være en tjenende kirke ikke bare overfor våre medmennesker, men hele skaperverket.

På samme måte må vi sørge for at dette perspektivet er tydelig tilstede i trosopplærings arbeidet.

Samarbeid og felles ansvar

Komiteen er glad for den synliggjøring av Den norske kirkes miljøengasjement som kom til uttrykk gjennom Nordsjø-seilasen og for den store oppslutning dette arrangementet fikk. Komiteen vil særlig understreke betydningen av at det internasjonale økumeniske samarbeid omkring miljøspørsmålene er blitt styrket gjennom seilasen. Seilasen var også en arena for å styrke samarbeidet mellom kirken, de statlige myndigheter, miljøvernbevegelsen, forskningen og næringslivet. Gjennom "Geiranger-erklæringen" er det lagt et grunnlag for at seilasen kan bli en viktig miljø-impuls for hele det europeiske kirkefelleskap og for det sivile samfunn i vår del av Europa.

Komiteen anerkjenner det mangeårige engasjementet som enkelte ildsjeler og lokalmenigheter har vist i møte med kystsamfunn i krise, og peker særlig på de erfaringene som er gjort i samarbeidet mellom kirke og lokalsamfunn i Lofoten. Dette arbeidet var et viktig utgangspunkt for Den norske kirkes engasjement i miljøseilasen og kan være en modell for lignende engasjement i andre lokalsamfunn.

Komiteen deler miljøorganisasjoners, fiskeres og havforskernes bekymring for oljevirkosomhet i Lofotregionen og i Barentshavet, både når det gjelder økt klimagassutslipp og trusler fra mulige oljeutslipp for våre arktiske økosystemer og fiskebestander. Komiteen deler også bekymringene knyttet til radioaktivt avfall og utslipp av miljøgifter i Barentshavet.

Komiteen erkjenner spenningen mellom økonomiske interesser knyttet til utvinning av oljeressursene og vern av sårbare økosystemer, samtidig som det økonomiske grunnlaget for bosettingen i de nordlige fylkene er truet. I kystsamfunn opplever man at ressursene blir tatt opp av havet like utenfor stuedørene uten at det lønner seg å føre fisken i land for videreforedling og eksport. I stedet blir råstoffet fraktet til andre deler av verden til videreforedling før den selges billigere i markedet. Foredling av slik "langveismat" øker forurensningen, samtidig som den lokale kystbefolkningen opplever meningsløsheten ved at ressursene foredles andre steder enn der de finnes. Det kan være bedriftsøkonomisk lønnsomt, men samfunnsøkonomisk ulønnsomt.

Dette gjør det tvingende nødvendig å finne fram til bærekraftige løsninger som kan sette lokalsamfunn i stand til å overleve uten å måtte ødelegge naturressursene. Dette er en nasjonal fellesoppgave der både Kirken og myndighetene har et stort ansvar.

Forslag til vedtak

Kirkemøtet minner hele kirken om sine tidligere vedtak i saken "Forbruk og rettferd" og ber om utholdenhet og et vedvarende engasjement. Engasjement kan verken vedtas eller pålegges, men vi må utvikle en kultur i kirken som ser, utfordrer, oppmuntrer, deler erfaringer og inspirasjon.

Kirkens engasjement for natur og miljø springer ut av den kristne skapertro: Jorden og det som fyller den, er skapt av Gud – til klok og ansvarsfull forvaltning. En rovdrift på skaperverket og et overforbruk av jordens ressurser innebærer derfor en krenkelse av Guds skaperverk.

På denne bakgrunn oppfordrer Kirkemøtet alle kirkens medlemmer til å vise miljøengasjement og til å ha et kritisk og bevisst forhold til eget forbruk.

Kirkemøtet er glad for de mange håpsteget som viser at kirkens engasjement nytter. Det skaper innsikt, bevissthet og ansvar i kirken, og det blir lagt merke til av andre aktører i samfunnet. Kirken utfordrer og utfordres selv.

1. Vern om skaperverket og takknemlighet for skapelsens gaver er forsømte temaer i vår teologi og gudstjenestefeiring. Kirkemøtet vedtar å innføre en skaperverkets dag/skaperverkets periode i Den norske kirke.¹ Kirkerådet forbereder innføringen f.o.m. kirkeåret 2005/2006.
2. Kirkemøtet ber alle menigheter om å innarbeide tema "Forbruk og rettferd" i lokale trosopplæringsplaner, samt lage en strategi for lokalt samarbeid.
3. Kirkemøtet ber de sentralkirkelige råd og Bispemøtet arbeide for å etablere og styrke nasjonale og internasjonale samarbeidsrelasjoner som kan sikre en bærekraftig ressursforvaltning i alle våre kystnære havområder. Den norske kirke skal gjennom alle økumeniske relasjoner være pådriver for å sette vern av skaperverket og tjeneste for skaperverket sentralt i samarbeidet. Ansvar for oppfølgingen fra norsk side kan gjerne legges til kystbispedømmene. Når det gjelder Barentsregionen er det naturlig å utfordre Samarbeidsrådet for kristne kirker i Barentsregionen (SKKB) til å ta tak i dette.
4. Kirkemøtet ber de sentralkirkelige råd å arbeide videre med hvordan urfolksperspektivet kan bringes tyngre inn i kirkens miljøarbeid, og spesielt i forhold til spenningen mellom vern og næring i de nordlige bispedømmene.
5. Kirkemøtet ber Kirkerådet og bispedømmerådene å intensivere et strategisk samarbeid på feltet "Forbruk og rettferd" som sikter på utarbeidelse / revisjon av en forpliktende handlingsplan i løpet av 2004. Kirkemøtet ber bispedømmerådene om å etablere regionale ressursgrupper for dette feltet i løpet av våren 2004. Kirkemøtet ber Kirkerådet ta initiativ til en felles strategikonferanse om dette tema høsten 2004. Nødvendig økonomi og bemanning må drøftes med utgangspunkt i kirkens aktuelle situasjon, men også med dristighet og mot til satsing og nytenkning.

---

¹ Innføring av en "Creation day/ creation period" er et internasjonalt initiativ fra Det økumeniske Patriarkat til å feire Guds skaperverk og be for vern av miljøet i våre kirker. Dette initiativet er vedtatt av Kirkenes Verdensråd og blir fulgt opp av mange kirker i verden. Det er etablert en egen arbeidsgruppe for dette i ECEN (European Christian Environmental Network).

6. Kirkemøtet utfordrer regjeringen til å følge opp sine intensjoner fra tiltredelseserklæringen og arbeidet med Nasjonal Agenda om å føre en offensiv miljø- og ressurspolitikk basert på målet om en bærekraftig utvikling, regjeringens invitasjon til organisasjoner til medvirkning i Lokal Agenda 21, og løfte om å legge til rette for norske og internasjonale organisasjoners prosjekt- og nettverkssamarbeid på dette feltet. I denne sammenhengen vil vi påpeke det positive samarbeidet mellom Den norske kirke og Grønn Hverdag. Grønn Hverdag legger til rette for den enkeltes engasjement og samarbeid mellom mange organisasjoner. Det er uheldig at slike tiltak svekkes gjennom mindre støtte i statsbudsjettet.
7. Kirkemøtet bekrefter betydningen av samarbeidet mellom kirken og offentlige myndigheter slik det kom til uttrykk gjennom Nordsjøseilasen, og ber de offentlige myndigheter på alle plan følge opp utfordringene fra Geiranger-deklarasjonen.
8. Kirkemøtet ber våre politiske myndigheter å følge opp føre-var-prinsippet, slik at det ikke blir tatt noen avgjørelse om en utvidet petroleumsvirksomhet i Lofotregionen og Barentshavet før man har et tilstrekkelig beslutningsgrunnlag i form av bred forskningsbasert kunnskap og konsekvensutredninger.
9. Kirkemøtet ser med stor uro på at det økonomiske grunnlaget for bosetting langs kysten i Nord-Norge er truet. Regionen kan ikke alene bære belastningen med vern framfor produksjon og arbeidsplasser. Å finne fram til bærekraftige løsninger er en nasjonal fellesoppgave.
10. Kirkemøtet ber Kirkerådet og bispedømmerådene å samarbeide om hvordan kirken offensivt kan møte kravene fra "Grønn Stat" om innføring av miljøledelse i egen virksomhet.
11. Kirkemøtet ber Kirkerådet og bispedømmerådene å vurdere tjenlige former for tilbakemeldinger fra menighetene om erfaringer og aktiviteter, men også ønsker og behov.
12. Kirkemøtet ber om en status-rapport for arbeidsfeltet i 2005.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Else Marie Olasveen

Saksordfører: Ann-Mari Aas

Disse hadde ordet:

Alex Norbakken, Jostein Landrø, Finn Wagle, Per Oskar Kjølaas, Per L. Kjos, Ole Christian Kvarme, Preben Hempel Lindøe, Ole D. Mjøs, Benedicte Aschjem

Endringsforslag

Alex Norbakken

Endring pkt. 9 i vedtaket

"... for bosettingen langs kysten i Nord-Norge"

Forslaget ble tatt inn i komiteens forslag til vedtak.

Kirkemøtets vedtak

Kirkemøtet minner hele kirken om sine tidligere vedtak i saken ”Forbruk og rettferd” og ber om utholdenhet og et vedvarende engasjement. Engasjement kan verken vedtas eller pålegges, men vi må utvikle en kultur i kirken som ser, utfordrer, oppmuntrer, deler erfaringer og inspirasjon.

Kirkens engasjement for natur og miljø springer ut av den kristne skapertro: Jorden og det som fyller den, er skapt av Gud – til klok og ansvarsfull forvaltning. En rovdrift på skaperverket og et overforbruk av jordens ressurser innebærer derfor en krenkelse av Guds skaperverk.

På denne bakgrunn oppfordrer Kirkemøtet alle kirkens medlemmer til å vise miljøengasjement og til å ha et kritisk og bevisst forhold til eget forbruk.

Kirkemøtet er glad for de mange håpsteget som viser at kirkens engasjement nytter. Det skaper innsikt, bevissthet og ansvar i kirken, og det blir lagt merke til av andre aktører i samfunnet. Kirken utfordrer og utfordres selv.

1. Vern om skaperverket og takknemlighet for skapelsens gaver er forsømte temaer i vår teologi og gudstjenestefeiring. Kirkemøtet vedtar å innføre en skaperverkets dag/skaperverkets periode i Den norske kirke.¹ Kirkerådet forbereder innføringen f.o.m. kirkeåret 2005/2006.
2. Kirkemøtet ber alle menigheter om å innarbeide tema ”Forbruk og rettferd” i lokale trosopplæringsplaner, samt lage en strategi for lokalt samarbeid.
3. Kirkemøtet ber de sentralkirkelige råd og Bispemøtet arbeide for å etablere og styrke nasjonale og internasjonale samarbeidsrelasjoner som kan sikre en bærekraftig ressursforvaltning i alle våre kystnære havområder. Den norske kirke skal gjennom alle økumeniske relasjoner være pådriver for å sette vern av skaperverket og tjeneste for skaperverket sentralt i samarbeidet. Ansvar for oppfølgingen fra norsk side kan gjerne legges til kystbispedømmene. Når det gjelder Barentsregionen er det naturlig å utfordre Samarbeidsrådet for kristne kirker i Barentsregionen (SKKB) til å ta tak i dette.
4. Kirkemøtet ber de sentralkirkelige råd å arbeide videre med hvordan urfolksperspektivet kan bringes tyngre inn i kirkens miljøarbeid, og spesielt i forhold til spenningen mellom vern og næring i de nordlige bispedømmene.
5. Kirkemøtet ber Kirkerådet og bispedømmerådene å intensivere et strategisk samarbeid på feltet ”Forbruk og rettferd” som sikter på utarbeidelse / revisjon av en forpliktende handlingsplan i løpet av 2004. Kirkemøtet ber bispedømmerådene om å etablere

---

¹ Innføring av en ”Creation day/ creation period” er et internasjonalt initiativ fra Det økumeniske Patriarkat til å feire Guds skaperverk og be for vern av miljøet i våre kirker. Dette initiativet er vedtatt av Kirkenes Verdensråd og blir fulgt opp av mange kirker i verden. Det er etablert en egen arbeidsgruppe for dette i ECEN (European Christian Environmental Network).

regionale ressursgrupper for dette feltet i løpet av våren 2004. Kirkemøtet ber Kirkerådet ta initiativ til en felles strategikonferanse om dette tema høsten 2004. Nødvendig økonomi og bemanning må drøftes med utgangspunkt i kirkens aktuelle situasjon, men også med dristighet og mot til satsing og nytenkning.

6. Kirkemøtet utfordrer regjeringen til å følge opp sine intensjoner fra tiltredelseserklæringen og arbeidet med Nasjonal Agenda om å føre en offensiv miljø- og ressurspolitikk basert på målet om en bærekraftig utvikling, regjeringens invitasjon til organisasjoner til medvirkning i Lokal Agenda 21, og løfte om å legge til rette for norske og internasjonale organisasjoners prosjekt- og nettverkssamarbeid på dette feltet. I denne sammenhengen vil vi påpeke det positive samarbeidet mellom Den norske kirke og Grønn Hverdag. Grønn Hverdag legger til rette for den enkeltes engasjement og samarbeid mellom mange organisasjoner. Det er uheldig at slike tiltak svekkes gjennom mindre støtte i statsbudsjettet.
7. Kirkemøtet bekrefter betydningen av samarbeidet mellom kirken og offentlige myndigheter slik det kom til uttrykk gjennom Nordsjøseilasen, og ber de offentlige myndigheter på alle plan følge opp utfordringene fra Geiranger-deklarasjonen.
8. Kirkemøtet ber våre politiske myndigheter å følge opp føre-var-prinsippet, slik at det ikke blir tatt noen avgjørelse om en utvidet petroleumsvirksomhet i Lofotregionen og Barentshavet før man har et tilstrekkelig beslutningsgrunnlag i form av bred forskningsbasert kunnskap og konsekvensutredninger.
9. Kirkemøtet ser med stor uro på at det økonomiske grunnlaget for bosetting langs kysten i Nord-Norge er truet. Regionen kan ikke alene bære belastningen med vern framfor produksjon og arbeidsplasser. Å finne fram til bærekraftige løsninger er en nasjonal fellesoppgave.
10. Kirkemøtet ber Kirkerådet og bispedømmerådene å samarbeide om hvordan kirken offensivt kan møte kravene fra "Grønn Stat" om innføring av miljøledelse i egen virksomhet.
11. Kirkemøtet ber Kirkerådet og bispedømmerådene å vurdere tjenlige former for tilbakemeldinger fra menighetene om erfaringer og aktiviteter, men også ønsker og behov.
12. Kirkemøtet ber om en status-rapport for arbeidsfeltet i 2005.

79 stemmeberettigede. Forslaget ble enstemmig vedtatt.

Sak KM 13/03 Valg av bispedømmeråd. Forslag til endringer i regelverket

Saksdokumenter

Dokument 13.1/03

Saksorientering

Vedlegg 13.1.1/03

Regler for valg av bispedømmeråd

Innstilling fra komité D

Sammendrag av saksorienteringen

På bakgrunn av bispedømmerådsvalget 2002 ble det foretatt en evaluering, der bispedømmerådene ble bedt om å komme med sine erfaringer og forslag til endringer i regelverket.

Bispedømmerådene er i hovedsak fornøyde med regelverket, men har også forslag til endringer i regelverket og forslag til presiseringer i bestemmelsene. Flere peker på behovet for å skape interesse og engasjement rundt nominasjonsarbeidet og gjennomføringen av valget. Valg av bispedømmerådene som til sammen utgjør hovedtyngden av Kirkemøtet, burde fremstå som et svært viktig valg i vår kirke. Valget bør derfor få mer oppmerksomhet og gjøres mer omfattende og interessant. Kirkerådet foreslår derfor en del tiltak og enkelte endringer i regelverket som kan bidra til dette.

Det foreslås at det avgående menighetsrådet utfordres til å fremme kandidater overfor det nye menighetsrådet, og at også ungdomsrådet eller tilsvarende i bispedømmene kan foreslå ungdomskandidater. Menighetsrådene og prostene informeres tidligere om valget, slik at nominasjonsarbeidet kan bli igangsatt tidligere, og at flere forslag til kandidater kan bli sendt inn.

Nominasjonskomiteene bør informeres om viktigheten av nominasjonsarbeidet, og bør om nødvendig kunne avholde flere møter. Nominasjonskomiteene oversender kandidatlistene til valgrådet innen 15. mars. Tidligere har det ikke vært fastsatt regler for når nominasjonsarbeidet måtte være avsluttet.

Det foreslås at valget av samiske representant(er) til de tre nordligste bispedømmerådene endres. Nordsamisk representant velges av 10 elektorer (valgmenn) og tilsvarende for den lulesamiske representanten. Etter forslag fra Samisk kirkeråd kan Kirkerådet gi nærmere regler om valg av sørsamisk representant.

Når det gjelder kandidatliste for leke kirkelige tilsatte (§ 4-3), skal nominasjonskomiteen etter gjeldende regler "sørge for at listen inneholder kandidater som er under 30 år". Dette foreslås endret til "skal sørge for at listen inneholder kandidat(er) under 30 år".

Det foreslås at nominasjonskomiteene setter opp kandidatlistene i prioritert rekkefølge.

Forholdet mellom kandidatliste og stemmeseddel tydeliggjøres. Stemmesedlene bør inneholde nødvendig informasjon til velgerne.

Det anbefales at bispedømmerådet oppnevner medlemmer og varamedlemmer til valgrådet.

Det foreslås at det nyvalgte bispedømmerådet trer i funksjon 15. juni, slik at menighetsrådene får noe mer tid til å avgi stemme og eventuelle klager kan bli behandlet. Fristen for når stemmesedlene må være kommet inn, foreslås satt til 10. mai kl. 24.00. Klagefristen foreslås derfor satt til 10. juni.

Det foreslås ikke i denne omgang utprøving av annen valgordning for valg av bispedømmeråd, men at dette må vurderes nærmere i forbindelse med arbeidet med de kirkelige reformer og oppfølgingen av kirke/stat-arbeidet.

Det foreslås imidlertid at det i reglene tas med en bestemmelse som gir Kirkerådet fullmakt til å gjennomføre begrensede forsøk med ulike valgordninger som fraviker bestemmelsene i reglene.

Komiteens merknader

a) Generelt

Komiteen har i sitt forslag lagt seg ganske tett opp til Kirkerådets saksorientering, både når det gjelder konkrete forslag og begrunnelsene som er anført.

Komiteen registrerer at evalueringen av bispedømmerådsvalget som ble avholdt i 2002, viser at bispedømmerådene i hovedsak er fornøyde med det regelverket vi har. Rådene har likevel forslag til endringer og presiseringer i de gjeldende bestemmelsene. Flere peker på behovet for å forbedre informasjon og veiledning overfor dem som deltar i nominasjons- og valgprosessen. En må også stimulere til større engasjement rundt nominasjon og valg. Noen mener det er for liten sammenheng mellom nominasjon og valgresultat.

Komiteen vil for sin del legge til at valgordningen kan oppleves unødig komplisert og uoversiktlig. Likevel har komiteen drøftet denne saken med et forholdsvis begrenset siktemål. Det som komiteen oppfatter som grunnleggende og strukturelle elementer/premisser i ordningen, er ikke tatt opp til vurdering i denne runden. Det er nå snakk om en mer begrenset revisjon, mens den mer prinsipielle gjennomgangen bør komme på et senere tidspunkt og i lys av den pågående reformprosessen. Denne avgrensingen har medført at komiteen har latt flere problemstillinger som kunne vært drøftet, ligge i denne omgangen. Komiteen vil vise til at både hovedtemaene "kirkelig organisering" og "valgordninger" er sentrale punkter i hovedplanen for styringsgruppa for kirkelig reformarbeid.

Et viktig poeng for komiteen er at det er behov for hjemmelsgrunnlag for utprøving av alternative ordninger av valget på enkelte områder. Dette vil åpne opp for at en ved valget i 2006 kan skaffe seg nyttige erfaringer, jf. nedenfor i punkt n).

Komiteen har merket seg saksorienteringens oversikt over presiserende tolkninger som ble foretatt i Kirkerådet i tilknytning til gjennomføringen av forrige valg. Komiteen har ingen merknader til dette.

Komiteen vurderer det ikke som nødvendig å gjenta alle Kirkerådets begrunnelser med eksplisitt tilslutning. Noen steder trekkes noen av disse momentene fram for å sette konkrete forslag inn i en sammenheng. Der komiteen fremmer nye forslag, eller der komiteen har egne eller supplerende begrunnelser, blir det redegjort for disse.

b) Nominasjonsprosessen (§ 2-1, § 3-1, § 4-1 og § 2-4, § 3-4 og § 4-4)

For å legge til rette for en ryddig nominasjonsprosess, foreslår komiteen at det tas inn en bestemmelse i § 2-1 som pålegger bispedømmerådet innen 1. oktober å informere prostene om prosessen med valg av nominasjonskomite. Tilsvarende endring foretas i de parallelle bestemmelsene i § 3-1 og § 4-1.

Videre foreslår komiteen at det fastsettes at nominasjonskomiteen skal ha avsluttet sitt arbeid og oversendt informasjon til valgrådet innen 15. mars.

Dette er i tråd med Kirkerådets forslag.

Komiteen foreslår i tillegg at følgende bestemmelse tas inn som nytt tredje punktum i § 2-1:

”Det bør også tilstrebes ungdomsrepresentasjon i nominasjonskomiteen.”

Komiteen mener det bør legges til rette for ungdomsrepresentasjon i nominasjonskomiteen. Det er vanskelig å angi et presist krav om antall fordi nominasjonskomiteens størrelse vil variere mellom bispedømmene ut fra hvor mange prostier bispedømmet har. Det generelle siktemålet for ungdomsrepresentasjon i kirkelige møter og råd er 20%, og komiteen mener det er naturlig at dette reflekteres inn i regelverket på dette punktet. Dette er nytt i forhold til Kirkerådets forslag.

c) Forslag på kandidater (§ 2-2)

Komiteen foreslår at det gamle menighetsrådet utfordres til å fremme forslag om kandidater overfor det nye menighetsrådet og at det legges til rette for dette gjennom bred informasjon til begge rådene. Dette kan gjøres ved å ta inn en ny bestemmelse i § 2-2, som et nytt andre punktum. Dette er i tråd med Kirkerådets forslag.

Komiteen foreslår også at det ved en endring i samme § 2-2 nytt fjerde punktum, bør legges til rette for at ungdomsrådet eller tilsvarende organ i bispedømmet utfordres til å sende inn forslag til ungdomskandidater. Kirkerådet har foreslått at ungdomsråd eller lignende organ ”kan” foreslå kandidater, men komiteen foreslår at dette endres til ”bør”.

Videre foreslår komiteen en skjerping av dagens bestemmelse § 2-2 som oppfordrer menighetsrådene til å spørre kandidater som er tenkt nominert. Komiteen mener dette kravet bør endres fra at kandidatene ”så vidt mulig forespørres” til at de ”skal forespørres”. Dette er ikke lagt fram som et forslag fra Kirkerådet.

d) Ordning for valg av samiske representanter – elektorer (§ 2-4 og § 2-5)

Komiteen merker seg at ordningen med elektorer (valgmenn) ved valg av samiske representanter til de tre nordligste bispedømmerådene ved flere anledninger har vært drøftet.

I dag er ordningen at Samisk kirkeråd, etter en forutgående nominasjonsprosess, oppnevner 15 samiske elektorer som foretar valget av samiske representanter.

Komiteen vil, i tråd med Kirkerådets anbefaling, foreslå at Samisk kirkeråd skal oppnevne 10 elektorer for nordsamisk og 10 elektorer for lulesamisk område, jf. § 2-4. Disse skal bare stemme på kandidater fra eget språkområde. § 2-5 om elektorenes stemmegivning foreslås endret i tråd med dette. Dette samsvarer med Kirkerådets forslag.

Når det gjelder sørsamisk område, skisserer Kirkerådet i sitt forslag to alternativer. Komiteen går inn for at det delegeres til Kirkerådet å vedta nærmere bestemmelser om valg av sørsamisk representant, på bakgrunn av forslag fra Samisk kirkeråd. Komiteen foreslår at dette eksplisitt tas inn i §§ 2-4 andre ledd.

e) Nominasjonskomiteens arbeid – kandidatlistene (§§ 2-3, 3-3 og 4-3)

Komiteen er enig i Kirkerådets vurdering av behovet for prioritering av kandidatene på listene fra nominasjonskomiteene. Dette vil bidra til at de ulike kriteriene (kjønn, alder, geografi, yrke, kontinuitet osv.) på en bedre måte enn i dag kan bli ivaretatt i valget. Komiteen fremmer forslag til endring i §§ 2-3 første ledd fjerde punktum (tilsvarende i §§ 3-3 og 4-3), som innebærer at listen skal prioritere kandidatene. Dette er i samsvar med Kirkerådets forslag.

Komiteen mener også at de tre nominasjonskomiteene bør koordinere sine lister. En mer koordinert prosess kan bidra til å balansere sammensetningen av bispedømmerrådet. Komiteen foreslår derfor følgende bestemmelse i § 2-3 første ledd siste punktum (tilsvarende i §§ 3-3 og 4-3):

”Nominasjonskomiteens arbeid bør koordineres med arbeidet i de andre nominasjonskomiteene.”

Komiteen er også enig med Kirkerådet i at det bør legges til rette for at nominasjonskomiteen kan ha flere møter, slik at det blir nok tid til å kontakte aktuelle kandidater og innhente biografiske og andre opplysninger om dem. Komiteen vil likevel ikke gjøre dette til en absolutt regel og foreslår at det fastsettes i § 2-3 første punktum (tilsvarende i §§ 3-3 og 4-3) at nominasjonskomiteen innkalles til ”et eller flere møter”.

Komiteen foreslår videre at § 4-3 endres, slik at regelen blir den samme for lek kirkelig tilsatte som for prester: ”Nominasjonskomiteen skal sørge for at listen inneholder minst en kandidat som er under 30 år.” Dette er i tråd med Kirkerådets anbefaling.

f) Informasjon til kandidatene og presentasjon av kandidatene

Komiteen mener det er svært viktig at informasjonen om og presentasjonen av kandidatene blir tatt på alvor. Nominasjonskomiteene bør for eksempel få tilgang til presentasjonsmaterialet som ble brukt ved forrige valg. Komiteen vil understreke at det skal tas med opplysninger om kandidatene ”som vil være av betydning for de som skal avgi stemme”, jf. § 2-3 siste ledd.

Komiteen slutter seg til Kirkerådets vurderinger på dette punktet og vil understreke at Kirkerådet bør utarbeide en felles mal som kan brukes for presentasjonen av kandidatene, jf. Kirkerådets merknad om dette under punkt g) i saksframlegget. Komiteen finner ikke grunn til å fremme forslag om konkrete endringer i reglene, men vil peke på at det er valgrådets ansvar å sørge for at presentasjonen av kandidatene fyller kravene som følger av gjeldende regler.

g) Valgsedler, stemmesedler, kandidatlist, følgeskriv, omslagskonvolutt (§ 2-4)

Komiteen slutter seg til Kirkerådets forslag om tydeliggjøring av at kandidatlisten skal brukes som stemmeseddel i § 2-4 andre ledd (tilsvarende i §§ 3-4 og 4-4). Den tilsendte stemmeseddelen bør ha lik utforming, jf. punktet ovenfor om utarbeidelse av en mal.

h) Selve avstemningen

Komiteen vil framheve at menighetsrådet bør drøfte saken – kandidatenes kvalifikasjoner i forhold til bispedømmerrådets oppgaver, distriktshensyn osv. – før avstemningen skjer. § 2-5 kan ikke leses slik at saken ikke skal diskuteres før stemmegivningen, og komiteen har ikke funnet tilstrekkelig grunn til å foreslå noen bestemmelse som uttrykkelig setter krav om drøfting.

i) Fristen for å sende inn stemmesedler (§ 2-6)

Komiteen har registrert at Kirkemøtet drøftet fristen for innsending av stemmesedler i 2000 og fastholdt at den fortsatt skulle være 1. mai. Likevel er komiteen enig med Kirkerådet i at det av hensyn til menighetsrådene bør være litt mer tid til stemmegivning, og foreslår at fristen settes til 10. mai. § 2-6 foreslås endret i samsvar med dette synspunktet.

Komiteen ser at dette medfører at det nye bispedømmerådet også må tiltre noe senere på grunn av forskyvningen av tidspunktet for stemmegivning og klagefristen, jf. punkt m) nedenfor. Komiteen foreslår, i likhet med Kirkerådet, at § 7-3 fastsetter at det nyvalgte rådet tiltre 15. juni.

j) Stemmeberettigede (§ 5-1)

Enkelte har påpekt at det fortsatt kan være vanskelig å avgjøre hvem som er tilsatt i offentlig kirkelig prestestilling, jf. § 5-1. Kirkerådet mener regelverket er klart nok på dette punktet, og Kirkerådet viser til at bispedømmerådet har ansvar for å holde oversikt over denne gruppen. Dessuten har Kirkerådet myndighet til i tvilstilfeller å avgjøre om en person har stemmerett og er valgbar, jf. § 5-4.

Komiteen støtter Kirkerådets vurderinger og foreslår ikke endringer på dette punktet.

Komiteen har drøftet det gjeldende kravet til stillingsstørrelse på 15 timer for å ha stemmerett og være valgbar som lek kirkelig tilsatt, jf. § 5-2. Komiteen er gjort oppmerksom på at dette timetallet i enkelte bispedømmer fører til at mange lek kirkelig tilsatte med lave stillingsbrøker faller utenfor systemet. Komiteen oppfatter det slik at den ikke har tilstrekkelig faktagrunnlag eller kunnskaper om konsekvenser til å foreslå at timetallet reduseres, og ber om at Kirkerådet ser nærmere på denne problemstillingen.

k) Valgrådet

Komiteen foreslår at det i § 1 tydeliggjøres at det skal velges varamedlemmer til valgrådet. Dette er i tråd med Kirkerådets anbefaling.

l) Valgresultatet

Komiteen har med bekymring merket seg den lave deltakelsen ved forrige valg. Den er særlig lav blant de kirkelig ansatte.

I flere bispedømmer har også sammensetningen av bispedømmerådet blitt skjev. Komiteen har drøftet om det er mulig å gjøre mindre grep for å legge til rette for en mer balansert sammensetning, og viser til forslagene ovenfor i punkt e) om prioriterte kandidatlistor og koordinering av arbeidet i de tre nominasjonskomiteene. Komiteen erkjenner at det i framtida også bør vurderes andre tiltak for å legge til rette for at de ulike kriteriene kan bli ivaretatt på en god måte i sammensetningen av rådet. Samtidig vil det nødvendigvis måtte være slik at det er velgerne som avgjør hvem som blir valgt - for sterk styring fra en nominasjonskomite eller andre er ikke ønskelig.

m) Klagefrist. Tidspunkt for det nyvalgte rådets tiltredelse

Komiteen har merket seg at den gjeldende klagebestemmelsen i § 6-4 er uklar. Klagefristen er nå 30 dager. Komiteen er enig i at det kan være fornuftig å angi klagefristen som en dato heller enn et antall dager, i og med at startpunktet kan være uklart og at det kan være variasjoner mellom bispedømmene med hensyn til når valget er avsluttet.

Komiteen foreslår at fristen for å klage i § 6-4 settes til 10. juni. Da vil det være noen dager å behandle en eventuell klage på, før det nyvalgte rådet kan tre i funksjon. Dersom det blir påbudt nytt valgoppgjør eller omvalg, vil det avtroppende rådet fungere fram til et nytt råd er på plass.

n) Forsøkshjemmel og forsøksvirksomhet

Komiteen støtter Kirkerådets vurdering av at det er behov for en hjemmel til å prøve ut alternative ordninger for gjennomføring av bispedømmerådvalg, og komiteen har drøftet hvor åpent denne hjemmelen bør utformes. Selv om komiteen legger til grunn at det nå er snakk om en forholdsvis begrenset revisjon av de gjeldende reglene, kan det være behov for en hjemmel til å prøve ut noen mer radikale forslag ved valget i 2006. Komiteen mener også det er viktig å se dette spørsmålet i sammenheng med det arbeidet som skal skje med valgordningene innenfor mandatet til styringsgruppa for kirkelig reformarbeid. Komiteen foreslår at det bør tas inn en forsøkshjemmel i tråd med det som Kirkerådet har foreslått, men komiteen vil gjøre den litt åpnere enn det som følger av Kirkerådets anbefaling. Komiteen foreslår følgende ordlyd i ny § 8-2:

”Kirkerådet kan gjennomføre forsøk med ulike valgordninger. Kirkerådet setter nærmere vilkår for gjennomføringen av slike forsøk. Ved utforming av forsøk og prøveordninger gis Kirkerådet myndighet til å fravike bestemmelsene her.”

Dette vil sikre et regelgrunnlag for forsøksvirksomhet som avviker fra valgreglene som er vedtatt av Kirkemøtet, men slike forsøk må ligge innenfor de rammene som kirkeloven setter. Komiteen mener det også er behov for en videre forsøkshjemmel, som kan danne grunnlag for mer omfattende forsøk, også på andre områder enn valgordninger. Komiteen mener derfor at Kirkemøtet bør be Kirkerådet fremskaffe generell lovhjemmel for forsøksvirksomhet i det kirkelige reformarbeidet.

Videre mener komiteen at Kirkemøtet bør be Kirkerådet utrede forslag til ulike valgordninger ved bispedømmerådvalg, herunder direkte valg, med sikte på eventuelt å kunne gjennomføre forsøk ved første valg. Kirkemøtet bør få denne utredningen tilbake til behandling. Komiteen går inn for dette mot 2 stemmer.

o) Dekning av utgifter

Komiteen har merket seg at Kirkerådet i forbindelse med Kirkemøtets revisjon av reglene for valg av bispedømmeråd i 2000, henvendte seg til departementet om dekning av utgifter i forbindelse med valget. Departementet forutsatte da at ”bispedømmerådet dekker utgiftene i forbindelse med valg av bispedømmeråd innenfor de budsjetttrammer som gjelder til enhver tid.” Komiteen har også lagt merke til at bispedømmerådene er orientert om dette og forutsetter at bispedømmerådene stiller tilstrekkelige ressurser til rådighet, slik at valget kan gjennomføres på en god måte, blant annet bør det være rom for at nominasjonskomiteen kan avholde to møter, jf. ovenfor.

p) Døvekirken

Komiteen går inn for at det skaffes lovhjemmel for at Oslo bispedømmeråd utvides med en fast plass for en representant for Døvekirken. Komiteen mener Døvekirken står i en slik særstilling at det er naturlig med en særskilt ordning med representasjon i Oslo bispedømmeråd.

Komiteen foreslår at Kirkemøtet ber Kirkerådet i samarbeid med Døvekirkenes Fellesråd og Oslo bispedømmeråd utarbeide forslag til prosedyre og kriterier for valgprosessen med sikte på iverksettelse ved neste bispedømmerådvalg i 2006. Forslag forutsettes fremmet for Kirkemøtet i 2004.

Forslag til vedtak

1. Kirkemøtet vedtar med hjemmel i lov 7. juni 1996 nr. 31 om Den norske kirke § 23 annet ledd følgende endringer i regler for valg av bispedømmeråd fastsatt av Kirkemøtet 15. november 1996 (*endringene er markert med kursiv*):

§ 1 første punktum skal lyde:

Til å styre valgene oppnevner bispedømmerådet i god tid før valget et valgråd på 5 medlemmer og 2 varamedlemmer.

§ 2-1 første ledd skal lyde:

Nominasjonskomiteen for leke medlemmer består av et lekt medlem fra hvert prosti, valgt av leder eller et medlem fra hvert menighetsråd innen prostiet på et møte som prosten innkaller til. Det velges et medlem og et varamedlem fra hvert prosti. *Det bør tilstrebes ungdomsrepresentasjon i nominasjonskomiteen.* I tillegg oppnevner bispedømmerådene i de tre nordligste bispedømmene en samisk representant hver til nominasjonskomiteen etter forslag fra Samisk kirkeråd. *Bispedømmerådene informerer prostene om dette senest innen 1.oktober.*

Tilsvarende endring gjelder også i § 3-1 og § 4-1.

§ 2-2 skal lyde:

Bispedømmerådet skal i god tid, senest 1. desember, før bispedømmerådvalget holdes, sende en oppfordring til menighetsrådene om innen 15. februar å fremme forslag på inntil 4 leke medlemmer til bispedømmerådet. *Tilsvarende oppfordrer bispedømmerådet innen 1. oktober de avgående menighetsråd om å fremme forslag til kandidater overfor de nye menighetsrådene.* Menighetsrådet kan foreslå leke medlemmer fra hele bispedømmet. *Ungdomsråd eller tilsvarende organ bør overfor bispedømmerådene fremme forslag på kandidater.* De som foreslås skal forespørres om de er villige til å la seg nominere. Bispedømmerådene i de tre nordligste bispedømmene skal i tillegg sende en oppfordring til samtlige menighetsråd i de respektive samiske språkområder om å fremme forslag på henholdsvis 3 nord-, lule- og sørsamiske representanter, hvorav minst 2 leke. Samisk kirkeråd fastsetter nærmere hvilke sokn som faller inn under de respektive samiske språkområder. Oslo bispedømmeråd skal sende en oppfordring til samtlige menighetsråd i Døvekirken om å fremme forslag på fire leke medlemmer. I tillegg til de innkomne forslag kan nominasjonskomiteens medlemmer dessuten fremme forslag om en kandidat hver.

§ 2-3 første ledd første punktum skal lyde:

Etter utløpet av fristen innkalles nominasjonskomiteen til *et eller flere møter* der en setter opp en liste på 20 leke kandidater.

Tilsvarende endring gjelder også i §§ 3-3 og 4-3.

§ 2-3 første ledd fjerde punktum skal lyde:

Kandidatene føres opp på listen *i prioritert rekkefølge* med angivelse av fullstendig navn, stilling, menighet og alder.

Tilsvarende endring gjelder også i §§ 3-3 og 4-3.

§ 2-4 første og andre ledd skal lyde:

Nominasjonskomiteen sender kandidatlisten med de 20 navnene til valgrådet *innen 15. mars*, sammen med en liste over øvrige opplysninger om kandidatene.

Nominasjonskomiteen i de tre nordligste bispedømmene sender samtidig kandidatlisten med forslag til 5 samiske kandidater til valgrådet.

Valgrådet sørger for at kandidatlisten/*stemmeseddelen* for leke medlemmer blir mangfoldiggjort på alminnelig hvitt papir og oversendt menighetsrådet, herunder for Oslo bispedømmes del menighetsråd i Døvekirken, innen 1. april sammen med en egen presentasjon av kandidatene, jf. § 2-3 siste ledd, og med angivelse av frist for innsending av stemmesedler (innen *10. mai*), jf. § 7-2. *Kandidatlisten for nordsamiske og lulesamiske representanter oversendes samtidig til de 10 elektorene for de respektive områdene som er oppnevnt av Samisk kirkeråd til å foreta valget av de nordsamiske og lulesamiske representantene. Nærmere regler for valg av de sørsamiske representantene fastsettes av Kirkerådet etter forslag fra Samisk kirkeråd.*

Tilsvarende endring gjelder også i §§ 3-4 og 4-4.

§ 2-5 siste punktum skal lyde:

Hver elektor skal avgi stemme på to kandidater på *listen for eget språkområde*.

§ 2-6 første ledd skal lyde:

Stemmesedlene legges i tilsendt konvolutt som lukkes i møtet og sendes sammen med et følgeskriv i omslagskonvolutt direkte til valgrådet innen *10. mai*.

Tilsvarende endring gjelder også i §§ 3-6 og 4-6.

§ 4-3 annet ledd skal lyde:

Begge kjønn skal være representert. Nominasjonskomiteen skal dessuten ta med kandidater fra forskjellige distrikter og tjenestekategorier, og sørge for at listen inneholder *minst en kandidat* som er under 30 år.

§ 6-4 skal lyde:

Klager i anledning av valget og forberedelsen av det kan gis inn av enhver som er stemmeberettiget ved valget og av biskopen. Klagen må være kommet inn til valgrådet innen *10. juni*. Klagen sendes Kirkerådet som kan påby nytt valgoppgjør eller omvalg.

§ 7-2 første ledd skal lyde:

Nominasjonskomiteene sender kandidatlistene til valgrådet innen 15. mars. Valgrådet sender kandidatlistene direkte til henholdsvis menighetsrådene, prestene og de leke kirkelig tilsatte innen 1. april med beskjed om at stemmesedlene må være innsendt valgrådet innen 10. mai. Kandidatlistene for de samiske representanter sendes de respektive samiske elektorer innen de samme tidsfrister.

§ 7-3 skal lyde:

Det nyvalgte bispedømmerådet trer i funksjon 15. juni i det året valget finner sted.

§ 8-2 ny bestemmelse:

Kirkerådet har myndighet til å gjennomføre forsøk med ulike valgordninger. Kirkerådet setter nærmere vilkår for gjennomføringen av slike forsøk. Ved utforming av forsøk og prøveordninger gis Kirkerådet myndighet til å fravike bestemmelsene her.

§ 8 blir § 8-1.

2. På bakgrunn av erfaringene med gjennomføringen av bispedømmerådvalget 2002, ser Kirkemøtet at det er behov for å forbedre informasjonen og veiledningen overfor de som deltar i nominasjons- og valgprosessen.

Kirkemøtet ber Kirkerådet i kontakt med bispedømmerådene se nærmere på hva som kan gjøres for å skape engasjement og interesse for valget.

3. Kirkemøtet ber Kirkerådet fremskaffe generell lovhjemmel for forsøksvirksomhet i det kirkelige reformarbeid.
4. Kirkemøtet ber Kirkerådet utrede forslag til ulike valgordninger ved bispedømmerådvalg, herunder direkte valg, med sikte på eventuelt å kunne gjennomføre forsøk ved første valg. Kirkemøtet ber om å få denne utredningen til behandling.
5. Kirkemøtet ber Kirkerådet ta initiativ til nødvendig lovendring slik at Oslo bispedømmeråd utvides med en representant fra Døvekirken. Kirkemøtet ber Kirkerådet i samarbeid med Døvekirkenes Fellesråd og Oslo bispedømmeråd utarbeide forslag til prosedyre og kriterier for valgprosessen med sikte på iverksettelse ved neste bispedømmerådvalg i 2006. Forslag forutsettes fremmet for Kirkemøtet i 2004.

Plenumsbehandling

Dirigent: Arne Grønningsæter
Saksordfører: Helga Marie de Presno

Disse hadde ordet:

Hans Petter Jahre, Knut Lundby, Richard Skollevoll, Per L. Kjos, Sigmund Ruud, Eirik Andreas Husabø, Trond Gran, Per Oskar Kjølås, Ann-Mari Aas, Oddvar D. Andersen, Arne Dag Kvamsøe, Ole D. Hagesæther, Dag Landmark, Gunnar Stålsett

Endringsforslag

Richard Skollevoll:

§ 2-2, linje 7 i vedtakets pkt. 1

Endre ordlyd fra ”ungdomskandidater” til ”kandidater”.

Forslaget ble tatt inn i komiteens forslag til vedtak.

Per Oskar Kjølås:

Endring § 2-5 i vedtakets pkt. 1

”Hver elektor skal avgi stemme...”

Forslaget ble tatt inn i komiteens forslag til vedtak.

Sigmund Ruud:

Nytt pkt. 6 i vedtaket

”Kirkemøtet ber Kirkerådet vurdere om betegnelsen ”lek kirkelig tilsattes representant” endres til ”kirkelig tilsattes representant””.

Forslaget oversendes Kirkerådet uten realitetsbehandling.

Knut Lundby:

§ 2-3 første ledd fjerde punktum i vedtakets pkt. 1, tilsvarende for § 3-3 og § 4-3.

Erstatte ”prioritert rekkefølge” med ”alfabetisk orden”.

Forslaget ble ikke tatt inn i komiteens forslag til vedtak.

Votering

Pkt. 1: Knut Lundbys forslag falt.

Kirkemøtets vedtak

1. Kirkemøtet vedtar med hjemmel i lov 7. juni 1996 nr. 31 om Den norske kirke § 23 annet ledd følgende endringer i regler for valg av bispedømmeråd fastsatt av Kirkemøtet 15. november 1996 (*endringene er markert med kursiv*):

§ 1 første punktum skal lyde:

Til å styre valgene oppnevner bispedømmerådet i god tid før valget et valgråd på 5 medlemmer og 2 varamedlemmer.

§ 2-1 første ledd skal lyde:

Nominasjonskomiteen for leke medlemmer består av et lekt medlem fra hvert prosti, valgt av leder eller et medlem fra hvert menighetsråd innen prostiet på et møte som prosten innkaller til. Det velges et medlem og et varamedlem fra hvert prosti. *Det bør tilstrebes ungdomsrepresentasjon i nominasjonskomiteen.* I tillegg oppnevner bispedømmerådene i de tre nordligste bispedømmene en samisk representant hver til nominasjonskomiteen etter forslag fra Samisk kirkeråd. *Bispedømmerådene informerer prostene om dette senest innen 1.oktober.*

Tilsvarende endring gjelder også i § 3-1 og § 4-1.

§ 2-2 skal lyde:

Bispedømmerådet skal i god tid, senest 1. desember, før bispedømmerådvalget holdes, sende en oppfordring til menighetsrådene om innen 15. februar å fremme forslag på inntil 4 leke medlemmer til bispedømmerådet. *Tilsvarende oppfordrer bispedømmerådet innen 1. oktober de avgående menighetsråd om å fremme forslag til kandidater overfor de nye menighetsrådene.* Menighetsrådet kan foreslå leke medlemmer fra hele bispedømmet. *Ungdomsråd eller tilsvarende organ bør overfor bispedømmerådene fremme forslag på kandidater.* De som foreslås skal forespørres om de er villige til å la seg nominere. Bispedømmerådene i de tre nordligste bispedømmene skal i tillegg sende en oppfordring til samtlige menighetsråd i de respektive samiske språkområder om å fremme forslag på henholdsvis 3 nord-, lule- og sørsamiske representanter, hvorav minst 2 leke. Samisk kirkeråd fastsetter nærmere hvilke sokn som faller inn under de respektive samiske språkområder. Oslo bispedømmeråd skal sende en oppfordring til samtlige menighetsråd i Døvekirken om å fremme forslag på fire leke medlemmer. I tillegg til de innkomne forslag kan nominasjonskomiteens medlemmer dessuten fremme forslag om en kandidat hver.

§ 2-3 første ledd første punktum skal lyde:

Etter utløpet av fristen innkalles nominasjonskomiteen til *et eller flere møter* der en setter opp en liste på 20 leke kandidater.

Tilsvarende endring gjelder også i §§ 3-3 og 4-3.

§ 2-3 første ledd fjerde punktum skal lyde:

Kandidatene føres opp på listen *i prioritert rekkefølge* med angivelse av fullstendig navn, stilling, menighet og alder.

Tilsvarende endring gjelder også i §§ 3-3 og 4-3.

§ 2-4 første og andre ledd skal lyde:

Nominasjonskomiteen sender kandidatlisten med de 20 navnene til valgrådet *innen 15. mars*, sammen med en liste over øvrige opplysninger om kandidatene.

Nominasjonskomiteen i de tre nordligste bispedømmene sender samtidig kandidatlisten med forslag til 5 samiske kandidater til valgrådet.

Valgrådet sørger for at kandidatlisten/*stemmeseddelen* for leke medlemmer blir mangfoldiggjort på alminnelig hvitt papir og oversendt menighetsrådet, herunder for Oslo bispedømmes del menighetsråd i Døvekirken, innen 1. april sammen med en egen presentasjon av kandidatene, jf. § 2-3 siste ledd, og med angivelse av frist for innsending av stemmesedler (innen *10. mai*), jf. § 7-2. *Kandidatlisten for nordsamiske og lulesamiske representanter oversendes samtidig til de 10 elektorene for de respektive områdene som er oppnevnt av Samisk kirkeråd til å foreta valget av de nordsamiske og lulesamiske representantene. Nærmere regler for valg av de sørsamiske representantene fastsettes av Kirkerådet etter forslag fra Samisk kirkeråd.*

Tilsvarende endring gjelder også i §§ 3-4 og 4-4.

§ 2-5 siste punktum skal lyde:

Hver elektor skal avgi stemme på to kandidater på *listen for eget språkområde*.

§ 2-6 første ledd skal lyde:

Stemmesedlene legges i tilsendt konvolutt som lukkes i møtet og sendes sammen med et følgeskriv i omslagskonvolutt direkte til valgrådet innen *10. mai*.

Tilsvarende endring gjelder også i §§ 3-6 og 4-6.

§ 4-3 annet ledd skal lyde:

Begge kjønn skal være representert. Nominasjonskomiteen skal dessuten ta med kandidater fra forskjellige distrikter og tjenestekategorier, og sørge for at listen inneholder *minst en kandidat* som er under 30 år.

§ 6-4 skal lyde:

Klager i anledning av valget og forberedelsen av det kan gis inn av enhver som er stemmeberettiget ved valget og av biskopen. Klagen må være kommet inn til valgrådet innen *10. juni*. Klagen sendes Kirkerådet som kan påby nytt valgoppgjør eller omvalg.

§ 7-2 første ledd skal lyde:

Nominasjonskomiteene sender kandidatlistene til valgrådet innen 15. mars. Valgrådet sender kandidatlistene direkte til henholdsvis menighetsrådene, prestene og de leke kirkelig tilsatte innen 1. april med beskjed om at stemmesedlene må være innsendt valgrådet innen 10. mai. Kandidatlistene for de samiske representanter sendes de respektive samiske elektorer innen de samme tidsfrister.

§ 7-3 skal lyde:

Det nyvalgte bispedømmerådet trer i funksjon *15. juni* i det året valget finner sted.

§ 8-2 ny bestemmelse:

Kirkerådet har myndighet til å gjennomføre forsøk med ulike valgordninger.

Kirkerådet setter nærmere vilkår for gjennomføringen av slike forsøk. Ved utforming av forsøk og prøveordninger gis Kirkerådet myndighet til å fravike bestemmelsene her.

§ 8 blir § 8-1.

2. På bakgrunn av erfaringene med gjennomføringen av bispedømmerådsvalget 2002, ser Kirkemøtet at det er behov for å forbedre informasjonen og veiledningen overfor de som deltar i nominasjons- og valgprosessen.

Kirkemøtet ber Kirkerådet i kontakt med bispedømmerådene se nærmere på hva som kan gjøres for å skape engasjement og interesse for valget.

3. Kirkemøtet ber Kirkerådet fremskaffe generell lovhjemmel for forsøksvirksomhet i det kirkelige reformarbeid.
4. Kirkemøtet ber Kirkerådet utrede forslag til ulike valgordninger ved bispedømmerådsvalg, herunder direkte valg, med sikte på eventuelt å kunne gjennomføre forsøk ved første valg. Kirkemøtet ber om å få denne utredningen til behandling.
5. Kirkemøtet ber Kirkerådet ta initiativ til nødvendig lovendring slik at Oslo bispedømmeråd utvides med en representant fra Døvekirken. Kirkemøtet ber Kirkerådet i samarbeid med Døvekirkenes Fellesråd og Oslo bispedømmeråd utarbeide forslag til prosedyre og kriterier for valgprosessen med sikte på iverksettelse ved neste bispedømmerådsvalg i 2006. Forslag forutsettes fremmet for Kirkemøtet i 2004.

85 stemmeberettigede. Forslaget ble enstemmig vedtatt.

Deltakere på Kirkemøtet 2003

Medlemmer

Almenning	Oddvar	Bjørgvin	
Andersen	Jorund	Agder	
Andersen	Oddvar D.	Samisk kirkeråds leder	
Anmarkrud	Solveig	Hamar	(for Ingunn R. Grutle)
Areklett	Ingmar	Stavanger	
Arnevåg	Eivind	Oslo	
Aschjem	Benedicte	Borg	
Berge	Ådne	Kirkerådet	
Bjørkås	Ivar	Nord-Hålogaland	
Bondevik	Odd	Møre	
Bore	Thor Bjarne	Kirkerådet	
Bråtveit	Aslak	Stavanger	
Baasland	Ernst	Stavanger	
Dahl	Laila Riksaasen	Tunsberg	
de Presno	Helga Marie	Agder	
Eika	Elena Viviana	Tunsberg	(for Siren Eriksen)
Espeland	Gyrid	Stavanger	
Flesjø	Bård	Sør-Hålogaland	
Godø	Runar	Borg	
Gran	Trond	Nord-Hålogaland	
Grønningsæter	Arne	Oslo	
Hagesæther	Ole D.	Bjørgvin	
Halvari	Inger Haldis	Nord-Hålogaland	(for Hans Nic. Nilsen)
Hjertenæs	Bente	Møre	
Husan	Mari	Møre	
Hærås	Terje	Agder	
Jahre	Hans Petter	Tunsberg	
Johnsen	Rita Opdal	Nord-Hålogaland	
Kjos	Per L.	Tunsberg	
Kjølaas	Per Oskar	Nord-Hålogaland	
Knudsen	Aleksander Aasen	Møre	
Kvamsøe	Arne Dag	Stavanger	
Kvarme	Ole Christian	Borg	
Köhn	Rosemarie	Hamar	
Landmark	Dag	Hamar	
Landrø	Jostein Martin	Nidaros	
Landås	Tom	Stavanger	
Langeland	Arnt Johny	Bjørgvin	(for Barbro H. Andersen)
Larsen	Øystein I.	Sør-Hålogaland	
Letmolie	Randi Moskvil	Tunsberg	
Lindberg	Kristin	Sør-Hålogaland	
Lindøe	Preben Hempel	Stavanger	
Lundby	Knut	Oslo	
Malmbekk	Svein	Kirkerådet	

Mjøås	Ole D.	Nord-Hålogaland	
Mo	Arnfinn	Agder	
Modalsli	Ole Jakob	Borg	
Møgedal	Sigrun M.	Oslo	
Naterstad	Inger Anne	Oslo	
Nettum	Håkon Aulie	Hamar	(for Live S. Presthus)
Nilsen	Ingrid Vad	Mellomkirkelig råds leder	
Norbakken	Alex	Nord-Hålogaland	
Nordstoga	Kåre	Oslo	(for Tone B. Aanderaa)
Olasveen	Else Marie	Hamar	
Renfjell	Laura Jåma	Nidaros	
Rogne	Kjersti Tytingsvåg	Møre	
Rolin	Alf	Borg	
Ruud	Sigmund	Tunsberg	
Salvesen	Einar	Tunsberg	
Sandvin	Gunnar Tveit	Sør-Hålogaland	
Sele	Grete Hasselgård	Agder	
Skjeldal	Magne	Bjørgvin	
Skjevesland	Olav	Agder	
Skoglund	Astrid Østrem	Nord-Hålogaland	
Skrede	Håvard	Møre	(for Randi O. Oltedal)
Slettum	Marit	Hamar	
Solgaard	Magne	Borg	
Stavrum	Guri-Lise	Sør-Hålogaland	
Steffensen	Rolf	Sør-Hålogaland	
Strømme	Roar	Bjørgvin	
Stålsett	Gunnar	Oslo	
Sveinall	Bjarne	Agder	
Søberg	Odd	Sør-Hålogaland	
Sødal	Hanna	Nidaros	
Sørheim	Kari	Bjørgvin	
Sørli	Arne	Nidaros	
Tingelstad	Marit	Hamar	
Tørring	Håkon	Nidaros	
Vartdal	Sissel	Bjørgvin	
Vollebæk	Per Christian	Borg	
Wagle	Finn	Nidaros	
Wik	Tina Strømdal	Nidaros	
Østerud	Nils Erik	Sør-Hålogaland	(for Johanne G. Mikalsen)
Aarseth	Kjell	Møre	
Aas	Ann-Mari	Nidaros	

Representanter oppnevnt av Ungdommens kirkemøte

Holte	Margit L.
Husabø	Eirik Andreas

Skollevoll   Richard
Tveit   Kjersti Østland

Representanter fra de teologiske fakultetene

Heiene   Gunnar   Det teologiske Menighetsfakultet
Kvanvig   Helge S.   Det teologiske fakultet
Strandenæs   Thor   Misjonshøgskolen

Komiteenes sammensetning

L   = Lek
LT   = Lek tilsatt
P   = Prest
B   = Biskop

Komité A

Eivind Arnevåg	Oslo	L
Laila Riksaasen Dahl	Tunsberg	B
Gyrid Espeland	Stavanger	L
Margit L. Holte	Ungdommens kirkemøte	
Jostein Landrø	Nidaros	L
Arnt Johnny Langeland	Bjørgvin	L (for Barbro H. Andersen)
Øystein I. Larsen	Sør-Hålogaland	B
Ole Jakob Modalsli	Borg	P
Else Marie Olasveen	Hamar	L
Einar Salvesen	Tunsberg	P
Grethe Hasselgård Sele	Agder	LT
Astrid Østrem Skoglund	Nord-Hålogaland	L
Håvard Skrede	Møre	L (for Randi O. Oltedal)
Thor Strandenæs	Misjonshøgskolen	
Odd Sjøberg	Sør-Hålogaland	L

Komité B

Ingmar Areklett	Stavanger	L
Inger H. Halvari	Nord-Hålogaland	L (for Hans Nic. Nilsen)
Gunnar Heiene	Menighetsfakultet	
Ole Chr. Kvarme	Borg	B
Rosemarie Köhn	Hamar	B
Randi Moskvil Letmolie	Tunsberg	LT
Kristin Lindberg	Sør-Hålogaland	L
Svein Malmbekk	Kirkerådet	P
Kåre Nordstoga	Oslo	LT (for Tone B. Aanderaa)

Magne Skjeldal	Bjørgvin	L
Marit Slettum	Hamar	P
Bjarne Sveinall	Agder	P
Arne Sørli	Nidaros	L
Tina Strømdal Wik	Nidaros	L
Kjell Aarseth	Møre	P

Komité C

Solveig Anmarkrud	Hamar	L (for Ingunn R. Grutle)
Benedicte Aschjem	Borg	L
Odd Bondevik	Møre	B
Thor Bjarne Bore	Kirkerådet	
Trond Gran	Nord-Hålogaland	P
Bente Hjertenæs	Møre	LT
Eirik Andreas Husabø	Ungdommens kirkemøte	
Preben Hempel Lindøe	Stavanger	L
Sigrun M. Møgedal	Oslo	L
Sigmund Ruud	Tunsberg	L
Olav Skjevesland	Agder	B
Rolf Steffensen	Sør-Hålogaland	P
Kari Sørheim	Bjørgvin	L
Per Christian Vollebæk	Borg	L
Nils Erik Østerud	Sør-Hålogaland	L(for Johanne G. Mikalsen)
Ann-Mari Aas	Nidaros	L

Komité D

Ådne Berge	Kirkerådet	L
Helga Marie de Presno	Agder	L
Ole D. Hagesæther	Bjørgvin	B
Hans Petter Jahre	Tunsberg	L
Rita Opdal Johnsen	Nord-Hålogaland	L
Aleksander Aasen Knudsen	Møre	L
Dag Landmark	Hamar	L
Tom Landås	Stavanger	LT
Alex Norbakken	Nord-Hålogaland	L
Magne Solgaard	Borg	L
Guri-Lise Stavrum	Sør-Hålogaland	LT
Gunnar Stålsett	Oslo	B
Hanna Sødal	Nidaros	LT
Kjersti Østland Tveit	Ungdommens kirkemøte	
Håkon Tørring	Nidaros	P
Sissel Vartdal	Bjørgvin	LT

Komité E

Jorund Andersen	Agder	L
Oddvar D. Andersen	Samisk kirkeråd	

Ivar Bjørkås	Nord-Hålogaland	LT
Aslak Bråtveit	Stavanger	L
Runar Godø	Borg	LT
Terje Hærås	Agder	L
Per L. Kjos	Tunsberg	L
Arne Dag Kvamsøe	Stavanger	P
Helge S. Kvanvig	Det teologiske fakultet	
Knut Lundby	Oslo	L
Ole D. Mjøs	Nord-Hålogaland	L
Kjersti Tytingvåg Rogne	Møre	L
Gunnar Tveit Sandvin	Sør-Hålogaland	L
Roar Strømme	Bjørgvin	P
Marit Tingelstad	Hamar	L
Finn Wagle	Nidaros	B

Komité F

Oddvar Almenning	Bjørgvin	L
Ernst Baasland	Stavanger	B
Elena Viviana Eika	Tunsberg	L (for Siren Eriksen)
Bård Flesjø	Sør-Hålogaland	L
Arne Grønningsæter	Oslo	L
Mari Husan	Møre	L
Per Oskar Kjølaas	Nord-Hålogaland	B
Arnfinn Moe	Agder	L
Inger Anne Naterstad	Oslo	P
Ingrid Vad Nilsen	Mellomkirkelig råd	
Håkon Aulie Nettum	Hamar	LT (for Live S. Presthus)
Laura Jåma Renfjell	Nidaros	L
Alf Rolin	Borg	L
Richard Skollevoll	Ungdommens kirkemøte	

Sekretariatet

Brevik	Synnøve	Meling	Øyvind
Dehlin	Liv Janne	Morvik	Eigil
Dehlin	Per E.	Nyborg	Berit
Dietrich	Stephanie	Pettersen	Erling J.
Egeland	Sigrun	Røsæg	Gerd Karin
Fjeld	Vibeke	Schorre	Hans Jürgen
Fæhn	Kristin	Skonnord	Jahn-Oluf
Haraldsen	Rune	Stange	Dag
Hessellund	Estrid	Stendal	Synnøve Hinnaland
Hjorthaug	Torbjørn B.	Tanggard	Per
Holtedahl	Øivind	Thelin	Gunnar
Horsfjord	Vebjørn	Thorp	Tone
Haavik	Åge	Tobiassen	Øyvind

Johansen	Knut Erling	Tveit	Olav Fykse
Kristensen	Vidar	Westermoen	Gunnar
Nergård	Eileen	Wirgenes	Paul Erik

Gjester ved åpningen av Kirkemøtet

Gjester fra regjering, departement, storting, Oppland fylkeskommune, Lillehammer kommune og Sør-Gudbrandsdal prosti:

Statsråd Valgerd Svarstad Haugland, Kultur- og kirkedepartementet
Statssekretær Berit Øksnes Gjerløw, Kultur- og kirkedepartementet
Avdelingsdirektør Anne-Lise Brodtkorb, Kirkeavdelingen, Kultur- og kirkedepartementet
Leder Rolf Reikvam (SV), Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen, Stortinget
Ass. fylkesmann Knut Berg, Oppland fylkeskommune
Ordfører Synnøve B. Klemetsrud, Lillehammer kommune
Prost Magnor Kristen Langset, Sør-Gudbrandsdal prosti
Kirkeverge Magnar Pettersen, Lillehammer kirkelige fellestråd
Leder Bergljot Urdahl, Lillehammer kirkelige fellestråd

Gjester fra de nordiske søsterkirker:

Andre viceordförande Wivi-Anne Radesjö, Svenska kyrkans kyrkomöte
Teologisk sekretær Hannu Juntunen, Finlands evangelisk-lutherske kyrka
Formann Ejvind Sørensen, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer, Danmark

Gjester fra andre kirkesamfunn:

Tilsynsman Ola Westad og administrasjonsleder Gunnar Bradley, Metodistkirken i Norge
Generalsekretær Ørnulf Steen, Norges kristne råd
Synodeformann Arnfinn Løyning, Den Evangelisk Lutherske Frikirke
Generalsekretær Dag Nygård, Norges Frikirkeråd

Øvrige gjester:

Direktør Sverre Stoltenberg, Stiftelsen Diakonissehuset Lovisenberg,
Leder Ingeborg Midttømme, Den norske kirkes presteforening
Kontorleder Astrid E. Petersson, KIFO – Stiftelsen Kirkeforskning
Instituttstyrer Erling Birkedal, Institutt for Kristen Oppseding
Leder Jan Benj. Rødner, Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn
Forstander Kjell Nordstokke, Det Norske Diakonhjem
Informasjonssjef Elisabeth Fougner Rø, Det Norske Diakonhjem
Generalsekretær Atle Sommerfeldt, Kirkens Nødhjelp
Generalsekretær Helga Haugland Byfuglien, Norges KFUK – KFUM
Feltprost Arne Svilosen, Oslo Mil./Akershus
Forbundsleder Ola Smeplass, Det Norske Diakonforbund
Generalsekretær Gunnleik Seierstad, Bibelselskapet
Direktør Egil K. Sundbye, Opplysningsvesenets fond
Generalsekretær Kjell Bertel Nyland, Den norske Sjømannsmisjon / Norsk kirke i utlandet
Generalsekretær Kåre Rune Hauge, Norges Kristelige Student- og Skoleungdomslag
Prest/daglig leder Elisabeth Torp, Kirkens ressursenter mot vold og seksuelle overgrep
Leder Anett Christoffersen, Døvekirkenes fellestråd
Døveprost Terje Johnsen

Leder Jørund Midttun, Liturgisk senter
Leder Kirsten Almås, Norsk kvinnelig teologforening
Seksjonsleder Mette Henriksen Aas, Fagforbundet
Leder Ole Martin Thelin, Den norske kirkes kateketforening
Styreleder Arne Lerheim, Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon
Direktør Frank Grimstad, Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon
Generalsekretær Hanne Cecilie Widnes, Norges Kristelige Studentforbund
Kretsleder Erland Sorgendal, Norges speiderforbund
Generalsekretær Erling Ekroll, Norsk søndagsskoleforbund
Generalsekretær Nils Tore Andersen, Den norske Misjonsallianse
Styremedlem Karen Marie Hartmark, Menneskeverd
Generalsekretær Bjørnar Grønbech, KABB
Generalsekretær Margunn Sandal, Kirkeakademiene
Konst. generalsekretær Gro Haaversen Barth, Kirkens SOS
Generalsekretær Johan Arnt Wenaas, Kirkens Sosialtjeneste
Ass. generalsekretær Ole Inge Bekkelund, Norges KFUK-KFUM-speidere
Generalsekretær Helen Bjørnøy, Kirkens Bymisjon
Nestleder Peggy Jenseth, Ung Kirkesang
Daglig leder Ole-Magnus Olafsrud, Navigatørene
Generalsekretær Kåre Nygård, Kirkens Familievern

Øvrige programinnslag

Taizésamlinger

Tre ganger om dagen var det bønnesamling i kapellet. Grunnrytmen i disse samlingene var hentet fra Taizéfellesskapet i Frankrike, med noen variasjoner med salmer og sanger fra vår egen tradisjon. Ansvarlig for samlingene var Jan Bjarne Sødahl fra Norges kristne råd. Ulla Käll akkompagnerte på gitar.

Avslutningsgudstjenesten

Avslutningsgudstjenesten ble holdt i Lillehammer kirke lørdag 22. november. Sokneprest Marit Slettum var predikant og prost Magnor Kristen Langset var liturg.

Taler, foredrag og hilsener

Hilsningstelegram fra HM Kongen

Fra Kirkemøtet ble det 19. november sendt et hilsningstelegram til Hans Majestet Kongen:

”Kirkemøtet 2003 samlet i Lillehammer sender Deres Majestet sin hilsen med et ønske om Guds velsignelse.”

Kirkemøtet mottok 20. november følgende svar fra Hans Majestet Kongen:

”Jeg takker for vennlig hilsen og sender alle deltakerne ved Kirkemøtet 2003 mine beste ønsker. Harald R.”

Statsråd Valgerd Svarstad Hauglands tale

Gode Kyrkjemøte!

Då de gjekk frå kvarandre for eit år sidan, hadde de lagt eit godt grunnlag for konstruktivt arbeid i den valperioden de er valde til.. Det inntrykket hadde i alle fall eg, og eg må seia at de ikkje er skuggeredde når det gjeld å gå laus på utfordringar. Året som er gått, syner at korkje det valde rådet eller administrasjonen ligg på latsida. Det er tydeleg at de har gått inn i og vil gjera eit stykkje arbeid som tenarar for kyrkja og kyrkjelydane. Ei tenande kyrkje – eit tenande kyrkjeråd.

Som de veit, har også eg ein god del erfaring med korleis det er å verta vald og skulle skapa eit samarbeid og arenaer der ein får gjort noko det er verdi og livskraft i. Men det er nok ein skilnad på å vera vald som partipolitkar i samfunnslivet og som representant for ein kyrkjelyd eller organisasjon i kyrkjelege organ. Nokre av dykk har også opplevd denne skilnaden på kroppen, veit eg.

I kyrkja ser ein på ansvar for det ein gjer, ikkje berre for organisasjonen og menneska i kyrkja, men òg for Gud. Men gjer ein då ikkje det i alle andre samanhenger òg? Sant og seia trur eg at alle truande ser det slik for mange samanhenger i livet, ikkje berre når det gjeld kyrkjelege verv.

Kva er då skilnaden?

To ting: for det fyrste: I kyrkjelege organ vert ein vald personleg, mens ein er vald på vegne av eit parti i verdslege organ. For det andre: Det ein set i verk i kyrkjelege organ, har med seg ein dimensjon som skal bera - om ikkje inn i æva, så i alle fall mykje, mykje lengre enn ein valperiode eller helst to. Kombinasjonen av desse to forholda forsterkar det siste poenget. Den førre kyrkjelova vart 100 år gamal, sjølv om ho vart justert i 1953. Katekismen er over 450 år gamal og utgjer framleis grunnstamma i den dåpsopplæringa vi no reformerar.

Ordet frå Gud, dåpen og nattverden, kallet til å leva livet i forsoninga sitt lys, vert ikkje endra over ein valperiode. Det er den same budskapet som skal berast fram. Det er tidene som endrar seg. Difor må det ein set i verk i kyrkja, ha tyngre dimensjonar, seigare tempo og tydelege og enkle strukturar. Budskapet og tida må brytast mot kvarandre på ein måte som tar meir enn ein valperiode.

Som politkar er eg vald politisk, i og for denne verda, etter det demokratiske systemet vi har for styringa av landet vårt, med heile det spekter av utfordringar som de kjenner gjennom media. Når eg òg er statsråd for kyrkja og leier kyrkja sine statlege organ, så leiar eg organ som har eksistensgrunnlaget sitt i trua på ei anna verd enn vår, trua på Gud.

De og eg er valde, til respektive politisk og kyrkjeleg organ, for å tena kyrkja ei kort periode av hennar snart to tusenårige liv. Vi freistar å gjera det som truande i vår eiga tid og på samtida sine premissar. Vi vil leggja til rette for at budskapet om forsoninga blir bore inn i dei behova som samtida har. Denne budskapet som kyrkja er til for å bera fram, er ikkje frå samtida, men frå Gud. Dette er eit viktig perspektiv -- for oss som er valde for ein kort periode for å tena evangeliet i kyrkja sine styrande organ.

Vi lever i ei tid der kommunikasjonen er øyredøvande og tempoet kan ta pusten sjølv frå folk med god kondisjon. I denne tida arbeider vi med mange og veldig viktige saker, viktige for kyrkja og viktige for folket.

Eg har ei god kjensle av at vi står saman i dette arbeidet.

Eg er glad for at det offentlege utvalet som skal utreda forholdet mellom stat og kyrkje, er i arbeid. Det er breidt samansett og har ei leiing med lang og tung erfaring både politisk og administrativt. Den store utfordringa blir å få fram både tankane og løysingane til alle medlemmane og samstundes få til ein samlande gjennomgang av dei omfattande problemstillingane som skal leggjast til grunn for arbeidet vidare

Stortinget har slutta seg til meldinga om trusopplæring og no har Regjeringa foreslått eit budsjett som gir god start til reforma. Eg har merka meg at prosjektsekretariatet er i arbeid og eg vil ynskja Paul Erik Wirgenes lukke til i det viktige arbeidet du har tatt på deg. Du veit at det er ei utolmodig grasrot i kyrkja som gjerne vil i gang. Kyrkjerådet arbeidar med rekruttering på lang og kort sikt. De er lyttande til Stortinget sine merknader. De er positive og konstruktive – også på dei punkta som ikkje gjekk slik de hadde håpt. De vil arbeida for å nå målet - å arbeida fram ei reform som "alle døypte" vil ha lyst til å delta i. Dei neste 5 - 10 åra vil dette vera det viktigaste prosjektet i kyrkja. Men her må ein også tenkje langsiktig for at reformen skal ha betydning også for komande generasjonar.

Sommaren var prega av fleire ting for meg. Mellom anna var han som ei kyrkjeleg festreise: 850-årsjubileet for opprettinga av erkebispesetet i Nidaros og opprettinga av Hamar bispedøme, Olavsfestdagane, Spelet om Heilag Olav og Peter Dass-dagane. Mange flotte opplevingar i skjæringspunktet mellom Kyrkje og kultur. Kyrkja er berar av ei kultur som høyrer heime i samtida, og vi må saman skapa møteplassar.

Difor har eg og løfta kyrkja inn på ein plass ho høyrer heime i mitt departement. Det er i tenkinga rundt kulturpolitikk som ligg i kulturmeldinga og meldinga om den kulturelle skulesekken. Den kulturelle skulesekken er ei kulturell satsing der også kyrkja er på banen, fyrst og fremst gjennom kyrkjeakademia sitt initiativ, som eg håpar vil virka stimulerande utover i landet. Når det gjeld kyrkjemusikalsk satsing, forslår meldinga at det skal opprettast ein særskild støtteordning for kyrkjemusikk gjennom Norsk kulturråd for prosjekt over til dømes tre til fem år. Kyrkjelydar som vil prioritera kyrkjemusikk innafor eit heilskapeleg perspektiv, vert oppfordra til å utforma ein samla plan som omfattar eit knippe av komponentar, deriblant rekruttering. Det skal verta spanande å sjå kva som kjem ut av forslaget. Mitt ynskje er å stimulera kyrkja si verksemd som kulturberar og arena for kultur – også utover dei 10 åra meldinga gjeld.

Vårt svar på dei mange ropa om meir pengar til kyrkja lokalt, er å auke rammebevilgninga til kommunane. Eg er svært spent på om kommunane vil nytta den betra økonomien sin til alle dei viktige oppgåvene som dei siste åra har vore utsett og utsett, der i blant å sørge for betre økonomi til den lokale kyrkja. Vi har ein kulturskatt i dei mange og vakre kyrkjene som kommunane har ansvaret for drift og vedlikehald av. Sem-erklæringa syner at regjeringa ikkje gløymer dei. Sjølv om vi berre hadde ei ad-hoc løysing å koma med i vinter, så er eg glad for at vi kunne hjelpa til med 25 millionar. Vi veit at kyrkja er eit gammalt hus, der dei fysiske tårna heller ikkje må falla.

Eg er imponert over viljen og evnen til Kyrkjerådet til å ta ansvar. Det er ikkje lite de har opna for av både notidig og framtidsretta initiativ det året de har arbeidd i lag. Reformprosjekt innanfor rammene til kyrkjelova med eiga leiing, ny vigselsturgi, fornying av høgmessa, Ungdomens kyrkjemøte kvart år, forsterka satsing på rekruttering og grøn kyrkje. Alt dette er det grunn til å skryta over. Sjølv hadde eg gleda av å møta dei flotte ungdomane på Melhus i sommar. Stell godt med dei og slepp dei til – ikkje ver redde for å la dei prege fellesskapa på dei ulike arenaene i kyrkja. Vi må aldri gløyma at dei har samtida sin puls i seg – enda sterkare enn oss tilårskomne. Og samtidas utfordringar vil vera tydelige gjennom dei ulike generasjonar sitt liv i kyrkja.

Dei siste åra har kyrkjemøta med sterk og god røyst prioritert trusopplæringa. Det fyrste kyrkjemøtet eg var på, i 2001, slo fast at trusopplæringsreforma vil endra kyrkja og kyrkjelydane meir omfattande enn vi kan sjå for oss. Det trur eg er sant. Og eg kan lova dykk at så lengje vår regjering sit med makta, vil vi halda fram med å priortera henne. Dette seier eg ikkje minst fordi dei kyrkjelege organa så tydelig har synt oss det langsiktige perspektivet denne reforma har, både bakover og framover, gjennom dåpen. Denne programerklæringa er de vel vitande om og er ei prioritering.

Eg vil avslutta med å ynskja dykk lukke til med arbeidet og fellesskapet og be at Gud må signe Kyrkjemøtet!

Kirkerådsleder Thor Bjarne Bores tale

En tjenende kirke i stadig fornyelse

I min presentasjonstale som lederkandidat for ett år siden lanserte jeg Augustins ord som mitt ønskede motto: "Fasthet i det sentrale, frihet i det perifere, kjærlighet i alt!" Bakgrunnen for dette var et sterkt ønske om at vi kan bruke kreftene våre enda bedre i Den norske kirke. Det er fortsatt mye energilekkasje fordi vi tenker problemer istedenfor muligheter, fordi vi er mer opptatt av det som skiller enn av det som samler, og fordi vi fortsatt er for flinke til å tolke forskjellighet nesten som fiendskap i stedet for å betrakte ulikhet som uttrykk for et Gudskapt kompletterende mangfold. Derfor har vi fortsatt mye godt til gode om vi kunne samle kreftene til et enda mer skapende og tjenende engasjement. Men vi er på vei! Ja, vi er på god vei til å markere en kirke for folket og at Kristus ikke kom for å frelse oss fra livet, men til livet. Elie Wiesel sa en gang at "fortiden er fremtidens utsiktspunkt". La meg innledningsvis forsøke å la en fremtidsvisjon bli et utsiktspunkt inn i vår tid.

Vil de se det slik i 2033?

Uten å innbille meg at jeg sitter på noe som helst Patmos, tar jeg likevel sjansen på å sitere fra boken "Ny norsk kirkehistorie", utgitt i det Herrens år 2033: "I 2003 sa et nesten samstemt Storting ja til hovedtrekkene i en nasjonal reform for trosopplæring. Den innebar starten på en utvikling som innebar at barn og unge på en bedre måte ble kjent med den kirke og trosvirkelighet de fikk tilhørighet til i dåpen. Kirken og den enkelte menighet grep utfordringen, utarbeidet gode opplegg som favnet vidt og fikk oppslutning langt utover de som tidligere hadde søkt barne- og ungdomsarbeidet. Trosopplæringen fikk en lokal forankring, nådde langt ut og hadde et innhold som appellerte både til hjerte og hjerne. Kirken fikk bred anerkjennelse for at oppleggene også styrket de unges evne til å tolke og mestre tilværelsen, gi en opplevelse av forankring og tilhørighet – hjelp til å finne mening. Dette igjen betydde mye for at kirken i bakkant av den heftige debatten om statskirkens fremtid som kulminerte ved 200-årsjubileet for Grunnloven i 2014, ble videreutviklet som en levende Kristus-sentrert og åpen folkekirke".

Tina og Jorund og en del andre av dere får sjansen til i tidens fylde å kontrollere om mine forhåpninger slår til. Uansett: Det er en stor glede å kunne rette en stor og hjertelig takk til statsråd Valgerd Svarstad Haugland for den perspektivrike stortingsmeldingen hun la frem, og det engasjement og driv hun har vist for å få saken fra utredning til handling.

Det er også svært hyggelig å ha kirke-, utdannings- og forskningskomiteens leder, Rolf Reikvam, til stede. Sammen med flertallet i komiteen har han i denne sak vært med på å gi kirken en bedre økonomi, bedre mulighet til å drive opplæring enn den har hatt tidligere. Hjertelig takk også til deg og dere - jeg tror dere ikke vil bli skuffet.

Hvor er det vi tar feil?

Jeg nevnte fornavnene til to av de yngste delegatene i denne sal. Og kanskje var det deres stemmer som burde lyde ved innledningen til et slikt møte. Det er nemlig lett for min generasjon å mene at det viktigste de neste generasjoner skal gjøre, er å motta stafettspinnen og fortsette i min generasjons spor. Men de unge er ikke morgendagens kirke, de er en del av dagens. Tina er ikke morgendagens leder, men dagens nestleder i Kirkerådet.

Tre unge mellom 20 og 30 år i Kirkerådet er et godt tegn på at vår kirke er kommet et langt skritt videre i forhold til det å inkludere de unge i dagens kirke. Vi må lytte til de unge fordi de er en viktig del av vår kirke i dag, ikke fordi de en gang skal ta over. Og det skjer mye godt med ungdomsting og ungdomsråd som bispedømmerådene og kirkerådet faktisk tar på alvor. Men det er viktig at de noe eldre av oss alltid er bevisst at de yngres indre landskap ikke er som vår generasjons, den kulturelle arven er ikke den samme, ikke livsstilen heller, den musikken og de ordene som har satt spor i deres sinn, er helt andre enn de som ble spilt og fortalt i min ungdom.

De nye generasjoner og deres barn igjen skal be om unnskyldning for tidligere tiders, for min generasjons holdninger, slik vi har opplevd at både det norske samfunn generelt og kirken mer spesifikt har måttet gjøre. For oss alle må det være viktig å være i forkant, å spørre: Hvor er det at morgendagen vil si at nettopp vi, vår generasjon tok feil? Og - kan vi gjøre noe med det? Nå?

Kjenne samtiden - med blikket festet på Jesus

Det aller viktigste for kirken til alle tider er at vi gjennom den møter Jesus Kristus som en levende Herre og Frelser. Og da er det ikke nok at Kirkerådet utarbeider høytidelige og stilfulle ritualer til bruk ved forskjellige anledninger i menneskenes liv, eller at Kirkemøtet avgir sterke uttalelser om forbruk og rettferd. Da er det ikke nok at kirken er en betydelig sosial samfunnsfaktor fordi den gir mennesker noe meningsfullt å samle seg om, ikke nok at kirken holder liv i bestemte sider ved kultur og åndsliv, ikke en gang nok at kirken stimulerer til religiøs ettertanke og bidrar til å hvelve en himmel over livet. ...Det viktige er en kirke som lever, forkynner og handler slik at mennesker får se Jesus. Oppleve ham nærværende og sterk med alle de ting han har å gi.

Og samtidig: Bare dersom vi kjenner vår samtid og de mennesker vi lever sammen med – kan vi elske dem, kan vi ha fellesskap med dem. For de vi virkelig kjenner, de blir vi glad i. Mens de som bare blir objekter for vår virksomhet, blir tidens mennesker som vi skal gjøre noe med – og de elsker vi egentlig ikke.

Derfor seg jeg for meg fremtidens kirke, en menighet med en så trygg identitet at den våger seg ut i en dirrende og levende samtidsopplevelse. Lar tidens gleder være sin glede. Lar tidens smerte være sin smerte. Er ett med en kjempende, lidende menneskehet. Da kreves det nysgjerrighet på livet, en livslyst, en frimodighet og interesse for å lære, erkjenne og oppleve noe nytt, en vilje til å være i bevegelse. Men fremfor alt, slik ungdomstinget i Stavanger sist helg hadde som motto: Med blikket festet på Jesus.

Splittelsen ved nattverdbordet

Det var en søndag i juli i år. Europeisk kirkekonferanse i Trondheim. Under morgenmessen i Nidarosdomen åpner den armenske kirke sitt nattverdbord til stor glede og forundring for alle andre. Litt senere inviterer de ortodokse alle til å delta i sin messe - uten samme åpenhet ved nattverdbordet. Reaksjonene er sterke fra vanlige kirkegjengere: ”Er vi ikke kommet lenger?”, ”Er vi utestengt fra nattverdbordet i vår egen kirke?”

Dessverre. Vi er ikke kommet lenger, men det viser også hvor utålelig denne splittelsen blant verdens kirkesamfunn er. Her har vi ikke tid til å drøye. Her må folkelig raseri gi kraft til kirkelederes teologiske arbeid slik at noe kan skje raskt.

Under Nidaros bispedømmes 850-årsjubileum noen dager senere, talte kardinal Kasper fra Vatikanet om nødvendigheten av intensivt arbeid for å overkomme splittelsen ved nattverdbordet. Slik jeg ser det, må målet for den økumeniske bevegelse være å gjøre nattverden felles for alle, slik at alle kan gå til nattverd med alle. Mange kirkesamfunn, men en kirke. Her må og vil Den norske kirke være en aktiv medspiller for å komme videre.

Ikke alle samlinger i Trondheim samlet de store skarer. Kirkens ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep slapp til med to små gudstjenester i lunsjpausen, der en liten flokk fikk to utrolig sterke opplevelser. Presten Elisabeth Torp og hennes medhjelpere klarte å gi vold og seksuelle overgrep mot kvinner et troverdig uttrykk. Men viktigere: De klarte å formidle håp og ny verdighet til kvinner som har vært utsatt.

Dette er kirken på sitt beste: Når vi klarer å sette sammen ord og symboler som evner å gi mennesker oppreisning og ny verdighet i møtet med det hellige.

Forutsigbarhet og ensidighet i gudstjenesten?

De nye ulike menighetsdannelsene i Normisjons regi utfordrer oss i Den norske kirke til å tenke nytt og dynamisk om menighetens gudstjenesteliv. Det er lett å ironisere over kaffedralenes omtrentlige liturgi eller mangel på sådant. Og det er fort gjort å skyldbelegge folkekirkeavhopperne som svikter sin forsamling til fordel for mer tiltrekkende grupperinger. Men vi må unne andre menigheter og forsamlinger vekst og skapende virksomhet samtidig som vi bevarer et ydmykt, mykt og åpent sinn som er villig til å stille noen helt nødvendige og ransakende spørsmål:

Er kirkens liturgiske arbeid blitt altfor statisk, altfor langdrygt og altfor lite dynamisk i forhold til tidens eksistensielle og åndelige utfordringer? Langsomheten er en etisk verdi som er mer påkrevet enn noen gang, men knapt når det gjelder liturgisk fornyelse.

Er kirkens gudstjeneste blitt for mye preget av en forutsigbarhet og ensidighet i form, innhold og tilretteleggelse som ikke er helt representativ for folket i folkekirken? Jeg er glad for at Kirkerådet enstemmig har gått inn for en gudstjeneste-fornyelse, og dette kirkemøtet er et viktig første stoppested i prosessen med tydelige signaler om veien videre. Det har vært kirkepolitisk korrekt å ironisere over kaffedrales, arbeidskirker og de slentrete høymesser, men knapt noen har gjort seriøse studier av hva det er som gjør at folk trives i kirken, kommer tilbake til gudstjeneste og blir en kristen?

Og hvilke konklusjoner skal vi trekke av Stiftelsen Kirkeforsknings melding om at når det siden midten av 90-tallet er blitt en halv million færre gudstjeneste-besøkende, skyldes dette en stilendring blant dem vi betrakter som særlig troende. Bare halvparten av dem går nå til gudstjeneste en gang i måneden eller oftere, de trekker seg mer tilbake til det private rom med sin tro. Dette utfordrer kirken: Hvordan kan det ha seg at så mange av dem med et trosengasjement, og dessuten en god del andre, ikke lenger finner det verdt å gi seg i vei til gudstjeneste på en vanlig søndag? Hvorfor har det seg slik at mange troende ikke finner noe i gudstjenesten som gjør det verd å besøke den hyppig?

Svarene kan ha noe med folk å gjøre. Det kan også ha med kirken, med gudstjenesten, å gjøre. Mange av oss har snakket om at kirken ikke skal være et folkets hus, men en katedral med himmel over livet. Hva er det som frister til å spille ut mot hverandre disse begrepene? Kirken skal da både være en katedral og et Folkets hus! Vi må ikke undervurdere den sosiale dimensjonen ved våre gudstjenestefellesskap. Det er på tide at Riksantikvarens folk møter

kirkens folk til seriøse samtaler om hva en kirke er. Det er da ingen mening i at kirkens folk i lokalsamfunnet skal måtte krangle i år for å løsne og flytte noen benker midlertidig for å gi rom for en litt annen anvendelse av Guds hus. Å være kirke handler om å identifisere menneskers behov i tiden og i verden. Gudstjenesten må derfor også i større grad tjene menneskets behov for fellesskap og sosial tilhørighet Dette skjer ved en utvikling både av rammer og innhold. Rammer uten innhold blir rigid tildragelse, mens innhold uten adekvate rammer blir en lunefull og forvirrende hendelse.

"Mennesker som griper til handling"

Jeg er glad for at den tjenende kirke er fokus på dette kirkemøtet. Slik den bekjennende, misjonerende og åpne folkekirke vil være det i 2004, 2005 og 2006. Dersom kirken ikke er tjenende, er den ingen kirke i sann etterfølgelse av sin Herre.

Jeg leste i Bergens Tidende om Alfhild og Kjell Grønner som nå pensjonerer seg etter 17 års arbeid blant rusmisbrukere og fengselsfugler. "Det er så mange som sier de bryr seg om oss. Men vi som så sårt har hatt behov for den hjelpen Alfhild og Kjell har gitt oss, trenger ikke mennesker som bryr seg. Det vi trenger, er mennesker som griper til handling". Ordene kom fra en ungdom som sonet en dom på 12 år. "Jeg er utrolig stolt over å ha fått være her i dag", sa en draptsdømt som hadde fått permisjon fra fengslet for å tale og overrekke en gave han hadde laget: Et grusbelagt hjerte av tre med et skeivt kors med piggråd på.

Jeg blir øyeblikks-rørt når jeg leser slikt. Ekteparet Grønner har gjort en kjempejobb for mennesker som har vært på store dyp i livene sine og trengte akklimatisering for å få normalt trykk igjen. Men det ubehagelige spørsmålet kommer likevel: Rører dette meg og min virkelighet? Blir jeg offer for en slags vi-dere-tenkning, der VI bør gjøre mer for DE som er marginalisert på et eller annet vis? Kan mye snakk om "gjøre"-diakoni gjøre oss litt motløse, og få oss til å glemme "være"-kirken?

Vi alle er utsatt for noen av livets - og ikke minst religionens - verste fristelser: dannelsen av de "korrekte", forfengelige og koselige flokkene/menighetene. Hvordan er vi når vi er sammen? Hva slags fellesskap lever vi ut i menigheten? Er det et helbredende og forsonende fellesskap, eller er det ekskluderende? Klarer vi å være inkluderende her?

I trosfellesskapet er vi alle VI, mennesker med behov for å være en del av et tjenende fellesskap. Vi har alle behov for å bli sett, få respekt og verdighet midt i skilsmisser, barn med problemer, uforsonlige forhold i familie eller på arbeidsplass, ensomme unge, voksne og eldre. Vi trenger alle en tjenende kirke når mor eller en barnsdomsvenn dør, når naboer og venner sliter med livet, når mine barn trenger et godt og romslig ungdomsmiljø. I et tjenende perspektiv tjener vi hverandre, har vi alle behov for å leve i et tjenende fellesskap. Og oppnår vi det, blir det så mye enklere å utvide fellesskapet til de som er "lengst ute" med psykiske problemer, rus, prostitusjon osv.

Sann kirke i møte med aids

Den norske kirke er en del av et verdensvidt fellesskap. Det er bakgrunnen for at aids-spørsmålet trekkes frem på dette kirkemøtet. Aids rammer særlig sterkt noen deler av dette fellesskapet. Likegyldighet og apati i møte med andres lidelse er kjennetegn på en menighet i dyp åndelig krise. Aids-epidemien kaller oss til engasjement og deltagelse. Vi er en del av et fellesskap av kirker som må kjempe for å bringe sannhet der usannhet og hykleri råder.

Alt for mange har vært opptatt av hvordan folk ble smittet, i stedet for hva som kan gjøres for å støtte dem. Ved å knytte sammen aids og Guds dom over uakseptabel livsførsel, har mye forkynnelse bidratt til å holde mennesker rammet av epidemien vekk fra menighetenes fellesskap. Mange lar være å teste seg eller oppsøke annen hjelp fordi de ikke vil utsette seg for fordømmelsen. Slik har menighetenes holdninger bidratt til å forsterke epidemien.

Vi må tørre å tale tydelig om avholdenhet utenfor faste parforhold og trofasthet i parforholdene. Men vi er også nødt til tydelig å bidra til at menn bruker kondomer, både innenfor og utenfor faste forhold. Det er et uomtvistelig faktum at kondomer bidrar til å redusere overføring av hiv-viruset dramatisk. Det påhviler kirkene et særlig ansvar å fremme bruken av kondomer, nettopp fordi kirkene i mange sammenhenger enten har motarbeidet bruken av dem eller har vært lite villig til å anbefale dem. Selv om det i enkelte kirkekjellere i Sør-Afrika nå er satt opp kondom-automater, er det likevel slik at det fra en rekke land kommer gjentatte fortellinger om hvordan kirkeledere mobiliserer mot regjeringer og frivillige organisasjoners kampanjer for økt kondombruk. Dessverre er resultatet at hiv-viruset spres raskere og oftere, fordi menn bruker kirkens holdning som unnskyldning for ikke å bruke kondomer, det være seg i eller utenfor ekteskapet.

Den norske kirke har et stort ansvar i å bidra til å påvirke søsken i eget og andre kirkesamfunn til å godta kondomer for å redde liv. Ikke minst er dette nødvendig i våre dialoger med den katolske og den ortodokse kirke. I møte med trusler mot livet må religiøse reguleringer fravikes når det er nødvendig for å redde liv.

Omsorgsfull og barmhjertig

Uttrykket "den tjenende kirke" kan bety at kirken skal bli mer omsorgsfull og barmhjertig i sin tilnærming til dagens mennesker. Det moderne menneske kjemper en kamp på liv og død - jamfør selvmordsstatistikken, særlig blant unge mennesker - for å finne sin identitet, for å finne sammenheng og helhet i trommeilden av impulser. Kirken skal være til for dem. Samtidig er det viktig at ikke kjappe, unge urbane og trendy mennesker får oss til å tro at alle er slik/ har det slik. En voksende gruppe mennesker henger ikke med i kjøret, skjønner seg ikke på nettbanken, finner ikke fram i byråkratiet og kjenner seg utenfor de vanlige samfunnsdiagnosene.

I en tjenende kirke må diakonien, ikke bare som holdning, men som organisert handling, ha sin plass. De andre dimensjonene ved kirkens liv har jo det. Prestetjenesten, med ord og sakrament, undervisningen, musikken og sangen. Ingenting av dette flyter rundt på tilfeldigheter. Men diakonien er det på en måte ikke så farlig med. Bare vi hører evangeliet så kommer den av seg selv, kan en stundom få inntrykk av.

Men det er viktig at vi ikke havner i båstenkning om funksjonene, tenk bare på det uhyre viktige diakonale arbeid som kateketer og frivillige hvert år gjør for tusenvis av konfirmanter. Det har skjedd mye de siste 20-25 årene. Diakoni er ikke lenger et fremmedord i våre menigheter. Men det er et stykke igjen til at liturgi og diakoni - de to formene for gudstjeneste som er tjenesten for alteret og tjenesten for vår neste, - smelter sammen til en helhet. Gjør de det, kan det skje store ting.

Sinne, lengsel og deling

Kan diakonien bidra til å møte en del menneskers tvetydighet til kirken? Den er avleiret gjennom flere hundre år - iallfall siden konfirmasjonen ble innført i 1736 og hoffpredikant Erik Pontoppidans "Sandhet til Gudfryktighet" to år senere ble autorisert av kongen til bruk i

kirke og skole. Fra da av formet pietismen oppfatningen av tro og liv helt til denne dag. To stikkord for denne ambivalens: Sinne og lengsel.

For noen dager siden hørte jeg følgende lille historie som illustrerer dette: "På mitt lærerværelse er jeg den eneste som tydelig står fram som troende. Bortsett fra en liten gruppe er flertallet ekstremt kritiske til kristendommen, og spesielt den utgaven vi møter på Jæren. De er kort og godt rasende. Det lekker edder og galle og sure små historier om enkeltpersoner og grupper i det religiøse miljø. Og når dette er på tapetet, kommer det assosiasjoner av negativ art like tilbake til barndommen. Men så skjer det en ulykke. En 17-åring kjører seg i hjel på mopeden. En ung mor bukker under for kreften. En mann i sin beste alder ender i rullestolen. Da kommer de til meg! Hva er meningen med dette? Hva skal jeg si når jeg møter enken? Kan du hjelpe meg med et salmevers - jeg husker bare en strofe og vet ikke hvordan det begynner. Står det ikke et sted i Bibelen at - -?"

Sinne og lengsel. Kirkens framtid avgjøres hverken av stat/ kirke-kommisjoner eller kampanjer fra Human-Etisk Forbund. Den avgjøres av om den enkelte troende sammen med kirken som helhet makter å formidle et "diakonalt" bilde av seg selv - ikke påtatt men ekte. Et bilde av en kirke som bryr seg om mer enn den bryr seg med.

Sinne og lengsel. Begge deler er vanskelig å forholde seg til. Sinne er selvfølgelig ikke noe hyggelig. Å ta imot sinne på vegne av andre er enda verre. Skal jeg klandres for fortidens synder? Men lengsel er heller ikke så enkelt. Det kan ligge store forventninger i det som jeg slett ikke er i stand til å besvare.

Igjen er diakoni, i ordets videste forstand, et svar. Diakoni er nemlig ikke bare å ta hånd om, løse problemer, finne konkrete svar. Diakoni er å dele. Dele spørsmål. Dele svakhet. Dele styrke. Kort og godt dele. Det er ikke de fullkomne som bøyer seg ned til taperne. Det er mennesker som møter medmennesker. I dag deg - i morgen meg.

Å dele svakhet betyr å lytte til hverandre uten å bli skremt, slik den anglikanske teologen John Stott uttrykte det i sitt hefte om tverrkulturell evangelisering: "Inkarnasjonens mysterium, at ordet ble menneske, lærer oss identifikasjon med medmennesket uten tap av identitet og uten ønske om å forarges". Å ikke moralisere eller komme med gode råd. Å gi personlig støtte selv om en er uenig i et menneskes valg og handlemåte. Å ikke straffe hverandre med taushet eller slutte å hilse. Å ikke gjøre forskjell på folk, ikke å gradere lidelse slik at en med kreft får stor omsorg mens en psykiatrisk pasient føler seg tilsidesatt.

Globaliseringens tapere

I den nylig avsluttede makt- og demokratiutredningen synes jeg det kommer klart frem at vi får stadig økende avstand mellom det store flertall som lever et godt liv, og minoritetene. I utredningens sammendrag fokuseres innvandrere-gruppene og samene, mens de sosialt utsatte gruppene dessverre ikke nevnes. Den stadig mer dominerende markedsøkonomiske og privatiserende styring i det politiske liv, gjør seg også sterkt gjeldende i helse- og sosialpolitikken. Dette innebærer at de som faller igjennom på grunn av psykiske lidelser, rusmisbruk eller andre alvorlige livsproblemer, får det relativt stadig verre. I 2004 skal Bymisjonen og Rådet for psykisk helse sammen ha den store TV-aksjonen, da håper jeg disse temaene vil komme sterkt frem. De er en veldig konkret utfordring for kirken og det kristne fellesskap nettopp i lys av "den tjenende kirke".

Mange av oss kjenner på maktesløsheten overfor den globaliserte markedsøkonomiens overstyring av så mange av de etiske og politiske idealene vi gjerne skulle ha virkeliggjort. Nylig kunne vi for eksempel se en sterk fjernsynsreportasje om danske fiskere som kjører inn tonnevis av søppel fra Nordsjøen. Geiranger-deklarasjonens utfordringer forteller klart at helheten i skaperverket trues av overforbruk, press på ressursene, og forurensning av jord, luft og vann. Gud satte oss til å forvalte over naturen, hegne og vokte om den til hans ære og alles beste. Da må vi begynne med å engasjere oss i lokalsamfunnet og ha miljøfokus på vår egen virksomhet.

Kirken må være en profetisk røst som påpeker de dypt umoralske og umenneskelige konsekvenser vi vil få oppleve stadig mer av dersom vi ikke får til modeller som kan hindre at makro-mekanismene skaper økte problemer for de som har det verst fra før. Regjeringen har lagt fram sin melding om globalisering ”En verden av muligheter”. Her gis det inntrykk av at den økonomiske globaliseringen bare har gevinster, men at problemet er at ”gevinstene av globaliseringen fordeles ujevnt”. Dette er å tildekke den økonomiske globaliseringens systematiske og strukturelle negative konsekvenser. Mange faller utenfor eller blir overstyrt av globaliseringens mekanismer. Her taler kirkene ofte på vegne av dem som ikke er vinnerne i globaliseringens tidsalder.

Selv om det er sant at (sitat) ”sikkerhet er like relevant for fattige land og befolkningsgrupper som for oss i den rike delen av verden”, er det like fullt mer og mer tydelig at de rikes sikkerhet fremmes på bekostning av de fattiges sikkerhet og overlevelse. Det ser vi ikke minst når det gjelder ressursprioriteringer. Bare tenk på hva rike land bruker til militærutgifter! Det overgår langt hva som trengs for å få de fattigste landene opp på en god levestandard. Gjennom denne tilsynelatende likestillingen av deres og vår sikkerhet framstår globaliseringsmeldingen som altfor harmoniserende.

Vi lever i en kultur der det gir mer gjennomslag å snakke om nytte, effektivisering og kostnadsbesparing, enn om godhet, omsorg og verdighet. Vi lever i en kultur der det blir stadig større grunn til å stille spørsmål om kvaliteten og egenarten til virksomheter som for eksempel helse og utdanning kan måles, enn si dikteres, av kvantitative målestandarder.

Ikke et etnisk stammefellesskap

Et av globaliseringens mange ansikter fikk vi se under Det Lutherske Verdensforbunds generalforsamling i Winnipeg i Canada. 40 indere og afrikanere som skulle på møtet, ble nektet innreise. Men har det noe med oss å gjøre? Er det ikke Den norske kirke vi skal konsentrere oss om?

LVF er vårt konfesjonelle kirkefellesskap. Medlemmene er våre nærmeste kristne søsken spredt ut over jorda. Når noen av dem nektes å besøke oss og delta i familiefesten og planleggingen av felles framtid, så skapes det sår. På LVFs generalforsamling ble det synlig for alle at noen mennesker er uønskede i den rike del av verden. Noen av oss har råd til å reise verden rundt ”på første klasse”, mens andre nektes å reise også når billetten er betalt.

Hvordan skal vi være en tjenende kirke i en slik verden? Hvilke verdier er det vårt fellesskap står for og målbærer som kan endre de rike landenes frykt for å ta imot gjester? I møte med vårt lutherske verdensfellesskap, blir det tydelig at vi ikke kan være en kirke som framtrer som et etnisk stammefellesskap. Hvordan møter vi våre nyere landsmenn som har samme behov som nordmenn i utlandet for å få evangeliet på sitt eget morsmål? Hvor er Den norske kirkes arbeid på engelsk og spansk og urdu for å komme mennesker med disse morsmål i

møte med evangeliet midt i våre nabolag? Norge har i mange år vært et land med stor eksport av misjonærer og med et levende misjonsengasjement her hjemme. Hvor er nytenkningen og viljen til å møte mennesker i våre nabolag på samme måte som vi har møtt dem verden over gjennom ytremisjon?

I Winnipeg møtte de norske delegatene representanter for norsk misjons og nødhjelps samarbeidskirker verden over. Det var en imponerende stor mengde kirker og land som var representert på dette møtet. Den norske kirke har betydd mye for mange opp gjennom årene, og nå er disse kirkene interessert i å møte sin partnerkirke i Norge i tillegg til misjons- og nødhjelpsorganisasjoner. Her har vi også en jobb å gjøre i forhold til våre lutherske søsterkirker og misjons- og nødhjelpsorganisasjonene her hjemme.

Vi skrev i sommer under en avtale med den lutherske kirken i Brasil. Det er enda et tegn på at kirker på kryss og tvers i verden finner sammen og ønsker å lære hverandre bedre å kjenne på tvers av alt som skiller oss. Dette er også en nyttig øvelse for oss i å forene krefter i offisielle kirkestrukturer, misjon og internasjonal diakoni. Her har vi utfordringer i å samordne og samarbeide.

Urfolk - ute og hjemme

Urfolk stod i fokus på begge de internasjonale kirkesamlingene i sommer. Kirkenes Verdensråd har hittil hatt et eget urfolksprogram som nå ser ut til å bli prioritert ned. Derfor er det viktig å fortelle kirkene verden over at her er det ennå mye ugjort arbeid. Når Den norske kirke har reist disse spørsmål med tyngde i internasjonale fora, må vi regne med at søkelyset rettes mot oss når vi i vårt land behandler lovverk som omhandler urfolks rettigheter. Og selv om vi tror vi er kommet langt i Norge og innenfor kirken, så er det stadig viktig for oss å stå fast på alle internasjonale avtaler og verne om urfolks rettigheter også i vårt land.

Regjeringens forslag til ny Finnmarkslov, sikrer ikke samenes rettigheter i tråd med de internasjonale avtaler Norge har inngått. Undringen var stor hos kirkeledere som hørte Ole Henrik Magga fortelle om forslaget til ny Finnmarkslov under en uformell høring i Trondheim. Er dette det samme landet som med så stor tyngde reiser urfolks-spørsmål i fora verden over? Som kirke må vi fortsatt tale urfolks rettigheter med tyngde. I tillegg må vi som kirke delta aktivt for å skape forståelse for urfolks rettigheter og hjelp til folk – særlig i Finnmark – til å finne konstruktive måter å leve sammen på samme landområde. Finnmark har en lang tradisjon i å være et flerkulturelt område. De beste kvalitetene i dette må videreføres i diskusjonen om å føre gamle rettigheter til land og vann tilbake.

Det er Samisk kirkeråd som har initiert kirkens arbeid med forslaget til finnmarkslov - et eksempel på rollen som kompetanseorgan for samiske spørsmål og urfolksspørsmål i kirken. Kirken oppgave, her og i andre saker, er å peke på at noen kamper ikke er over ennå, som kampen for rettferdige forhold for alle i lys av menneskerettighetene og kampen mot rasisme. Det er nå behov for forsoning mellom majoritetsbefolkninger og urfolk. Og dette behovet er det samme overalt i verden. Forsoningsarbeidet er helt nødvendig for å bidra til inkludering av urfolkskulturene i majoritetskulturene, dvs. sann historieformidling; og for å bidra til utvikling av kirkelig urfolksarbeid på folkenes egen premisser.

Et viktig mål er fortsatt å utvikle kompetanse på feltet "evangeliet og kulturene"; kristendommens møte med urfolkskulturene, og bidra til den sanne historien om dette møtet. Dette møtet har vært smertefullt, hos oss og i mange andre deler av verden, særlig når det har vært ledsaget av behov for nasjonsbygging eller imperialisme.

Et viktig felt er det som kan kalles identitetsbygging. Det handler i virkeligheten om revitalisering av den samiske historien, i kirke og samfunn. Identitet er et nøkkelord og en inngangsport i trosopplæringen for samiske barn/unge. Dette gjelder for øvrig all virksomhet for styrking av samisk kirkeliv på nasjonalt nivå.

"Men størst blant dem er håpet"

Jeg ser frem til dette Kirkemøtet, som jeg håper blir til inspirasjon for deltakere og til nytte for kirken. Kirken må alltid være i bevegelse, Mitt håp er at også dette møtet vil representere fornyelse, der nye mønster vokser frem når gamle rakner. Vi har i vårt budskap en kilde til stadig fornyelse. Vi kan begynne på nytt og på nytt, og samtidig stå i en sammenheng. Det er fint å være på Lillehammer, i et bispedømme som også har hatt et 850 årsjubileum – for sin opprettelse. Det var en sjelden pinsefest å få være med på alle tiders kirkebursdag på Domkirkeodden, med fokus på det å være levende kirke i dag.

Og her har man i hele år markert folkekirken på sitt beste. Hamar biskop har klart å bygge ned tersklene til kirken for mange mennesker. Hun oppfattes som et raust menneske som tenker stort om andres tro, også når de selv ikke regner den for stor. Derfor lytter de også til henne og kjenner at de hører hjemme i den kirken biskop Rose er leder i. Her er det saktens noe å lære for alle oss andre som ønsker å bevare kirken også når ytre former er i endring.

Med all respekt for Rose og Hamar, velger jeg likevel å slutte, som jeg begynte, med Augustin i Milano. Det er befriende å lese at selv Paulus er det mulig for en kirkefader og oss andre å fighte med. Augustin er nemlig ikke helt enig i prioriteringen i kjærlighetens høysang. Hvorfor skal nå kjærligheten rangeres høyere enn håpet? "Nei, størst blant dem er håpet", sa Augustin, som også hevdet at håpet har to elskelige døtre i verden: sinne og mot. Sinne, så det som ikke bør skje, ikke skjer, og mot, så det som bør skje, kan skje.

Vi trenger både tro, håp og kjærlighet, og størst blant dem er Han som gav oss troen, håpet og kjærligheten. Men vi er også avhengige av håpets døtre i verden: Sinne, så verden ikke går av skaffet, og mot, så vi ikke forkommer i resignasjon og apati. Det kristne svar på apati er sympati, sammen i lidelsen og sammen om lidelsen, Gud til ære og mennesker til gavn, i Jesu navn.

”Kjærligheten som redder liv”- trekk ved en diakonal folkekirke

Hovedtema for Kirkemøtet 2003: En tjenende kirke.

Foredrag ved forstander Kjell Nordstokke. Salmetekster av Eyvind Skeie.

Første sang:

Som blomsten ved gry

*Som blomsten ved gry
må åpne sin krone mot lyset,
slik åpner vi oss for din sannhet, vår Gud.*

*Fyll denne stund. Bøy deg helt ned.
Motta vår bønn. Gi oss din fred.
Gud, du som var, Gud, du som er,
omgi oss helt når vi er her.
Velsignet er Han som kommer
i Herrens navn.*

*Som lys i et speil
får kastet sitt gjenskinn tilbake,
slik ser vi hverandre som søsken, vår Gud.*

*Fyll denne stund. Bøy deg helt ned.
Motta vår bønn. Gi oss din fred.
Gud, du som var, Gud, du som er,
omgi oss helt når vi er her.
Velsignet er Han som kommer
i Herrens navn.*

*Som solstrålers glans
forygler en verden i mørke,
slik ber vi at du må forvandle oss, vår Gud.*

*Fyll denne stund. Bøy deg helt ned.
Motta vår bønn. Gi oss din fred.
Gud, du som var, Gud, du som er,
omgi oss helt når vi er her.
Velsignet er Han som kommer
i Herrens navn.*

Jeg vil begynne dette foredraget på Plata ved Oslo S. Få steder i Norge samler så mange slitne narkomane på ett brett som her. Og få steder i Norge ferdes det flere andre, på vei til og fra sine jobber. Jeg er en av dem, bussen jeg bruker daglig har sitt stoppested like foran kiosken på Plata. Det er fristende å overse dem som har Plata som tilholdssted, eller enda verre, å ønske at de kunne bli fjernet så vi slapp å se dem.

Når vi venter på bussen, ser vi noen ganger de narkomane på vandring mot havneskurene langs Bjørvika. Der foregår selvdestruksjonen i full åpenhet, naken hud avslører blodårer med sår som ikke får gro.

Er kirken å finne på et sted som dette? Med vitnesbyrd om en Gud som bryr seg om forkomne mennesker?

Andre sang:

I din smertes time

*I din smertes time
lot du brødet dele.
Kom til oss, vår Frelser,
gjør våre drømmer hele.
Før oss inn til hjertet
av vår egen gåte
der vi blir forsonet
og endelig kan gråte.*

*Kyrie eleison,
Kristi eleison,
Kyrie eleison,
miskunn deg over oss.*

Noen har tatt denne utfordringen på alvor. Regelmessig står bobilen "Fratello" parkert under trærne på Plata. Med den som base driver en medarbeider på Diakonhjemmet, søster Benedicte Strøm, en oppsøkende tjeneste, "Sykepleie på hjul"! Her får de narkomane stelt sårene sine, dem har de mange av. For en kort stund får de varmet seg i bilen, her er rom for samtale. Uten krav. Men med omsorg og varme.

"Å si at jeg stadig ser Jesus i disse våre brødre og søstre, dekker kanskje ikke helt min erfaring", sier søster Benedicte. "Men møtene åpner et mysterium, noe helt spesielt, noe jeg vanskelig kan kalle annet enn Guds nærvær".

Kollegaen hennes, fransiskaneren Ole Martin Holte, sier det slik: "Menneskevernet er intakt, selv om livet går i hundene".

Aner vi sporene av den tjenende kirke? I alle fall er vi i nærheten av det som har båret diakonal innsats gjennom alle tider, det Diakonhjemmets grunnleggere kalte for "kjærligheten som redder liv".

Tredje sang:

Din makt, o Gud, besegles

*Din makt, o Gud, besegles
i alle dem som tjener.
Din skapervilje seirer
hos alle som forener.
Din kraft er synlig der
hvor kjærligheten er,*

*vår Gud, vår Gud,
miskunn deg over oss
og gi oss kraft
i Jesu navn.*

For noen år siden gav den amerikanske sosiologen Rodney Stark ut en bok med tittelen ”The Rise of Christianity”. Som samfunnsviter ville han finne ut hvorfor en liten jødisk sekt i løpet av noen få generasjoner kunne vokse til å bli den toneangivende religionen i hele Romerriket. Han fant tre hovedårsaker til denne eventyrlige veksten:

Det første var at den nye troen brukte naturlige nettverk (familie, naboskap, arbeidsfellesskap) for å utbre seg. Det kristne livet bekreftet verdien av de relasjonene menneskene stod i og bidro til at de ble styrket og utvidet. Derfor ble det oppfattet som verdifullt å tilhøre det kristne fellesskapet. Kristendommen var attraktiv fordi den gav gode sosiale rammer om folks liv, fylt av omtanke og omsorg.

For det andre vakte de kristne allmenn oppmerksomhet ved at de brydde seg om syke og svake, også utenfor egne rekker. I tider med pest trosset de kristne angst og fare for egne liv ved å pleie de syke og til og med sørge for at de fikk en verdig begravelse. Slik vitnet de om en kjærlighet som ikke setter grenser.

For det tredje representerte de kristne en urokkelig tillit til at livet seirer over døden. Budskapet om Jesu oppstandelse gav dem en forvissning at døden ikke hadde siste ordet, men at de med Kristus skulle stå opp til evig liv og at denne kraften allerede var virksom i verden. Det gav trygghet i tider med forfølgelse og mot til nærvær der hvor dødens krefter syntes å råde.

Rodney Stark mener at det var disse tre elementene som til sammen gav kristendommen det gode ryktet det fikk. Ikke bare blant slaver, fattige og forkomne i datidens Romerrike, men også blant mer velstående og ikke minst hos alle som lengtet etter tro, håp og kjærlighet.

I dypest forstand er de samme tre elementene vi gjerne ønsker å gjenfinne i den tjenende kirke. Vi ønsker en kirke som har det ryktet at den bekrefter gode relasjoner og gir opplevelse av tilhørighet i et omsorgsfullt fellesskap. En kirke med mot til nærvær hvor mennesker rammes av lidelse, svakhet og urett. En kirke som holder høyt håpet om evig liv, om oppstandelsens kraft midt i verdens hverdag.

Fjerde sang:

Her dro han over jorden

*Her dro han over jorden,
i drømmens lys han kjørte
og i hans spor lå marken som velsignet,
mens alt hans blick belyste
og alt hans hånd berørte
det kledtes med forundring i hans skjønnhet.*

*Bak vognen i hans følge
en tusentallig skare,
fordømte og fortvilte uten ære,*

*de går med løftet hode,
med øyne som er klare,
de ser den Venn som fører dem til frihet.*

*Slik dro han gjennom byen
i nattens siste time
og de som fulgte ham stod snart i lyset.
Men vi som ikke våknet
og ante klokker kime
vi så ham ikke før han var forsvunnet.*

Hva slags rykte har kirken i vår tid og i vår hverdag? Oppfatningene om det kan være delte. Desto viktigere er det å gi rom for erfaringer og fortellinger som bekrefter bildet av en kirke som bryr seg. Ingen skal være i tvil om at dem finnes det mange av i vårt kirkelig landskap. Noen er iøynefallende som prosjektet ”Sykepleie på hjul”. Andre er ikke så lette å få øye på. De utfoldes i nærmiljøer hvor noen har sans og blick for den som trenger en neste, og så vet å omsette dette i handling. Ofte skjer det innenfor rammen av tiltak i lokalmenigheten. Jesu nærvær får prege enkeltmennesker og hele fellesskap til å leve slik at noen som særlig trenger det, får bekreftet tilhørighet, verdighet og framtid i møtet med evangeliet.

Så kan det være at vi andre ganger savner mer tydelige tegn på at det virkelig er slik, og at det ryktet kirken har fått blir for preget av temaer som ikke skaper troverdighet og tillit. Likevel fortsetter vi å drømme om en kirke som bryr seg. Den visjonen får ikke de negative ryktene ta fra oss.

Er ikke dette også bakgrunnen for at Den norske kirke har formulert visjonen om en ”bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke”? En visjon som søker å fastholde at det er flere sentrale dimensjoner ved kirken som til sammen gjør at kirken er kirke. Visjonen er formulert på en måte som gjør at den kan bli for luftig om vi ikke knytter den til det konkrete, slik vi møter kirken i hverdagen. Det er vel nettopp derfor at det nå er startet en prosess slik at hvert kirkemøte i årene framover skal konsentrere oppmerksomheten om en av disse sentrale dimensjonene. I år er det den tjenende kirke som er temaet.

Det synes jeg er flott. Det sier jeg ikke bare fordi jeg er opptatt av diakoni og gjerne vil peke på diakoniens betydning i konkretiseringen av den tjenende kirke. Men jeg tror at det åpner for en rekke viktige perspektiver når bildet av den tjenende kirke tas med inn i forståelsen av de andre dimensjonene av denne visjonen, og ikke minst inn i forståelsen av å være en åpen folkekirke.

Ambisjonen om å være en åpen folkekirke er, slik jeg ser det, tuftet på troen om en gjestfri og nådig Gud. Det er på denne bakgrunnen at kirkens mandat skal utformes, med den sentrale oppgave å dekke bordet slik at dets gaver ikke blir forbeholdt de få, men blir delt – i tro, håp og kjærlighet.

Med dette utgangspunktet tegner Den norske kirke i sin visjon et bilde av den diakonale folkekirke. Her forstås diakonien som noe som konstituerer kirken. Fordi det handler om en iboende kvalitet, kan ikke kirken, eller lokalmenigheten for den saks skyld, velge om den vil være tjenende. Det er ikke ytre betingelser, som for eksempel åpenbar nød og tydelige behov for diakonale tiltak, som er avgjørende for kirken skal være diakonal. Derimot er disse ytre

betingelsene bestemmende for hvordan diakonien skal ta konkret skikkelse, det vi si hvilke konkrete oppgaver som skal prioriteres og hvilke tiltak skal settes i gang.

Nå hører dere at jeg veksler mellom begrepene ”tjenende” og ”diakonal”. I en viss forstand er det å veksle mellom norsk og gresk. Styrken ved det greske ”diakoni”, er at det får fram flere perspektiver enn det som er blitt tradisjonen i store deler av den diakonale bevegelsen som vokste fram i Tyskland på 1830-tallet og som førte til bygge av store institusjoner innen helse- og sosialsektoren. Framfor alt får det greske ordet fram forbindelsen mellom den konkrete gjerning og den indre drivkraften i all diakoni. Det nytestamentlige begrepet ”diakoni” tar utgangspunkt i Jesu diakoni, han som kom, ”ikke for å la seg tjene, men for selv å tjene og gi sitt liv som løsepenge for mange” (Mark 10,45). Det lar oss se at diakonien har en sentral plass i Jesu messianske gjerning, at den knytter til inkarnasjonens mysterium og budskapet om forløsning og frelse. Sendelse og tjeneste henger nøye sammen. Slik er det også i oppdraget Jesus gir disiplene: ”Likesom Faderen har sendt meg, sender jeg dere” (Joh 20,21).

Budskapet om Guds kjærlighet og omsorg, slik dette på en særlig måte blir uttrykt i budskapet om Jesus Kristus er bærebjelken i forståelsen av den tjenende kirke:

- Han ble inkarnert, ble et menneske av kjøtt og blod, han delte menneskenes levestandard. Vi gjør vel i huske at det var i verden, ikke i det religiøse rom han tok bolig!

Dette utfordrer kirken på tilsvarende måte til å bli ”inkarnert” i menneskenes virkelige liv og ikke stenge seg inne i det religiøse handlingsrommet.

- Han så menneskenes nød og brukte sin messianske fullmakt til å helbrede, reise opp og gi plass til svake og tilsidesatte.

Dette utfordrer kirken på tilsvarende måte å ha oppmerksomheten rettet mot dem som i vår tid strever og har tungt å bære, ikke bare religiøst, men også sosialt, helsemessig, kulturelt og økonomisk. Slik at det kan gis solidarisk nærvær, omsorg og helbredende engasjement.

- Gjennom sitt nærvær lot han mennesker se en åpen himmel og tegn på at Guds rike var kommet nær. De ble møtt av kjærlighetens forvandlende kraft, så folk kunne juble og si: ”Gud har gjestet sitt folk!” (Luk 7,16).

Dette utfordrer kirken på tilsvarende måte å gi rikelig rom for kjærlighetens gjerninger i tro og tjeneste. Slik at mennesker kan erfare hellig nærvær på en måte som bringer forsoning og forvandling, under Guds åpne himmel.

Femte sang:

Kom til meg, du som strever, kom til meg.

Kom til meg, du som strever, kom til meg.

Jeg har skapt alt som lever, bli i meg.

Kom til meg, du som bærer tungt

for jeg gjør ditt hjerte ungt,

kom til meg med ditt liv, kom til meg.

Kom til meg, du som sørger, kom til meg.

Jeg har skapt alt som lever, bli i meg.

Kom til meg, du som bærer tungt

*for jeg gjør ditt hjerte ungt,
kom til meg med din sorg, kom til meg.*

*Kom til meg, du som gråter, kom til meg.
Jeg har skapt alt som lever, bli i meg.
Kom til meg, du som bærer tungt
for jeg gjør ditt hjerte ungt,
kom til meg med din gråt, kom til meg.*

*Kom til meg, du som tviler, kom til meg.
Jeg har skapt alt som lever, bli i meg.
Kom til meg, du som bærer tungt
for jeg gjør ditt hjerte ungt,
kom til meg med din tvil, kom til meg.*

Her finner vi grunnlaget for den diakonale kirke og forutsetningen for tjenestens bærekraft. I dette perspektivet har kirken alltid vært diakonal og den kommer alltid til å forbli det. I kraft av dåpens nåde blir alminnelige mennesker i våre menigheter innlemmet i kirkens diakonale oppdrag. De blir kalt til å gjøre kjærligheten konkret. Det kan skje på utallige måter:

- Besøke en som er blitt sengeliggende;
- By en ensom nabo inn til kaffe og fellesskap ;
- Tale vel om og forsvare en som er rammet av sladder;
- Stille opp for en som trenger en hjelpende hånd;
- Engasjere i saker som fremmer godhet, omsorg, rettferdighet og fred;
- Delta i frivillige organisasjoner og bidra aktivt til at aksjoner kan gjennomføres.

Sjette sang:

Se, hvor ærbødig hånden rører huden

*Se, hvor ærbødig hånden rører huden
og kroppen som i smerte før var spent,
den løses opp og legger seg til hvile,
mens ansikt blir mot ansikt sakte vendt.*

*Det er en hellig stund hvor de forenes
og gir og mottar samme sakrament.*

Jeg husker en kvinne fra landsbygda i Brasil. Hun deltok på en konferanse om diakoni. Det var første gang hun var med på denne typen arrangement og da vi skulle avslutte samlingen, tok hun ordet og sa: ”Nå vet jeg hva det heter alt det som har engasjert meg i alle år. Det heter diakoni!” Hun fortalte om alt det som opptok henne: Besøk hos syke, innsats for å sikre rettigheter for fattige landarbeidere, aksjoner for å stoppe bruken av giftige sprøytemidler. Hun hadde alltid kjent på en forbindelse mellom tro og engasjement. Men selv om hun var en fast kirkegjenger, hadde ikke forkynnelsen hjulpet henne til å se at dette utgjorde en helhet. ”Nå har jeg fått et ord for denne sammenhengen: Det heter diakoni!”

Slike fortellinger og slike mennesker finnes det mange av også i våre menigheter. De fleste er like anonyme som vår venninne fra Brasil. Men det kan være at de også har til felles at de

ikke alltid får tilstrekkelig næring til engasjementet sitt når de går til kirke. Det kunne gi mer styrke både i tro og i tjeneste dersom denne sammenhengen i større grad ble tydeliggjort, blant annet i forkynnelsen.

Syvende sang:

Vi har stått opp med Kristus for å tjene

*Vi har stått opp med Kristus for å tjene.
Det liv han vant da han stod opp fra grav,
det skal vi vinne ved å tjene andre,
men ganske langsomt skjer det, dag for dag.*

*Vårt nye liv er gitt oss som en gave,
en gåte vi må tyde og forstå:
da han stod opp, gikk Jesus ut av tiden,
mens vi må inn i tiden, her og nå.*

*Se, vi står opp med Kristus når vi tjener
vår neste gjennom sorg og nederlag.
Slik brytes dødens kraft og håpet seirer,
men ganske langsomt skjer det, dag for deg.*

En tjenende kirke. En diakonal folkekirke. Hvorfor er det så viktig med gode navn på det vi er og det vi gjør? Det er et omfattende spørsmål som vi ikke kan ta opp alle sider ved her og nå, men noe av det viktigste er at navnene gir identitet, mening, tilhørighet og bærekraft. Diakoni-begrepet setter hverdagens noen ganger trivielle omsorg for nesten inn i en sammenheng av kristen tro, håp og kjærlighet. Det gir en mening, også når tanken kommer i til kort, blant annet fordi omgivelsene sier "det nytter ikke", eller som det en gang ble sagt: "hva er det til så mange?".

I diakoniens perspektiv er den enkelte gode gjerning satt inn i vev av godhet og omsorg som først og fremst bæres opp av Gud og hans kjærlighet, under løftet om velsignelse og forvandlingskraft, midt inn i menneskers hverdag. Derfor har handlingen en utgrunnelig mening i seg selv, noe som gir bærekraft langt utover et mennesker kan fatte. Og samtidig setter det handlingen inn i sammenheng som når videre enn det den enkelte handling kan bære.

Her er vi ved et nøkkelpunkt i forståelsen av hva diakoni er og hva dette må innebære for forståelsen av den diakonale kirke. På den ene side dette at hver døpt er kalt og ordinert til tjeneste. Men for at dette ikke skal mistes av syne og for at kirken som synlig størrelse skal framstå som hel, må diakonien også organiseres og ta skikkelse i form av felles engasjement, tiltak, prosjekter og organisert virksomhet.

Det handler for det første om det vi kan kalle den alminnelige diakoni og som har som utgangspunkt at enhver som døpes er kalt til tjeneste. Mange steder er det nå blitt praksis at dåpsbarnet mottar et lys, noe som på en vakker måte symboliserer kallet til å være lys i verden: "Slik skal også deres lys skinne for menneskene, så de kan se de gode gjerningene dere gjør, og prise deres Far i himmelen!" (Matt 5,16). Det er viktig å se at kallet til tjeneste bygger på dåpens inkluderende nåde og forutsetter dåpsbefalingens løfte: "Se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende" (Matt 28,20).

Den alminnelige diakoni har sitt sted der den dømte lever sitt hverdagsliv, i hjemmet, på jobben, i nabolaget, og i de mange rollene vi gjennom livet fyller i det offentlige rom. Men den kan også finne sin plass i den organiserte diakoni, i noen av de tiltakene som synliggjør at kirken som kollektiv størrelse er engasjert. Her passer det å minne om hvordan Plan for diakoni i Den norske kirke definerer diakoni: ”Med diakoni forstås kirkens medmenneskelige omsorg og fellesskapsbyggende arbeid, og den tjeneste som i særlig grad er rettet mot mennesker i nød”.

Åttende sang:

En trassig tro, et lite frø

*En trassig tro, et lite frø,
vår fremtidssang skal aldri dø,
fra den ble gitt oss i vår dåp
har sangen båret på vårt håp.*

*Vår fremtidsang den fødtes der
hvor Jesus Krist, oppstanden er
den bærer oss fra dag til dag
igjennom livets nederlag.*

*Den er et frø som springer ut,
en blomst av lovsang til den Gud
som gav oss tro, som gir oss trøst
og skaper liv når det er høst.*

*Så går vi frem med trassig tro
mens sangen blir for oss en bro
som binder sammen livet her
med det vi skal få leve der.*

*Ja, vil du se hvordan et frø
kan bli til mange ved å dø:
Bli med og syng, bli med og gå
så skal du skjønne og forstå.*

Den alminnelige diakoni har sitt sted der den dømte lever sitt hverdagsliv, i hjemmet, på jobben, i nabolaget, og i de mange rollene vi gjennom livet fyller i det offentlige rom. Men den kan også finne sin plass i den organiserte diakoni, i noen av de tiltakene som synliggjør at kirken som kollektiv størrelse er engasjert. Her passer det å minne om hvordan Plan for diakoni i Den norske kirke definerer diakoni: ”Med diakoni forstås kirkens medmenneskelige omsorg og fellesskapsbyggende arbeid, og den tjeneste som i særlig grad er rettet mot mennesker i nød”.

Det er opp til den lokale menigheten å finne hvilke utfordringer den på best mulig måte kan møte med diakonal innsats. Ingen er i stand til å møte alt det som utfordrer, men alle kan ta ansvar for noe. Ofte blir det fristende å velge det mest tradisjonelle og minst kontroversielle. Det trenges djervhet dersom diakonien skal kunne bli myndig og virkelig nær de menneskene som mest trenger noen som vil gå sammen med dem. Pleie av syke, omsorg for svake, forsvar for utstøtte – dette er noen viktige diakonale handlinger. Samtidig er handlingen forkynnelse i

praksis. Den er en protest og motoffensiv mot destruktive krefter i og omkring oss. Og den er en proklamasjon av kristentroens bilde av hva mennesket er og gjør, av det umistelige menneskeverd.

En fersk analyse av de mest påtrengende diakonale oppgavene i Den svenske kirken har fokusert på tre hovedutfordringer: Forebyggende arbeid rettet mot barn og unge i risikosoner med vekt på formidling av normer og verdier; innsats overfor personer og grupper som rammes av krise, ulykke eller død; tiltak for eldre som rammes av ensomhet og omsorgssvikt. Dette er uten tvil hovedutfordringer også hos oss, og mange som arbeider innen diakonien vil nikke og si at det er områder hvor kirken må styrke sin diakonale innsats.

Skal dette skje, må bevisstheten økes og diakonien oppgraderes til å bli en integrert del av planarbeid, ressursbruk og rapportering i kirkens liv. Hvis ikke, kan diakonien forfalle til å bli vakre ord ved festlige anledninger. Noen diakoner opplever at deres arbeidsområde gjøres til salderingspost i planer og budsjetter. Det er betenkelig. En del menigheter gir opp å drive det sykehjemmet som har preget nærmiljøet i mange tiår og ber kommunen overta det. Det kan leses som en tilbaketrekning fra en sentral diakonal utfordring.

På den annen side finnes det noen oppgaver som er for krevende til at en enkeltmenighet kan ta ansvar for den. Her kommer de diakonale institusjonene inn i bildet og det ansvaret de tar gjennom det vi kan kalle den spesialiserte diakonien. En undersøkelse har vist at det finnes vel 150 diakonale institusjoner i Norge. De representerer over 8000 arbeidsplasser og utgjør 8% av det totale tilbud i norsk helse- og sosialtjeneste. Det er stor bredde når det gjelder innsatsområder og organiseringer. De fire tradisjonelle diakoniinstitusjonene, Diakonissehuset Lovisenberg, Diakonhjemmet og Menighetssøsterhjemmet i Oslo og Bergen Diakonissehjem, har i helt siden 1868 da den førstnevnte av disse institusjonene ble startet, drevet diakonale sykehus og sørget for diakonal utdanning. Ellers er det innenfor eldreomsorg og rusmisbruk innsatsen er størst, men det gjøres også en solid innsats på andre områder. Slik for eksempel Kirkens Bymisjon åpner rom for dem som er henvist til et tøft liv på gata. Slik Signo sørger for tilbud til døve og døvblinde. Slik Kirkens Sosialtjeneste møter mennesker som er ferdig med soning i fengselet og trenger hjelp for å komme tilbake til et normalt liv. Slik mange andre diakonale institusjoner og organisasjoner gjør en stor innsats på kirkens og menighetens vegne i møtet med mennesker i nød.

Internasjonal diakoni, for eksempel representert ved Kirkens Nødhjelp, er en særlig form for spesialisert diakoni. Den har som kjennetegn at den knytter sammen innsats på det lokale plan med innsats på tvers av landegrensene. Kirkemøtet skal senere denne uken behandle ”Hiv/aids som utfordring til Den norske kirke” som egen sak. Det er en av de mest dramatiske utfordringene til internasjonal diakoni i vår tid. Et ufattelig antall mennesker rammes brutalt. Samtidig avslører epidemien de uholdbare grensene mellom rike og fattige i verden. Den viser at det er de som fra før av har det vanskeligst som rammes hardest. Hiv/aids er i store deler av verden forbundet med tabuer, moralske sanksjoner og forestillinger om guddommelig straff. Desto mer avgjørende er det at kirkene aktivt engasjerer seg.

Niende sang:

De fattige i blant oss

*De fattige i blant oss
i våre rike land
de gjemmer bort sin fattigdom*

*og gjør så godt de kan.
De ensomme i blant oss
de tør ikke gå ut,
men skjuler seg for mennesker
og er kun sett av Gud.*

*De sårede i blant oss
med skadet kropp og sinn,
de sitter bak sin låste dør
hvor ingen slipper inn.
De sørgende i blant oss,
hvem tør å møte dem?
De passer ikke altfor godt
i våre pene hjem.*

*Så finnes det på jorden
et stumt, men mektig skrik:
Vi ville ikke ha det sånn,
men fikk det nettopp slik!
Det skal bli skam i kirken
når dette kommer frem:
at Jesus så de minste små
og gjemte seg hos dem.*

Setter vi alle brikkene sammen, ser vi et rikt mangfold av diakonal innsats på ulike nivåer. Fra det den enkelte troende gjør til store og kompliserte virksomheter med mer enn tusen ansatte og med budsjetter på hundrevis av millioner kroner. Hele dette mangfoldet hører sammen. Det utgjør et bredspektret uttrykk for den diakonale kirke. Mangfoldet av mennesker og arbeidslag utgjør en sky av vitner om Guds barmhjertighet og nåde midt i menneskers liv. Hvert på sin måte bidrar hver av disse innsatsområdene til helhet i kirkens liv og i måten kirken framtrer på i det offentlige rom.

Hva er målet for den diakonale innsats? At flere blir aktive i menigheten? Sosial og politisk endring? Fordi diakoni gjerne knytter til innsats innenfor helse- og sosialsektoren, er det i forhold til mange innsatsområder riktig å beskrive diakoni som endringsarbeid. Det kan handle om endring på flere nivå, fra det individuelle med mål om bedre helsetilstand eller bedre mestring av en vanskelig livssituasjon, til det kollektive eller politiske med en endring av samfunnet og særlig av betingelsene for utsatte grupper. Profesjonelle diakoniarbeidere er vant til å tenke slik. Det må de ut fra det krav de har på seg om å gjøre rede for hva de gjør. Det er heller ikke tvil om at mye bør endres og at det er viktig å ha tro for at endring er mulig.

Tiende sang:

Hvert menneske som lever her

*Hvert menneske som lever her,
i lyst, i nød, i smerte
det bærer på en ensomhet
i bunnen av sitt hjerte.
Det er et rom av savn og sorg
i dypet av oss alle,*

*og kanskje er det nettopp der
vi hører Ånden kalle.*

*Ja, kanskje er det særlig der
hvor mørket har fått råde
at vi kan se det himmellys
som gir oss fred og nåde.
Og har først lyset kommet inn
er ingen mer alene.
Da strekkes kjærlighetens bånd
til alle, ved Den ene!*

Samtidig må vi være forsiktige med å bruke kalkulatoren når vi skal måle den diakonale aktiviteten. Særlig må vi sette grenser for en formålsrasjonalitet som dypest sett er fremmed for diakonien. Den diakonale gjerning framstår noen ganger som formålsløs, den rommer omsorg for mennesker også når det lite håp om at pasienten skal bli frisk eller ”klienten” skal få orden på livet sitt. Den diakonale gjerning er verdifull og meningsfull i seg selv, i det enkle faktum at den blir utøvd. Den behøver ikke teoretisk begrunnelse eller rasjonelle forklaringer. Den er kort og godt et uttrykk for kirkens vesen.

Derfor er det også viktig at diakonien ikke underordnes som redskap for andre mål kirken har satt seg, for eksempel å øke medlemstall eller få flere til å delta i kirkelige aktiviteter. Samme hvor edle disse målene kan være, må de ikke få redusere diakonien til å bli et middel.

Når det er sagt, må det også betones at enhver diakonal handling står i en sammenheng av tro og håp. Den er et uttrykk for den kjærlighet som har sin kilde i Gud. På den måten får den diakonale handling en transcendent og fornuftsoverskridende dimensjon som bare Gud kjenner konsekvensene av. I den gamle klostertradisjonen ble tilliten til at det virkelig er slik uttrykt gjennom formelen ”ora et labora” (be og arbeid). Det er ikke to aktiviteter som skal utøves atskilt fra hverandre. Tvert imot skjer de i en vekselvirkning, slik at bønner bringer arbeidets hverdag fram for Guds ansikt, mens arbeidet bringer bønnens erfaring av Gud inn i hverdagens virkelighet.

Her mener jeg å se konturene av en diakonal spiritualitet. Av en tro som streber etter å få et skimt av en dypere sammenheng mellom tro og tjeneste, i tillit til at Gud gir framtid og håp. I økumenisk språkbruk blir begrepet ”transformation” (forvandling) stadig oftere brukt som uttrykk for det vi gjerne vil skal skje og som går mye dypere enn endringer av ulik art som mennesker kan make å realisere. For kristne knytter forventningen om forvandling til Skaperen aktive omsorg for alt som er gitt liv, til Frelseren som likesom hvetekornet ble lagt i jorden slik at død kunne vendes til liv, til Trøsteren som vennlig gir del i sin livgivende ånd til oppreisning, tro og tjeneste.

Forventningen om forvandling gjelder vår angstfulle verden, og særlig de som er rammet av smerte, nød og uredd. Slik det heter i temaet for neste generalforsamling for Kirkenes Verdensråd i januar 2006 i den brasilianske byen Porto Alegre: ”God, in your grace, transform the world”. Sier vi forvandling, medgir vi at vi alle er del i og har et medansvar for, den virkelighet vi ber Gud i sin nåde forvandle. Som apostelen Paulus skriver: ”La dere forvandle ved at sinnet fornyes, så dere kan dømme om hva som er Guds vilje: det gode, det som er til hans behag, det fullkomne” (Rom 12,2).

Ellevte sang:

Å, Jesus Krist, forvandle meg

*Å, Jesus Krist, forvandle meg,
så jeg kan ligne mer på deg.
Du gav ditt liv, du ofret alt,
la meg bli lys, gjør meg til salt.*

*Send meg med rettferd i mot nød.
Send meg med liv, der det er død.
Send meg med bønn, der ingen ber.
Send meg med håp, der ingen ser.*

*Du kom til jord i tjenerdrakt,
hjelp meg å tro på nådens makt.
Å, Jesus Krist, forvandle meg,
så jeg kan elske slik som deg.*

Kirken forkynner forvandlingens mulighet som et mysterium Gud i sin nåde gjør mulig. I dåpen forvandles menneskebarn til å bli Guds medarbeidere i tro og tjeneste. I nattverden forvandles brød og vin, frukt av menneskers arbeid, til hellig legeme og blod, til synlig tegn på nådig nærvær. Diakonien har som særlig oppgave å være en kraft til forvandling gjennom kjærlighetens gode gjerninger.

Her er kilden til visjonen om den diakonale folkekirke. Skal dette være mer enn en visjon er viktig å sørge for at viktige grunntrekk får kjennetegnene det som skjer i kirken.

- En integrert sammenheng mellom tro og tjeneste. Til det trenges en spiritualitet som ser den gode gjerning i lys av Guds forvandlende nærvær i hverdagen, en ”neste-nær” åndelighet. Som har blick for verdien til den som til tilsynelatende er verdiløs, og ser betydningen av det tilsynelatende betydningsløse.
- En integrert sammenheng mellom de ulike elementene i kirkens oppdrag i verden: forkynnelse, undervisning og diakoni. Slik at det ene elementet bekrefter og gir troverdighet til de andre, men uten at det ene opphøyes til å være det viktigste og at de andre begrenses til å være midler.
- En integrert sammenheng mellom det kirken er som religiøst rom og kirkens rolle i det offentlige rom. Slik at det ikke skjer en tilbaketrekning til religiøse rammer og funksjoner, men at kirken fortsatt kan være nærværende i folks liv, men i kraft av det mandat det er gitt som Jesu Kristi kirke.

Når alt dette er sagt, er det noen særlig utfordringer jeg ønsker å legge fram for Kirkemøtet, ikke minst ut fra det ansvar dere har for å legge til rette for gode ordninger i kirken.

1. Sørg for at hele bildet av diakonal virksomhet innenfor rammen av Den norske kirke tas med i det bildet som tegnes av vår kirke. Jeg tenker særlig på de diakonale institusjonene som på sin måte er kirkelig nærvær og praksis og som spiller en viktig rolle fordi de møter mennesker i vanskelige livssituasjoner. For mange av disse menneskene blir møtet med den diakonale institusjonen et møte med en kirke som bryr seg. Noen får også et møte med kirkens verbale forkynnelse. Sørg for at denne diakonale virksomheten regnes med i

kirkens selvforståelse og selvpresentasjon. Bidra til at det bygges nettverk og forbindelseslinjer mellom de ulike diakonale praksisområdene og til de kirkelige organer, både lokalt, regional og nasjonalt. Gjør dere bruk av de diakonale institusjonene og deres kompetanse i møtet med utfordringer kirken står overfor. Krev om nødvendig at de enda tydeligere definerer sin tilhørighet i kirken. Utfordre dem gjerne til felles innsats som lemmer på den diakonale folkekirke. Helt konkret: kunne vi her komme videre om vi fikk etablert et kontaktorgan mellom diakoninstitusjoner og sentralkirkelige organer lignende Samarbeidsrådet for menighet og misjon?

2. Bygg diakonal kompetanse og diakonalt lederskap i kirken. På det lokale menighetsnivå betyr dette at det må tilsettes diakoner og at deres myndighet sikres. Det trengs personer som er modeller og som kan mobilisere og myndiggjøre til diakonal innsats. Diakonien er for viktig til at den kan overlates til tilfeldighet og ad-hoc-løsninger. Det er må ikke overlates til diakonene selv å peke på behovet for diakoner. Kirkens øverste ledelse må sette mål og aktivt arbeide for at de kan bli nådd. Slik det i dag ser ut, vil det ta mellom 160 og 240 år før vi får nok diakonstillinger i Den norske kirke.
3. Se positivt på mulighetene ved gi diakonen del i det kirkelige embetet sammen med biskop og prest. Vi venter med spenning på oppfølgingen av embetsutredningen og håper at den kan være djerv og framtidsrettet når den tar opp spørsmålet om kirkens vilkår og oppdrag i den tiden vi lever i. Er kirken diakonal, må også det kirkelige embete gi uttrykk for det. Det sikres best ved at diakonen bekreftes som del av kirkens åndelige lederskap. Diakonien trenger myndige diakoner, og at kirken bekrefter deres myndighet. Til nå har de lutherske kirkene demonstrert beslutningsvegring i forhold til dette spørsmålet. Når diakonene har bedt om å få bære stola som tegn på det oppdraget de er gitt sammen med alle døpte, blir det tolket som profesjonskamp og utidig fokusering på liturgiske oppgaver. Er det ikke mulig å tolke dette som engasjement for helhet i den tjenende kirke og for sammenhengen mellom gudstjenesteliv og diakoni? Her ønsker jeg større framdrift og betydelig mer djervhet hos kirkelige beslutningstakere.
4. Trosopplæringsprogrammet er et viktig satsningsområde for kirken, men det må ikke føre til en svekkelse av diakonien. Tvert imot foreligger det nå en fantastisk mulighet til å få fram at dåpsopplæring er vekst i tro og tjeneste. Erfaringene fra ungdomsdiakonien har vist at diakonene har en særlig faglig forutsetning for å ta på seg en aktiv rolle i denne sammenhengen og bidra til større helhet i trosopplæringen.
5. Til sist, krev av diakonien at den er livsnær og myndig forhold til dem den i særlig grad er satt til å tjene. Krev djervhet i tiltak og engasjement, profetisk glød når det trenges. Etterspør visjoner om forvandlingens muligheter i menneskelige relasjoner og i samfunnet. Vi lever i en tid med betydelige ideologiske endringer. På den ene side ser vi et økt press mot velferdsordningene i samfunnet, på den annen side ser vi nye muligheter for diakonal innsats innenfor rammen av det sivile samfunn. Skal vi som kirke våge å se muligheten for å gjenerobre deler av det offentlige rom, eller skal vi overlate initiativet til andre aktører og nye ideologiske vinder? Det forutsetter at vi står sammen og at kirken som helhet stiller seg bak en fornyet innsats på dette området.

Så skal vi alle, med Guds hjelp og ut fra de ulike roller vi er satt i, oppmuntre hverandre til å være trofaste i den tjenesten hver av oss er gitt, og la oss bevege (bli satt i bevegelse!) av de ordene som følger oss ut av kirken hver gang vi møtes til gudstjeneste: "Gå i fred, tjen Herren med glede!"

Tolvte sang:

Hør, når vi ber gjennom menneskelarmen

*Hør, når vi ber gjennom menneskelarmen:
før oss til stillheten innenfor alt.
Herre, forny og forvandle oss sakte.
Gjør oss til brennende lys og til salt.
Hjelp oss å bli i den skapende taushet,
du som i ørkenen fant dine ord.
Lær oss å elske det nedbrutte livet,
du som er Frelser og Hjelper og Bror.*

*Gjør våre byer til fruktbare hager,
steder hvor fred og barmhjertighet gror.
La våre hus stå med åpnede dører,
åpne Ditt hjerte i alle som tror.
Ansikter flimrer forbi oss langs gaten.
Lær oss å se dem og gjenkjenne deg.
Vis oss at frihetens lov er å tjene.
Før oss på kjærlighets hellige vei.*

*Innerst i mennesket finnes det rommet
der du, vår Herre og Mester, vil bo.
Innred ditt tempel i menneskehjertet,
rens og forny oss, gi tillit og tro.
Jesus, vi ber deg i menneskebyen:
stå frem på torget og vis hvem du er!
La oss bli lest som et brev om den frihet
du i din nåde vil gi til enhver.*

Høymesse under endring

Biskop Finn Wagles innledning til samtale om høymessen
Salmesang: Vi rekker våre hender frem....(NoS 710)

Fra kilder utenfor oss selv...

Når vi skal stige inn i en samtale om høymessen og behovet for reform av høymessen, så må jeg først få si noe om hvilken utrolig skatt og rikdom gudstjenesten er.

Det handler virkelig om liv fra kilder utenfor oss selv.

Det handler om å løfte våre hender i bønn for verden.

Det handler om at Gud tar bolig i vår fattigdom.

Folkebevegelsen

Snakker vi om søndagens gudstjeneste, så snakker vi også om en folkebevegelse. Mer enn 100 000 kommer til gudstjeneste hver søndag i vårt land. Prosentvis er det riktignok ikke så imponerende. Likevel spør jeg: Hvilken folkebevegelse kan vise til noe liknende som den mobilisering som kirken kan vise til, søndag etter søndag? Og ikke bare det: Vi hører hjemme i et globalt fellesskap. Det handler om den lokale gudstjenesten som samtidig synliggjør Jesu Kristi kirke på jord. Og enda har vi i vår gudstjenestestatistikk ikke inkludert englene og alle de som har gått foran, alle de som er med når Guds menighet i himmelen og på jorden med samstemmig jubel priser hans navn!

Kritikken innenfra

Samtidig skal det sies: Gudstjenesten utsettes for mye kritikk. Og gudstjenesten utsettes for den utarming som handler om at mennesker som har hørt til de trofaste gudstjenestedeltakere slutter å komme... Det finnes saktens kritikk som skjer på armlengdes avstand. Men mye kritikk kommer også innenfra. Det er en kritikk som kan romme mye smerte. Og det er slett ikke bare unge som målbærer en slik kritikk. Mennesker i alle aldre gjør det. Slik kritikk målbærer et engasjement for gudstjenesten og en lengsel etter at alle våre sterke teologiske utsagn om gudstjenesten også kan omsettes til erfart virkelighet når vi kommer sammen. Ja, kanskje er det ikke minst lengsel det handler om. Det er mye lengsel i de samtaler vi har om gudstjenesten under hver eneste bispevisitas i Nidaros. Og slik er det ved bispevisitasene rundt i hele vår kirke.

Ungdommens kirkemøte

Ungdommens kirkemøte har i mange år målbåret et slikt levende gudstjenesteengasjement. De unge har ikke nøyhet seg med å målbære kritikk. Det er en oppsiktsvekkende protokoll de har sendt oss fra årets Ungdommens kirkemøte om sitt gudstjenesteengasjement, under overskriften: Hva slags gudstjeneste vil vi ha? Denne protokollen viser at våre unge har gjort et viktig stykke skapende arbeid. Deres engasjement retter seg ikke mot alle andre gudstjenester, men mot høymessen som også er deres gudstjeneste. De ønsker et oppbrudd fra en holdning til gudstjenesten som er for regelstyrt til det de kaller en mål og kompetansestyrt ordning. De er opptatt av gudstjenestens grunnstruktur og hvilke faste ledd som alltid skal være med. De er opptatt av at gudstjenesten er for deltakere og utfordrer til større deltakelse. Og de vil styrke gudstjenesten stedegne karakterer.

De unge skal ha takk for sitt store engasjement. Det er dette engasjement som nå fører til at vi står foran en med reform av høymessen, slik Kirkerådet vedtok på sitt møte i midten av september.

Underveis mot prosessnotatet

Med samtalen her i Kirkemøtet starter arbeidet med endring av høymessen. Kirkerådet har bedt om et prosessnotat til sitt møte i mars 2004. Gjennom den samtale vi skal ha i dag, vil det også legges føringer for dette prosessnotatet, ikke slik at det legges opp til vedtak i dag, men slik at synspunkter som kommer fram gjennom vår samtale, vil være viktige for utformingen av prosessnotatet. Spørsmålet er altså: Hva har Kirkemøtet å si til Kirkerådet på det nåværende stadium i prosessen? Så vil saken komme tilbake til Kirkemøtet neste høst, og da som et resultat av en mer ordinær saksbehandling enn det kunne legges opp til denne gangen.

Et 25-årsjubileum

I år er det 25 år siden den nåværende høymesseordning ble innført i 1978. Selv når det gjelder noe så langbølget som kirkens liturgi, må 25-30 år i våre dager regnes som relativt lang tid. Det sier i seg selv noe om at tiden for en høymesserevisjon er moden.

Vel så viktig er det kanskje likevel at tidsperioden fra 1977 til i dag rommer et slags kulturskifte. 70-tallet kan virke enda fjernere enn 25-30 år. Dette har i høy grad betydning for liturgien. Skulle det antydes med noen stikkord, så handler det om mysterium i forhold til rasjonalitet, fortelling i forhold til det saksorienterte.

Endelig må vi ta i betraktning at en liturgisk ordning i vår kirke ikke bare skal instituere en praksis. Den skal også regulere. Det varierte gudstjenesteliv som Gudstjenesteboken har som intensjon, er mange steder kommet mye lenger. Det betyr at ordning og praksis ikke lenger er i god samklang.

Endringsprosessen som foregår

Endringen av høymessen starter ikke nå. Vi har egentlig i mange år stått i en endringsprosess. Stikkordet liturgiske forsøkssaker sier noe om dette. Høymessen har i virkeligheten vært gjenstand for en rekke større og mindre justeringer og presiseringer som i en sum har handlet om større åpenhet i det liturgiske uttrykket. Disse endringene er i ferd med å sprengte rammen for hva den nåværende gudstjenesteordningen tåler. Slik sett ligger det en driv i den endringsprosess som har foregått i kirken i retning av en mer grunnleggende reform. Denne reformen er det vi nå setter i gang.

Hva ser vi for oss?

Jeg skal ikke si så mye om det, men heller overlate spørsmålet til den samtalen vi nå går inn i. Mer som stikkord: Vi ser for oss en høymesseordning som er mindre regelstyrt enn dagens ordning. Det betyr: Større rom for og større vekt på skapende gudstjenestearbeid lokalt. Større vekt på veiledende gudstjenesterubrikker. Men samtidig med faste elementer som gjør gudstjenesten gjenkjennelig og som gjør at kirkens hovedsamling fortsatt vil bevare sin karakter av grunnleggende trosformidling. Vi må spørre: Hva er umistelig og uoppgivelig. Hva er rikdommen og styrken i den liturgiske tradisjon som vår kirke er bærer av?

Dette vil føre til et større høymesse mangfold enn det vi har i dag. Her kan det være grunn til å minne om Liturgikommisjonens forslag til ny høymesseordning på slutten av 1960-tallet. Dette forslaget inneholdt en rekke alternativer. Disse ble strøket underveis i prosessen, ut fra den tanke at høymessen skulle være lik fra landsende til landsende. Det betyr:

Liturgikommisjonen var egentlig forut for sin tid! Nå ser vi at vi trenger en gudstjenesteordning som kan åpne for et større mangfold. Og jeg er nokså overbevist om at vi kommer til å få det.

Det handler om holdning

Når Ungdommens kirkemøte tidligere har sukket over at høymesseordningen er for regelstyrt, har det gjerne vært svart: Men de muligheter som dagens ordning inneholder, utnyttes jo ikke! Det er mye fornuft i det svaret. Med det vil jeg ha sagt: En svært viktig side ved det reformarbeid vi nå går inn i, handler om å skape en ny holdning til gudstjenesten og til det lokale gudstjenestearbeid og nye måter å samarbeide på. Dette krever en ny liturgisk kompetanse som utfordrer både grunnutdanning og etterutdanning for prester og organister, men også for kateketer og diakoner.

Åpen eller lukket prosess?

Forrige gang skjedde arbeidet med høymessen gjennom en lukket kommisjonsprosess. Dette må bli helt annerledes denne gangen. Vi trenger en åpen prosess, hvor det lokale gudstjenesteliv trekkes inn under veis og hvor også vår kirkes faglige gudstjenestemiljøer utfordres. Det vil være nyttig for arbeidet med prosessnotatet hvordan Kirkemøtets deltakere kan tenke seg at denne prosessen bør finne sted.

Vi starter ikke på bar bakke

Vi starter ikke på bar bakke. Mye av dette skjer allerede! Vi har mange viktige erfaringer å øse av fra gudstjenestelivet i mange menigheter. Vi har Storsalens gudstjenesteerfaringer og gudstjenesteerfaringer fra hele vår kirke. Og vi har bevisstgjøringen og økningen i engasjement blant mange faste gudstjenestedeltakere. Mange har fått et mer aktivt forhold til liturgien. Også her kan vi snakke om gudstjeneste under endring.

Et tidsperspektiv

Forrige gang tok reformprosessen knyttet til høymessen 16 år. Det er helt umulig å skulle tenke seg noe tilsvarende i dag. Mye må være gjort i løpet av 3-5 år. Kanskje skal vi arbeide i etapper? Kanskje skal den første etappen handle å gjøre noe med regelverket? Og vi snakker ikke nødvendigvis om en innbundet gudstjenestebok, i hvert fall ikke bare det. Kanskje snakker vi om en liturgisk databank, hvor liturgier er tilgjengelige for alle som er interessert, og hvor det legges opp til en kontinuerlig gudstjenestefornyelse.

Den store liturgireformen

Dette handler om noe mer enn en reform av høymessen. Vi bør mentalt innstille oss på at nå går vi inn i en runde som handler om revisjon av alle kirkens liturgiske bøker. Kanskje innebærer det starten på en revisjonsprosess som ikke får noen endelig slutt. Kanskje starter vi nå på noe som mer vil handle om et slags revisjonshjul, hvor liturgier og ordninger mer permanent er til vurdering for endring. Mye er allerede gjort: Jeg tenker på den nye gravferdsordningen og den vigselordningen som skal vedtas på årets kirkemøte. Jeg tenker i denne sammenheng også på arbeidet med revisjon av bibelteksten, at arbeid som er i god gjenge. Det nye testamente vil foreligge i 2004, mens hele Bibelen bebudes i revidert oversettelse i 2008.

I tillegg til revisjon av høymessen – eller som en del av denne revisjonen – er det et akutt behov for å gå i gang med revisjonen av dåpsliturgien. Også arbeidet med å revidere kirkens tekstbok presser på. Denne saken har disse siste årene vært en gjenganger når Kirkemøtet har drøftet forslaget til prekentekster.

Men vi har også behov for å ajourføre vår salmeskatt. Det tok 12 år fra Salmeboken kom i 1985 og til vi fikk salmeboktillegget Salmer 1997. I 2009 er det gått 12 nye år. Skal vi til da ha siktet oss inn på et nytt salmeboktillegg, f.eks en revidert utgave av Salmer 1997. Jeg er sikker på at det kommer til å inneholde flere av de salmer av Eyvind Skeie og Sigvald Tveit som vi fikk presentert ved Kirkemøtets åpning under vår første økt om den tjenende kirke.

Gudstjeneste og trosopplæring

Vi kan ikke snakke om behovet for reform av høymessen uten å bringe inn den utfordring Trosopplæringsreformen representerer for å tenke høymesse og dåpsopplæring i sammenheng. Gudstjeneste og trosopplæring henger på det nærmeste sammen. Kanskje er det trosopplæringsreformen som mer enn mye annet vil tilføre gudstjenestearbeidet vårt ny vitalitet, ut fra det perspektiv at gudstjeneste er læringsfellesskap, gjennom opplevelse og deltakelse.

Innspill fra Kirkemøtet

Som allerede nevnt, har Kirkerådet bestilt et prosessnotat til sitt marsmøte. Dette notatet må reflektere noen av de helt fundamentale problemstillinger som spørsmålet om en reform av høymessen nå reiser. Det er problemstillinger og temaer som jeg også håper samtalen nå vil reflektere. La meg nevne noen:

- Skal vi fortsatt ha et felles liturgisk liv i vår kirke?
- Hva er smertepunktene i dagens gudstjenesteliv?
- En besinnelse på den liturgiske arv og dens egenart
- Hvordan møte utfordringene uten å tape verdier vi har?
- Utvikling av et liturgisk materiale både for tider med kreativt overskudd og underskudd
- Det økumeniske og globale perspektiv
- Omfanget av reformen
- Arbeidsmåte
- Tidshorisont
- Nødvendige ressurser til arbeidet

Visjonen

Det finnes mange kristne samværsformer. Som folkekirke trenger vi et mangfold. Men midt i det hele er det liturgiske uttrykk for oss uoppgivelig. Hvordan skal vi imøtekomme de behov for endring som kommer så sterkt til uttrykk og samtidig ta vare på de verdiene vi bærer med oss, den arv som gjennom tusen år med gudstjeneste i vårt land har ført oss dit hvor vi er i dag?

Målsettingen i denne situasjon må nettopp være tosidig: På den ene side å ta vare på det verdifulle i vår gudstjenestlige arv, ja mer enn det: Å gi våre menigheter del i mest mulig av rikdommen i kirkens liturgiske arv i en form som det er mulig for dagens menigheter å ta til seg. På den andre side må den iver og omsorg for kirkens gudstjeneste som kommer til uttrykk i utålmodigheten fra de unge – en utålmodighet som mange eldre også deler - mottas, slik at den kan bli en fruktbar impuls i arbeidet med å utforme et gudstjenesteliv for den tid som er vår.

Det betyr at vi ved starten av dette reformarbeidet kalles til en besinnelse i hele vår kirke på de helt grunnleggende perspektiver for vårt liturgiske liv. Det handler om kirken som Guds folk. Det handler om gudstjenesten som samlingen av Guds folk og som hele gudsfolkets anliggende. Det handler om et gudstjenesteliv som er åpent mot det alminnelige, levde liv.

Ved starten av denne prosessen er det også vi vil be: Kom til oss Gud og gi oss liv fra kilder utenfor oss selv.